

వాస్తుయ మహాధ్వండ్జని
పరిశోధనా వాస్తుయం

మార్గ - దేశి

రచన :

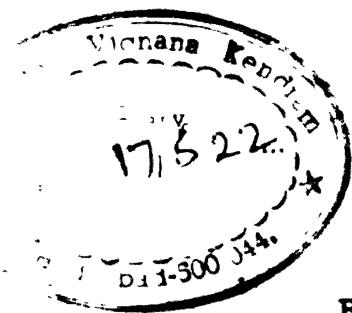
వాస్తుయ మహాధ్వండ్జ
దాక్షర్ పద్మమూర్తి గోపాలకృష్ణయ్య
“కా-ప్రతుర్భా”

తొలికూర్చు
వెల్యుప్రమలు
1974

ముద్రణ:
నాట్యకళ ప్రేస్
కై రత్నాబు
హైదరాబాదు.

C-5770

801.95
ముద్ర-మూ
మె. 15/-
వాక్యాలు రచయితలి

For Copies

KALA KRISHNULU & PROGENY
C/o SRI V. CH. D. PRASAD, M. Sc.
C-155 S. D. P. COLONY
HYDERABAD - A. P.

INDIA

విషయసూచిక

	పేజీ
1. మనవి మాటలు	V
2. అంకితం	VII
3. కృతజ్ఞత	XIV
4. గ్రంథప్రారంభం	1
5. నన్నెచోదుని నిర్వచనం	2
6. దేఖి-మార్గాలైన నృత్తనాట్యాలకు నృత్యశబ్దంపర్యాయ పదమా ?	28
7. భాష-నృత్య సంగీతాలు	40
8. కణ్వరసమైప్తి అయిన నృత్తం	68
9. భాషా చ్ఛందస్నానమున్న స్థానం	70
10. వృత్తి ప్రవర్తులు-ఉపరూపకాలు	71
11. నన్నెచోదుని మార్గ-దేఖి కవితలు	75
12. సంస్కృతంముందా ? ప్రాకృతం ముందా ?	88
13. సంస్కృతచ్ఛందం-దేఖియత	108
14. సంస్కృత పదాలు-దేఖియత	105
15. కన్నడంలో.....	111
16. దేఖిక ప్రశ్నేకమైన స్వతంత్ర వ్యవస్థ ఉన్నదా ?	114

17. వివిధ దేశిచ్చందనులను అంతరీనం చేసుకోగల అనంతకోటి సంస్కృతచ్ఛందోరితులు	115
18. అక్షరచ్ఛందనులు-మాత్రా చ్ఛందనులు	117
19. గీతం అంచే	123
20. పద కవిత	125
21. వృత్తాల్యవృత్తత్వం సార్వజ్ఞికం	138
22. పదవిజ్ఞానాంధులు	145
23. పదమంచే శృగారపదం మాత్రమేనా ?	147
24. పాదం - చరణం	158
25. విషమవృత్తాలు	164
26. భాషాపరంగా “దేశి” కి స్వతంత్ర వ్యవస్థ ఉన్నదా ?	178
27. సంగీత పరంగా “దేశి” కి స్వతంత్రప్రతిపత్తి కలదా ?	188
28. రసాలంకారాదులలో దేశియతకు స్థానం ఉన్నదా ?	207
29. నిర్వచనం	215
30. ముఖ్యమైన ఉదాహరాత్ర గ్రంథాలు	217
31. అభినందనము	218
32. పుత్రాదిచేత్పరాజయమ్	220
33. భవిష్యద్వాణి	222

మనవీ మాటలు

1960–1961 సంవత్సరాలలో ‘ఆంధ్రభూమి’ దినపత్రికలో అదివారం సంచికలలో “జాను తెనుగు” నిర్వచను గురించి థారా వాహికంగా వ్యాపావి రచించాను. “జాను తెనుగు” అంటే “దేశి” తెనుగు అని నేను సత్యసమ్మతంగా పరిశోధించి నిరూపించడంలో తప్పనిసరిగా “మార్గ-దేశి” వ్యవస్థలగురించికూడా పరిశోధించి చరించవలసి వచ్చింది. ప్రస్తుతం ప్రచురిస్తున్న “మార్గ-దేశి” గ్రంథంలో 102 వ పేజీ పరకూవున్న విషయమంతా ఆంధ్రభూమిలో ప్రచురితమైనదే. మిగిలిన భాగంలో అప్పటి “జాను తెనుగు” నిర్వచనాచర్చకు పోలేదు కాబట్టి అనావిషక్తితంగానే ఉంచవలసివచ్చింది. “జాను తెనుగు” గ్రంథం రెండు సంవత్సరాల క్రిందట ప్రచురించడం జరిగింది. ఇప్పుడు “మార్గ-దేశి” స్వరూపస్వభావ నిర్వచనాపరమైన పరిశోధను “మార్గ-దేశి” అన్న పేరుతో ఈ గ్రంథ రూపంలో వెలు వరిస్తున్నాయి. ఈ రచనలో మార్గ కవిత అంటే సంస్కృత కవిత అనీ, దేశి కవిత అంటే తమిళాంధ్ర క్రొట మశయాశ హిందూస్తానీ బెంగాలీ ఓడ్ర కాళ్ళిరాది వివిధ దేశభాషల కవితలు అనీ నిరూపించడం జరిగింది. చందులరంగా, భాషాపరంగా, సాహిత్య శాస్త్ర గతాలైన నవరస భావరితి గుడ్లాలంకారాల పరంగా దేశికి స్వయంత్ర వ్యవస్థ లేదని నిరూపించాను. భాషాపరంగా “దేశి” కి స్వయంత్ర వ్యవస్థ లేదని ఈ గ్రంథంలో సూక్ష్మంలో మౌకుమన్నట్లుగా నిమూపించటం జరిగింది. ఈ నిరూపణకు సంబంధించిన సమ్మిలిన పరిశోధనా రచన ప్రత్యేక గ్రంథంగా ముద్రితం కావలసి ఉన్నది.

ఈ “మార్గ-దేశి” గ్రంథాన్ని నేను డిక్టేట్ చేయ.. ప్రాయ దంతో నా అర్ధాంగి త్రిమతి శఖక, నా శైఖస్త పుత్రిక చిరంజీవి సౌభాగ్యవతి కుమారి జయశ్రీ, ఆంధ్రప్రదేశ్ గవర్నర్ మెంబు ఓరియంటల్ మాన్యప్రిస్కాప్స్‌ని లైబ్రరి అండ్ రిసర్చ్ ఇన్సిట్యూట్ తెలుగు పండిట్ చిరంజీవి కె. విల్స్ రెడ్డి సహకరించారు. అందుకు బీరికి నా హృదయపూర్వకమైన అభినందనలు. ఆళీస్సులు. “జాను తెనుగు” రచనకు ఈ “మార్గ-దేశి” రచనకూ ముఖపత్రం ప్రాసిన మదియ ఆతీశ్యానుయాయి అండ్ రిసర్చ్ ఇన్సిట్యూట్ కొండులు. నేను కొంత అశ్రద్ధవహించినా దీని ముద్రణలో శ్రద్ధవహించిన నాట్యక ప్రవేష ఉద్యోగులకు నా అభినందనలు.

ప్రైపరాశాదు
తొలి ఏకాదశి

వఢ్లమూడి గోపాలకుష్ణయ్య
30-6-1974

మణిత్రయం.

“మార్గ” - కుమార్గం కాదు—
అమార్గం కారసతె “దేఖ” —
మహిమాన్విత త
నాడైరాంతర్గత మిది - నా
దుర్గమ పరిశోధనల
కదుర్గమ ఫలమౌ —

ఇది “మార్గ - దేఖ” గ్రంథం
పైభుల గావేషణ రుక్మణి —
వివిధ శాస్త్రాల్లో
పదిలంగా బుషివర్యులు
పదిల పరచిన విషయాలు
ప్రమచించేదే !

రాష్ట్ర) కాంగ్రెసు మహారథ సారథిగ ఉండి
 కాంగ్రెసులో నన్న కలిపి నిలిపి —
 భాషా వివాదాలు పరిషీలనం చేసి
 నా సాధువాదాల నాణ్యమెంచి —
 మొదట గ్రాంథిక మన్న మోజు ఉన్నాగాని
 వాయక భాషలో ప్రగతి నెన్ని —
 కులమత భేదాల గోడలు లేకుండ
 మేరలేని కళల జౌరవించి —
 వెలుగు గోపాల రెడ్డికి —
ప్రేమతోడ
దైవ భక్తితో పతిభక్తి
 నేవ మెరిగి
 మెలగు లక్ష్మీకాంతమృకు—
 మేలిగై నెంచి
ప్రైతితో కృతి యచాను
 “మార్గ - దేశ” —

అంకితం

ఆప్మితులు

కొ - సాహిత్య - రాజకీయ

రంగాంశరంగులు

2.

దాక్షర బెంవాద గోపించెడి, శ్రీమతి లక్ష్మికాంతమ్మ

దంపతులు

లేచు తో

ఓక్క గృహస్థ జీవితంలోనే కాదు -
 నా సంశూర్ణ జీవితయంత్రలోనే సుఖసంతోషాలే కావు
 యొన్నెన్ని ఒడుదుడుకులు వచ్చినా
 కష్టనష్టాలు వచ్చినా - అన్నిటా - తోదు సీదగా -
 అర్ధాంగిగా - భాగస్వామిని అవుతూ
 నా బహుమయిత్తేన సాహిత్య శాస్త్ర పరిశోధనలలో
 కవితా రచనలో - గ్రంథాన్వేషణ -
 విషయావలోడనల దగ్గర నుంచి సాపువ్రాయడం ప్రాపులుచూచి
 గ్రంథరూపం తాల్చేవరకూ కూడా
 సర్వవిధాలా సవాకరిస్తున్న - నా సార్థక అర్ధాంగి
 శ్రీమతి శశికళకు ఆభినందనలు - కృతజ్ఞతలు
 అర్ధాంగికి ఆభినందనలా ? కృతజ్ఞతలా ?
 అవును ఆత్మ ప్రదర్శిణం వలె
 ఆత్మాభినందనం - ఆత్మ కృతజ్ఞత - ఆత్మ నమస్కారం కూడా
 అవశ్యచరణియాలే.

—రచయిత

మార్క - దేవీ

రచన :

వాజ్గైయ మహాధ్వకు
శాస్త్ర విషయాదీగోపాలకృష్ణయ్య
“కొ - ప్రపూర్ణ”

మార్గ - దేశి

మార్గరవన అంచే సంస్కృత శాస్త్రకవిత్వమనీ దేశిరచన అంచే తెలుగు మొదలైన దేశాషా కవిత్వమనీ శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగంగారు మొదలైన వారు శాఖించగా ఉపివరి శాపావేత్తలు కొండరు అసలు తెలుగు రచనలలోనే మార్గ - దేశిభేదాలున్నాయనీ మార్గ కవిత అంచే సంస్కృత భూయిధమైన రచన అనీ రేఖివిత అంచే కేవల దేశియమైన దిగ్విషాది చ్ఛందస్వూలశో అశ్వధికమైన దేశి పరజాలంతో కూడిన కవిత అనీ అకారణంగా నిరాధారంగా చాప్రితకమైన శాస్త్రియమైన పరిశీలన చెయ్యకుండా నిర్ణయించు కున్నారు ఉటువంటి నిర్వయం - నిర్వాహనం చేయజానికి ముందు “మార్గకవిత అంచే యొమిటి ? దేశిపంత అంచే యొమిటి ? వాటిక ప్రాచీను లెవరైనా నిర్వచనాలు చెప్పి దేశిమైనా స్వరూపా లిచ్చారా? యి స్తో వారి నిర్వచనాల కొండం తెలుగు రచననే మార్గ - దేశి భేదాలతో రెండుగా చీల్చుడానికి అవకాశం ఉందా ? ఆధారాలున్నాయా ? లేవా ? అసలు మార్గ - దేశి కవితా శథ్యాల పెవతెవ రుపయోగించారు ? వాటి నేయే ఆర్థాలతో ఉపయోగించారు?” అబిశత్యాచి ప్రక్కలనో శాస్త్రియంగా చారి రకంగా పరిశీలన చేసి ఉంచే ప్రసాదస్తీయంగా ఉండేది ఎటువంటి పరిశీలనా చెయ్యకుండా నిరాధారంగా వెలుపరించబడిన యిటీవరి శాపావేత్తల శాపాలనే తెలుగు రచనే మార్గ - దేశి భేదాలతో ఉన్నదన్న విషయాన్నే పరామర్శ చేయకుండా “అదిగో పుత్రి అంచే యిదిగో తోక” అన్నట్టగా ఒక విమర్శకులు ఈ క్రింది విధంగా ఉటుండచారు

— “సోమనాథునికి ముందునుంచే మార్గ - దేశి అని రెండు భేదాలతో తెలుగురచన ఉంది. మార్గరచనే అధికంగా ఆదరింపబడుతూ ఉండేది. అయితే మార్గరచన అధికంగా సమాపూలతో సమ పదాలతో నిండి అందరికి సహాదకంగా సన్మాపనాగ్యంగా ఉండేదికాదు. అందుకని సోమనాథుడు చావ్యరచనాదైశ్యానికి అనుకూలంగా సంస్కృత భూయిష్టంలేని తెనుగును-

జానుతెమగునూ - దేశియమై మిక్కిలి పరిచించై గానయోగ్యమైన ద్వితిన
చృందమ్మనూ స్వీకరించి దేశి రచనా వర్ధతిని చెంపాందించారు. మార్గ
రచనా వర్ధతికి అదరం ఉన్న కాలంలో జాన్ని త్రోసిరాజని దేని అస్థిం
రిస్తున్నాడు కాలటి సంస్కర్త భూయిష్టం కానటి జానుతెమగునూ దేశియ
మైన ద్వితినూ ఇంతగా సమక్షించుకోవలసిన అపారం సోపునాథునికి
ఎరిగింది.”-

ధాక్కన్ దివాకర్ వెంకటావధానిగారు ఒకే ఒకరు లప్ప యింత
వరకూ మార్గ - దేశి కవితాయిలమగురించి లోపుగా పరిశిరించి చర్చ చేసి
వారే శేరు. వాటి స్వీరూప స్వీభావాలను సవిమర్మకంగా బ్రహ్మాంధురా
మని ప్రయమ్మం చేసినవారే శేరు. అత్యధిక సమాసాలలో ఒమపదాలలో : १५
సామాన్యం కాకుండా १०డి తెలుగు రచనే మార్గ కవిత్వమని అందరికి సర్వ
సామాన్యంగా అర్థమయ్యే తెలుగులో - జానుతెలుగులో - దేశియమైన
చండమ్మలలో అధిక దేశిపదయుక్తంగా వెలువడిన రచనలే దేశికవిత్వమని యిల్లా
దేశికవిత్వమే జానుతెమగు కవిత అనికిదా పై విమర్శల భావం. యిది
యొంతవరకూ సత్య సమ్మతమైన భావమో గ్రహించడానికి మార్గదేశికిశా
స్వీరూపాల ప్రాచీన శిఖితు శేమిల్లో తత్తత్తురిచామా ఉటువంటివో పరిశి
రించవలసిన అవసరం ఉన్నది. అసలు “జానుతెమగు” కవిశ అంచే యే
కవితయో నిర్వచిస్తూ వేరిక పరిసోధనా గ్రంథం రచించాను.

నన్నెచోదుని నిర్వచనం

ఇప్పటికి లశ్యాలైన తెలుగు గ్రంథాలనుబట్టి మార్గ - దేశికవితా
శాస్త్రాలను తొలుద్దుల్లో ప్రయోగించినవాడు నన్నెచోదుడు. ఈ నన్నెచోదుడు
తన కుమార సంభవంలో యా క్రింది పదాయిలలో మార్గదేశి శాస్త్రాలనుప్రయో
గించాడు.

“మునుమార్గ కప్పితలోకం
బున వెలయఁగ దేశి వితఁ బుట్టించి తెనుం
గున నిలిపి రంధ్రవిషయం
బును ఇను జాశుయ్యరాజు మొదలుు బలువుర్”

మార్గ - దేశి

—సరవదులం బ్రగుమంబున వచోమడిసంహాతిఁ బూజచేసి మ
ద్వారు చరణార విందములకుం దగ సమ్ముఖిఁ తేసి కొర్చివి
స్తరములం బురాణక వి శంఘము నుత్తమమాగ్గసత్కుటీ
శ్వారుఁను దేశిసణ్ణవుల సం స్తుతిఁ తేసి మనిఁమువంబునన్ "

—మాగ్గా మాగ్గము దేశింటు

మాగ్గము వగవంగఁదమకు మిచిదిలక దు

రాశ్రుగ పదివర్తు లనఁదగు

మాగ్గపులండ్ ప సలఁతి మపిఁ సుకపులఁన్ "

—మృదుతిషి నూత్తులింపొదవింపమే లిలు

థావమ్మునెలమి క్రీడావహమ్ముఁ

మెఱులు సులు మున్నలు మిఱుమిఱ్లు వోవంగ

గాంతి సిధాసూతి కాంతిఁ తెనయ

ప్రాంతులు చో ప్రాంతులు ప్రాంతులు

ర్మములు ఉక్కుత్తు రాలువాఱ

దేశిమాగ్గంబుల దేశియవులుగా న

లంకారములఁచూ సలంకరింప

(1 అ. 23-24-28-36 పద్యాలు)

నస్నెతోడుని కుమార సంభవంలోని పై పద్యాలలోని మనుమాగ్గ
కవిత ఇతాగ్గించి పద్యంలో ప్రయోగించబడిన మాగ్గ - దేశి శశ్మాల అర్థ
స్వరూపం గురించి మొదట క్రికందుకూరి పీరేశలింగంగారు తమ రవుల
చరిత్రలో రెండు సందర్భాలలో యి క్రింది విఫంగా చేర్కున్నారు.

—“ఇక్కడ మాగ్గకవిత యనగా సంస్కృత కవిత్వమని యర్థము.

మాగ్గదేశి విశాగేన సంగితం ద్వివిధం మతం

ప్రదుహించేన యదుచ్ఛిష్టం యదుక్కం భకతేసచ

కశ్చేశిహి యయా రితాగ్య యతాగ్య ల్లోకానురంజనం

దేశే దేశేన సంగితం తద్వేశిర్యథిధియతే

మాగ్గ - దేశి

అని సంగిత దర్శనమనం దుచాహారింపబడినది. బ్రహ్మచేసను భరతుని చేతమ సంస్కృతమని విధింపబడినది మార్గకవిత యనియు క్రాంభాది దేశముల యందు నాయా దేశాపంలో సేగ్నిజుపంబడినది దేశికవిత యనియు పయు దాని తాతుర్యము” — (35-36 పుటలు - ప్రథమ శాస్త్రం).

— “మునుమార్గకవిత యను పవ్యములో మార్గకవిన యనగా సంస్కృత కవిత్వమనియు, దేశికవిత యనగా దేశాపాం కపింశ్వమియు అర్థము. సంగిత రశ్మాకరములోని యూ క్రింది ట్లోకము లీ యర్థమును ఐష్ట పరుచుచున్నవి.

గీతం వాయిం పథా సృతం గ్రంథం సంగీత తుచ్ఛంతే
మార్గోదేశిత తద్వైధా ఉత్తర మార్గ స్న ఉచ్చుతే
యో మాగ్రితో వించాటైయించై పయ్యో భారతాచిథి:
దేషస్య పురుష, క్షుంభోః నియతాఖ్యాయ ప్రవః
దేశిదేశి ఇనానాం యద్రుచ్యా హృదయంజకం
గీతంవవానం సృతం ఉద్దేశ్యభిధియతే-

(188 పుట. ప్రథమ శాస్త్రం)

ప్రి పిరేకశింగంగాను పెరొక్కన్నట్లు ఔ సంగీన గశ్మాదరంలోని నిర్వచనానుసారంగా పరిశీలిస్తే మార్గకవిత్వమంచే సింప్రశాస్త్రమేసానీ దేశికవిత్వమంచే అంధ్రాది శాపల కవిత్వమేసనీ శేఖటెల్ల మతుతుంది.

సన్నె చోడు సన్నయ ఉంచే పూర్వుచేనని కొంచెను, సన్నయ్యకు మకాలికాడని మరికొంచు, యుంకా తర్వాతి వాడేని వేఱు కొంచురూ భావిస్తున్నారు రెంటి రశ్మాకరం రచయించిన శార్క్రజ్జు దేశుడు ప్రస్తుతం 1230 ప్రాణాంవామ. 10-11-12 శచాట్టులో ఉన్నాడని భావింపబడు తున్న సన్నెచోడు వెల్లడించిన మార్గాదేశికితం స్వరూపాను గురించి అంశిని ఉర్మాతిపాడైన శార్క్రజ్జు దేశుని నిర్వచనాలను మాత్రమే ఆధారంగా ప్రాణించి తెల్లు కొసడంంచే అంశిని పూర్వుకాలంలో యొమైనా నిర్వచనాలు చెప్పబడినామేమో పరిశీలించి ఉద్రూపంగా మొదట ప్రాచీన మార్గ

మార్గ - దేశి

దేశి కవితా వ్యవస్థలను గ్రహించడం ముఖ్యం. తొల్ల ప్రాచీనకాలంలో మాగ దేశి కవితల వ్యవస్థ లెఱువంటిదో గ్రహించి ఆ వ్యవస్థలకూ సంగీత రణ్ణా కరక ర్త చెప్పిన వ్యవస్థకూ ఉన్న ఒకమత్తాన్ని లేదా అనైకమత్తాన్ని గుర్తించి తమ్రాపంగా యూ రెండు వ్యవస్థలకూ మధ్య నన్నెచోదు ప్రయోగించిన మాగ్ దేశి శబ్దార్థాల స్వరూపాన్ని నిర్ణయించుకొనడం సమంభ సంగా పుంటుఁడి. కాబట్టి తొట్టతొల్ల ఒన్నెచోదునీ పూర్వ్యకాలంలో మాగ దేశి ఇచ్చాడను గురించి యొవ్వెనా యొమైనా చెప్పారేమో పరిశీలించి ఆ తర్వాత ఇంక్కి దేవ లక్షణ పరిశీలన చేశాము

క్రిస్తుపక్కం తొల్లి పూర్వ్యం వున్నాడని యొంచబడుతున్న మతంగుడు తన బృహదేశి గ్రంథంలో దేశిరచనల స్వరూప స్వభావాలను గురించి ఇవ రంగా పేర్కొన్నాడు. తద్రచనా స్వరూప స్వభావ, వివరాను క్లోకాల రూపంగా మతంగుడు పేర్కొన్న తీవ్రిది.

దేశికార ప్రఖంధోయం హరివక్తాంధి నిర్గపః
అసంభ్యకాస్తు కథితాః శ్లోయం తేఱుబుద్ధిః
తేపాం మధ్యాత్ సముద్రుత్య యుక్తలకుణ లక్షితాన్
క్రిమతగ్గో మునిః ప్రాహమునీముద్దిశ్య తర్వాత
అర్య, ప్రబంధః ఉవాతో వృత్తానా మద్యితీయకః
గర్భమూప స్తుతీయస్మాన్యత్ దండక స్నానపుర్ణకః
పంచమో వ్యాపః భాగ్యతః, పంచ ఆర్యాతీరాయకః
సప్తమీ కథితా గాథా తతో ద్వీపదకోష్టమః
పర్మాత్-అర్పితా-సతుపుధి-తోడకః - తోటకః - వస్త్రాల్య- ప్రబంధః-
గ్రంథచద-హంచ-శుసారికః-ఆ శ్లోమిలా-గ్రిషధి-పట్టధి- బంధకర-సాటక
రణ-ర్యివది-వర్తిని-ఏలా-

అష్టత్తింశ తత్మాశ్లోలా ఇషుభేష ప్రవిస్తరా

ధేంకి ర్యాధేకామైక కాళకా.....

విశేష మధికః భాగ్యతః ప్రబల్సో మార్గాచావ్యాయః

ప్రబంధోయం స్వరాష్టస్మాన్యత్ శ్లేషోసా గిషపెదిః

శాలశూన్యాదియఃపాత్రై ర్యోరుదైక్ష సమన్వితః
 స కస్తుభి కట్టాటశాపాదించవమిత్రితః
 కస్తుభి ప్రబ్రాలక్యతః ప్రసిద్ధాపవ గీయతే
 యత్క తద్వారమ్భన్నాగీతవిశారదా:
 శాఖయుక్తం స్వరో పేతం మధ్యేపాట విరాళితం
 దేశికో తేపి వస్తుస్థాన్యన్నాటకే ఏ ప్రయుష్యతే
 గీతేతు ప్రతిశాలేన ఒదిశ్యరసమాయుః
 మతః క్రొంచపదోవామ సతుగాంధర్వవేతినాం
 సంస్కృతం పాదమేకంతు ద్వితీయం దేశసంయుతం
 నప్రాసంగీయతేయత గితంహాంసపనంవిదు:
 యస్తు శాలద్వయో పేత పరపాటవిరాళితః
 యస్థాన్యకరణ శాంశేన ద్విపది వృత్తసంశా
 సాభవేణ ద్విపదించు ప్రోక్తా వస్తువిచక్కలై:
 ఆద్యం పాదర్వయం యాత్రస్థా దమ్ప్రావివర్జితం
 అనుప్రాస స్తుతియేపి చమ్మక్కా ఎం ధ గీయతే
 చత్రస్థోగియతే యుక్త పాదే పాదే భవంతిచ
 గీత్య శాంతియ పాదాగ్ర మనుప్రాసో విధియతే
 శాగ్ర సౌశ్య సౌందర్య చౌర్య కైర్యార్థి వర్షానా
 యస్థాం భవతి స్తుతా స్తుతేలాం సంప్రచకతే
 మచ్ఛేనాథ ద్వితీయేమన కంశాలేన తథైవన
 సంయుక్త ప్రతిశాలేన క్రత్వేత్యలా మనీషిః
 వర్ణసీయత్య గాఢక్క సాతురామాంతాశవేత్
 ఆదో నాదవతీపోక్తా తతోపాంపావతిమతా
 నందావతీ తృతీయాచ తుర్య భద్రావతీ స్తుతా
 ఇత్యేలా గడమాగ్రేణ బుధైరుక్తా చతుర్వ్యాధా
 ఏలానాదవతిరమ్య వర్ణాలంకార శోధితా

సియత మట్టుకాచేన కారయుక్క పదేవదే
 శ్రేష్ఠోవర్ధుక్క విష్ణేయః శృంగారః కథిలో రసః
 తై శిక్ష వృత్తిరాఖ్యాతా పాంచాలీశి రిష్యుతే
 యుత్సంద్రగచాః పంచ స్వగ్రహాలై కేన సంయుక్తా
 మూనాదవాతి నామ సాస్కృతాపూర్వమారిథి:
 పాంచస్వేవగతిం కాసా వాదేన చ పదేవన
 నమం ప్రవర్తతే యస్కున్ తతోహంసావాతి స్కృతా
 కాలోర్ధ్వితీయక స్తుత హిందోచేనకు గియతే
 రక్తోవర్ధు : సమాఖ్యాత శృండికా దేవతా భవేత్
 యుత్రానలుచాః పంచ పష్టో వాయుఽణ స్తుతా
 ఏలాహం సాస్కృతామ సాస్కృతా గితపారానై:
 లఘుభ్రిత్తమకై రుగ్గికూ రాగోమాశవ తై శి:
 ఏలానందావాతి నామ ప్రతికాచేన సియతే
 యుత్రాంబరగచాః పంచ మార్గాంశ గంసంయుక్తా:
 ఏలానందావాతి సాశు విష్ణేయా కీచివెదిథి:
 ఏకైక పవసంయుక్తా మూర్ఖసాధ్వని సంకులూక్తా
 ఎంకాలసంబద్ధుఁ ఉఖాభేన ప్రగియతే
 ఏలా క్రిందావాతినామ శూర్ప్రజాతి సముఖువా
 యుత్రాశూమి గచాః పంచపష్టో అలగణ్ణతా
 ప్రిషంపాద సంఖ్యానం మూర్గునా విందు సంకులం
 యత్పుతం గ్రమకం కుర్చు దేశదేలాసు లభణం-
 ఉత్తీయ పాదవత్ పాద శ్శుఫుర్మోయది వర్తతే
 ఏలా సంకంతామేతి మంగమని శాపితం
 రతిలేఖా కామలేఖా కాణలేఖా తత్త్వైవచ
 కథగైతే చస్త్రో లేఖావ మాత్రాతోలామాహా వల్లభః
 యస్కామంప్రియ్వయై మార్గా రుద్ర సంఖ్యాంప్రుతీయతే

రుద్రహస్త సమైన రచ్యాభ్యం విమృతా
కథితా గీతిత్తులై రచితాపి నామః—

దేశియాలైన కుంధా ఏనేం ఉన్నట్లు ఏనా దేశమలే పెట్టు
ఉన్నట్లు యా శాంతి మంతు విషపొచాము. 'ఇంద్రాలైన వేల
మాత్రాభ్యాలైన మంతుకూడా ఆనేం ఉన్నట్లు మంతుని క్రోకాండల్ల
విషపు మంతునుపి. కి. క. ఇంద్రి పూర్వాలో ఉన్న శాంతిక్షేమ ఒన
సంగీతాన్వితాలో దేశి ఏరిలనుదైన వేణుమా మంతుని రచితాపి వే
యా క్రోధి క్రోకాందు దాయించాము.

పెంచి మాచం వస్తు విషపొచామ్రికాయికం
చమిల్లామించి వచ్చి శాంతిను పూర్వాలే వెలవుచే
ఇప్పుతే పుట్టాడు కింతో గోపికా క్రోకాలై,
ఉధారించి మేలామ భూవ అంగిగ వచ
పూయుం ఛోం కాయుం పూర్వాలే వే విషమాచిషమ్
అంగాచితు పుట్టందాం ఎరాము పూర్వాలం క్రోకాలై
పూర్వాలై వెలవ పాలోకాం క్రోకాలై
పొందేశో పాపులురావాం పూర్వాలాములో దచేం
శ్నేహి తేశ్వరు గీత శ్నేహు కోమయ
అంగ మా తో చీకా అనియుక్త ఇంకా
శంకిప్రారి నియమాన్ని న్యుక్తాలై నియాపితా
భపార్శ్వాలై కై విషపొచామ్రికాలై
చరితాత్మాదితై విషపొచామ్రికాలై
పుట్టంతాలా : మాచుక్క మంతు క్రోకాలై
అమి సావ్య పుట్టంకూజు నిర్ముక్తా : పాపికితా
పారిష్యాంయ సంక్లిప్పాన్య దేశాలే కై విషపొచా
ఉధారి పొంగ్రమిచ్యాయ క్రోకాలై : ప్రశిషం గాచాప్పట
పూర్వాలై ప్రయోగప్పాన్య వ్యాపారాన్యం వడం తాః

విల్కారములు

ప్రాణికు వరేవా నియమో గంభీరమో
అన్నెనై కాలేణ దృష్టియాంము ప్రాణికా
గీతానుండ్రి యొంప్రిం రేపోమేలోసా శిఖే
ఎవా పూర్వమే గీత మేం ముం దిశేయితే
న పూర్వమే గుహితయో గాముల్నమ్ము వీరాచితా
ప్రాణికు లోపి గాంపాల్ని త్రయోదశి వీధితే
అత్యామి వీధింపులో వీధ్యామోభా కాల్ని కుటుంబి
పూత్రింపి గాంపాల్ని పూర్వముండ్రికాల్ని
నిరించ గాంపా అంచు ది త్రం ప్రాణికుండ్రికుంపి
ప్రాణికుండ్రికుంపి వీధ్యామోభా కాల్ని కుటుంబి
అప్పుడై ము లైస్సు దీప్తిముఖమైపు కై
ఎద్దించ యొక్క పూర్వముం వీధ్యాముం వీధ్యాముం
గీతాంశుముం గీతాంశు పూర్వముండ్రికాల్ని
ప్రాణికు కాల్ని కుటుంబి వీధ్యాముం
ప్రాణికు కై ఒగ్గే కుటుంబి ము లైస్సు
గీతాంశు పూర్వముం పూర్వముం వీధ్యాము
పూర్వముం ముం వీధ్యాముం వీధ్యాముం
పూర్వముం పూర్వముం గైయు అంచు వీధ్యాముం
ముం లైస్సు కైపుంపి ప్రాణికు ముండ్రికు
ప్రాణికు ముం వీధ్యాముం వీధ్యాముం
ప్రాణికు కై ఒగ్గే కుటుంబి వీధ్యాముం
పూర్వముం పూర్వముం వీధ్యాముం
పూర్వముం పూర్వముం వీధ్యాముం

కందం, ద్విపది, త్రిపది, చతుపది, పట్టిం, ఏల, పరం, పాట, గద్యం, కళక, ఉత్సర్వక, ఏకాది, ధవళం, మంజరి, మంగళం, ఢేంకా, రుహంబడకం, వర్తని, ముక్కావి, ఇక్కాది పెక్కలగు అంగ్రె-కర్మాటక మహాశాస్త్రాది దేఖ్చుండోరిపులకు లక్షణాలు కల్పించాలనే ప్రయత్నాలు జరిగినట్లు మతంగ శాస్త్రాల్చేవుల రచనలవల్ల స్పృష్టపడుపుంచి.

అత్యంత ప్రాచీనంగా మన మనుషుల్ని భరుని నాట్యశాస్త్రంలో సైతం చారావుగా మన దేఖ్చుండోరిపులల్లో ఒక ఔన సీసపద్మానికి అత్యంత సన్నిహితమై ఉన్న శిర్ష కానీ తదితర మాత్రాగణ బద్గిశాలకు లక్షణాలు వక్కాసించ లడినాయి. (నిజార్హి దేఖిగితాల్లో శిర్ష తాళం వేస్తూ పాశబడి శిర్షక మన్న సార్థక నామం పొందిన గిసమే మన తెలుగు ఛందస్తులోని సీసంగా రూపొందింది. ఈ విషయాన్ని వివరిస్తూ కానుకెనుగు అన్న పేరులపేరిక (గ్రంథంలోకింప వివరించాను) భరుని నాట్యశాస్త్రం లోని తక్కున శాగాలవలె ఒంగిరణస్తూర్ధి విషయాలో కూడిన శాగాలు పరిశుద్ధంగా లభ్యం కాలేదు. లభ్యమైన శాగాలైనా సరైన సవ్యమైన పాశాలతో సుభోధకాలుగా ముద్దితాలు కాలేదు. నిర్ణయ సాఫ్ట్ ప్రెన్ వారు ముద్రించిన నాట్యశాస్త్ర ప్రతిలో శిర్ష కాదుల లక్షణాలు యాగ్రింది విధంగా రూపొంది ఉన్నాయి.

వికాశుభాగయః ప్రోక్తాః చతుర్ముం, వివర్తితాః
అండ్రుం ప్రపణ్ణామి రణమూర్ఖా వికల్పం
త్ర్యస్తాయాస్తు గచ్ఛాపంచ ఎనిపాతో విధియతే
అష్టోచ చతుర్ప్రసాయాః సంనిపాతో భవేత్తథా
చ్యుపాదా సంనిపాతశ్చ గ్రువాచాం పరికీర్తితః
పస్య(ద్రు) తంచ శిర్షంచైవ హిత్యాత్యధి భవంతితై
త్ర్యస్తేత్తుకర పిండః పంచాది ర్మవ పరశ్చ విశ్లేయః
సర్వగుయాం పాదిత్తుయో దశపరశ్చ సర్వలఘుః

వివరశ్శవర పించో విషైయా తైర్థుతో (వా) విధానభై:

గడమో (మా) క్రాంత వికల్పం వ్యాఖ్యాస్యమిపుయితాయాస్య

అర్థమప్పగట్టేపాదః సంనిపాతో ద్రుతా (ద్రువా) స్తతా

మాత్రాద్వానింశత్కిర్మివ గురులఫఘ్య కురాన్మితై:

శీర్ష కాచా మనియమో భవే త్యాగ విధానః:

నానావృత వినిపున్నం కుర్మాటై శీర్షకం బుదః:

గుర్మాది రథ లఘ్యాది ర్యుర్మాస్యలఘ్యము స్పృశః:

చతుర్మాత్రా గణో భైయః పూర్వయచ్ఛందో వికల్పానా:

అర్థాప్త మా దాః పాదః శీర్షకస్య భవత్తితై

చతుర్మాత్రమువిషైయా యుగ్మా శాషురితై: పదై:

శీర్షకస్యైక వింతాంగ్య పద్మింశతి పరస్తా

అకురాణాం భవే శ్మితః పాదో హంగ్కత్రనిశ్చయాత్

యుగ్మా ఓ జామిల్రా ఆదో కార్యా గచ్ఛాస్య చత్వారః:

సియతం శీర్ష విధానం పశ్చాలఘ్యము సంచయః కార్యః

త్రీంగచాయ (స) న్యమభే త్రీంగపహిత్యంవాద (వ) సానాని

మధ్యచేద్యరుణి (ధైయి) తచ్చపలం శీర్షకం భవతి

పూర్వయైశ చతుర్మాత్రము మిల్రాం దాస్యతచ్చారః:

పాదే భవంతి నియతం పశ్చాలఘ్యము సంచయం తేపా:

(నాట్యశాస్త్రం 82. వ అధ్యాయం)

అంతేకార దుర్మిధంగా ఉన్న తీఱ్లకాలు మరికొన్ని లక్షా ప్రోక్తాలై వున్నాయి. అందులో కేవల శీర్షక లక్షణమే కాక శీర్షక భేదాలు తైతం అనేకం వున్నట్లు పేర్కొనబడింది. భరతుని నాట్యశాస్త్రం లోనే వేరొక ముప్రాణ ప్రతిలో తైల్ల కాలకు భిన్నంగా యాగ్రింది విధంగా శీర్షక లక్షణం చెప్పబడింది. ఈ ఎంత నిర్వయ సార్క్ ప్రవేషవారి ప్రతిలో ఉన్నపాతం కంటే సమంజంగానూ మథోదకంగానూ ఉన్నవని చెప్పవచ్చు.

శీర్షకం సాతు విజ్ఞేయా శీర్ష తెన విభూషితా
ఏకపాదా వసానస్తు యస్యస్యాదర్థ వస్తుతః
ఏతావసా నేన బుధైః సాంజ్ఞేయాతు చతుష్పూర్ణా
పూర్వపాదేన తస్య స్వార్థ స్వార్థస్తు గురులాఘవః
పాదేపాదావసానేచ సాంజ్ఞేయా నియాంకరా
శిగ్ంకంవ ద్రక్త వ్రవ్యాగ్ం గురుప్రాయాకరాన్వితం
తతస్య శీర్షకం కార్యం ప్రయుక్తం పంచపాడేనా
శీర్షకోనామ నియమో భవేతాగ్ను విధానతః
నామ్మావృత్త వినిపవ్వుం కుర్మాదైవీ శీర్షకం బుధః
గురుర్మాయిరి ప్రథాలాగ్ది ర్యుగ్రుః సతుషుస్తా
చతుర్మానాకరోజీయో పూర్వప్రభుభో రోల్వచః
అర్థాప్తమగచాః పాదాః శీర్షక్య భవంతి పా
శింశనాగ్నితాశ్చ విజ్ఞేయా యుగ్మాకారత్తైః పటైః
శీర్షకేహ్వ్యక వింశత్యాః పద్మోశతి పరస్తా
అకరాణాం భవేండః పాదేహ్వ్యకత్ర నిర్మితః
యుగ్మాజమిత్రకాః ఖలు పాదే.....

క్రీస్తు పూర్వం 330 ప్రాంతం వాడనబదుతుఁఁ శరతుని కాలంలోను
క్రీస్తుషకం 750కి పూర్వుషసబడుతున్న బృషాదేశిక ద్రమాంగుని కాలంలోను
ఉన్న దేశి ఖాపా రచనా వ్యవస్థల స్వరూపాంసు ప్రమాంచదానిః ముందు
మాగ్రదేశి శాసలటన్న నిర్వచనాన్ని వాటి ప్రయోగాల శ్శితిములను తెలుగు
కోవలసి ఉన్నది.

క్రీ.ఇ 330 ప్రాంతంలో ఉన్న దనంజయుడు నన దశ శామకంలో
నృత్యశాసనము గురించి పేర్కొంటూ

అన్యద్వావాక్రయం సృత్యం సృత్తంకాలయాక్రయమ్
అద్వం పదాక్షాథినయో మాగ్రదేశి తథాపరమ్

మధురోవ్రత భేదేన తర్వయం ర్షివిధం పుసః
లాస్యకాండవ రూపేణ నాటకాద్యవకారకమ్॥

ఆని ఉల్లేఖించాడు. భావాగ్రథు మైరతి నృత్యం - శాలలయూగ్రయ
మైనరి నృత్యం - పదార్థాభినయమైన నృత్యాన్ని మాగ్రమణారసి నృత్యాన్ని
దేఖి అంటారనీ వై కోకాలం ధనంజయుమ వచించాడు. మాగ్ర మనఱదు
తున్న నృత్యం మధుర ఉవ్రత భేదాలతో రెండు విధాలనీ దేఖి అనబడే
నృత్యం సైతం మధురోవ్రత భేదాలతో రెండువిచాలనీ సైన ధనంజయుమ
పేర్కొన్నాడు. నృత్యం లైత్రాలను మాగ్ర దేఖి శాస్త్రాలో తొలుత నిర్దేశించిన
వారు ధనంజయుధగానే కనిపిస్తున్నాడు. 748 ప్రాంతంలో ఉన్న మశం
గుడు క్రీ శ రవ తాప్యలో ఉన్న నంది శక్యరుదు క్రిత్యకు శూర్యం 8100
ప్రాంతంలో ఉన్న భారుడు దేఖి శాస్త్రాన్ని కొన్నిచోట్ల ప్రయోగించారు. కాని
మాగ్ర శాస్త్రాన్ని ధనంజయుమ వాదిన విధంగా వాడలేదు. కాని ఆధి ప్రాచీను
డైవ నాట్య శాస్త్రక సురికొన్ని సందర్భాలలో వేరు విధంగా మాగ్ర
శాస్త్రాన్ని ప్రయోగించాడు పోలేదు కేవలం నాట్య సంగీత శాస్త్రగాలైన
మాగ్ర-దేఖి శాస్త్రాలు రెండూ కవితాపరంగా యొష్టుడైనా వ్యవహారించ
బడ్డాయో గపించడానిః ముందు ఆ శాస్త్రాలు నాట్య సంగీత శాస్త్రాలలో
యే రచపంగా ప్రయోగించబడ్డాయో శాస్త్రియంగా పరిశీలించడం అవసరం.
ఈ యవసరం మేరకు భరతుడు నాట్యశాస్త్రంలో మాగ్రశాస్త్రాన్ని యొమే
సందర్భాలలో ప్రయోగించాడో దేఖి శాస్త్ర సైలా ప్రయోగించాడో 10పూ
ఛంగా పొంచాడి. ఈ గూర్చిగా ఒకించిన చెయ్యంలలో భరతుని నాట్య
శాస్త్రం నూటిం నూరుపాశ్చర్యు ఉపయోగించుపుచున్న విశ్వాం నామ
మాగ్రం లేదు అంటే బోత్తిగా ఉపయోగించుని కాదు. వార్తావానికి
నాట్యశాస్త్రః మృత్యుమైన సుంచులైపైన మృత్యువై లభించించే మాగ్ర
దేశుల నిష్టాయంలో ద్వాండయినా ఉపయోగించి ఉండేది డాక్టర్. పోతుకూచి
సుభంగ్రాయశాస్త్రిగాడు పేర్కొన్నట్లు అంత గహనమైన నాట్యశాస్త్రాన్ని
నేటిపాకూ రిమ్మెంట్ ప్రతి ప్రచురింపబడక పోవడం ఈ చనీయం. ముప్రిత
ప్రతులు అయ్యామయంగా ఉన్నాయి అభినవ భారతిని సామాజిక ముద్దించ
దలచిన బరోదావారు పూర్వాపకముల వాక్య కమముల వరించించక యా

అమూల్యమైన వివృతిని అత్యంతం లీపం కావించారు. ఈ విధంగా యొదంచే కోదాడన్న వ్యవస్థలో ఉన్న మూలగ్రంథాన్ని సమగ్రంగా ఆనువిధించడం నేటి దేశవ్యవస్థలో సాధ్యమే కాదు. సంస్కృతంలో కుణ్ణమైన పొందిర్చు ముండారి. సంగీత నాట్యశాస్త్రాలలో పరిణతిరందిన పరిష్కార ముండారి. ఈ రెండింటిలోనూ ప్రత్యుతంగా ఆనుకువుర్వాక మైన ముఖ్యంగా స్వామథవ పూర్వుమైన ప్రాణిణ్ణం ఉండారి. ఆస్తుదుగాని నాట్యశాస్త్రాన్ని నీ ఆనువదించడం మంచి చెడ్డలను యొన్నుకొనడం సాధ్యంకాదు ఆసలు నాట్యశాస్త్రం మూలగ్రంథమే సుపరిష్కృతమై మనకు లభ్యం కానప్పుడు వాటి ఆనువాద గ్రంథా రెంత కీపు ప్రీతిలో అవసరిస్తామో యొలా రూపొందు శాయో చెప్పుడం అనవసర మనకుంటాను.

ఆసలు భరతుని నాట్యశాస్త్రమే సవ్యవస్థలో లేసట్లు డాక్టర్ . పోణంగి శ్రీరామ అప్పారావుగారి నాట్యశాస్త్రాలో ఒకిలవ అనుబంధంగా ముదితమైన నాట్యశాస్త్రకర్తలు వాయిధ్యాతల అన్న వాయిధంలో డాక్టర్ పోతు కూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రాగారు వాసిన యూ ఎన్ వాక్యాల నల్ల సప్ప మపుతుంది.

“స త్రీశకం భరతాసాన మిం” అని నాట్యశాస్త్రమును అభివసగు ప్తుడు ప్రస్తుతించినాడు. “కలానాముని సూత ర్ఘృదుక్తాని యథా” అని భరత శాప్యమున నాస్యదేవుడనినాడు. “సూత్రాచాం సకలాంకానాం జ్ఞేయ మంకముఱం బుధైః ఇతిపట్టహస్తికారః” అని దకరూప వాయిధ్యాసవసరమున బహురూప మిక్రుడనినాడు. భరతనాట్యశాస్త్రము ఆదువేల సూత్రమలలో నిండియున్నదట. కానీ బహురూప మిక్రుడే “సమాప్యతేహి నాట్యశ్లేషంకావతార ఇష్టుతే ఇతిద్వాదశ సహస్రికారః” అని పరిస్థితిని పంచెందు వేల సూత్రములలో ఇంతకన్న ప్రాచినకాలమున ఈ శాస్త్రమున్నదని తెలియుచ్చుది.

నాట్యవేదార్పి భరతః సారముద్రుత్య సర్వతః

సంప్రవాం సుప్రయోగార్థం మనునా ప్రాణిశాప్యథః

ఏకంచ్యాదశ సాహసైరిః క్లోకే తైతిం తదర్థితః
పద్మిః క్లోక సాహసైరియై నాట్య చేదస్య సంగ్రహః

ఆని శారదాతనయతు కూడ వర్ణినాడు. శూర్యము వండెంకు వేల క్లోకములతోనున్న ఈ నాట్యశాస్త్రమును ప్రయోగసాకర్యమునకై అయి వేలకు సంఖేపించివివరట. యామలోష్టక తంత్రము ననుసరించి అభి ప్రాచీన నాట్యశాస్త్రమున 86,000 క్లోకములున్నవి. దీనిని 12,000 క్లోకములకు సంఖేపించిని, ఆ మైన 8,000 క్లోకములతో సంగ్రహావరచిని చెప్పవలెను. సనాతివదు, బ్రహ్మా, భరతుడు అను ముఖ్యరు నాట్య శాస్త్రక రూలు కలరని ఈ మతత్రయమును వివేచించి బ్రహ్మాతమును ఇతిపాదించరలచి భరత దీ నాట్యశాస్త్రమును నిర్మించేనని అధివసుపు డనినాడు. దీనినిబట్టి సదాతివ భరతమున 86,000 క్లోకములు కలవని బ్రహ్మా భరతమున 12,000 క్లోకములు కలవని భరతనాట్య శాస్త్రమున 8,000 క్లోకములు కలవని చెప్పవచ్చును ఇంది మసకు లభించు నాట్యశాస్త్రమును మార్తయమున లోక్యంచు విలులేదని చెప్పుట కాథారము లున్నవి” (74-75 గుటులు).

శ్రీసు బ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు పేరొక్కన్న మొదట భరతశాస్త్రంలో 86000 క్లోకాలున్నవిని తర్వాత వానిని 12,000 సంగ్రహించారని ఆ తర్వాత 8000 సంక్లిప్తవరిచారన్న శాపంతో సేసేకిభవిస్తాను. ఇంది సదాతివదు, బ్రహ్మా, భరతుల నాట్యశాస్త్ర క్లోకాల విషయమై వాసినదానితో ఏకిభ వించలేను కారణం నార్యాల వివరిస్తాను. మొత్తం మీద భరతనాట్యశాస్త్రం కాలికమేళా సంక్లిప్త పాచబడించన్న మాట యొప్పం. అసలు తొరి గ్రంథమునే ప్రాచీనులు ఉప్పుగా ఉంచలేదు సారి దా కుమ్రమంగా అస్తవృత్తమైన గ్రంథం మసకు ఉడ్యమయేయేట్లు సంగ్రహించి పెట్టారు ఈ సంగ్రహం శాస్త్రియాలైసి కొనిి పయాల సందర్భంలో మూలవిచ్ఛిన్చంగా పరిణమించినీ చెప్పవచ్చు. దిండుడిక త్రచ దసంజయుడు నృత్యాన్ని మాగ్దమంచారవి నృత్యాన్ని దేశి అంటారని పేరొక్కన్నాడు గదా! అయితే భరతుడు నృత్యాన్ని మాగ్దమన్నాడో లేదో కరిపించుదామా అంచే అసలు భరతుడు నృత్య నాట్య శాస్త్రాలను తప్ప నృత్యశాస్త్రాన్ని వాడనే లేదని సంస్కృతముద్రింపుల్లో ఉన్న నృత్య శాస్త్రం అసంస్కృత పాతమనీ కొండరు శాపిస్తున్నారు.

“నాట్యాంత్రమందు వృత్తయమను పదమలేదు. అథినన గుప్తుడు కూడ తినిని వాడినట్టు కన్నట్టదు (మూలమందు కన్నట్టు వృత్తయమనెడి పారములు సరికావు. అట్టు కన్నట్టు ప్రతి పదమునకు క్రిం. నృత్తమను పాకాంతరము లుందుట గమనించ వలెను) ఇంక నాట్య షాంత్రమందు నృత్తనాట్య పదముకే కంటు” అని శ్రీ పి యస్ ఆర్క్. అప్పారావు గాచు ప్రాశారు.

“నృత్తము నందలి అంచినాగ్యమమను నాట్యమండలి అభియమను కలిసినవో నృత్తయమగును భారుడే ఈ సమ్మేళనము చేసినట్టు కన్నట్టుచున్నది.” అనికూడా శ్రీ అప్పారావుగారు పేరొక్కన్నారు (చూ నాట్యాంత్రం-20వుట) ఆ తర్వాత మరికొన్ని చోట్ల కూడా నృత్త-నాట్యము మేళనం చేసినవాడు భరతుడేని శ్రీ అప్పారావుగారు అంగిసి “స్తు నృత్తి శ్యాస్ని భారుడు ప్రయోగించలేదని సైతం కాకుడేంచారు. నృత్తాన్ని నాట్యాన్ని సమ్మేళనం చేసిన భరతుడు నృత్తనాట్యములు కాని దాని” ఒక పేరు పెట్టకుండా యై విధంగా దాన్ని యొమని నిర్ణించి ఉంటాడని యా కిమ్ముకిలు భావించారో తెలియను. నృత్తం-నాట్యం ఈ రెండూ సమ్మేళనమై రూపొందిన దానిని నృత్తం అవిగాని నాట్యం అనిగాని పేరొక్కాడాహా? పీటుడేదుగా! సంకీర్ణ నృత్తమనో సంకీర్ణ నాట్యమనో లేదా ఎంకీ నృత్తనాట్యమనో లేదా మరొక పేరుతోనే భరతుడు పేరొక్కని ఉండాలిగదా! నృత్త నాట్యము సంకీర్ణం చేసిన భరతుడు ఆ సంకీర్ణ స్వరూపానికి పేరు పెట్టకుండా దాన్ని యొమని నిర్దేశించి ఉండాలి? పీటి నిలా రంకీర్ణం చేసే యా పేరుతో పేరొక్కనాలి ఆని యొమీచెపుకుండా భరతుడు వంటివాడు నామరహితమైన నృత్య వ్యరూపాన్ని శ్యాపించాడి వలసించేనా? బుది వాస్తవికతను ప్రతిశించిచే శాపం కావను కుంటాను.

నృత్త-నాట్యం-నృత్తాంతాలు కుంటిచి పేరొక్కంటూ సందికేళ్వరుడు నన అథియ చిర్పుణంలో ఈ కుంటి శ్యాపాలు రచియించాడు.

నాట్యం నృత్తం నృత్యమితి మనిథి ర్ఘరాధిథి
నాట్యం తన్నాటకం చైవ పూజ్యం పూర్వకభాయుతమ్
భావాధినయహీనంతు నృత్తమిత్యథిథియతే
రసభావ వ్యంజనాది యుక్తం నృత్తమిత్యతే” ॥

ఇందులో సుష్టుంగా భరతముని ప్రశ్నములు నాట్యం-నృత్యం - నృత్యం అని మూడు భేదాలను చెప్పినట్లు నందికేళ్వురుడు పేరొక్కంటున్నాడు. నంది కేళ్వురుడు క్రీస్తువిషయం కివి శతాబ్దివారు. భరతుని నాట్యశాస్త్రం తర్వాత ప్రాచీన గ్రంథాలలో వేలుమడిచి మొదట చెప్పగలగిన గ్రంథం యొ అధినయ దర్శణమే గాని దినిః హర్షయం మరోగ్రంథం లేనేలేదు. భరతునికి తర్వాత వెలసిన గ్రంథం లభించినంతపరకూ చారిత్రకంగా నిరూపిత మైనంతపరకూ ఈ నందికేళ్వురుడు రచించిన అధినయ దర్శణమే గాని పేరొకటి లేదన్నమాట. భరతునిని దృష్టిలో చెట్టుకొన్నప్పుడు నందికేళ్వురుణ్ణిమించి ప్రామాణికంగా నిలవ తగివాడు మరొకడు దివిలే చెట్టి పెట్టినా కనిపించడు కాగా భరత ముని ప్రశ్నములు నృత్య-నాట్య-శ్రవ్యముఁను మూడు భేదాలుగా పేరొక్కాన్నారని వాచ్యంగా సుష్టుంగా పేరెక్కి మరి వక్కటిస్తున్న నందికేళ్వుని వాక్యం అప్రామాణిక మని అనంతాసిః అవకాశమే లేదు. అయినప్పుడు శస్తవ్యంటంగా ఉభించిన భరత శాస్త్రమూలం గ్రంథంవై అధారపడి “భరతుడు నృత్యశాస్త్రాన్ని క్రయోగించేదేదు” అని నిఱియించడం సాహసముకుంటాను.

ఈ సందర్భంలో తేలిన సారాంశమేమిటంచే భరతునికి మనకంచే సన్నిహితువుగా ఉండి భగతుని నాట్యశాస్త్రాన్ని మనకంచే యొస్తో రెట్లు సత్యాశాపత్తి సమగ్రంగా అధ్యయనం చేసి అభినయ దర్శణం రచించిన నందికేళ్వురుడు భద్రతుడు సృత్యశాస్త్రాన్ని ప్రయోగించినట్లు పేరొక్కనగా-భరతానికి రెండు వేల సంపూర్ణాలు పైగా తర్వాత వారైన ఆధునిక విమర్శకాలు, దారిష్ఠమౌల్యాలేని ఆశ్వాశాలతో అముంగా లభ్యమైన నాట్యశాస్త్రాన్ని చూచి భద్రతుడు సృత్యశాస్త్రాన్ని రొక్కి లేచింటున్నాని దా అయినప్పుడు భగతుని నాట్యశాస్త్రం రెండు అంతిష్టమైత పాశాలతో మనకు లభ్యమైన నోచెప్పాలసాధని లేచినుంటాను అల్లు సృత్యశాస్త్రమే ప్రయోగించబడలేని చెప్పాపాసి వచ్చి రుషీలో లభ్యమైన నాట్యశాస్త్రంలో సృత్య పర్యాయ పైమైస మాగ్రశబ్దం ప్రయోగించబడిందో లేదో తేల్పి చెప్పడం సాధ్యమైన విషయం కాదు సంకేళ్వురుడు పుణ్యమూ అని నృత్య శాస్త్రాన్ని భరతుడు ప్రయోగించాడని ప్రాపించాం కాని తప్పిర్చాయివాచకంగా మాగ్రశాస్త్రాన్ని ప్రయోగించాడని యొల్చి చెప్పగలం? సంపూర్ణంగా లభ్యం కాని భరతుని

నాట్యం వాత్సల్యం గురించి విచారించి ప్రయోజనం లేదు. కాలభీ లభ్యిష్టమైన సంశల్సి ఉన్నంటలో సంస్కర్త నాట్యకౌత్సువల్ల మార్క - దేశి భేదాల మార్కాలేమో యెక్కాంతే నా అందుకాబులో వస్తుయొమో పరిశీలించుదాను).

నృత్యపర్మాయ పదంగా మాగళాన్ని ఇరకుడు వాడినవి మనక
నృత్యశబ్ద పాతాలం^१ పాచె మాగళిష్టపాతాలు (నృత్యపర్మాయ పదంగానే)
లభ్యం కాకపోయినా థిన్న థిన్న సందర్భాలలో థిన్నాట్లాం^२ ఆ దాన్ని
వాడినవి దొరకక్కపోలేదు

గాంధర్వ వేదసంగ్రహ నిర్వచనాల సంకలనంలో తాళుతున్నాడు

గీత యొపయవామార్థా పాదభాగాః । పాణయః

ଅର୍କ୍ଷୀପଙ୍କିଳନେ ହେଲେ ଯେତେ ଏହା ବିଧିସ୍ଵାଲଭାବୁଟେ : (28. ଅଟା,

అవాపం-నిష్టామం-వి కేపం-ప్రవేశం - శమ్య - కాళం - సన్ని
పాతం-పరివర్తం-వస్తువు-మాత్ర-విదారి-ఆంగం-లయ - యచి - పకరణ
-గీతాలు-అవయవాలు - మార్గాలు - పాదకాగాలు-పాండు అని తాడ
గాంధర్వశేధాలలో తాళం పడంగం మాగ్దికాశ్మినీ ల్రియోచాడు ముపై
నాగీవ అధ్యాయంలో అవస్థ వాచ్చాలను గురించి చెప్పుతూ

పోడ కావర సంపన్నం చకురాలైరంత ధై వచ
విలేవనం షట్టురణం | తియతి| తిలయంతథా.

ఆని నాలు మర్కాలను వక్కుడేంచి వాటి వివరాలను

“ఆలిప్పాడిత గోముఖ విషస్తాల్పక్కాని చక్కారో మార్గా” (అలి ప్పమార్గం-గోముఖ మార్గం-విత టమార్గం, అల్పమార్గం) అని పేర్కొన్నాడు. అడ్డితాదులు నాలుగూ ప్రశ్నర కరణాక్రయానిని యా ఉది క్లోంలో పేర్కొంటూ ఆ తర్వాత అడ్డితాది మార్గాల లడు ఉణ్ణాలను వివరించాడు.

ଅଣ୍ଡିତାରୀ ପାଇଁଲା ବିଶ୍ଵାସୀମୁଖର ଭା
ମାର୍ଗାଶ୍ରମାନ୍ତର ଏହେ କେ ପହାରକରିବା କିମ୍ବା

మార్క - దేశ

ఆనంతరం అడ్డితాది మార్గాలకు శృంగారాదిరసాలకు ఉన్నంం బంధాన్ని అంచే యొమె రసాలలో వాచ్యములను యొమె మార్గాలలో ప్రయోగించాలో నృష్టపరచాడు.

చీటివల్ల భరతుడు మార్గశ్శాన్ని గాంధర్వంలో తాళత్కుకంగాను వాచాలలో దరువుల విశేషవాచకం గాను ప్రయోగించినట్లు తెలుస్తున్నది. ఇంటకు మించి వేరు రూపంగా తరులు మార్గశ్శాన్ని ప్రయోగించి నట్లు కనవడదు.

స్నేహకం 280 ప్రాంతంలో ఉన్న శార్క్ జ్గాచేపుడు ఐన సంగీతరశ్నాకరంలో మార్గశ్శాన్ని పర్యాయంగా గాంధర్వ శ్శాన్ని ప్రయోగించాడు.

“గాంధర్వంగాన మిత్రస్య శేఖర్వయ ముదీరితమ్”

మార్గాలోను గాంధర్వ మంటాగనీ దేశి ఎంపయను గాంధమంటాగనీ చేరొస్తు పై క్రోకభాద్రీ ఏత్తుంచర్యంలో ఒల్లినాథుడు “గాంధర్వం మార్గః, గానంతు దేశిత్యవగంసవ్యమ్” అని వాయాఖ్యాతాశాధు. సంగీతంలో మార్గః-దేశిథేదాలను లిపాస్త్రం శార్క్ కాచేపుకి “ఓపి ల్లికాలు రచించాడు.

ప్రతిం వాడ ० లభా నృత్తం త్రయం ० సినాపువ
మార్గోదేశితి తద్వేధా న లమార్గస్స ఉచ్చాశ
యోమారితో విరించాప్రే १ సయుట్ కా తాథిధి
దేవాంపురతశృంఖలో ద్వియతోఽభ్రందయ ప్రః
దేశిదేశి జనానాం య దుచావృప్యయ రంభకం
గితంచ వాడనం సృత్తం తద్వేశితాథియతే

గితం వాద్యం సృత్తం యా మూడూ १०గీత మంబడతాయనీ ఆ సంగీతం మార్గః-దేశి థేషాలతో ద్వివిధ మనీ మార్గం లిప్పుదులచేచ ఎట్టింప బడి పర మేళ్యరుని ముఖంలో భరతాదులచేచ ప్రయుక్తమైనానీ ఆ యాదేశియులైన ప్రజలకు రుచికరమై హృదయ రంబమై ఉండెది దేశి అనీ శార్క్ జ్గాచేపుడు పేరొక్కన్నాడు. ఇతడు వివరంగా పేరొక్కన్న యామార్గాన్నే

మార్గ - దేశి

గాంధర్వమంటారని లోగడ ఉదాహరించిన క్లోం ఫాగంలో పేర్కొన్నాడు
గాంధర్వ సంగీత పరంగా మాగ్గక్కాన్ని భరతుడు ప్రయోగించక పోయినా
నాట్యశాస్త్ర సంగీతాధారాయాలలో గాంధర్వ క్కాన్ని ప్రయోగించి ఆ
గాంధర్వ సంగీతాన్ని లక్షణాలు ఉణ్ణలు పేర్కొన్నాడు

తతంచై వావన్నంచ ఘనంసమిరమేవచ
చతుర్వీధంతు త్రిష్టేయ మాతోద్రోం లక్షణాన్నితమ్
తతంతంత్రికృతంజ్ఞేయ మవనద్వంతు పౌష్ట్రమ్
ఘనంతాలస్తు విష్ణేయః సుమిరోవంకమివచ
ప్రయోగస్తి విధోహ్యాపాం విష్ణేయో నాటకాశ్రయః
తతంచై వావనదంచ తథానాట్యంతఃకృయః
తపేకుతప్పనా సో గాయస్తపరిగ్రహః
వై పంచికో వై ఉఁఁక్కు వంశపాద స్తత్తేవచ
మార్గంరికః పాణవిక ప్రథాదార్థురికోబ్ధైః
అమనద్వ విధానేషః కుతప్పముదావ్యాసః
ఉత్తమాధమమధాభి త్రథాప్తుఁక్కుతి థిర్యుతః
కుషపోనాట్యేయోగేతు నానాదేశమూళయః
మవంగానంచ వావ్నంచ నాట్యంచ వివిధాశ్రయం
అలాతచక్రప్తిము కర్తవ్యం నాట్యేయోక్కథిః
యత్తుతం త్తుఁకునం పోక్కం నానాతోద్వ్య సమాశ్రయం
గాంధర్వమితి ఉజ్జ్వలైయం స్వీకారాల పదాశ్రయం

లక్షణాన్నితాలైన ఆతోక్కుమలు తతఁ, అమనద్వం, ఘనం, సుమిరం,
అని నాలు విధములు. అలాతచక్రం వలె క్రివిధాలైన గాన నాట్యవా
ద్వాలు అవిచేచ ప్రయోగాయ్యాలు కావాలి. వివిధాలైన ఆతోద్వ్య
లతో సమాశ్రయమైన గానం గాంధర్వ మనబదుతుంది. ఈ గాంధర్వం
గానాశ్రయం తాశాశ్రయం, పదాశ్రయం అని మూడు విధాలు అని వై
భరతుని క్లోకాల వల్ల స్పష్టపదుతున్నది. ఆతోద్వ్యలలో ఉత్తమ మధ్య
మాథమధేచాలున్నట్లు సహజాలైన ఆతోద్వ్యల్నట్లు కూడా ఉత్తమాధమ

ఇతాయిది క్రోకంవల్ల తెలుపున్నది. ఈని పీటి వివరం మరెక్కుతా కనిపించదు. ఈ వివరం కండల్ కాలు దీలు ప్రథాగాఁలో ఉండి ఉండి వచ్చును) ఈ గాంధిజ్యం దేవతలకు చాలా పీటులు మైనదనీ మాట్లాగా గంధిర్వీకు మరింసగా ప్రీతి కావునునీ కాబట్టే దీనిని గాంధిజ్య మనాన్ని ఈక్కుండి క్రోకంలో పేరొక్కన బడింది అటువఁటి సవిప్రమేర గాంధిజ్యమయ్యను రాంయమును యొక్కటే శాగా ఏపిశారీర్కిలో వారు బహురూపులలో మాంమైన ప్రతిని పుచ్చాన్ని పొందుతారు అనికూడా పేరొకి క్రోకంలో పేరొక్కన్నాడు.

అందంత మిస్ట్యం దేవానాం శాఖా పీతి కిరం పుః
ఎగ్గయినాంచ యస్త్రాప్తి తస్తాత్ శాఖాజ్య సుఖ్యతే

(28-అధ్య-ఇణ్లో)

గాంధిజ్యం చేపానాట్యంచ యస్త్యమ్య కృపిషాలయేత్
లభితే గ్రహిం పుచ్చాంచ మర్మిల్పు క్షీర్మాః

(37-అధ్య-ఓణ్లో)

నానాతీక్యి మార్కమై శ్వర శాశవచ్ఛాక్రయమైన గానం గాంధిజ్య
మనబదుతుందని దాయి పంచిలన వల్ల మకు ఉలింది.

లోగడ ఉదాహరించబడిన శార్కోజీ దేవుని సంగీత రాత్మాకరంలోని
గాంధిజ్యంగా “ఐమిస్యున్నిభేషణ్యియ ముద్రింమ” అన్న క్రోకాన్నముసరించి
మార్గఃంపితం గాంధిజ్య మనబదుతుండని దేశి సంగీతంగాన మనబదుతుందని
మనం క్రపించాము నానాతోస్యసమార్కయమైన గానాన్ని గాంధిజ్య
మంటాడని వై ఇతుని క్రోకాలవల్ల తెలుపుస్సుది దా అయితే శార్కజీ
దేవుని ఉపిటో గాన మంటాడన దేశి సంగీతంలో ఆణోద్యముండవా అని
సందేహం రావచ్చును. దేశి సంగీతంలోనైతం ఆణోద్యముంటాయి. కాని
గాంధిజ్యతోద్యమకు దేశాతోద్యమకు భేచం ఉన్నది. ఈభేదాన్నే భరతుడు

తంచై వావనద్రుంచ శునం సుమిరమేవచ
చతుర్మిథంపు విష్ణేయ మాతోద్యం లభించ్చితం

మార్క - దేశ

అన్న లోకంలో ఆతోద్య శాస్త్రానికి లక్షణాన్విత శాస్త్రాన్ని విమేషంగా ప్రయోగించడం దూపంగా సూచించాడు (అలాకుడికాలైన ఆతోద్యాలన్నీ విధాలో యొమో భరతుడు యొక్కదా సూచించలేదు) ఈ సూచన ప్రకారం స్వీచ్ఛ వరాత్రయమై లక్షణాన్వితాలైన ఆతోద్యాలలో కూడిన సంగీతం గాంధర్వమనబడుతుండని అఱులు లక్షణం మనకు తేల్చలదు స్వరతాత్ర వరాత్రయమై అలార్టాటికాలోద్యాలలో కూడిన సంగీతం దేశి అనబడుతుంది కాన్‌ఫెపని లృష్టిలో దిన్నెన్న గాన మంటారు

అధ్యయోనిర్మివేద్యా ఎం పీచావంక్షాధై వచ
ఏశేషాం చై వష్టామి విధింస్వరఃముత్తిషామ్
గాంధర్వం త్తివిధం విద్యాత్ స్వరతాల వరాత్మకమ్
శ్రివిధస్యాపి వష్టామి లక్షణం కర్మ చై వహి

(28 అధ్యాత్మ 10 11)

అంటూ గాంత్రం-పీఠ-వేషాలు ఈ మూడూ గాంధర్వాన్నిః ఉర్వవస్తోనాఁనిఃస్వరతాత్రవరాత్మకమైన గాంధర్వాన్ని వివరిస్తాసనీ చెప్పి భరతుడు గాంధర్వవేదాన్ని సంగ్రహింగా చెప్పాడు అందులో చెందట స్వరాత్మక గాంధర్వ భేదాలు చెప్పి తరువాత తాత్మకగాంధర్వవిభాగాలు పేర్కొని ఆ పిరప వదాత్మక గాంధర్వ విభేదాలు వివరించాడు ఆ విభేదాల విపృతిగల లోకాలివి.

స్వరాత్మక ప్రశ్నయోగ్రామా మూర్ఖునాః సానుయుతాః
స్తానం సాధారిణిచైవ జాతయోఽప్యాంచై వచ
వర్ణాత్మకామ్యర ఏవస్య రలంకారాత్మక ధాతవః
అలంకారాత్మక వర్ణాత్మక గీతయక్క శరీరజాః
ఆ వావస్త్వథ నిష్టామో విషేషశ్చ ప్రవేశకః
ఇమ్మాయతాః సన్నిపూతః ఇరివర్తస్య వస్తుకః
మాత్రావిదార్యంగాయా యతిః ప్రకరణంతథా
గీతయోవయవోమార్గా పాదభాగాః సపాణయః

మాణి - దేశి

అంగ్యక వించోవిష్టేమో విధిస్తాలగతో బుధై :
వ్యంజనాతి స్వరావర్ణాః నంథమోఽ విథ క్తయః
నామాఖ్యతోఽపర్గాక్ష నిషాకాన్దీతాకృతాః
భంతో పృత్తాన్ని కొశ్యుక్ష నిత్యం పదగతాత్మకాః
గాంఫర్వో ఒగ్రహో ప్యాప విస్తారంవ నిబోధత

(23 అధ్యాత, 431 పుట)

ప్రింట్లో “స్వరాశ్వ” ఇతాయి లోకం మొదలు “శరీరజాః” అన్నపరం 5 ల లోకం వరమూ స్విరాత్మక గాంఫర్వ్యంతో ఉన్న స్వర-గ్రామాది దానిథి భేదాలు పేర్కొనబడినాయి ఆవావ ఇతాయి లోకం మొదలు “బుధై :” అన్న ఉదంటన్న లోకం వరకూ ఆవావాది వింశిష్ఠ తాతాత్మక గాంఫర్వ్య భేదాలు చెంగు బడినాయి తర్వాత వ్యంజనేత్యాదిలోకం మొదలు తుదివరకూ ఉన్నవాటిలో 1 ర్ఘ్రిజనాలు 3 స్వరాలు 3 వాటాలు, 4 సంధలు 5 విథిత్తులు, 6 సామములు, 7 ఆధ్యాత్మములు, 9 ఉపసర్గలు, 10 నిషాపములు 10 ఐధ్యితములు, 1 కృగంసములు, 12 శంకస్స 13 వృత్తములు 14 జాతాలు అని 14 విధాలైన వదాన్మక గాంఫర్వ్య భేదాలు పేర్కొనబడినాయి వీటినే ద్రుమంగా పూర్వము అధ్యాయాలతో వివరించాడు

గాంఫర్వ్యంతో పదాత్మక గాంఫర్వ్య భేదాలక సంబంధించిన శాపాచందో విషయ ఇచ్ఛిషాలను “హొంచదాని” ముందు సృశ్య సృత్తామ మాగ్గదేఱి భేదాలుగా పేర్కొన్న వారి శాపాలేమో సృశ్య-సృత్తాలకు మాగ్గదేఱులకు త్రమ్మాపంగా గాంఫర్వ్యాని ఉన్న సంబంధమేమో పరిశీలింపడం కొంత అవసర మమకొంటాను

క్రింది ప్రాంతంలో ఉన్న భనంజయుల, భన దళ రూపకంతో వృత్త ప్రశ్నల ఉపాంశాలను గురించి పేర్కొంటూ

అస్వద్యావాత్రయం సృశ్యం సృత్తం శాలలయ్యకయం
ఆధ్యాత్మాపదార్థాధిమో మార్గింధో తథాపరం

మథురోద్దశ భేదేన తర్వయం ద్వివిధం పునః
లాస్యతాండవ రూపేణ నాటకా ద్వ్యాపకారకమ్

అని ఉల్లేఖంచాడని లోగడే గ్రహించాము మార్గ మనిషించుకొన్న సృశ్యం యొలిధంగా అవరించింది దేశి అనిషించుకొన్న సృత మే విధంగా అవరించింది గ్రహించితేనేగాని పీటి మార్గత్వం దేశిక్వం బోధపడదు కాబట్టి నృత్యోగ్యం (సృత-నాట్యాల) శృతికి రంబంధించిన సాచ్యాన్ని గుర్తించడం అవసరం

**దేశి - మార్గాలైన సృత - నాట్యాలకు
సృత్యి శబ్దం పర్వాయపదమా ?**

నాట్యాలైన రంబంధించి భరతుని నాట్యాస్త్రంలో యా
క్రిందివిధంగా పేర్కొనబడింది

ప్రపంచ్య శిగసా చేవో ఏతామహ మహేశ్వరా
నాట్యాస్త్రం ప్రవణ్యామి బ్రహ్మాచా యదుచాహృతం
సమాప్త జవ్యం ప్రతినం స్వస్తుతి : పరివారితం
అరధాయే కదాచిత్తం భరతం నాట్యం విధం
మనయః పర్వ్యాప్తైన మాత్రేయ ప్రముఖాః పురా
ః ప్రచుటస్తే మహాత్మానో నియంజియ బుద్ధయః
యోయం భగవతా సమ్యగ్ ప్రథితో పేర్కంమితః
నాట్యవేదః కథం బ్రహ్మాన్ నూత్పన్నః కస్యవాకృతే
కత్యంగః కొ ప్రమాణశ్చ ప్రయోగ్యాంగ్ కీలకః
సర్వైమేతద్విధా తత్త్వం భగవన్ పక్తమహ్మా సి
తేపొంత్యావనం శ్రుత్యా మునీనాం భరతో మునిః
ప్రమ్యవాద తతో వాయం నాట్యవేదా కథాంప్రతి
భవద్రిః కుంభిగ్యాశ్వా తథాపోత మాన సైః
శూయతాం నాట్య వేదః యంభవో బహునిర్మితః
పూర్వం కృతయుగే విప్రాపృతే స్వాయంభువేష్టదే
క్రేతాయుగే సంప్రవృత్తే మహారైవ్యవ్యతస్యచ
గ్రామ్యధర్మై ప్రవృత్తేతు కామలోభవశంకే

మార్గ - దేశి

ఈశ్వర్యకోధాదినంమూడే లోకే సుఖత దుఃఖతే
 దేవదానవ పొద్దై రకోయకు మహారగై
 జంబోద్దీపే సమా క్రాంతే లోక పాల ప్రశిష్టికే
 మహోంగ్ర పముతై రేవై రుక్తః ॥ ల హితామహః
 కీడనీయక మిచ్చామో దృశ్యం శ్రవ్యం చ యదృవేణ
 నవేదప్యాపరోయం సింశ్రాప్యః జూ ద్రజాతిషు
 తస్మాత్ లై పదంపేణం పంచమం ॥ గ్ర్యాష్టికం
 షమ స్త్ర్యితితాముక్కావి దేవరాజం వింగ్రేవి
 సస్మాగ చతురోవేదార్ యోమామాసాయ న త్విష్టే
 భర్మ్యమర్యం యశగ్యం చ సోపదేశం సింగ్రహం
 భవిష్య త్వలోకస్య సర్వ కర్మానుభర్మం
 సర్వశాస్త్రార్థ సంపన్నం సర్వకిల్ప ప్రవర్తకం
 నాట్యాభం పంచమం వేనం సేషిపం కరోముష్టహం
 సంకల్ప్య ఇగివానేవం ॥ ర్యాన్ వేదాను కై
 నాట్యవేనం తత్కుకే చతుర్యైదాంగ సంభం
 ఆగ్రాహ పార్యమృధ్యైదాత్ సామభోగికమేపచ
 యజుర్యైదా ॥ బినయాన్ రసాశర్వాచాచి
 వేదోవవైదై సుంభపో నాట్యవేదో మహాత్మునా
 వం భగవత్ సుష్టో బ్రహ్మాచాశర్వవేవా
 ఉత్సార్య నాట్యచేంతు బ్రహ్మోత్సాచ నుచైరమ్
 ఇతిపాపో మయా సుష్టః సచురేషు నియుజితాం
 కుశలా యే విరగ్మశ్చ ప్రశల్మశ్చ జితత్రమాః
 తేష్మయం నాట్యసంత్తోహి వేః ॥ ఓకామ్యతాం త్వయా
 తచ్ఛుత్యా భా వాన్ శక్రో బ్రహ్ముదా యదుదాహృతం
 ప్రాంజలిః ప్రణతోభూత్యై పటువాచ హితామహామ్
 గ్రహాం ధారణ జ్ఞానే త్రయోగే దాన్యి సతమ
 అశక్తా భగవన్ దేవా అయోగ్య నాట్యకర్మణి
 య ఇమే వేర గుహ్యాంశా బుచయః సంభిషప్రతాః
 విశేష్య గ్రహాం శక్తాః ప్రయోగే ధారణే తదా
 శ్రుతాపు శక్రవచనం మామాపోంబుజ సంభవః

శ్వం పుత్ర శత దయక్తః ప్రయోక్తా స్విధవాసమ
 ఆజ్ఞాపితో విదితాప్తాం వాచ్యవేరం వితామవో
 పుత్రా నథాయిమాస ప్రయోగం చాపి తణ్ణుః
 శాండిల్యం చైవ వాశ్వంవ కోపాలం ద త్తుంపథా
 జటిలాంబప్రకా చైవ తండుమగ్ని శిఖంతథా
 సైంధవం సప్తలో మానం శాండ్యలిం వివులంతథా
 కపింఙలిం శాందిరంచ యమధూ మూయణోతథా
 ఇంబుధ్వజం కాక దంఫం స్విర్భుకు శాపసం తథా
 కై దారిం శాలికగంచ దీర్ఘగా శ్రాతం శాలికం
 కొత్సం శాండాయనీఁచైవ పింగళం చిత్రకం తథా
 బంధులం భల్లకం చైవ ముష్టికం సైంధవాయనం
 కై తిలం శాండ్యం చైవ శుచిం బహుం మేవచ
 అముధం బుధసేసించ పొండుకరం సుకేరలం
 బుఖం పుషుడక్క చైవ శేఖరం వంబులంతథా
 మూగధం సరుఁం చైవ కర్తాం లోగ్రుమేవచ
 తుపారం పొండుఁం చైవ గౌతమం శాచరాయణం
 విశాలం శబలం చైవ సునాభం మేచమేవచ
 కాలియం ప్రథమకం చైవ తథా పీత ముఖం వసనిం
 నభ కుటూళ్ళకు కైవ పట్టరం సోతమంతథా
 పాదుకోపాసహచౌ చైవ శుచింభాష స్విరంతథా
 అగ్నికుండాజ్య కుండా చ విశండుం శాండ్యమేవచ
 కర్తరాకుం పించాయ్కం కుశలం దుస్పహం తథా
 లాజం భయానకం చైవ కీళిశ్శుం సనిచటణం
 పుంక్రాతుం పుండ్రనాఁచ అసితం సినమేవచ
 విద్యుత్తీహ్వాం మహాకిహ్వాం శాండాయనమేవచ
 శాయమాముఁం మారరంచ లోహీశాండుం త్తుథైవచ
 సంవర్కం పంచిఖిఁ త్తిఖిఁ క్షుమేవచ
 శంఖవర్ణ ముఖం పంచం శఁకుకర్ణ మాధాపిచ

పితామహాష్టయాస్కాంచి రోకస్యుచగుచేస్తాయా
 ప్రయోజించి పుత్రులం యథాభూమివిథాగరః
 మోయస్కున్ కర్మాం యథా యోగ్యస్కున్ సమోజః
 శారకీం సాత్యాతీం తైవ వృత్తిమారథటీం తథా
 సమూర్ఖిః ప్రయోగస్తు ప్రయుక్తో తైమయాద్విజాః
 పరిగృహ్య పూర్ణామ్యాం బ్రహ్మ నిజ్ఞాపితోషయా
 ఆథాహామాం బుగురుం తే జీవి మః యోజయ
 యచ్చపస్యాః కమంద్రవ్యం తద్రూపాద్విజసుత్తమ
 ఏవంతేనా త్వా భిపొతః ప్రయుక్తు మయాపథుః
 దీయతాం భువన్ ద్రవ్యం తైకాంధిం సంప్రయోజకం
 నృత్యాంగహిర ఒపన్మా రసథావప్రయాత్మికా
 దృష్టామయా భగవత్తో నీలకంతస్య నృత్యతః
 తే తీర్మాడ్య తైవస్య శృంగార దేసంభవా
 ఆశక్యపురుషేసేధు ప్రయోకుం స్త్రీ జనార్థి
 తతోస్మిజన్ మహాతేజా మనసాస్కరసో విథుః
 నాట్యాలంకార చతురాః ప్రాచాన్మల్యాం ప్రయోగః
 మంఱాకేం సుకేశిం చ మిత్రకేశిం సులోచనాం
 సౌధామిసిం దేవస్త్రాం దేవసేనాం మనోమాం
 సుదాశిం సుఎంబీం తైవ విదగ్ంం విపులాం తథా
 సువగాలాం రిసాశిం తైవ సరలాం కేగలాం ధృతిం
 సందాం సుపచ్ఛలాం తైవ కలశాం తైవ మేదశా
 స్వాతిరాండ నియుక్తస్తు పూర్ణమైష్యుయంథువా
 వారధార్యాం ప్రాంధ్రాం గానయోగే నియోజితాః

(నాట్యశాస్త్రం - 1 అధ్యా 1-81)

నాట్యశాస్త్రం - నాట్యాన్ని బ్రహ్మ భరతునికి యవ్యతం తైకిస్కుత్తు
 అకు సంబంధించి ఉన్న తై ల్లోకాల సారాంశాన్ని యాక్రింద ప్రాప్తు
 న్నాను

సృష్టికర్త అయిన పితామహునికి సటరాజు అయిన మహేశ్వరుడికి తలవంచి నమ్మకంచి బ్రహ్మ ప్రోక్తమైన నాట్యాస్తాన్ని ప్రవరిస్తు శాంతి మహాత్ములు, జిశేంద్రియులు థిమంతులు ఆయిచు ఇత్తేయుకు మొక్కలైన మునీశ్వరులు పూర్వాం ఒకప్పుడు నాట్యకోవిదుడైన భరతమురి వద్దకు వచ్చారు ఆరోజు అసధ్యయనం అప్పుడే వతి ఆయిర భరతుడు ఇపోస్తు ముగించాడు అతనిచుట్టూ పుత్రులందరూ కూర్చుని ఉన్నారు ఆమయంలో మసవీ క్రీందినిధంగా కోరినారు భరతుడైన్న

బ్రహ్మ స్వరూపా మీచే సమకూర్చుబడిన యా నాట్యవేచం యే విధంగా అపతరించింది? దీనిని గ్రహించడానికి అధికారు లెవ్యరు? దీనిఁ అందా లెన్ని? ప్రమాణ మేమిటి? ప్రయోగ విధానం యొటువంటిది? వీటి నన్నిటినీ మాకు వివరించవలసిందిగా కోరుతున్నాము

ఈ మునుల ప్రశ్నలు విన్న భరతుడు నాట్య వేద బోధనాశాస్త్రాంతో ఈ క్రీంది విధంగా వివరించాడు

విశ్రుతారా మీరు అవహిని మైన మనస్సుతో శుచిర్యాతులై బ్రహ్మ సృష్టించిన నాట్య రోహిత్తుత్తీ వినండి

స్వాయంభువ మన్మంతరం మొరలు కైవ్యాల మన్మంతరం వరకూ విడు మన్మంతరా లున్నాయి. ప్రతి మన్మంతరంలోనూ కృష్ణాయుగం పరిపూర్ణమై త్రేతాయుగం ప్రారంభమయేయి కాలంలో ప్రజలు కామానికి తోషానికి ఈర్వణ క్రోధాలకు లోనైపోయి గ్రామ్యధర్మాన్ని అపంచించి ఖుట్టడాలతో నిండిన జీవితాంను ఇడువుతూ ఉంటారు ఇటువంటి స్థితి కృత త్రేతాయుగాల సంభికాలంలో ప్రతి మన్మంతరంలోనూ సంభంస్తూఉంటుంది త్రేతాయుగారంభ కాలంలో పూర్వాం యా స్థితి సంభవించింది అప్పుడు జంబూద్ధిపొన్ని దేవతలు, గంధర్వులు, యతులు, రక్షిగచాలు, మహారాజులు ఆక్రమించుకొని ఉన్నారు లోకపాలులు భర్మ ప్రతిష్ఠాపనాపరులై ప్రజలను స్వధర్మనిరతునుగా చేయడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు దీనినంతా చూచి మహేంద్రాది దేవతలందరూ ఒకరోజున పితామహుని సన్నిఘానానికి

వచ్చి “దృక్ష్యం - శ్రవ్యం - క్రీడనీయకం అయిన వస్తువును మేము కోరుతున్నాము శూద్రిజాపులకు వేదంమీద అధికారం లేదు కాబట్టి సార్వవర్ణిక మైన మరొఁ వేదాన్ని సృష్టించు” అని ప్రార్థించారు దేవతల ప్రార్థనను విని వారిని పంపి తత్వాన్ని ఉయిన బ్రహ్మ సమాధిగుడై చకుర్చేదాఁను స్నానించి “భర్తాన్ని ప్రతిపాదించేది, చతుర్విధ పురుషాభాలను సాధించేది, యశస్వి నిచ్చేది, ఉపదేశ్యంతో కూడినది, మంచి జ్ఞానాన్ని యిచ్చేది శాఖితరాలవారికి ఒక్కరక్క మార్గాన్ని ప్రదర్శించేది, సర్వశాస్త్రార్థసంపన్న మైనది, సర్వశిల్ప ప్రవర్తకమైనది ఇతివోసయుక్త మైనది అయిన నాట్యమనే పంచమవేదాన్ని నిర్మిస్తాను” అని బ్రహ్మ సంకలించి చకుర్చేదాలమంచి చతుర్వాట్యంగాలను గ్రహించి నాట్యవేదాన్ని నిర్మించాడు పాశ్చాన్ని బుగ్గేరంమంచి. గీతాన్ని సామవేచంమంచి, అభిషయాన్ని యుర్చేదంమంచి రసాలను ఆధగ్యాత్మ వేదంమంచి గ్రహించి బ్రహ్మ లలితాత్మకమైన నాట్యవేదాన్ని వేదోపవేదాలకు సంబంధించినదై ఉండేట్లు సృజించాడు ఆ తర్వాత బ్రహ్మ ఇంద్రుడై రప్పించి “నేను దశరూపకాన్ని సృష్టించాను. దీన్ని కుళులు, విశ్వగులు, ప్రాతిలులు తిత్తత్రములు అయిన దేవతలకు సంక్రమింపచేయ్యి” అని చెప్పాడు అప్పుడిం దుదు అంఛలి బంధించి “ఈ నాట్యం గ్రహణధారణ జ్ఞాన ప్రయోగాల్లో దేవతలు అశక్తులు, ఆయోగ్యులు వేదరహాయ్జులు సంకీర్ణవతులు అయిన ఈ బుషులు భరతుడు ఇతని సంతానము నాట్యవేదాన్ని గ్రహించడానికి ధారణ చెయ్యడానికి ప్రయోగించడానికి సమయులు దీనిని పీరికే యివ్వు” అని ప్రార్థించాడు ఆ తర్వాత బ్రహ్మ సమ్మించిన శరపుభేషణ పిల్లి “మార్యు పుత్రులతో కూడిన” నీవు ఈ నాట్యానికి ప్రయోగాలు కావలసించి నాకు నాట్యవేదాన్ని బోధించాడు. ఆ తర్వాత యోగ్యులైన నా సుతులు కాండిలాగ్యరి నూటనల్లరికి నాట్యవేదాన్ని సాకల్యంగా నేన్ని ప్రయోగ విధానంకూడా బోధించాను లోకపొత్తాన్ని అపేక్షించి యొపరి యోగ్యతలకు తగినట్లు వారిని ఆయూ భూమికలను భరించవలసిందిగా నియోగించాను ఆ తర్వాత శారథి, సాత్యవిధి, ఆరథటి అనే త్రివృత్తులతో కూడిన ప్రయోగాన్ని ఉక్కారి ప్రదర్శించి ఆ విషయాన్ని ప్రచామహర్షకంగా బ్రహ్మకు విన్నవించాను అప్పుడు బ్రహ్మ

“కారణి మొదలైన వృత్తులతో కై లిపి వృత్తిని కూడా మేళవించు మరిచానికి కావలసిన సరంజామా యెమిలో చెప్పు” అని ఆజ్ఞాపించాడు. అప్పుడు “కై లిపి ప్రదర్శించడానికి తగిన సారనాలను యివ్వు. ఇదివరకు భగవంతుడైన నీలకంఠు ఆనందున్నట్టం చేస్తా ఉండగా అంగవీర సంపన్నం, రసభావ ప్రేయాత్మకం అయిన కై లిపి ప్రయోగాన్ని చూచాను. మధురమైన వేషరచనలో ఈ కై లిపిని నాట్యంలో ప్రయోగిస్తే శృంగార రసాలివ్యక్తి కారణ మమతుంది. కాని శ్రీల సహాయం లేకుండా పురుషుడు కై లిపి ప్రయోగం చెయ్యిలేదు. కాబట్టి శ్రీను మాకు యిమ్ము” అని నేను కోరాను. అప్పుడు తేజోమూర్తి అయిన బ్రహ్మ తన పంకల్ప మాత్రంలో అప్పరసంమ శ్లేషించి మఱు కేళి ప్రథములు యిరవైసల్లిరను వాకు ఉపరి నాడు. సాధ్యతి అనే బుధిని అభిని జిమ్మునిలోసహి ప్రభావ మృదంగ కాంస్యాది శాంద వాచ్యాలను వాయించడంలో నియోగించి నాశరాదులను గంధర్వం ఇను గాన్వీయకు నియమించాడు.”

భరతుడు తానై స్వయంగా చెప్పిన ట్లూస్ లూ కథలవ్వు నాట్యాన్ని మొట్టమొదట బ్రహ్మ శ్లేషిం చాంసీ ఆ బ్రహ్మ మొట్టమొదట మహేంద్రుణ్ణి పిలిచి నాట్యాన్ని దేవశంకు సేర్కెట్లు చెయ్యాలనీ ఆజ్ఞాపించి తుచుకు మహేంద్రుని సలవో ననురాంచి భరతునికి బోధించగా అతడు తన శతాధికసుతులకు నేడినట్లు శ్వాసపదుతున్నది. భరతుడు తన పుత్రులను నేరిన తర్వాత ఆ నాట్య ప్రదర్శనాన్ని మొట్టమొదట శారక్యాది త్రివృత్త లతో చూపించగా దానిి కై లిపి వృత్తిని సైతం చేర్కపలసిందని బ్రహ్మ ఆజ్ఞాపించాడు. తచ్ఛామనసారంగా కై లిపి అనుంధించడానికి గాను కావలసిన శ్రీలను సమకూర్చలసిందని బ్రహ్మను భరతుడే ప్రార్థించి తత్ఫలితంగా బ్రహ్మ స్లేషించిన అప్పసంలను నాట్య వినియోగాన్నం స్థీకరిస్తాడు. ఈకై లిపి వృత్తి సందర్శంలోనే బ్రహ్మతో భరతుడు మాట్లాడుతూ ఇదివరకు మహేశ్వరుడు కై లిపి వృత్తితో నృతం తెయ్యగా చూచానని చెప్పాడు. ఈశ్వరుడు కై లిపి వృత్తితో నృతం చెయ్యడం చూచానని భరతుడు బ్రహ్మ సమఖంలో చెప్పడం చూసే బ్రహ్మ నాట్యాన్ని శ్లేషించడానికి హృద్యమే మహేశ్వరుడు నృతం శ్లేషించాడని అది తానై స్వయంగా మహేశ్వరుడు ప్రయో-

గంచేశాడని లోరపద్మనుచి ల్లహ్నై నిర్మితమైన నాభాయ్నికి శిన్నంగా మరింక సృత్యనిచేపం మహేశ్వరఃప్రభీలో కలచన్న విషయాన్ని మరింత విస్పష్టంగా నాగ్లవ అధ్యాయంలో భరతుడే పేర్కొన్నాడు ఆ విషయం కల ల్లోకాలివి

కస్యచిత్యదకాల్య మామాహంబుజ । ఎథవః
 నాట్యం సంగ్రహయౌమోయై తినేత్తాయ మహాత్మనే
 తపస్సాద్రం సురైరత్యామై దృష్టశాంతి గైషిం
 సమఖ్యార్థ శివం ఉషా దువాచేం పితామహం
 మమూమహ కాం స్తు యోయం స్ఫుర్తః సురోత్తమ
 శ్రవణి ఎంచే చా యై ద్రుష్టసాచం క ర్యుమల్సి
 ఐశ్వర్యమ ఇతిదేవేళో దుహిం వాక్య మిత్ర
 శతోమామాహ భగవాన్ సఫ్లోత్తవ మహముహీ
 నతో కామవతః దృష్టే నానాసగ సమాకులే
 ఒపుచూశ క్రమాంతే రమ్య రంగాని ని
 శూర్యరంగే కృతి అపూర్వం తత్త్వాయం గ్రీభ త్తమా
 నథాత్రిప్రదామాక్ష దేమంజ్ఞః ప్రయోగః
 ఏతోఘో దూ హుషిష్మా కాంశావాను క్రితాత్త
 మహాదేవక్షు స్సమ్మీం పితామహం మథాత్రమీ
 అహోనాట్యమిం సమ్యక్త త్వయాస్మిం మహమాత్త
 యక్కుం చ శుభాద్రం చ పుణ్యం బుధీం వద్దుం
 మయాపీచిం స్తుతిం స్తుతిం ఎంధ్యాకాలేము సృత్యతా
 నానారంం ఎంయుటై రంగపోరై ర్యిథూపికం
 పూర్వారం విధావస్మిం స్తుత్యా సమ్ముక్త క్రితాంగ్రథాం
 వర్షమానక యోగేన గితేష్మా సారితెముచ
 మహాగితెము చైవార్థాన్ ముగైవాథినేష్యసి
 యశ్శాయం పూర్వారంగ స్తుత్యయాశ్చిం ప్రయోజితః
 ఏతర్యిమిత్రితశ్శాయం చిత్రోనామ భవిష్యతి
 శ్రుతాయై మహేశ్వరవచః ప్రతుల్మతం చ స్వయంభువా

ప్రయోగమంగహారాణా మాచక్ష్యసురస త్తమ
 తత్సందుం సమాహాయ ప్రోక్తవాన్ కువనేశ్వరః
 ప్రయోగమంగహారాణా మాచక్ష్యభరతాయవై
 తతో యే తండునా ప్రోక్తా త్యంగహారా మహాత్మనా
 నానాకరణ సంయుక్తాన్ వ్యాఖ్యాస్యామి సరేచకాన్

(నాట్య 4. బథ్య)

ఈ క్లోకాల శావం సంగ్రహంగా యిది బ్రిహమై ఉనాదు నన్ను (భరతుణై), పిల్చి మహామృదైన మహేశ్వరుడికి ఇస్పుదు మర నాట్యం చూపించుదాము అని చెప్పి దేవటలోనూ మాతోసూ కలసి కైలాసం వేళై మహేశ్వరుణై భూజీంచి “సురోత్తమా సేనోక సమవకారాన్ని సృజించాను మీరు దానిని వినాణి-చూడాలి అని ప్రార్థిస్తున్నాను” అని త్రినే బ్రుణై కోరాదు బిపుదు చూస్తానని ఆమోదం ప్రశియతెయ్యగా బ్రిహమై నాట్యప్రదర్శనకైన నన్ను సిద్ధంకమ్మని అజ్ఞాంచాదు పలువిధాలైన పర్వతాలలో మనోహరాలైన గుహలలో సెలయేళ్ళలో భూణిగచ్చాలలో అలరారుతున్న ఆ హిమపన్చిర్సుం వెనుకభాగాన మేము నాట్యప్రదర్శన యివ్వడం ప్రారంభించాము మొట్టమొదట పూర్వారంగం నిర్వితించి ఆతర్వాత అమృత మధుమసే సమవకారాన్ని త్రిపురదాహా మనే డిమాన్ని ప్రదర్శించాము కర్కుతాహానుక్తిలైన ఆ ప్రదర్శనలను చూచి యొంతో సంతోషించింది భూర్జాణం మహేశ్వరుమకూడా రంతోషించి “మహామతీ కీర్తిని పుచ్ఛాన్ని తుఫాన్ని సమకూర్చేచి, బుద్ధిని అభివృద్ధిపూచేచి అయిన నాట్యాన్ని సీవు చాలా చక్కగా లైప్పించావు, సాయంపేతలో శృతం చేస్తున్నస్తుచు సేనుచూడా యా చైపయాంను ఆలోచించాను కరణాంహార సంపన్నమైన నా నృత్యాన్ని సీవు పూర్వారంగంలో చక్కగా సమకూడ్చు అందుపల్ల వర్గమానకాన్ని అనురించే ఆసారితగీత - మహాగీతాల లోని అఛ్ఛాలు చక్కగా అభినయించ బడతాయి సీవు పూర్వారంగాన్ని నృత నిరహితంగా సృష్టించావు ఈ అంగహారాలలో కూడితే అది “చిత్తం” కాగిలదు” అని బ్రిహమై అన్నాదు అప్పుపు బ్రిహమై “ఆ అంగహారాల

మార్గ - దేశి

ప్రయోగాన్ని తెలుపలసింది”గా మహేశ్వరుడై ప్రార్థించగా ఓపుడు తండుపునుపిల్లి “యా భరతునకు అంగహరాల ప్రయోగపర్వతి తెలియజెయ్య వలసిం” ఏని ఆజ్ఞాపిస్తే ఆ తండువు నాకు (భరతునకు) నేర్చిన రేచక ఐహికాలైన అంహరాలను ఉపుడు వివరిస్తున్నాను

ఆరీ వై ట్లోల శాఖం దీనివల్ల మొట్టమొకట బ్రహ్మా సృష్టించిన నాట్యాన్ని భరతునిద్వారా ఉత్త బృందానిః నేర్చించి ఆ నాట్యం మహేశ్వరు నిః మాపించినట్లు, రాన్ని మహేశ్వరుడు మాచిన తర్వాత వూర్యారంగంలో శామ వూర్యమే సృష్టించిన నృత్యాన్ని చేపే రానీ పరిపూర్వకాన్ని య్యా వలసిందని బ్రహ్మా నాజ్ఞాపించగా బ్రహ్మా ప్రార్థనతై మహేశ్వరుని ఆజ్ఞాను సారంగా తండువు భరతుని ఒక్కాన్ని బోధించినట్లు ఆ తర్వాత నృత్యాన్ని నాట్యాలో భరతుడు మేళనం చేసినట్లు సృష్టమపుచున్నది

లోగడ ఉదాహరించిన ప్రథమాధ్యాయ ట్లోకాలలోనే భరతుడు బ్రహ్మాతో మాట్లాడుహూ ఓపుడు కై శివుత్తి ప్రయోగం చెయ్యగా మాచాననదం వల్ల నే సృష్టపడినది బ్రహ్మా సృష్టించిన నాట్యంకంచే ముందు ఈశ్వరుడు నృత్యాన్ని సృష్టించాడన్న విషయం నాగ్రవ అధ్యాయంలో ఈశ్వరుడు వూర్యారంగంలో తన నృత్యాన్ని మేళనం చెయ్యమనదంతోను బ్రహ్మా మహాప్రసాదంగా స్వీకరించడంతోను మరింత సృష్టపడింది. కాగా దేహి ఆనిపించుకొన్న నృత్యం మొట్టమొకటిగా విసృష్టపడింది అయితే భరతాదుల నాట్యప్రయోగాన్ని మహేశ్వరుడు మాడడం యిది మొకటిసారిమాత్రం కాదు. అమృత మధన - క్రిపురావా ప్రదర్శనాలను మాడడం మాత్రం మొదటి సారే భరతాదులు మహేశ్వరుని వద్ద యిచ్చిన నాట్యప్రదర్శనం మూడవదని నాట్యాస్తాన్ని బైటే చెప్పువచ్చు మొదటిసారి భరతుడు తన పుట్టులకు నాట్యాన్ని నేర్చి శాచి, సాత్యతి-అబటటి అనే క్రిపుత్తులలో కూడినప్రయోగాన్ని ఒకసారి ప్రదర్శించి ఆ విషయం బ్రహ్మకు విన్నవితై అందులోకి కై కుత్తిని సైతం చేర్చుమన్నాడు బ్రహ్మా ఈ ప్రదర్శనాన్ని బ్రహ్మా తిలకించాడో తెలియదుగాని “సమాత్రితః ప్రయోగమ్ ప్రయుక్తో వై మయా” అని భరతుడు (నాట్య 1 అధ్యాత్మ-1 ట్లో) వేర్కునడంవల్ల మొకట కై శి

మార్గ దేశి

వృత్తి రహితంగా ఒక ప్రదర్శనం జరిగినట్లు తెలుస్తున్నది ఇం తెండవది దానులను జయించిన మహాంద్రుని ధ్వకోత్సవ సందర్భంలో "చెద సమైతం-అశీర్వదన సంయుక్తం-ఆప్తంగ పదయుక్తమై-విచిత్రమైన వాందివి ప్రయోగించి తర్వాత దేవతలు రాకుపులను జయించిన విధానాన్ని అమరిస్తూ భరణబృంధం నాట్యప్రదర్శన యిచ్చినట్లు (1 అధ్య-54, 58 లో), భరతుడే చెప్పాడు. అది సమస్తదేవతల సమకంలోనూ జరిగిన తారిప్రార్థనం ఈ క్రూర్వానానికి మహేశ్వరుడు వైతం వచ్చిచూచినట్లు ప్రార్థనాన్ని చూచి మెచ్చుకొని భరతబృంధానికి దేవతలు ఒహమతులు ప్రసాదించారని పేరొక్కన్న ఘటంలో

[ఖన్నె కుటిలకంచై వ భృంగారం వరుణ స్తుధా
సూర్యకృతం శివః సిద్ధిం వాయుర్ వ్య ఇనమేవచ

(నాట్య 1 అధ్య. 50 లో)

మహేశ్వరుడు సిద్ధినిచ్చినట్లు పేరొక్కనడం చూడగా తెలుస్తున్నది ఇంక మూడవ ప్రదర్శన ప్రశ్నేకంగా హిమవతర్వత పృష్ఠాగంలో మహేశ్వరుని సమకంలో జరిగినదే కాబట్టి మహేశ్వరుడు బ్రహ్మనిర్మితమై భరత ప్రవర్తితమై ప్రదర్శితమైన నాట్యాన్ని చూడడం ఆదే ప్రథమం కాదన్నమాట [భరతబృంధం మొట్టమొదటే మహేశ్వరుని వద్ద ప్రదర్శనం యిచ్చినట్లు కొందరు విమర్శకులు పేరొక్కన్నారు గాని యా ప్రశ్నిలనవల్ల అది సరికాదని స్పష్టమముంది]

అయితే కశ్యపుడు మొట్టమొదట మహాంద్ర ధ్వకోత్సవ రమయంలో భరతాదురిచ్చిన నాట్య ప్రదర్శన సందర్భంలోనే అప్పుడే వృక్షావిషయమై శూర్పురంగ పరిశూర్పుక్కానికి సాంబంధించినతన సలహా సెందుక్కులేదని యొవ కైనా ప్రశ్నించవచ్చు. అది మహాంద్రవిషయ మహాంద్ర సంరంభ సమయ మన్న కారణంచేక ఊరుకొనిపుండవచ్చు. లేదా కేవలం రాకుపుల టటిమిని ప్రదర్శించే ఆ నాట్యంలో ప్రశంసించవలసిందేశన్న అంతగా పట్టించుకొని మాచనలుచెయ్యినవలసిన అవశరంలేనని భావించి మిన్నకుండవచ్చును

ఈ వరిశిలన వల్ల నే కాక తదితర శారధాతనయాదుల నాట్యోళ్ళన్ని
గాథలవల్ల నే గాక క్రి. #. 800 ప్రాంతంవాడైన నంకికేళ్లురుని వాట్యావ
తరణ కథవల్ల సైతం ఈళ్లురుని నృత్యమే మొదటిరని బ్రహ్మ నిర్మితమైన
నాట్యం తర్వాతిరసి భరతుడే ఈళ్లుర నిర్మితమైన నృత్యాన్ని బ్రహ్మనిర్మితమైన
నాట్యాన్ని మేళనం చేశాడని తెలుస్తున్నది

“కరచాం హో సంపన్నమైనది నృత్యము ఇది అర్థములను బోధిం
చదు... నృత్యమునందలి అంగ విన్యాసమును నాట్యముసంచలి అభినయమును
కలిపినచో నృత్యముగును భరతుడే ఈ సమేళనము చేసినట్లు కనపడుచున్నది
శటీచానిః సృత్యమును పేరు తరువాత నాటుకలోనికి వచ్చినది కాగా
నృత్యము మొదట జనించినది తరువాతిరి నాట్యము ఈ రెంట సమేళనమే
నృత్యము భరతుడు మాత్రము చానిః సృత్యమునరేదు క్రి. #. 16వ శతాబ్ది
వాకు విప్రదాసుడు తన సంగీతచంప్రములో నాట్యాను నృత్యముకు
పర్యాయపడముగా ర్షేష్యుచున్న దనినాడు” (నాట్యోళ్ళం 20 పట)

అని శ్రీ అప్పారావుగారు ప్రాచీరు నృత్య నాట్యాల సమేళనం
చేసే సృత్యం దేవర్పాండన్న విషయం సత్యమే కాని సృత్య శబ్దం నిర్వచన
నాస్తి క్రి. అప్పారావుగారేకాదు ప్రాచీన విముఖ లతోసహ కొండరు లాక్షణ
కులు సైతం ఏమనించినట్లు ఉన్నడదు నిజానిః శృంతం పేరు - నాట్యం పేరు
పేరు పేరై న యాన నృత్యనాట్యాను మేళనంచేః ఒ పొందించిన ప్రసర్పనాశ్ని
సృత్యసుంటారు అంచే సృత్యి శబ్దంచేక నృత్యమూ వాచ్చమే నాట్యమూ
వాచ్యమవుటుండన్న మాట శృంతం అని నృత్యాన్ని నిర్దేశించడానికి ఆవ
కాళం ఉన్నది నృత్యం అని వాట్యాన్ని నిర్దేశించడానికి ఆవకాళం ఉన్నది
కాప్ట్రీ-ఉథయుక్తా తత్త్వాయిగానిః స్తానం ఉండడంవల్ల నృత్యనాట్యాలను
సమేళనంచేసి రూపొందించిన నాట్య శేదా నృత్య విశేషాన్ని సృత్యశబ్దం
చేత పేర్కొనడానిః ఆవకాళం లభించింది నృత్య శబ్దంవల్ల నాట్యంగ్రాహ్యం
కాదు. నాట్య శబ్దంవల్ల నృత్యం గ్రాహ్యంకాదు. కాని నృత్య శబ్దంవల్ల
అటు నృత్యమూ ఇటు నాట్యమూ ఈ రెండూ గ్రాహ్యయకాగా నృత్య
నాట్యంగ్రాహ్యయ సమేళనంతో రూపొందినది సైతం గ్రాహ్య మవుతుంది. సంయ

రాచునుంగా నృత్య శాస్త్రాన్ని పరిగ్రహించాలి నృత్య నాట్యపరమైన
యా సృష్టికళల్లం ప్రయోగ వై కిష్టాన్ని యా ఉభయాన్వయాన్ని అంగీక
రించనప్పుడు ధనంజయుచు ఎశరూపక ప్రథమ ప్రకాశంలో రచియించిన

అన్యద్వానాత్రయం సృష్టిం నృత్యం నృత్యం శాలలయాత్రయం
అవ్యం వదార్థాధివయో మార్గిందేశితథాపరమ్ (ఓ రో)

అన్న యా క్లోకానికి ఆర్థమే శెపులేరు ఈ క్లోకంలో ధనంజయుచు
స్థాపింగా సృష్టి శాస్త్రాన్ని నాట్య పబ్లాయవాచకంగా ప్రయోగించాడు
“అవ్యం పదార్థాధివయో మార్గిందేశితథాపరం” అన్నప్పుడు సృష్టాన్ని
మార్గంగా వేరొకైని వృత్తాన్ని దేశిగా వేరొకైన్నాడంచే యిక్కడ నృత్య
శబ్దంచే నాట్యం ఒక్కచే పరిగ్రాహ్య మనుఖుంది గాని నృత్య-నాట్యాలు
సమ్మితమైన నృత్యం గ్రాహ్యం కాదు ఇక్కడ నృత్య శబ్దంచే నృత్య
నాట్యాలు సమ్మితి మైనదే గ్రహిస్తే నృత్యంకూడా మార్గమే అవుతుంది.
కాబట్టి సృతాన్ని దేశిగా పేరొకైనడంలో అనేచిత్యం యెర్పుడుతుంది
ముందు నృత్యాన్ని దేశిగా విశేషంగా వేరొకైనబోఱున్నాడు కాబట్టి నృత్యం
కాని సృష్టాన్ని అంచే నాట్యాన్ని మార్గంగా వక్కాణించడంలో నృత్య
శాస్త్రాన్ని వినియోగించడం దోషంగా ధనంజయుచు శాచించడేడు. నృత్య
శబ్దంచేత కేవలం నృత్య నాట్యాలు సమ్మితమైన రూపం మాత్రమే పరిగ్ర
హిచాలనేట్లుయిఁ సృష్టాన్ని మార్గంగా ధనంజయుచు వేరొకైనడం,
“నృత్యంలో దేశి అయిన నృత్యం అంతర్భాతం” కావడంవల్ల పెద్ద దోషంగా
పరిణమించుతుంది సరి దా అతని క్లోకానికి ఆన్వయమే కుంరదు కాబట్టి
సృత్యశబ్దంచే సృతమూ-నాట్కమూ-సృతాన్ని నాట్యాలు రెండూ మిత్రిమైన
సృత్యమూ-వ్యంగానూ మిత్రమంగానూ ఏపి గావ్యోలవుతాయనీ సంచారాను
సారంగా ఆ నృత్యశాస్త్రాని ఆస్తిం చెక్కుకోవాలనీ నేననడం జరుగుతున్నది ఈ
నిర్వచనాన్నే అనుభించక పోతే ధనంజయుచు దశరూపంలో సృష్టాన్ని
మార్గపండా వేరొకైనం పొరపాచే అవుతుంది మరి శ్రీఅప్పారావుగారు
తంపుడు సృత్యశాస్త్రాన్ని ప్రయోగించలేదన్న శాపంలో ప్రతిశోభా ల్లత్త
శాస్త్రాన్నే తమ అనువాచంలో భరతప్రస్తుతంగా వాఢారుగాని సేవిచ్చి నిష్ఠవ

నానుగుణంగా నాట్యశాత్రుంలోని నృత్యశబ్ద పయోగాలను చూసే యే చిధమైన యిబ్యందులూ రావు “మయి ఏం డైనాం నీంధ్యం కాలేమ నృత్యతా” ఇశ్వరి వాక్యాలో “శైతా”వంట చోట నొక్క పాతాంతరం యే పతుల్లోనూ కనవడదం లేదు అయినపుడు ప్రతిచోట నొక్క తశబ్దం పాతాంతరంగా ఉంటుస్వచ్ఛని శి ఆప్యారాశుగాను యొలా ప్రాశారో భోధపడదు

శార్క్రిక్షదేవుడు తన సంగీత రత్నాకరంలో మాగ్గ-దేశి భేదాలను(గొంధ ర్వాగితాల) గురించి పేర్కూటుా

గీతం వాద్యం తథానృత్యం త్రయం ఒంగీత ముచ్యే
మాగ్గిందేశి తప్పేవ్యా తప్పించ్చాగ్గ స్ని ఉత్సవే
యోమారితో విరించాటైయ్యా ప్రయుక్తో భంతాదిథి
దేవస్య పుతుళ్యంభో రిన్యుభ్యుదయ ప్రువి
దేశేదేశే జనానాం య ద్రుత్యా హృతయరంజకం
గీతం వాదనం నృత్యం తప్పేశి త్వాధిధియకే

అని నిర్వచించాడు

ఆసందర్భంలో బహుమలచేత మాగ్గితమై ఈక్యరుని సమకంలో భరతాదుచేతప్రవుర్మితమైది మాగ్గమని, అయి దేశాల్లో ఇరంజకమైనది దేశి అని పేర్కూచించి “గీతం వాన్నిం తథా నృత్యం” అన్నపుడు సంగీత రత్నాకరం మూల ముడి ల్యంధంలో “నృత్య” శబ్దమే ముద్రించినదగా శి కీచికించాడు అనుభావించాడు శాస్త్రాలోనూ శి వేంటావధానిగారు అనుభావించాడు యుగంలోనూ నృత్యశబ్దాన్నే పర్మి పించి ఉదాహరించారు (ఆం క చర్చి, ప్రా యు లింగ పు) వాస్తవానికి యుక్కడ మొరటి పాదంలో నృత్యశబ్దం శార్క్రిక్షదేవ ప్రయుక్తమై ఉంటుంది గీతం-వాస్తవం-నృత్యం యూ మూడూ సంగీత మనబడశాయి. మాగ్గం-దేశి-అని యూ మూడూ రెండు విధాలు - ప్రివ్యా స్ట్రింపగా భరతాదులు ప్రదర్శించిన గీతం - వాద్యం - నృత్యం - (నాట్యం) మారం కాగా ఇరంజకమై అయి దేశాల్లో ఉన్న గీతం - వాద్యం - నృత్యం - (నృత్యం) దేశి

మాగ్గ - దేశి

అపుతూయి అని శార్క్ జీదేవుడు తన కావాన్ని వెల్ల దించదలచి “గితం వార్యం తథా నృత్యం” అని సృత నాట్య పరాలుగా రెండు విధములుగానూ అన్వయించేటట్లు నృత్యశతాన్ని ప్రయోగించగా యీ ప్రత్యేకతము గమనించని వారు నృత్యశబ్ది ఉపాచాన్ని పరిగ్రహించారు “గిదం వార్యం తథా నృత్యం” అన్న యీ శార్క్ జీదేవుని ప్రయోగంలో సైతం ఒకప్పుడు అంచే దేశి అర్థంలో నృత్య శబ్దంచే నృత్యమే గ్రాహ్యంకాగా మరొకప్పుడు అంచే మాగ్గారంలో నాట్యమే గ్రాహ్యమవుటండి నృత్యమంచే నృత్య నాట్యాలు కలిసిన స్వరూపం మాటలు కాదు నృత్యమంచే ఒకప్పుడు కేవల నృత్యమే గ్రాహ్యమే మరొకప్పుడు కేవల నాట్యమే గ్రాహ్యమఖటంగా కూడా అందు వల్ల నే నృత్యాన్ని మాగ్గ-దేశి భేదాలుగా రెండు విధాలుగా చేర్కొన్నాడు శార్క్ జీదేవుడు ఆ రెండింటిలోనూ మాగ్గనృత్యం అంచే నాట్యం ఒట్టి-దేశి నృత్యం అంచే నృత్యం మరొకటి - మాగ్గి ఒమ్మెయూల కముండంగా దయ్యిర్థంగా నృత్య శబ్దాన్ని ఒకప్పుడు నృత్యపరంగాను చేరొకప్పుడు నాట్య పరంగాను అన్వయించేట్లు శార్క్ జీదేవుడు ప్రయోగించాడంచే కై నేను నృత్య శబ్దానికి చెప్పిన నిర్వహనానుగుణమైన భాషమే [దకంజయని కున్నట్టే] శార్క్ జీదేవునికి సైతం ఉన్నదన్న మాచేంచా —

శ్రీ వీరేశలింగంగారు మొరలైనవారు చేర్కొన్న ముద్రిష పతి పారాన్నే గ్రహిస్తే “గితం వార్యా తథా నృత్యం” అన్నదాని సనుంచి ఉత్తరపాదాల సమన్వయంతో నృత్యమే మాగ్గ-దేశి భేదాలతో రెండువిధాలని చెప్పవలసి వస్తుంది ఈ రూపంగా దేయ్యాడే అన్ధం అంలు ముంశాస్త్ర విధ్వంస పరమై మరింత అయ్యామయంగా తయారవుటండి

ఐపుకైతే నృత్య నాట్యాలను భరతుడు మేళనంచేసి నృత్య నామం కెట్టాడో అప్పుడే నృత్యశబ్దం విడివిడిగా నృత్యవాచమూ అయింది— నాట్య వాచకమూ అయింది. కాగా యీ వడిశిలనతో నృత్యం మాగ్గ-దేశి భేదాలతో రెండు విధాలని మాగ్గ నృత్యాన్ని పత్రేకంగా నాట్యమంటారనీ దేశి నృత్యాన్ని ప్రత్యేకంగా నృత్యమంటారనీ సృష్టపడింది.

మాగ్గ - దేశి

దేశి-మాగ్దాలో యొద్దె కే నేమిగాని వృత్తాన్నిఁ సంగీతానిక అవినాశావ సంబంధ మున్నది. ఇది యొటువంటి సంబంధమంచే “మా నాట్య శాస్త్రంలో అంతర్యాక మైనది సంగీతం” అని నాట్యశాస్త్ర కర్తలంచే “మా సంగీత శాస్త్రంలో అంతర్యాక మైనది నాట్యశాస్త్రం” అని సంగీత శాస్త్ర కర్తలు ప్రకటించుకునే పరిస్థితికి తెలిపెట్టి నటువంటిది

గితం వాద్యం తథా నృత్యం త్రయం సంగీత ముచ్య తే

అని సంగీతంలో వృత్తాన్ని అంతర్యాకంచేసి క్రి.శ: 1230 ప్రాంతంలో
శార్కీల్ దేవుడు చెప్పాడేగాని యొనాడో భరతుడు తన నాట్యశాస్త్రంలో

రసాశావాహ్యాధినయా ధర్మి వృత్తి ప్రవృత్తయః
ః ద్రీష్ణవ్యాచా తథాతోద్యం గానంరంగశ్చ సంగ్రహః

(నాట్య ३ అభి ० రో)

అంటూ నాట్యమేన శాగాలమ పేర్కుని ఆతోద్యంలో గాంధర్వ వేరాన్ని సంగ్రహించి ధ్రువులక సంబంధించిన గానాన్నినైతం అంతర్యాకంచేసి సంగీతం నాట్యశాస్త్రంలో ఒక శాగమే సన్నామ అయితే యొని శాస్త్రాన్ని వారు ఉత్తమ స్తాయి సేర్పరచుటావడంలో యొచ్చు మొకాబలేదు సామవేచం లోంచి పుట్టిన ఉపమేం మా గాంధర్వ వేవుని సంగీత శాస్త్రజ్ఞులాఁచే “బుగ్యజస్సామాధర్వవేరాలు నాలిగిటినీ ఆధారం చేసుకొని ఉద్ధవించించి ఉపమేకంకాదు మా నాటు వేరు పంచమ వేకం ఆన్నారు భరతులు పొమ్మ రొమ్మలు మరణోలివారు ఏరిణించరు గాని సంగీతాన్ని నాట్యాన్ని ఉన్న అవినాశావ సంబంధాన్ని మాత్రం అవినాశావంతోనే గురిస్తారు

సంగీతరక్షుకరంలో శార్కీల్ దేవుడు మాన్సంగీతాన్ని గాంధర్వ మంటారనీ దేశి రంగేళాన్ని గానమంటారనీ పేర్కుస్న శిరుమాస్తే భరతుడు చెప్పిన గాంధర్వముకుడే ఆ తర్వాత మాగ్గ రంగీతమని పేరు వచ్చినట్లు ప్రపు పదుతున్నది ఇదే రంగంగా దశమాపకంలో ధనంజయుచు నృత్త శిన్నమైన వృత్తాన్ని అంచే నాట్యాన్ని మాగ్గస్కంధ్య మంటారనీ వృత్తాన్ని దేశి నృత్య

మంటానీ వచించాడంచే ఒహ్మైల్సైంచిసట్లుగా భరతుడు చెప్పిన నాట్యాన్ని మాగ్ మన్మారనీ మంకోల్సైర్ ల్యాఫ్ మ్యూ లిప్స్ కోంపెస్ మీచ తందువు ద్వారా భరతుని బోధించునే నృత్యమును దేశి ర్యాక్షమన్మారనీ శెల్ల మనుస్సురి చెప్పి ఉడ్డు కాణాల్సై గాంధర్వ విశాగాలోనూ, వార్యసంగ్రహంలోనూ పెచ్చేవాచకంగా భరతుడు వాడిచ మాగ్ శబ్దం ఆ తర్వాత క్రముగా బ్రహ్మ నీర్మి - మై - నాట్యాన్నిఁ గాంధర్వాన్నిఁ సంజ్ఞావాచ - మైసట్లు యొ పరిశీలనల తేటపడుతున్ని

భరతుడు పేరొక్కనక పోయినా ఆ తర్వాతి వారు వక్కాడించిన మాగ్ నృత్యాన్నిఁ మాగ్ సంగీతాన్నికి అంచే భరతుని దృష్టిలో వాట్యాన్నిఁ గాంధర్వాన్నికి శాపాపిషయకంగా ఉన్న సంబంధం యొమికో తప్పులూప మేమిటో గ్రిపించవలసి ఉన్నది

“భాష - నృత్యసంగీతాలు”

లోగడ నేను పేరొక్కన్నట్లు నృత్య సంగీతాలకు పరస్పరం యొమువంటి అవివాశావ సంబంధమున్నది ఆటువంటి అవివాశావ సంబంధమే నృత్యాన్నికి కాషకూ, పెగీతానీఁ కాషకూ ఉన్నది. నిజనిఁఁ ఒక్క నృత్య సంగీత శాస్త్రాన్ని లభించే కామ సమస్త శాస్త్రాలలోనూ కాషకు అవివాశావ సంబంధమున్నది. వాక్యరూపం తెకుండా శాస్త్రమేలేదు ఒక్క శాస్త్రమేకాదు-వాక్కులేనిదే మానస ఛింకమేలేనవచ్చు ఇంతగా కీవితాలలో ఉడాకుండం చెరపేచున్న వాక్కు నృత్యసంగీతాలలో అవివాశావ సంబంధమున్నదనడంలో ఆశ్చర్యకరమైన చిపయంలేదు. ఈ సాట్యాన్ని యొస్తుడో తెల్పుకున్న భరతుడు నాట్యంతో కాషకస్తు సంబంధాన్ని గుర్తించి శాపాలక్షణాలను సైతం తన నాట్య శాస్త్రాలో వివరించాడు

నాట్యధర్మీ వవ్రుత్తంపో సదానాట్యం ప్రయోజయేత్
సహ్యంగాథిసయాత్కాచ్చి దృశే నాట్యం స్వవర్తశే
సర్వయ్య సహకో శాపా పర్యోవ్యాఖి నయోక్షితః
అంగాలంకార చేప్పాలు నాట్య ధర్మి ప్రక్తికా
ఏవం కాయ్ విశాగమ్మ ధర్మియుక్తయిషువ
ఇష్టేయా నాట్యత త్వత్తై ప్రయోక్తవ్యాక్షయమైక

(పాట్ 18-అధ్య. 76-77-73 రా)

— “నాట్యాభర్తి సహితంగానే నాట్యం యొచ్చుచూ ప్రయుక్తం కావాలి అంగాధినయాలు లేక వోయిచ్చుయితే అంచె గించం, ఆతోర్వ్యం మొరక్కెనని హత్త విన్యాసాకలు లేకపోతే సామాజికులకు యిచ్చం కలుగదు నాట్య గతమూ అలంకార నీటిమూ నాట్యాభర్తి రూపమూ అయిన వాక్క ఆర్థాన్ని అపేక్షించే పయుక్త మహాతుంరి అంధంగానే అధిసయం కూడా అర్థాను సారి అయినుంటుంది

ఆ కారణంలే రహాజ్ఞ సంయుక్తమై ఉండే నాట్యాభర్తి సమస్తా ర్థాలకూ సంబంధించిన లోక వ్యాఖ్యానమే మూలం ఈ విధంగా వ్యాఖ్య విశా గాన్ని భర్తిని ప్రవృత్తిని తిన్నగా గ్రహించి నాట్య తత్త్వవేత్తలు చక్కగా ప్రయోగించాలి” అని 13 వ ఆధ్యాత్మికం చివగ అర్థాపేతుగల వాక్సం అంధం వాట్టానికి యొంక సార్వకంగా ఉన్నరో పేర్కొన్న భరతుడు వధ్యాలైవ ఆధ్యాత్మిక వాక్కరణ విషయాలు పేర్కొనడానికి ముందు వృత్త్యంలో వాతికాటియానీ ఉన్న ప్రాధాన్యాన్ని యొ క్రింది విధంగా వివరించాడు

వాతియత్తస్తు క ర్తవో నాట్యానే యం తమస్తుఎత్తా
అంగసేధ్య సత్త్వాని వాక్యాన్ వ్యంజయాపో
వామ్యానీవం కాస్తోఽి వాజ్మిష్టాని తథేసత
తప్మార్పాతః పరంనాస్తి వాపీపర్వస్తు కారణమ్”

(నాట్య 14 అ 2-8 లీల్లా)

“నాట్యానికి వాక్క శరీరం కాపటీ వాక్కుమ గుడించి చాలా క్రింద శిష్మకోవాలి అంగికాపోర్చు పాత్రీకాథిషయాలు మూడూ వాక్యార్థాన్నే అధివ్యక్తం చేపుయి శాస్త్రాలన్ని కూడా వాక్ స్వరూపాలే. వాశ్మిష్టారే కాపటీ వాక్కుకు ఆశీర్పమైనరి పరోకటలేదు సర్వస్వానిః కారణమేవాక్క” అని పై లోకాలలో శాస్త్రాప్రాధాన్యాన్ని వివరించాడు భరతుడు.

“విధంగానే లోగద ప్రాసిసట్లు గాంధర్వానికి శాపకు యొటువంటి వంఘందం ఉన్నరో యిరవై యొనిమివన ఆచ్యాయంలో భరతుడు స్వప్తంగానే శశ్మాతు

యత్త తంత్రీశ్రీం పోక్కం నానాతోర్చు సమాళయం
గాంధగ్యమితి పద్మశైల్యం స్వీరతాల పదాళయమే

(నాట్య 28 అ 8 ల్లి)

నానాతోర్చు సమాళయమైన గాం గాంధగ్య మనబముంది ఈ
గాంధర్షుమే స్వరాళయం-శాశ్వతయం-పదాళయు అని మూడు విధాలు.
అని పేరొక్కని పదాళయమైన పథ్మాలుగు భేదాను

పృంజనాతి స్వరావర్ణాః సంధయోఽభవిష్టక్తయః
నామాభ్యాతోపర్మాగ్నిపొత్తాస్త్రికాః కృతాః
శందోవృత్తానిజాత్మక్కు నిత్యంపదగత్తాశ్రుకాః
గాంధర్షు సంగ్రహోప్మేష్మ విస్తారంచ నిశోధప

(నాట్య 23 అ)

అంటూ విషించి సంగీతానిఁ శాపకు యెటువంటిసంబంధమున్నారో
గాంధర్షుంలో పదాక్కుక భేదాన్ని వక్కాణించడంద్వారానే పేరొక్కనాన్నదు
పై “వృంజనానీ” శాఁది శోకాల చినర “గాంధర్షు సంగ్రహోప్మేష్మ విస్తా
రంచ నిశోధత” అంటూ “ఇది గాంధర్షు సంగ్రహం విస్తారంగా బోధించు
తాను” అని పేరొక్కాపడింది కాని ఈ ల్లోకాలున్న 28వ అధ్యాయం కర్యాత
మరే అధ్యాయంలోనూ : దాత్మక గాంధర్షు భేదాల వివరం సేటి నాట్య
శాంత్రుంలో ఉనిపించదు ఈ సంప్రయంలో (2వ అధ్యాయంలో) భరతుడు
పేరొక్కస్ని పథ్మాలుగు పదాశ్రుక భేదాలోనూ న్యంజనాలు - స్వీరములు
పర్మములు-సంధులు-విశ్వలు-నామములు- అభ్యుతములు - ఉపసర్గములు-
నిపొతలు-త్రస్తితములు-కృంఠములు-అన్న శాపా విషయకాలై సపకొండు
భేదాలను పథ్మాల్ని అధ్యాయంలో ఆశి సూక్ష్మంగా ఇవడించాడు ఈ
అధ్యాయంలో లోగడ కేంక్రస్తుల్లు వాచికాథినయ ప్రాధాన్యాన్ని స్పష్ట
పరచిన తర్వాత

నామాభ్యాతనిపొతై రుపుర సమాన త్రస్తితై ర్యుక్తః
ంది విభ్రతేము యక్కు విష్టేయో వాచికాథినయః

(నాట్య 14 అ 4 ల్లి.)

అంటూ నామములు అభ్యుతమాలు- నిపొతలు- ఉపవర్గలు- త్రస్తితములు
సమాములు- సంధులు విశ్వక్రతలు అన్న వాటి పరిజ్ఞానం వాచికాథినయంలో
అవసరమున్నదని భరతుడు ఆ తర్వాత ఆరేదు ల్లోకాలలో

వ్యంజనానిస్వరాక్షేప. సంధయోగ విశ క్యః
నామాఖ్యతోపసగ్గాప నిపాత స్ఫురితాస్తథా
వత్తే రంగ విభానైస్తు నానాధారు సమాక్షయం
విష్ణేయం సంస్కృతం పార్శ్వం తద్వాచ్యమి సమాపతః”
(వాట్య. 14 •. 6-7 లీ)

అని వ్యంజన-స్వర-సంధి-విశ క్తి-నామ-అఖ్యతం-ఉపసగ్గ - నిపాత-
రష్ట్రీయములనే అంగాలతోను సమాపాలతోను వివిధ ధారువులతోను కూడించున్న
సంస్కృత పార్శ్వాన్ని వివరిస్తానన్నాదు. నాగివ లోకానికి ఆరవలోకానికి
మధ్య ఆసలు పార్శ్వభేదాలు చెప్పుకూ “పార్శ్వం సంస్కృతం పాక్షితం అని
శెందు ఎధాలనీ వాటి విభాగాలను క్రమంగా పేరొక్కంటూ” ననీ ఈ క్రింది
లోక మాపంగా చెప్పాడు

ద్వివిధం హి స్కృతం పార్శ్వం సంస్కృతం ప్రాక్షితం తథా
తయోర్వ్యాఖాం వాచ్యమి యథావ - నుహూచ్యః

వీటలో సంస్కృత పాశాన్ని వివరిస్తూ పథ్యాలవ అఖ్యయంలో
స్వర వ్యుజనేత్యాది శాపా విభాగాలను వాటి స్వరూపాన్ని అతి సంగ్ర
హంగా పేరొక్కానన్నాడు యిరవైయైదు ల్లోకాలలో - ఆ తక్షాత శంద
స్పును వృక్షాలను పేరొక్కాని కావ్య లక్షణాలను వివరించి పదిపేడవ అఖ్య
యంలో గాని ప్రాక్షి పాశాన్ని వివరించలేదు - భరతుచు పేరొక్కాన్న
సంస్కృత ప్రాక్షి భాషల మాగ్ద - దేశి సశ్వర్ణి గ్రహించదానియి ముందు
అతదు దేశి పదాన్ని ప్రయోగించిన వద్దతి యొమో కొంత గ్రహించదం
అవసరం

నాట్య రాష్ట్రం 84వ ఆఖ్యయంలో భగవతుడు వద్దైనిమిరి విధాత్రైన
వార్య జాతులను పేరొక్కంటూ “దేశానుదాపజాతి” అని ఉక జాతిని
“దేశాపేత రూపజాతి” అని వేరొక జాతిని పేరొక్కానన్నాదు.

“సమ స్త స్కృతులకూ నీన విధంగా స్తిత-ద్రుత- మధ్యలయల్లో
దేశ-కాల - అవ్యాలకు అనుగుణంగా వినియోగింపజి వార్య జాతి దేశాను
రూపజాతి. అద్దిత మాగ్దంలో సంధోగ శృంగారంలో స్తివలయ యుక్తంగా

మాగ్ద - దేశి

యాదేశానురూప జాతిని ప్రయోగించాలి ఈ దేశానురూపజాతినే ఉత్తమ శ్రీంగారంలో కూడా ఉపయోగించాలి. వామోర్ధ్వక వేధలచేత ప్రవృత్తమై కుప్త - అపక్రమ లయయుస్తున “జాతి దేశావేత రూపజాతి” అనబడుతుంది ఈ దేశావేతరూపజాతిని కరుణారసంలో ఉపయోగించాలి” అని దేశాను రూప-వేశావేత రూపజాతి వార్యాలను యా క్రీందివిధంగా వివరించాడు భరతుడు-

దేశకాల మహాం ఖ్యాత్వ మధ్యేషిఫినియోజ్య
సర్వాతోద్యాని యత్కై కారణంథావయంతిచ
మృదంగ వార్యానుగమ దేకట పాతు సా స్త్రీతా
అడ్డిత మార్గ విభక్తా సంభోగ కృతే భవతి శ్రీంగారే
దేశానురూపజాతి శ్రీంగారే తోత మే శ్రీచాం
వామోర్ధ్వగ ప్రవృత్త లోధా క్లాపక్రమలయయుక్త
ఉపదేశాదువేతరూపా కరుణారసే సా భవేష్టాతి
శైవరం శైవ్రాజపుషేషి భూత్యకరై స్నమాయుక్త
దేశావేతరూపాసా కార్యవార్యయోగేము-

(నాట్య శిల్ప అధ్యా 680 పుట)

ఈ ప్రయోగాలు రసార్ధనుగుచ్ఛాలై వివరింశబడినందున యిక్కడి దేశకళ్యంచేత గ్రాహ్యమయైర్మి అతి సంకుచితమైన ప్రదేశమే అంచే శ్వలమే గాని విస్తృతమైన దేశంమార్పం కాదు ఇంక భరతుడు శాషాపరంగా దేశి శాస్త్రాన్ని ప్రయోగించింది ప్రాకృత పార్య వివరణ సంగ్ఘంలోనే-

సంస్కార గుణ వర్ణితమైన శామే ప్రాకృతమని చెప్పుం భగతుడు
ప్రాకృతశామ సమాన-విభ్రష్ట-దేశి భేదాలలో మూడు విధాలని వివరిస్తూ
ఏతదేవవిపర్యస్తం సంస్కాకురగుణ వర్ణితం
విష్ణేయం ప్రాకృతం పార్యం నానావస్తాంతరాత్మకం
క్రివిధం తను విష్ణేయం నాట్యయోగే సమానః
సమాన శ్రీ ర్యోత్రష్టం దేశిగత మథాపివా

మార్ఘ - దేశి

ఆని పేర్కొని అనంతరం సమాన (తత్తువము) విశ్రాప్త (తద్వాను) దేశిథేరాలను వాటి స్వరూపాన్ని కొంత పేర్కొన్నాడు

ద్వివిధంహి స్కృతం పార్శ్వం రంస్కృతం పాకృతం తథా
తయోర్ధ్వాణం వక్ష్యామి యథాపదమస్తార్వయః

(నాట్య 14 అధ్యాయ 5 ర్లో)

అని 4వ ఆధ్యాయం ప్రారంభంలోనే అనగా సంస్కృత పార్శ్వమును వివరించడానికి శూర్వ మేపేర్కొన్న భద్రతుడు ఆతర్థ్వాత సంస్కృతపాశ్యాన్ని వివరించాడు స్వర-వ్యుంజన-స్తోన-నామ-అభ్యాత-ఉపర్గ-నిపాత-ప్రత్యుయ విథక్తి-సంధి - సమాన ఫేదాను పేర్కొంటూ సంస్కృత పాశ్యాన్ని వివరించి అనంతరం ఆ 4వ ఆధ్యాయంలోనే సంస్కృత ఛందస్తు గురించి వివరించి పిచు 16వ ఆధ్యాయంలో ఉక్కాతి ఛందస్తులలో గాయక్రి చందం మొలుకొని కొన్ని సంస్కృత వృత్తాలను లక్షణ లక్ష్య యుక్తంగా వివరించాడు అనంతరం 16వ ఆధ్యాయంలో కావ్య లక్షచాలంకార గుణాలోపాలను వివరించాడు ఇన్నీ వివరించిన తర్వాత పదిపేదవ ఆధ్యాయంలో గాని ప్రాంగ పార్శ్వాన్ని వివరించిన శేషేదు సంస్కృత ప్రాకృత ఫేదాలతో పార్శ్వం ద్వివిధమైన భద్రతుడు శాపా విషయాలైన సంస్కృత పాశ్యాన్ని వివరించగానే శాపా విషయాలైన ప్రాకృత పాశ్యాన్ని వివరించకుండా సంస్కృత పార్శ్వం తర్వాత ఛందస్తును కావ్య లక్షచాలంకార గుణాలోపాలను వివరించడం చూస్తే సంస్కృత ఛందస్తులోపాటు కావ్యాలక్షచాలంకార గుణాలోపాలు సైతం రంస్కృత పార్శ్వాన్ని సంబంధించినవిగానే శాఖాచినిట్లు కనిపిస్తాడి కేవలం కనిపించడమే కాదు పదిపేదవ ఆధ్యాయం ప్రారంభంలో పాకృత పాశ్యాన్ని వివరించేముందు

ఏవంతు సంస్కృతం పార్శ్వం మయాప్రోక్తం సమాపతః

ప్రాకృతస్వరు పార్శ్వాన్ని సంప్రవక్ష్యామి లక్షణమ్

(నాట్య. 17 అధ్యాయ 1 ర్లో)

“ఇంతవరకూ సంస్కృత పాశ్యాన్ని చెప్పాను సంగ్రహంగా ఇక ముందు ప్రాకృత పాశ్యాన్ని చెప్పాశాను” అని పేర్కొనడం చూస్తే

ఛందస్సుతోపాటు కావ్య లక్షాలంకార గుణింపాలన్నీ సంస్కృత పాశ్చాత్య వికి సంబంధించినవేని భరతుడు కంశోక్తంగానే చెప్పినట్లు స్పృష్టపదుతుంది అంచేసంస్కృత శాప, సంస్కృత ఛందస్సు, కావ్య లక్షాలంకార గుణింపాలు అన్ని మార్గ పద్ధతికి చెందినవన్న మాట

వృత్తాన్ని సంగీతానికి యొటువంటి అవినాభావ ఒంబంధ మున్నునో వృత్త్య సంగీతాలకూ శాపకూ యొటువంటి అవినాభావ ఒంబంధమున్నది అటువంటి అవినాభావ సంబంధమే శాపకూ ఛందస్సుకూ ఉన్నది వాస్తవానికి శాప లేనిదే ఛందస్సు లేదు ఛందస్సు లేనిదే శాప లేదు మామూలుగా మానవులంకా మాటల్లాడేది ప్రయోగాలోకాదు వచనంలోనే మాటల్లోనే అయినా ఆ మాటల్లో సైతం ఛందస్సున్నది రాముడువస్తున్నారు. అన్నామంచే చాలు మొదటిటి భగణమై తర్వాతిది మగణముమై కూర్చుంటుంది ఛందశాస్త్ర శిక్షా - అక్షరాల కేనాడు గురులముతత్వం పట్టించామో ఆనాడే అక్షర రూపమైన శాప ఛందస్సురూపం దార్శించి రా - అన్న పో, అన్న ఆది గురుమై కూర్చుంటుంది. పెదవి కదిపి “ము” అన్నాచాలు లేదా పెదవి సైతం కదవకుండా “పు” అన్నాచాలు ఆది లఘుమై కూర్చుంటుంది కాగా ననం మాటల్లాడేది యొ రూపంలో ఉన్నా గురు ఉఘ్వితర రుచుమైన ప్రతి శబ్దమూ దేవీటో ఒక రింమై లేదా గురు ఉఘు రూపమై ఛందమై తీరుతుంది ఈ రూపంగా శాపకూ ఛందస్సుకూ ఉన్న ఒంబంధం చంద్రుచీకి చంద్రికూ ఉన్న సంబంధం వంటిది ప్రాణ్యమో దీపుమో అర్థమాక్రాంకమో యే అక్షరమూలేకుండా ఆయా అక్షరసూలైన శబ్దమున్నదే లేకుండా గురులము నిర్దేశంగాని ఇం నిర్దేశంగాని చెయ్యిడానికి పీలులేదుగదా’ కంగా గురు ఉఘురూపమైన గచ్ఛాలకు శాపతో యొటువంటి ఒంబంధ మున్నో ప్రాణ్య దీపుాది అక్షర రూపమైన శాపకు గురు ఉఘు స్వరూపమైన ఛందస్సుతో అటువంటి సంబంధ మున్నదని స్పృష్టపద్ధున్నది గదా

ఈ నగ్నసత్యాన్ని యొనాడో గుర్తించిన భరతుడు నాట్యశాస్త్రం
145 అధ్యాయంలో ఛందస్సును వివరించేమందు

ఛందోహినో న శబ్దాన్తి నఫందళ్ళి వర్జితః

(40 లోకం)

మార్గ - దేశి

“ఛందస్సు లేకుండా శబ్దం లేదు శబ్దం లేకుండా ఛందస్సు లేదు” అని పేర్కున్నాడు అట్లాగే తిరిగి ముట్టెవాగ్గివ అధ్యయంలో అవస్త వార్షాగ్ల వివరణ సందర్భంలో వార్ష్యచృందస్సును వివరిస్తూ

వాగాత్మకో శవేచ్చందః న వాపి రియ్యివిధస్సు గ్రుపః
స్వరవాంకైవ విష్టేయస్తథావాధిధానవాన్ ॥
ఉత్కాథిధానవాన్నామ నానాకావసమా శయః
స్వరవాసఃపి విష్టేయో నానాతోర్యసమాక్రయః ॥

(23-శి లీ)

“వాగాత్మకమైన ఛందస్సు సర్వవత్తు అధిమానవత్తు అని కెందు విధాలు శావాళ్యమైనది అధిధానవత్తు కాగా అంద్యాకయ మైనది స్వరవత్తు ”

అని పేర్కుని ఛందస్సు వాగాత్మక మనఁడం రూపంగా ఛందస్సుకూ శాసకూ ఉన్న అవినాభావ సంబంధాన్ని పేర్కున్నాడు

భరతునికి తర్వాత మూర్గ సంగిత మనఁకి భరతునిచేత గాంధక్యంగా పేర్కునబడి ఒంగిం దేవతలకు అందులోను ముఖ్యంగా గంధర్వులకు చాలా ప్రతికరమైనుని చెప్పు నాట్య శాస్త్రంలో భరతుడు

అశ్వర్ష మిష్టం దేవానాం తథా ప్రతికరం శుసః
గంధర్వానాం యస్మాంత్రి తప్పాంత్రాంధర్వ ముచ్యతే

(28 అధ్యా 8 లీ)

అని పేర్కున్నాడు. అట్లాగే ఛందః పమామైన గానం దేవతలకు ప్రతికరమైన రంటూ యూ క్రింపి లీకంలో వివరించాడు

ఛందః ప్రమాణ సంయుక్తం దివ్యానాం గాన మిష్టంతే
పుచ్ఛాక్రియంచ తశ్కర్యం కర్మ సంకిర్తనా దపి

(82 అధ్యా 884 లీ)

సృత్య గాంధర్వాల్లో భరతునిచేక విశేష వాచకంగా వాడబడిన మూర్గ శబ్దం ఇ తర్వాతి వాచిచేత బ్రహ్మ నిర్మితమైన నాట్య గాంధర్వాలకు సాముఖ్య సంజ్ఞావాచకంగా రూపొందించని లోగదే గ్రహించాము.

మూర్గ - ३१

సంగీతానికి నృత్యానిః యొటువంటి అవినాశావ సంబంధమున్నదో ఆ రెండింటి తోనూ భాషకూ-భాషతో అపినాశావ సంబంధంకల భండిస్సుకూ-అటువంటి అవినాశావ సంబంధమే ఉన్నది కాగా నృత్య రంగీతాం సరమైన మార్గ-దేశి-శాస్త్రాలు భాషా భండోపరాలు కూడా అయి తద్రూపంగా కవితాపరా లైనా యన్నమాట - అంటే సంస్కృతం మార్గభాషగానూ సంస్కృత చ్చందస్సు మార్గచ్చందస్సుగానూ భావింపబడి సంస్కృత భాషేతరాలైన ప్రాకృతాది భాషయ దేశ భాషలుగాను - అంటే దేఖిగాను సంస్కృత చ్చండోరీషులకు భిన్నములైన దేశియ చ్చండస్సులు దేశి చ్చండస్సుగానూ భావింపబడిందన్న మాట ఈ రూపంగా యొడ్డిన మార్గ-దేశి కవితా స్వరూపాలను గుర్తించ చానికి ముందు భరతుమ చెప్పిన సంస్కృత భిన్నమైన ప్రాకృత పార్శ్వం గురించి పరిశీలించుదాము

వాక్యార్థాన్యాన్ని వక్కార్థించి సంస్కృత పార్శ్వం గురించి వివరించడానికి ముందుగా 4వ ఆధ్యాత్మయం ఆదిలో భగవతు

ద్వివిధం హి స్క్రూణ పార్శ్వం సంస్కృతం ప్రాకృతం తథా
అయి ర్యాథాం వణ్ణమి యథావ దనుహృద్యః :

(5 లీఠి.)

అని వేర్కున్నాడు పీన్నిబట్టి భరతుమ సంస్కృత ప్రాకృత భాష ఉను రెండింటినే వేర్కుని ఆ రెండింటిలోనూ ఉన్న భేదాలను క్రమంగా చెప్పుతాను అన్నట్లు కెలుమ్మ న్నది “త యోర్యిథాగం” అనడంచేత సంస్కృతంలోనూ ప్రాకృతంలోనూ భేదా బలన్నాయనికూడా బోధపద్ధతున్నది. సంస్కృతంలో భేదాలుచ్చవని యిక్కడ చెప్పిన భరతుమ సంస్కృత పార్శ్వ భాయంలో ఆ భేదాలను వేర్కునలేదు కాని ప్రాకృత భేదాలను చెప్పే సందర్భంలో యూ సంస్కృత భేదాలను సైతం వివరించాడు

సంస్కృతమే విపర్యిష్టమై సంస్కృత గుణవర్జితమైన ప్రాకృత భాషగా రూపాందించసీ ఆ ప్రాకృతం సమాన - విభ్రష్టి - దేశి భేదాలతో మూడు విభాగాలనీ వివరంగా యూ క్రింది క్లోకాలలో భరతుమ వివరించాడు.

వహంత సంస్కృతం పార్శ్వం మయా ప్రోక్తం సమానతః
ప్రాకృతస్యతు పార్శ్వస్య స్వాప్నవణ్ణమి లక్షణమ్ :

మార్గ - దేశి.

“ ఏక దేవ విషయాంశం సంస్కార గుణ వర్జితం
విష్ణేయం ప్రాకృతం పాశ్యం నానావస్తాంతరాత్మకమ్”
త్రివిచం తను విష్ణేయం నాట్యాయోగే సమానతః
సమాన శత్రు వీథిప్పుం దేశి అ మధాపివా

(నాయ. 17 అఫ్స్ 1-8 లో)

సమానమంచే లోగైన రమం - విద్రోహమంచే సంస్కృత భవం -
దేశి గణమంచే భరతుని గ్రహించే రమాన విభ్రష్టాలకు భిన్నమైన పదశాలం
అని మయం ఉపాంచాలి. ఘలానా దాన్ని దేశిత మంటారని సమాన విభ్రష్టా
లను వివరించిన తీరుడూ స్ఫుర్యంగా భరతు ఛెక్కుదా వివరించరేడు ఈ దేశి
గాంచిని ముందు మరికొంత గ్రహించుచూము సమాన భాషమ అంచే ప్రాకృ
తంలో ఉన్న తత్త్వమ (సంస్కృతము) పర స్వరూపాన్ని “కమలామలరేణ
తపంయోలి” ఇత్యాది (4 లో, లోకంలో పేరొక్కని ఆ పర్యాయి లోకంలో

యై వర్ణాః సంయుక్తాని స్వవర్ణాః స్విత్పన్మూనతాంవాపి
గచ్ఛంతి పదవ్యస్తాస్తే విభ్రష్టాః బిష్ణేయ్యా (ంలో)

అని స్విరప్ప వృత్తిప్రాతిలతో లోపాగమాదేశాది కార్యాలతో మారు
రూపం రాల్చిన సంస్కృతం - అనగా ప్రప్తమైన సంస్కృత పదశాలమే
విభ్రష్టీం అనబలమతుందని వివరించాడు ఆ తర్వాత సంస్కృత పదాలు
విభ్రష్టాలగా రూపొందంలోనే పచే మార్పులను వివరించాడు ఆ విన
రడలో “యజ్ఞశ్చ భవతి జిహ్వా శిహ్వో శిమోక్తి విష్ణేయః” అన్న పద్ధతిలో
సంస్కృతము స్వరూపాలను వాటి విభ్రష్ట ప్రాకృతపద స్వరూపాలను
పేరొక్కనాదు. అందువల్లనే విభ్రష్టానికి మూడై మైన సంస్కృతాన్ని
సంస్కృత విభ్రష్టమైప ప్రాకృత పద : న్యరూపాన్ని ఒకదానిలో ఒకటి తోడించి
యా విధంగా గ్రహించాలని ఉద్యోగించే కీతిగా “ఏవ మేతత్తు విష్ణేయం
సంస్కృతం ప్రాకృతం తథా” అని పేరొక్కనాదు కాని ఆ తర్వాత
ప్రాకృతంలో మూడవ శేక్కమైస దేశిత స్వరూపాన్ని భరతుడు వివరించి
నాటై కనపడదు ప్రాకృత భాషా భాషామైన విభ్రష్ట పద (సంస్కృతభవ)

మార్గ - దేశి

ప్యాకూచ వివరణం తర్వాత న్ను ఈ ప్రింటి లోకాలు కేవలం దేశికాలైనా
శాసా విషయాలైనట్లు కొందరు శాఖిస్తున్నారు కాని అది సరికాదు

ఏవమేవత్తు విభజియం ప్రాకృతం సంస్కృతం తథా
అతఙ్కార్ధం ప్రవ్యాఖ్యాని దేశశాసా వికల్పమ్॥

శాసా చక్కనిధిధా క్షేయా దేశరూప పయోగతః
సంస్కృతం ప్రాకృతం చైవ యత్త పాత్యం ప్రయుజ్యతే 2
అతి శాసార్థ శాసా చ జాతిశాసా తథైవ చ
తథా యోన్యుంతరి (భాత్యంతరి) చైవ శాసా నాచైయ్ ప్రశ్నితితా ।

అతిశాసా తు దేవానా మార్గశాసా తు భూభుక్తాం
సంస్కృతపాత్య సంయుక్తా సమ్యగ్యాము ప్రతిష్ఠితా 4

విభా జాతిశాసా చ ప్రయోగే సముద్రావృతా
సైవు శ్రీపదారా చ శారతం వర్ష మార్గితా ॥5
అథయింయో న్యుం (భాత్యం)తరి శాసా గ్రామారణ్యః శూదునా
నానా విహంగణ చైవ నాట్యధర్మ ప్రయోగతః ॥6

అతి శాసార్థయం పాత్యం వివిధం సముద్రావృతాం
ప్రాకృతం సంస్కృతం చైవ చాతుర్విష్ట్య సమార్థయమ్ 7

ధిరోద్గతే ధిరిలితే ధిరోదాత్తే తథైవచ
ధిర ప్రశాంతేచ తథాపాత్యం యోఽయుంతు సంస్కృతమ్ 8

ఏపామేవతు సర్వోషాం నాయకానాం ప్రయోగతః
కారణ వ్యవధేశేన ప్రాకృతంతు ప్రయోజయేత్ ॥9

(నాట్య - 17 అధ్య 24-33 లో)

సంస్కార్దేశేతానాంతై తద్దిలోకోనువరతే
శందతః ప్రాకృతం పాత్యం స్వైవితమస్సర సాంఖువి ॥ 0
మాగుమీచాంచ కర్తవ్యం కారచార్థ వ్యవేషయా
వఱ్యరకీరాతాంగ్ర ద్రవిణాద్యాము జాతిము ॥ 11

నాట్యయోగేశు కర్తవ్యం కావ్యం శాపా సమాక్రయం
జాతిమైత్యశాసు సర్వాను శుద్ధాను చ రియక్తో త్తమా ॥ 12
శారసేనం సమాక్రిత్య శాపాశార్యాను నాటకే
అథవా వంతః కార్యా దేశశాపా ప్రయోక్తులిః ॥ 13

(15 - 16)

ఏగర్యపంతిషా ప్రాచ్యై శారసేన్యద్భుతాధి
శాహీకా దాషీశాశ్వతః ప్రభాపా ప్రక్తిర్తితాః ॥ 4
కక్షారా థిర చండాల శబర గ్రదిధాంధ్రజాః
శీనావచేచరాశాంచ విభాపా నాటకే శ్లోతాః ॥ 15

(48-49 లోకాలు)

(ఈ లోకాలకు మేఖిప ఒకటి రెండు ఇత్యాది సంఖ్యలు నేను పారకుల
స్కారాశ్రం వేళాను. మూల లోక సంఖ్యలనుబట్టి వేరే నీరేణించాను. నేను
వేరే సంఖ్యలను ప్రత్యేకంగా వెయ్యిడం ఈ క్రింద ప్రాయశోయై కాశ్వర్యం
పారకులు సరిచూచుకొనడానికి గాని వేరు కారణంచేత కాదు)

(1) ఈ విధంగానే ప్రాకృత సంస్కృతాలను గ్రహించవలెను
(ఈ లోకానికి పూర్వం ప్రాకృత శాపాశేరమైన విశ్లప్త శబ్దాల్యువ పద్ధతిని ఒపరించాడు) అనంతరం దేశశాపల-అనగా వివిధ ప్రాకృత శాపల వికారం వివరించుతాను.

(2) సంస్కృత ప్రాకృత పార్థం యొక్కడ ఉపయోగించబడు
తుందో అక్కడ దేశరూప ప్రయోగాన్నిబట్టి - అంచే ప్రయోగ సామంజసి
స్యాన్నిబట్టి - అనగా న్యాయమైన శేదా అర్పమైన వాడుకనుబట్టి యొవెవరు
ఏయై శాప ప్రయోగించడానికి ఆర్పమో రాని ఆర్పాతా వ్యవస్థనుబట్టి
(దేశరూప - న్యాయం - సమంజస - ప్రశస్త దేశం అని ఆర్పాలు) శాప
వాలుగు విధాలు. అనగా సంస్కృతం ప్రాకృతం రెండు శాపలూ నాలుగు
విధాలని శాపం. ఇంకా వివరంగా చెప్పాలంచే సంస్కృతం రెండు విధాలు
ప్రాకృతం రెండు విధాలు అని కాశ్వర్య మన్మహాట.

మార్క - దేశి

(3) అపి శాప - ఆయ్య శాప - జాతి శాప - యోన్యంతరి శాప లేదా జాయ్యంతరి శాప - ఈ నాలుగూ నాట్యంతరో క్రించ లడినవి అపి శాప - ఆయ్య శాపలు १० క్రైత శేదాలు - జాతి శాప, యోన్యంతరి శాప, శేదా జాత్యంతరి శాపలు రెండూ ప్రాకృత శేదాలు

(4) సస్కార పూర్వమైన అతిశాప దేవతలను అర్యశాప కృతి యులకు ప్రయోగింపబలుటుంది (అతిశాప - ఆయ్యశాపలంచే “కై దిక శబ్దశాపుక్కుంకల స్వీఫేదాది పూర్వ సంస్కారోపేశమైన సంక్రమితం అపి శాప అనబడుటుంది కై దిక శబ్దప్రయోగాలు అపి విరణాలుగా స్వర శేదాది పూర్వ సంస్కారోపేశమైన రెండ్క్రైతం అర్యశాప అనబడుటుంది” అని అపి నవ శారథి (2 సం 872 పుట) వివరించాడు ...’

(5) శారథదేశ ఒప్పమైచ్చు కబ్బంచేక వ్యవహారమయ్యే జాతి శాప అపేక విధానాలు థిన్నములైన ఆ యా జాతి భాషలు మాగధి సౌరసేని మొదలైన సప్తశాపలు ప్రయోగంలో ఉదాహరించ లడినాయి.

(6) నాట్య ధర్మిచేత రూపకాల్ని ప్రయుక్తమయ్యే గ్రామోచిక్కం - అరణ్యోద్ధవం-పశుశ్వావం-నానావిహంఽజోచ్ఛవం బయినది యోన్యం పరి శాప లేదా జాత్యంతరి శాప అనబడుటుంది (కార్తాఖిరచండాలాదిశాపలన్ని) (ఇవి సప్తవిధశాపలు యోన్యం (జాత్యం) తరి శాపలు ఈ శాపలను గ్రామ్య జనులు అటవికిజనులు ప్రయోగించాలి నాట్యప్రయోగంలో పశుపత్నీరులు మాట్లాడ పుటివచ్చినా వీటినే ఉపయోగించాలి ...’

(7) జాతిశాపాక్షయమైన పార్శ్వం వివిధ శేదాలుగా (పూర్వధి-సౌర చేని ఇతాధి : ప్రపంచశాపలుగా ఉదాహరించమైది- ప్రాకృతం సంక్రమితం యా రెండు శాపలూ నాలుగవర్షాల వారినీ ఆశ్రయించి ఉంటాయి. అనిగా నాలుగవర్షాలవాటూ యా సంక్రమితం ప్రాకృతాలను కెండింటినీ వాడచచ్చునని తాత్పుర్యం అయితే నాలుగు వర్షాలవారూ సామాన్యంగా సంక్రమే వాడానీ అయితే అవసర మైనర్సుడు ప్రత్యేక పరిష్కారిలో పాకృతాన్ని ప్రయోగించాలనీ తర్వాప క్లోకాలలో వివరించాడు (8-4)ధీరోఽస-ధీరలరిత - ధీరోధాత్రు - ధీర ప్రశాంతులు సంక్రమితాన్ని ప్రయోగిం

చారి ఈ విధంగానే యో నాయకులు నలుగురూ కారణవ్యాప్తి దేశమే అపసరాన్ని బట్టి ప్రాకృతమను ప్రయోగించారి

(०) దేవతల రాసగ్రంథల్ల అప్పరస లకు సంక్లిశాన్ని వాడాలి కాని అస్సరాన్ని బట్టి ప్రాణాను కూడా ప్రయోగించవలసి వున్నది

1' మనమ్ములు కూడా కాంచాంతరాలచేక అవసర మైనప్పుడు ప్రాణితమును - అనగా మాగధాయి సప్తవిధప్రాంపశాలను-ప్రయోగించ వచ్చును కాని యీ మానవుల్లో బ్రహ్మ-కర్త-ఆంధ్ర- చావిడాది జాతుల వారు మాత్రం మాఘాయి సప్తవిధ ప్రాణశాఁను (సప్తఫాషణు) ప్రయోగించరాదు అనగా సప్తవిధ శాపలనే కారాది శాపలనే బర్పరాది శాపలనే బర్పరాది జాతి మానవులు ప్రయోగించవలెనని కాత్పర్యం

(2-13 నాట్యంలో కుద్దజంపుల వాచంచూ పూర్వానూపనే
ప్రయోగించారి సారసేనినిగాని లేదా తెగున మాగధాయిది పడ్డిధాత్రైన
[ప్రా]కాలమగాని వాయి | ప్రయోగించవలెను

(४) मांडि-एवत्ति- पाचु-सुर्वीनि-अरुम्बांडि- राण्डिक- दाण्डि
दाण्डिक रामलु : दुर्वा नृशं लन्धन नाय (अवे असिक्कलु -)

'15, ಶಾಕಾರಿ ಅಶ್ವಿ, ಚಾಂಡಾರಿ, ಶಾಂಭವಿ ಪ್ರಾಯಿನದಿ, ಅಂಗ್ರಿ, ಹೊನ್‌
ಲೈಸ ವಸತರಲು ವಾದೆಫಾಟ ದೀನಿನ್ನ ಪನ್ಮೋಳ ಅಂಟಾರು) ಇಂ ಮೇಲು ವಿಧಾ-
ಪಲು 'ನವೆ ಯೋಜನ್ಯಂತರಿ ಶೇದ್ಧಾ ಶಾಸನ್ಯಂತಿ ಕಾರಲು)

అసలు నాట్యశాస్త్రమే సుపరిష్కర్ణంగా విషయావలోడసంతో ప్రచురితమే కాఁఁస్తు ప్రదు క్లోకాఁలో నెంకాస్తు దోషమును ఏరించి చెంపవలనిన ఉపసరమేమి ఉంటుంది? “మానవక్కొన్ని విశ్రాప్తం దేశి మ శమధాపివా” అంటూ ప్రాణిశాపా భేదాంతాలో (అంటే అంద్రాదిభాంగలు సంక్షేపము-కర్మవ-దేశిభేదాంతాలో యెట్లూ మూడువిభాగాలో అట్లాగే) మూడువిభాగాని వేర్కున్న కరమును సమాన పదాను విశ్రాప్తపదాలను విపరించి దేశిపదస్వరూపాన్ని ఇంచించి దేరు ఒక వేళ భద్రతును విపరించే ఉండవచును.

కాని తదేశిశబ్ద స్వరూప ప్రవర్తకాలైన కీలోకాలు విలుప్తాలైనాయని భావించవలని ఉన్నది “భాషాచమర్యాథ ఛైయా” అంటూ భరతుడు ఆశర్యాజిల్లోకాలలో వివరించింది ఆక్షాంగిఫేదాలతోఉన్న సంస్కృతాన్ని వివిధ ప్రాకృత ఫేదాలైన దేశభాషాఫేదాలనేగాని ప్రాకృతంలోని దేశి (ప్రాకృతం లోని భాషావిభాగాన్ని) పరఱలం గురించికాదు మాగధి-ఆవంతి ఆదిగాగల స్తప్తప్రాకృతాలు తత్తుమ తద్వవదేశ్య త్రివిధ పదాత్మకమైన ప్రతేక ప్రాకృత భేద భాషలే కాని అవి భత్తుమ సమాన విభ్రష్ట దేశిఫేదాలతో ప్రాకృతం మూడు విభాగాలని చెప్పగా ఆ మూటలోనూ ఉన్న దేశిభాగానికి ఉదాహరణలు కానేరు విభాగాలనిపించుకొన్న వేరొక విధమైన (యోన్స్వింతగీ లేదా జ్ఞాన్స్వింతరీ) ప్రాకృత ఫేదాలైన శాకారి ఆశ్చర్యాద్యి సంప్రవిభాపలు భరతుని కాలంలో తచ్ఛవదేశ్య పదాత్మకమైన క్రస్యేక ప్రాకృత భేషభాషలేకాని అవికూడా ప్రాకృత భాషా విభాగాలైన సవాన విభ్రష్ట-దేశిభాగాలలో దేశి లక్ష్మిభూతాలు కాను. శ్రీ సి య్యా అం. అప్పురావు తమ నాట్యాస్తామవాంలో :మా , ఒత్తపాంసు వివరించారు కాని దేశిగతమును గూర్చి (ప్రాకృతభాషా భాగం) భరతుడు వివరించని విషయం ప్రస్తావించలేదు ప్రైగా విభ్రష్ట వివరణం తరువాత భాషా ఫేదాలు అన్న శీర్షికలో (484 ఏట దేశభాషా భేషములు అన్న ఉండ శీర్షిక నుంచి ‘ప్రాకృత భిర్మామై’ దేశ భాషము భరతుడు వివరించాడా’ అని పాతకులకు భ్రమకిలిగే విధంగా తమ వివరణ కొనసాగించాడు నిజాని ఈ వివరణం కొనసాగించ వలసింది భాషాఫేదాల శీర్షికలోనే గాని దేశభాషా భేద ములు అన్న శీర్షికలోకాదు. ఇంక్కు దేశభాషా భేదములు అంచే ప్రాగ్రాహ్యాలు 14 విభాగాలైన ప్రాకృతాలే కాని వేరేమికాను 17 వ అధ్యాయం ప్రారంభంలోనే ఇంతవరకూ సంస్కృతపాఠ్యాన్ని వివరించాను ఈముందు ప్రాకృతపాఠ్యాన్ని వివరించుతాను అనిచెప్పి ఉరో ప్రాకృత పాఠ్యాన్ని వివరించాముదా ప్రాకృతపాఠ్యము అని అధ్యాయుషాపిలో శీర్షికపెట్టిన శ్రీ అప్పురావు ప్రాకృత భాషాభాగాలై సమాన విడ్డిక్కు ముందు వివస్తూ చాటనే ఉండి శీర్షికలుగా ఉంచడం సబోర్డ కమగుణంగానే ఉన్నది కాని ప్రాకృత ఫేదాలతోపాటు పంస్కుల ఫేదాలనుసై తం వివరించే ఇంధయం కల

శాగానికి దేశభాషా భేదములు అన్న ఉపరీకీ ఉంచడం నమంజనంగాలేదు. “ర్యావిధం హి స్క్లైటం పార్యం సంస్కృత ప్రాకృతం తథా” అని శాస్త్ర సంస్కృత ప్రాకృత భేదాలతో రెండు విధాలని 14వ అధ్యాయంలోనే పేర్కొన్నాడు గాంధరవుడు. 17వ అధ్యాయంలో పేర్కొన్న శాపా భేదాలప్పి యిం సంస్కృత ప్రాకృత భేదాలేకాని మేరుకాదు. అయితే ప్రాకృతభాషా శాగాలైన సమాన విభజప్పదేశి శాగాలలో దేశభ్య స్వరూపాన్ని వివరించిన టోకాలు లభ్యం కాలేదన్న సంఖి మరచిపోరాదు.

శాపా భేదాలను వివరిస్తూ లోగడ ఉదాహరించిన “ఏవుమేవత్తు విష్ణుయం ప్రాకృతం సంస్కృతం తథా” ఇచ్చంది టోకాలకు ఆరింటిపే యిం క్రింది విధంగా శ్రీ ఆమ్రారావుగారు తెలుగు ప్రాచారు.

“ఇంక ఇప్పుడు దేశభాషా భేదములను వివరించును. దళమాపము లందు వక్కుభేదమునుబట్టి ప్రయోగింపబడే సంస్కృత పాకృత రూపమగు శాప నాలుగు రూపములుగా ఉండును. 1. అతిశాప, 2. అర్యశాప, 3. జాతిశాప, 4. యోవ్యంసరిశాప.

() అతిశాప స్వరాంశి భేదాంశి పూర్వసంస్కృతోపేతమై వైరిక శబ్దిలహాపమగు శాప - “అతిశాప” అనబడును ఇది దేవతల కుపయోగింప బడును

(2) అర్యశాప-శ్లో భేగాంశి పూర్వ సంస్కృతోపేతమైను వైరిక శబ్దములు విరశముగా ఉండు శాప “అర్యశాప” అనబడును ఇదికూడ నిష్ట వ్యవహార సంస్కృత భాషకంచే విలక్షణమైనదే. ఇది రాజుల కుప యోగించబడును.

(3) జాతిశాప-సంస్కృత గుణోపేతమును లక్షణమన్మితమును అగు శాపిశాప రెండు విధములు. ఈ రెండువిధములగు జాతిశాపయే ప్రయోగ ములందు (రూపకములందు) ఉపయోగింపబడును. ఇందు ఒకటి ప్రాచీతము. రెండవది సంస్కృతం మొదటిది మేచ్చశబ్దమచేకూడ వ్యవహారమగు

చుండును అనగా ప్రాకృతభాష లేదైన భాష అనియు వ్యవహారింపబడును. ఇంక రెండవది అగు సంస్కృతము భారతవ్యాక్షితమగు భాష.

(4) యోవ్యంతరి భాష-నాట్యధరితి రూపకములందు ప్రయుక్తమగు గ్రామ్యరాణ్య పశువ్యాపమును, విహంగజమును అగు భాష (అనగా పశు-పణ్ణదుల సాంకేతిక భాష) యోవ్యంతరి భాష అనబడును. యోవ్యంతరి భాష ఎట్లుండనో భరతుడు చెప్పాలేదు. (ఈ చివరి వాక్యం పుట్ నోటీలో ప్రాశారు.) (నాట్య శాస్త్రం 434. పుట)

“జాతి భాషాక్రయం పార్శ్వం” ఇత్యాది టోకాలకు మూడిటికి యొక్కింది విధంగా తెలుగు ప్రాశారు కీ అప్పారావు.

“నైని చెప్పబడిన జాతిభాష సంస్కృత-ప్రాకృత భేఱములచే తెందు విధములు కదా! ఆ జాతిభాష చాతుర్వయ్యముచేశను వ్యవహారింప లదును. అందు థిరోధాత్త-థిరోద్దత్త-థిరలలిత - థిర ప్రచాంతు లనబడెడి నలుగురు నాయకులును సంస్కృతమును ఉయోగించవలెను. కానీ ప్రచ్చన్న రూప మును స్వీకరించుట (ఉదా: అర్థమని బృహన్నల రూపము) దారిద్రము. అవ్యాయనా భాషము. యర్పుచ్చ మున్నగు కారణములచే ఈ నామములు కూడా ప్రయోగమనందు ప్రాకృతములు ఉపయోగించవలెను”

(నాట్య 435 పుట)

నాట్యశాస్త్రం 17వ అధ్యాయంలోని “వివిధా జాతిభాషా చ” ఇత్యాది టోకంలో (28 టో, వివిధా శాస్త్రానికి మారుగా పాఠాంతరంగా ఉన్న ద్వివిధా శాస్త్రాన్ని “జాతి భాషాక్రయం పార్శ్వం ద్వివిధం సముదాహర్యతం (10 టో) అన్న టోకంలోని ద్వివిధ శభ్ద క్షమోగాన్నిచూచి జాత్యుంఘరీభాష సంస్కృత పాణిపత భేదాలతో ద్వివిధమని కీ అప్పారావు ప్రాశారు. ఇకి సరిశాదు. “భాషా చతుర్విభాష క్షేయ” ఇత్యాది టోకాలకు సమగ్రమైన చాతుర్వయ్య రూపకల్పన చేద్దామన్న అలోచన ప్రాచీన కాలం మంచి చెంకుమందిక కలగనే లేదు. సంస్కృతము ప్రాకృతమూ నాలుగు విధాలని భరతుడు పేర్కొని ఆ వాలిగిటికి అభి - ఆర్గ్ - (ఇని రెండు

సంస్కృత భేదాలు) జాతి - యొన్యంతరి (అని రెండూ ప్రాకృత భేదాలు - మొత్తం నాలు భేదాలు) భేదాలని వేర్కొన్నాడు. ఆ కర్మాత వివరించిన మాగధాయిలు సత్త ప్రాకృతాలు జాతి శాపా భేదాలు. శాకార్యాది సత్త ప్రాకృత విథాపా భేదాలు యొన్యంతర శాపా భేదాలు. జాతి శాపే ప్రాకృత సంస్కృత భేదాలతో రెండు విధాలనషంలో అర్థంలేదు.

“రథరూపములందు వక్త లైణ్యమునుబట్టి పయోగింపబడే సంస్కృత ప్రాకృత రూపమగు శాప వాలుగు రూపములుగా ఉండును.” అని శ్రీ అప్పారావు ప్రాకారు. (484. పుట) నాలుగు విధాలంచే యే రూపంగా వాలుగు విధాలన్న విషయం శ్రీ అప్పారావు అంశచించలేదు. సంస్కృత ప్రాకృత రూపమైన శాప నాలుగు విధాలన్నామంచే” సంస్కృతం రెండు విధాలు. ప్రాకృతం రెండు విధాలు మొత్తం నాలుగు విధాలు” అనిగాని లేఖి ఇంగొ దేనికదే సంస్కృతం నాలుగు విధాలు ప్రాకృతం నాలుగు విధాలు” అనో ఆ భేదాలను వివరించరలచితే యుగ్-ఎండ్ర్ చక్కని లోధ తదుహంది శ్రీ అప్పారావు వివరించిన పద్మశిఖా స్తో సంస్కృత ప్రాకృత భేదాలు చమ్మిదాయగా రూపాందనేలేదు. 1. అతిశాప-అర్యశాప - సంస్కృతశాపా భేదాలేగదా! జాతిశాప సంస్కృత ప్రాకృత భేదాలతో రెండు విధాలనుకొంచే జాతిశాప సంస్కృతంగా ఒకసారి పరిగణిస్తు రాగా జాతిశాపా | ప్రాకృతం ఒకసారి పరిగణిస్తు వచ్చుంది శ్రీ అప్పారావు దృష్టిలో యొన్యంతరి శాపమ భరతుడు వివరించనేలేదు. కాబట్టి అప్పారావుగారి వివరణ ప్రకారం మూడు విధాలైన సంస్కృత శాపము, (జాతి ప్రాకృత శాప) వేరే నీటిః థిన్నమైన యొన్యంతరి శాపమూ మొత్తం అయిదు శాపా భేదాలను వేర్కొన్నాన్నట్లు అనుషుంది. ఈఅయిదింటిలో మూడు భేదాలు సంస్కృత శాపకు సంబంధించినవి కాగా ఒకే ఒక్క భేదరం ప్రాకృతానికి సంబంధించినది. సంస్కృత ప్రాకృతాలలో చేనిః సంబంధించినది తెలియనిది వేరిక భేదం యొన్యంతరి—సంస్కృతము ప్రాకృతమూ నాలుగు విధాలన్నాడంచే సంస్కృత ప్రాకృతాలలో ఆ నాలుగు భేదాలు చూపాలిగదా! మూడు విధాలు సంస్కృతమైతే ఒకే విధం ప్రాకృతమైతే ప్రాకృత భేదాలు

చెపినట్లు కాదు గదా! జాతిభాష సంస్కృత ప్రాకృతాలలో రెండు విధాలన్నప్పుడు దానికి సంస్కృతంగా పరిగణన చేస్తారా? ప్రాకృతంగా పరిగణన చేస్తాచా? రెండు విధాలుగానూ పరిగణించుతారా? అంటు పరిగణించరా? జాతి భాషాంటూ ఒక భేదాన్ని పేర్కొన్నప్పుడు దాన్ని తప్పక పరిగణించవలనే ఉంటుంది జాతిభాషగా సంస్కృత ప్రాకృతాలకు రెండిటికి పరిగణనగా కాక ఒక్కానికి గ్రహించవలని ఉంటుంది అయినప్పుడు జాతిభాషను సంస్కృతంగా పరిగణిస్తామా ప్రాకృతంగా పరిగణిస్తామా? నిజానికి జాతి భాష ద్వివిధం కాదు. “ద్వివిధా జాతిభాషా చ” అన్న పారం గ్రహించడంలో ఈ చిక్కువస్తుంది. వివిధ శబ్దమే ఆక్కడ సరైన పాతం. “జాతి భాషాశ్రయం పార్శ్వా ద్వివిధం సముద్రావ్యం” అన్నప్పుడు కూడా ద్వివిధంకాదు వివిధమే పరిగ్రాహ్యం అయినప్పుడు జాతిభాష ప్రాకృత నిర్దేశకమై ఆ ప్రాకృతాలు ఇవిధా ఉన్నాయనీ అవే మాధ్యమి సత్ప్రాకృత భాషలనీ ఆ తర్వాతి వివరానంపల్ల తెట్టెల్లమముంది. సంస్కృత ప్రాకృత భాషలు నాలుగు విధాలనడంలో సంస్కృతం నాలుగు విధాలు ప్రాకృతం నాలుగు విధాలు అన్నే నా అర్థం చెప్పుకోవాలి. లేదా సంస్కృతం రెండు విధాలు ప్రాకృతం రెండు విధాలు మొత్తం నాలుగు విధాలు అన్నే నా అర్థం చెప్పుకోవాలి. సంస్కృతం నాలుగు విధాలని భరతుడు చెప్పుడనడానికి అవకాశం బోత్తిగా లేదు సంస్కృతాన్ని నాలుగు విధాలుగా అతడు ఉచ్చారించనే లేదు. పేర్కొననేలేదు. కాబట్టి సంస్కృతం రెండు విధాలు ప్రాకృతం రెండు విధాలు మొత్తం నాలుగు విధాలన్న అర్థాన్ని ఆశ్రయించక తప్పదు. కాగా జాతిభాష - ఆర్యభాష - జాతిభాష - యోవ్యంతరి భాషలలో మొచిటి రెండూ సంస్కృత భాషా భేదాలు తర్వాతవి రెండు ప్రాకృత భాషా భేదాలు. అతార్థీ భాషలలో (సంస్కృతాని సంబంధించి) భేదాలంచే చెప్పడానికి అవకాశం ఉన్నది. సంస్కృతం చెప్పడానిః సంబంధించి అణి భాషలోనూ ఆర్యభాషలోనూ ఇకర భేదాలేమీ లేను కాబట్టి వాటి సంగతి భరతుడు ప్రస్తావించలేదు. జాతి భాషల్లో భేదాలున్నవి. యోవ్యంతరి భాషల్లోనూ

భేదాలన్నవి యొన్యంతరీ శాపలోనూ భేదాలన్నవి మాగద్యాకి సప్త ప్రాకృతా శాపా భేదాలు జాతి శాపా భేదాలు శాకార్యాది సప్తప్రాకృత విశాపా భేదాలు యొన్యంతరీశాపా భేదాలు యొగ్యంతరా శాపా భేదాలు భరతుడు గుర్తించ గలిగినంతవరకు సత్కాషారే కాని అవి సప్త సంఖ్యకే పరి మిఠంకావు పెళ్ళు ప్రాంతాలలో బహ్వరచ్యాలలో లిన్న లిన్న రూపాలలో ప్రవేశ్ణించాలనేకం ఉండి ఉండవచ్చును. వాటినన్నింటిని గుర్తించడం లేకుం చడం భరతునికి సాధ్యం కాలేదు అందు కే భరతుపు “అన్ననోక్తంమయా యచ్చులోకా ద్వారిహ్నం బుద్ధైస్తు తత్” (నాట్య 17 అథ్వ 62 లీ.) “ఇక్కా జేదును చేపా విడిచివాటిని లోకంలోనుంచి బధులుగ్రహించాలి” అని పేర్కొన్నాడు ఇంతకు ముందు నేను పోర్కొన్నట్లు జాతి శాపా దాన్ని కేవలం ప్రాకృత నిర్దేశంగానే గ్రహించక శ్రీఔషాధావు చెప్పినట్లు “సంకులు ప్రాకృతాలు భేదాలతో జాతి శాప రెండు విధా” లన్న పద్ధతినే ప్రహితి ట్లుపుతే “సంకులు ప్రాకృతాలు నాలుగు విధా” లన్న భరతుని వాక్యాని సామంజస్యాన్ని గాని, సార్థక్యాన్ని గాని, సమన్యయాన్నిగాని మక్కలు మీదు మిక్కలి అస్యాయం కుడెలు పూర్తి నిర్ద్రకం కావడం మాట అటుంచి ఆపాదార్థాలు రావడానిం అవకాశం యొంతైనా ఉన్నది (తెలుగునాట్యాప్రాత్తంలో ఆచాప్తియంగా రోషజప్తా లైన విషయాలు చాలా ఉన్నాయి మరి ముప్రణలోనై విషయిమళ్ళ వివేచనాక్కి గలవారచేన పరిష్కారంపించి ముగ్రించడం చూలా అవసరం) కాగా

అప్పాధావు వాంస వ్యాఖ్య సరికాదు

భరతుడు పూడ్యత పార్యాన్ని విధించుతూ అవి సమాన విభవ్య దేశి భేదాలతో శాపాశాపాలు క్రిప్తిభాలుగా పేర్కొన్నాడు కాని సమాన విభ్రమ శబ్ద యొర్పాంచు విధించిన పద్ధతిలో దేశి శబ్ద స్వరూపాన్ని విధించి శబ్దాలు లడ్యం కాలేదు కాబట్టి భరతునినాటి ప్రాకృతాల్లోని దేశి యెటుకంటివో వాట్యుకాప్రాంతాల్ల టోధనదానిః అవకాశం లేదు అని సెలుపున్నది. ఈ పరిశీలనలో “అతి ఉద్ఘవం ప్రవాయమి దేశాపా వికల్పసం” అన్నప్పాదున్న దేశాపా శబ్దం అంధం ఒక దేశాప అచం ఒక దేశాప-హిందీ ఒక దేశాప-కన్నడం ఒక దేశాప అమ్కొన్నట్లు.

గానే సామాన్య ప్రాకృత భాషా వాచకంగానే ప్రయోగింపబడింది గాని సమాన విభ్రష్టి దేశి భేదాలలో దేశి భాషా భాగార్థంతో నిర్దేఖింపబడతిను

భరతుడు ప్రాకృతభాషలో సమాన విభ్రష్టి దేశిభాషాభాగాలను మూడిటినే పేరొక్కన్నా గ్రామ్యాన్ని ప్రశ్నేణంగా పేరొక్కనకపోయినా అపని దృష్టిలో గ్రామ్యం లేదనడానికి ఆవకాశంలేదు. అంద్రాది దేశభాషల్లో యొదిధంగా తత్సమ తర్వాత దేశి గ్రామ్యభేదాలన్నాయో ఆ విధంగానే ప్రాంతాల్లోనూ గ్రామ్యభాషా భాషామన్నది. ప్రాకృతభాషా భాగాలు పేరొక్కంటూ భరతుడు చెప్పిన

[ప్రివిధం తచు విష్టేయం నాట్యయోగే సమాపతః
సమానక్ష్యైభ్రష్టః దేశిగణ మథాపివా]

అన్న లోకానికి శ్రీ అప్పారావుగారు తెలుగు వాస్తు “నాట్యింప్యో” మందు ప్రాకృతపార్యము సంగ్రహముగా మూడు విధములు-సమానము (తత్సమము), విభ్రష్టము (తడవము), దేశిగతము (దేశి లేదా గ్రామ్యము)“ అని ప్రాశారు దేశిభాషా భాగాన్నే గ్రామ్యంగా పేర్కొనడం ఆలోచించ వలసిన విషయం-తత్సమ తర్వాతదేశిముల స్వరూపాన్ని తత్సమములు-సమానము (కాం తద్విన్నంగా) థిస్కుంగా ఉచ్చండితితే అవి గ్రామ్యాలతు కాయి.. దేశివరమైనా సహజాకుర స్వరూపానికి విథిన్కుంగా వ్యవహ్యంమైన ప్పుడే గ్రామ్యమవుతుందిగాని సిలకణమైన దేశివరం గ్రామ్యంకాదు. బందుకే అంద్రాది భాషల లాకుడికలు తత్సమ తర్వాతదేశిలకు థిస్కుమైనది గానే గ్రామ్యాన్ని పేరొక్కన్నారు. వాస్తవానికి భరతుడు ప్రాంతభాషా భాగాలను సమాన విభ్రష్టి దేశిలు మూడుగానే పేర్కొన్నిపుటికి తద్విన్కుంగా గ్రామ్యం లేదనడానికి మాత్రం ఆవకాశంలేదు. వైగా దేశియే గ్రామ్య మన డానికి లోతిగా అవకాశంలేదు. భరతుడు కెక్కడా దేశిని గ్రామ్యంగా పేరొక్కన్నాలేదు సరిగొచా ఒకానోక సందర్భాలో గ్రామ్యం అపరిగ్మామన్న విషయాన్ని భ్యాసింపచేశాడు.

నాట్యశాత్రుం నుపై అవ అధ్యాయంలో నాట్యవిషయాన్ని నాట్యవిషయాన్ని వివరిస్తూ నటులు బుమలచే శాచ్చ్రస్తులవడాన్ని భరతుడు యొ క్రింది కోకాల్లో పరించాడు.

.....నై సమార్థ చేపన్నహించే

వక్తవ్యం సద్గమేత్తాం సశక్యం హినిగూహితమ్॥

సర్వమేత త్తయా సర్వే నాట్యమేద మదాన్యితాః

ఇయలోక ప్రవాఃనై రావ్యాం తేనాచ్యసం కయే

కస్యచి త్వీఽ కాలస్యై కొప్పాం | గ్రామ్యధర్మకమ్

బుమిచాం స్వంకరణం కుద్వద్భిగోహా సంశియమ్

అగ్రాహ్యం సుదురాచారం గ్రామ్యధర్మ ప్రవర్తితమ్

నిష్ఠురం చా ప్రశస్తంచ కావ్యం సంసద్యియోకితమ్॥

తచ్చుణ్ణు మనయస్సర్వే థిమరోషం ప్రకంపితాః

ఉచస్తాం ఇరం ద్వారా సీంయంత ఇవాళ్లయః

(27-३ . టో)

ఈ నాట్యం భూలోకంలో యొమ్మా అవతరించిందో వివరిస్తాను. దీనిని మీరు చెప్పండా దాచంం సమంజసం కాదు. ఈ నా తనయలందరూ నాట్యమే మరయుక్కలై వాట్య సంశ్రయాలైన ప్రవాసనాలతో సర్వలో కాన్ని శాథించ మొడలు పైట్టారు. ఒకానోకప్పదు వారు గ్రామ్యధర్మ ప్రవర్తించుట యూ బుమలను పోశనం చేసేది ఆయన ఒక నాట్యాన్ని నిరిపైంచారు. గ్రాహ్యమూ దురాచార యక్తమూ గ్రామ్యధర్మ ప్రవర్తితమూ నిష్ఠురమూ అప్రశస్తమూ ఆయన ఆ కావ్యాన్ని పరిపత్తులో ప్రయోగించారు. ఆ పిషయండని బుమలంతా రోషప్రకంపితులై భరతుల నందరినీ దహించి వేయుంల అగ్నులవలే క్రద్దులై యా విధంగా పరికారు—అని పై కాలావం.

భరతుని దృష్టిలో దేశపరిగ్రాహ్యమే:

ఈ సంకర్యంలో భరతుడు గ్రామ్య కాన్ని ప్రయోగించాడు. గ్రామ్యధర్మ ప్రవర్తినమైన వాట్యం కద్దూపంగా గ్రామ్యధర్మ ప్రవర్తిత

పదార్థక సంగీతాదులన్నీ అగ్రాహ్యాలు అనాచార యుక్తాలు అప్రశస్తాలు అని భరతుడు పేరొకున్నాడు. సృష్టాం రృష్టితో పరిశీలించినప్పుడు దేశిగా వేరొకునబడింది మహేశ్వర ప్రవర్తితమైన సృత్తం - పరమేశ్వరుని ఆజ్ఞ మీద బ్రహ్మప్రార్థనామసారంగా ఇవ సూచన ప్రకారం తండువుని ఉపదేశంతో భరతుడు సృత్తాన్ని గ్రహించి కణశ్వర నిర్మించిన సృత్తాన్ని బ్రహ్మ నిర్మితమైన నాట్యాన్ని కలిపి సృత్తాన్ని ఉప్పించాడు. దేశియైన సృత్తం తద్రూపంగా దేశింగితాదులు పదిగ్రాహ్యాలైనప్పుడు దేశిః అగ్రాహ్యత్వం అగ్రాహ్యత్వం దురాచారక్యాదులు లేవుగా! భరతుని దృష్టిలో దేశిపరిగ్రాహ్యమేగాని అపరిగ్రాహ్యం కాదు. గ్రామ్య భరత ప్రవర్తితమైన దేశినా అపరిగ్రాహ్యమే. గ్రామ్యజనులకు సంబంధించినది గ్రామ్యమన్నమాట నిజమే. కాని గ్రామమరుందున్న వారంతా గ్రామ్యభరత ప్రవర్తితులుకారు. అగ్రాహ్యమైన శైవభరత ప్రవర్తితులు కూడా ఉండడానికి అవకాశం ఉన్నది. ఈ విషయాన్ని భరతుడు సైతం గమనించక పోలేదు.

అతిథాపాతుదేవానా మార్గ్యాపాతు భూభుజామ్
సంస్కార పాఠ్యసంయుక్తా సమ్యగ్ర్ గ్రామ ప్రతిష్ఠితా.
వివిధా జాతిథాపాతు ప్రయోగేసముదాహర్ణతా
స్నేహశబ్దీఃచారాచ శారతం వద్దమా శిలా

(సాట్ట 17 అఫ్స్ 27-28)

అన్న సందర్భంలో భరతుడు అర్యభాష సంస్కార పాఠ్యసంయుక్తమైన సమ్యగ్గామ్ ప్రతిష్టితమైనదన్నాడు. (లీని పైనున్న అర్యభాషకు : మస్వయించడం కంచే క్రించున్న జాతిథాపతో సమస్వయించడం మరింత సామం జస్యాన్ని సమకూర్చుటుంది) అంచే గ్రామాల్లో శిష్టజన ప్రతిష్టితమైనదని శాపం. కాగా గ్రామంలో శిష్టులకు అశిష్టులకు ఇరువ్వాలవారికి స్థానమున్న దని స్పష్టపడుతున్నది. అయినప్పుడు సమగ్రామ ప్రతిష్టితమైనదే గ్రామ్యం కాదుగా! యింక దేశియే గ్రామ్యమన్న సంగతిః శాపేక్షద? దేశియైన వృత్తాన్ని పరిగ్రహించి మాగ్గమైన వాట్యంతో సమ్మేళనం చేసిన భరతుడే అగ్రాహ్యం దురాచార యత్కమై అగ్రాహ్యమై గ్రామ్యమైనదాన్ని దేశిగా

పేర్కుటూడా? వాస్తవానికి భరతుచెక్కడా దేశిక పాణ్యయ పదంగా గ్రామ్యపదాన్ని ప్రయోగించడాను. కాబిట్టి ప్రాకృత శాస్త్ర విశ్లేషన దేశికి గ్రామ్యంగా పేర్కునడంలో కాచిత్యం ఉనవడదు.

ఈశ్వర సృష్టి అయిన నృత్తం

వాట్టొప్పుత్తి కథనముంచి బ్రహ్మ నిర్మితమైన వాట్టొంకంచే ఈశ్వర సృష్టి అయిన నృత్తమే మొటిరస్తు విషయం నుస్పచ్చం. బ్రహ్మ నమకంలో శారతి-పాత్యతి-అరథటి అనే క్రిప్తులతో సమాప్తిమైన వాట్టొ ప్రదర్శనం భరత ల్యందం చేయగా

అభావమాంసుర గురుః కై శిక్షి మపియోజయః

యత్పుతస్యః కుమం ద్రవ్యం తద్రూపా ర్యాజ సత్తమ

(1 లభ్య. 42-48 లీఠి.)

అని బ్రహ్మ భరతునికి కై శిక్షివృత్తిని సైతం నాట్టొంలో కలవలసిందని ఆజ్ఞానించినట్లు ఆ భరతాక భరతుడి క్రింది విధంగా విష్ణువన దేసినట్లు భరతుడే విపరించారు.

మంకే నాస్త్ర్యధి పొతః ప్రయుక్తశుమయూ ప్రథుః

దీయతాం భగవన్ ద్రవ్యం కై శిక్షిక్కాః సంప్రయోజమ్యో

నృత్తాంగహిర సంపన్నా రసభావ క్రియాత్మికా

రృష్టమయూ భగవతో సీలకంతస్య నృత్యం తః।

కై శిక్షిక్క సైతపాణ్య శృంగార రస సంభవా

ఆశ్వాం పురుషైస్సాధు ప్రయోతుంస్త్రి జనార్థతే।

(1 లభ్య. 48-48 లీఠి.)

“ఓ భగవంతుడా! కై శిక్షి వృత్తి ప్రదర్శించకానికి తగిన సాధనాలను యిస్తుండు. అదివరకు భగవంతుడైవ సీలకంతుడు ఆనంద నృత్తంచేస్తూఉండగా అంగహిర సంపన్నం రసభావ క్రియాత్మకం అయిన కై శిక్షి ప్రయోగాన్ని

చూరాను. మధురమైన వేడరచనలో ఈ క్రితిని నాట్యంలో ప్రయోగిస్తే శ్రీగార రసాధివ్యక్తికి కాంఱమమతుంది. కానీ స్తుల సహాయం లేకుండా పురుషులు క్రితి ప్రయోగం చెయ్యలేరు.” అని పేరోక్కాన్నామ.

ఈ సందర్భంలో మహాశ్వరుడెప్పుడో ఆనంద నృత్యంచేస్తూ క్రితి ప్రయోగం చేయగా తాను చూచినట్లు భరతుడు చెప్పడంచూ నృత్యమే మొదట సృజింపబడినట్లు ; ఎప్పుడుతున్నది.

మహాశ్వరుని సమకంలో భరత బృందం నాట్యమచర్చనమ చేపిన ఐను వాత బ్రహ్మమధేశించి

అణో నాట్య మినం సమ్ముక్త త్వయాచ్చం మహామతే
యశ్శ్యంచ శుభ్రాద్యంచ పుణ్యం బుద్ధివివర్గసమ్
మయాచ్ఛీం స్తుతం నృశ్యం సంధ్యాకాలేషు నృశ్యా
నానాకరణ సంయుక్త రంగశాటైర్యిథూపితమ్
పూర్వికంచ విధావస్త్రమ్త్వయానమ్ముక్త ప్రయోజ్యతాం
వర్ధమాక యోగేషు గితేష్యా సారితేషు చ
మహాగీతేషు చైవార్థాన్ సమ్మగౌవాధినేష్యసి
యశ్శ్యాయం పూర్వికంగస్తు త్వయాశుద్ధః ప్రయోజితః
ఏతర్యిమిత్రితశ్శాయం చిత్రోనామ భవిష్యతి—

(4. అధ్యాత. 12-16 శ్లో.)

ఆంటూ మహాశ్వరుడు పలింప పలుకులు సైతం నాట్యంకంచే యొంత గానో ముందు నృత్యం సృష్టించబడిందవి సృష్టపడుతున్నది. దీనిః భిన్నంగా శార్క క్రిచేపుడు నన సంగీత రశ్శుకరణలో “మార్గితం పురైవాసీత్” అని ఆనాది “సంప్రదాయం గాంధర్వ” మని పేరొక్కానడం “అనాది సంప్రదాయ మిశ్యనేన గాంధర్వశ్య వేదవహశ్చార్థమేయత్వ మితిమాచితం భవతి” అని కల్గినాథుడు వాయాఖ్య చేయడం చూస్తే దేశసంగితం తర్వాతిదని గాంధర్వం అంచే మార్గసంగీతం అతి ప్రాచీనమైనదని చేలుకున్నది. శార్క క్రిచేవారుల

ఆరిప్రాయం ప్రకారంచూ వే మాగ సంగీతం అర్యంతం ప్రాచీనమనుకొన్న ప్సుదు మాగ్నస్యాం అంచే నాట్యం - నృత్యంచే ప్రాచీనమైనదని భోద పదుకుంది. (డేశి-మాగ్గాలైన స్టోర్ నాట్యాల ప్రాచీనత అప్రాచీనతలకున్న ప్రాధాన్యం మరొక సందర్భాలలో వివరిస్తాను.) డేశి-మాగ్గాలలో ఏది ప్రాచీ నమో యెది ఆర్యాచీనమో యెదై తేనేమిగాని నాట్యాశాస్త్రాన్నిబట్టి తదితర శాస్త్రాన్నిమరిట్టి దేశియైన సృత్తాన్ని మహేశ్వరుడు సృష్టించాడని మాగ్మైన నాట్యాన్ని బ్రహ్మాంశుప్రాపించాడని తేటణెల్లమవుతున్నది. సృత్తాన్ని సంగీతానికి అవినాశావసంబంధ మున్నకి. నృత్య సంగీతాలకు శాపట్లో అవినాశావసంబంధ మున్నది. సృత్తాసంగీత శాపలకు ఛండస్సులో అవినాశావ సంబంధ మున్నది. కాగా దేశియైన సృత్తాన్ని సృష్టించిన పరమేశ్వరుడే - దేశినృత్తానికి సంబంధించి దేశి సంగీతాన్ని దేశిశాపను దేశి ఛండస్సును కూడా సృష్టించాడని చెప్పకపెపుదు. ఇదేవిధంగా మాగ్మైన సృత్తాన్ని అంచే నాట్యాన్ని సృష్టించిన బ్రహ్మాయే మాగ్నస్యాశాస్త్రానికి సంబంధించిన మాగ్నసంగీతాన్ని (గాంధర్వాన్ని) మాగ్నసంగీతాన్ని (గాంధర్వాన్ని) శాపను, మాగ్ (సంచూతా) ఛండ స్సును కూడా సృష్టించాడని చెప్పక పశుదు. దేశిశాపయైన తొలిప్రాకృతానికి దేశిఛండస్సుకూ సృష్టికర్త పరమేశ్వరుడు కాగా సంస్కృత శాపకూ సంస్కృతఛండస్సుకూ సృష్టికర్త బ్రహ్మగా గోచరమవుతున్నది. అయితే వాళ్ళ రణకర్తలు ఛండశాపస్తుకర్తలుచేపే శాపాఛండస్సుల ఉత్పత్తికథనం పై విషయాలకు విధిన్నంగా కానవస్తుంది. పాణినిమహార్షి శిష్యప్రాణితమైన శికణాలో

యేనాకర సమామ్మాయ మథిమ్య మహేశ్వరాత్

కృతాన్నం వ్యకరణం ప్రోక్తం తానైట పాణియేసము:

అనీ, నందికేశ్వర కృతకాథికలో

సృత్తావసానే సట్టాటరాణో ననాదధకాం నవపంచవారమ్
ఉర్దుర్యకామః సనకాది సిద్ధానేతద్విమహే శివసూత్రజాలమ్

అనీ వేరొక్కనదం చూచినా ఆశించ్ ఇక్కాయి సూత్రాంతర్యాప “ఇం మహేశ్వరాణి సూత్రాణ్యాశాది సంఖ్యాత్మాని” అని భట్టోకీంపులు వ్రాయడం

మాగ్ - దేశి

మానివా పంసృతశాస్త్రరాయి వెలుపరించినవాడు మహాక్ష్యరుడే నని
ఖిస్తుంది

చందోళ్ళానమిదం పురాత్రిణయనా లేభేశుభం నందిరాణ్
శస్త్రాంగ్ ప్రాప సనమ్మార్కతతో త్వీతసీతో వాక్యాతి
తపాక్ష్యదేవ పతి తతః ఫణిపతి స్తపాయనుజః పింగళ
స్తల్పిమైష్యర్థునిభిర్ముహాప్తుభ్రథుమో ప్రతిష్ఠాపిసమ్

ఇతాయి సాహిత్యరామాకరామల వాక్యాలనుబోట్ చందస్తును
మహాక్ష్యగ్సృష్టిగానే రూపొందినట్లు వెలుస్తుంది. పరమ్పర విరుద్ధాలగాకన్న
యాచందోళాపా సృష్టిక ర్తలవిషమై యిదిమిత్తమని నిర్ణయంచెయ్యడం సాధ్య
మయ్యే విషయంకాదు. వేదాలు అపోరమేయాలు. తతుర్మేధాలు బ్రహ్మ
చతుర్ముఖాలమండి వెలువడినాయి. అన్న విష్ణుపా స్నమసరించి శంసృత
శాపా సృష్టిక ర్తృత్వంతోపాటు శాపాచందస్తులకున్న ఆవినాశావసంబం
ధాస్తు పురస్కరించుకొని నంసృతచ్చురస్సాపోటి క ర్తృత్వంతై తం బ్రహ్మ
పడమై నిఱుస్తుంది. నాట్యాశాస్త్రాన్నిబోట్ తాసేమాతం దేశిప్రాయానిః దేశి
సంగీతానిః దేశి భాపాచందస్తులకు సృష్టిక ర్త పరమేష్యరుడని (శంసృత)
మార్గస్య సంగీతాలకు (శంసృత) మార్గశాపా చందస్తులకు సృష్టిక ర్త
బ్రహ్మమేసనీ ప్యప్పపడుమంది. పరమేష్యరుని సూచనానుసారంగా బ్రహ్మ
చేపుని ప్రార్థనకై తశ్చరాజుతో తందువువలన ఆభ్యసించిన దేశిప్రాయాన్ని భర
తుడు బ్రహ్మసృష్టించిన మార్గవృత్త్యంతో (నాట్యంతో); సమైక్యం చేసినట్లు
నాట్యాశాస్త్రంవల్లనే తెలుస్తుష్టుదిగదా! దీన్ని బట్టి దేశి-మార్గధైరాలతో భిన్న
భిన్నాలగా అవశరించివ నృత్యనాట్యలు భరతుని హస్తాలతోనే సాంకర్యం
చెందినట్లు వెలుస్తుంది. నృత్యనాట్యలు సాంకర్యంచెందినవంచే వాటితో
ఆవినాశావసంబంధం కలిగినన్న దేశి-మార్గాలైన సంగీత చ్చుదోళాపలునైతం
సాంకర్యం చెందినట్లు చెప్పవలసివ స్తుంది. కవితాపరంగా మార్గ-దేశికవితా
స్వయంపూర్వాలనిర్ణయానికి వృత్యగానాంతో మనకు ప్రస్తుతం పనిరేదు. భరతుని
నాట్యాశాస్త్రంతో దేశిప్రాయానికి (నృత్యం) మార్గస్యానికి (నాట్యం) సంబం
ధించిన విషయాలు విడివిడిగానే లభ్యాలైనాయి. కానీ సంగీతవివయకం

గానూ భందోవిషయకంగానూ దేశి ఫేరాలు సుస్పంగా వివరంగా లభ్యం కాలేదు. శాషావరంగా సంస్కృతపార్యమూ కొంతకొంతగా దేశాచయైన పూర్వపార్యమూ (వివిధాలైన ప్రాకృతఫేరాలు భరతుడు వేరొక్కన్నని నామమా కాలుగా అశ్వాలైనా నాట్యశాత్రువులో శాషాస్వరూపంతో లభ్యంకాలేదు) ఉథించాయిగాని ప్రాకృత శాషావిభాగమైన ముఖ్యమైన దేశి స్వరూపం మనసు చేజీక్కనేలేదు. ప్రాంగం సమాన-విద్రుపు-దేశి ఫేరాలలో త్రివిధాలైన భరతుడు దేశి శాషాభాగాన్ని వివరించకుండా ఉంటాడనలేము కాబట్టి ఆన్నింబంచమైన క్రోకాలు మనకు లభ్యం కాలేదనుకొనవలసి వస్తుంది భరతుడు ఛంపారాయిగా మార్గ (సంస్కృత) చ్ఛండస్సులు సంబంధించి ఉక్కారిచ్చుందిస్సులను ఆయా వృత్తాలను లక్షణ లక్ష్యాలలో వివరించినట్లు ప్రస్తుతనాట్యశాత్రువుల్ల సుప్పంగా జే తెలుస్తుది. తాని దేశి చ్ఛండస్సులకు సంబంధించిన వివరం లొత్తిగా లభ్యంకాలేదు. నాట్యశాత్రుం ముపైరెండవ అధ్యాయాలలో

శాషారి పార పేసీంతు బ్రువాయాం సంప్రయోజయేం
యదాసిమాగఢి యత్కా కర్తవ్యం నర్మాటంతథా

(82 అధ్యా. 880)

ప్రపట్లలో సామాన్యంగా కాగసేసిభాషనే ప్రయోగించాలి. సర్పుటంలో మూగధిభావనే ఉంచోగించాలంటూ భరతుడు చేసిన నియమంచూ జ్ఞానాన్ని దేశిచ్ఛండనుల తీర్చులు లవే సన్నభావం కలుగుతుంది. ఈ అధ్యాయంలోనే వేరొక్కన్న యితర మాత్రాచ్చుండ్రమ్యులు-శిర్ష కాదుల ఫేరాలన్ని దేశియాలే సన్నభావం వెల్లడించినవారు లేకపోలేదు. సృత-నాట్యాల కలయికతో మార్గ-దేశి సంగీతచ్ఛందోరీతులకేకాక శాషాభాగానైతం సాంకర్యం యొక్కడిందా అన్న ఒందేవాం కలగకమానదు. కాగా.

తండులాలు గృహమందు నసంతి తిండికై పదిమంది వసంతి

ఇశ్శాయైరి మణిప్రవాశకవితా శాషావలైనే సంస్కృత ప్రాకృతభాషా శాంకర్య స్వరూపం సైతం భరతుని కాలానికి యొక్కడిందనిపిస్తుంది.

మార్గ - దేశి

దివ్యనాం సంకృతాక్షానాం ప్రమాణమై విధియతే
అర్థ సంస్కృతమేవంతు మానుషాచాం ప్రయోజయేత్ ॥
యేత్వాపమ్య ఇత్తాదివాగ్య యజితేషాం ప్రయోగతః
ప్రవేశే నాటరేపిశ్శ్రీ భృత్యులుతేషాం సమావ్రయమ్

(శ2 అధ్య. 391-392)

అంటూ భరతుడు “సంకృతాన్ని దివ్యులకు అర్థసంస్కృతాన్ని మనమ్య స్వరూపంచాల్చిన దివ్యులకు ప్రయోగించాలని వేరొక్కనడం చూస్తే నాటి సంకృత పాక్షితాలు సాంకర్యంచెందిన మటిప్రవాళ శాషనే అర్థ సంస్కృతంగా వేరొక్కన్నాడా అనీ అనిపిస్తున్నది. సృత్తనాట్యాల సమైక్య నంతో దేఖి-మాగ్దరాషాచ్చంయస్తుల సమైక్యసంకూడా జిగి ఉంటుందనిపించ డంలో ఒందేవంలేదు. సృత్తనాట్యాల సమైక్యసంచేప అటు పరమేళ్వర సృత్త శాస్త్రవిషయాలను ఇటు పరమేష్టి నాట్యశాస్త్రమయాలను కలిపి నాట్య శాస్త్రాన్ని స్ఫురించడంలో అదివోః బృహార్త్రప శాస్త్రుంగా రూపాంరినవనే చెప్పవచు. ఆఖివగుప్త బహురూప మిత్రాదులు నాట్యశాస్త్రం అరువేల త్లోఁ ములుగల గ్రంథమని వేరొక్కన్నారు.

కాని “బహురూపమి శుద్ధే సమాప్య తేసి నాట్యాత్మిరంకావకార ఇష్టతో ఇతిరావ్యక సహార్పికారః” అని పలింపుడు పండించువేల సూత్ర ములతో ఇంతకన్న ప్రాచీనకాలమున ఈ శాస్త్రమున్నరని తెలిముచున్నరని శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రగారు ప్రాచీనమాటను తోసివేయడానికి నీలులేదు. పూర్వం పండించువేల త్లోకాఁతో ఉన్న యి నాట్యశాస్త్రాన్ని ప్రయోగ సౌకర్యాంతం ఆనువేలకు సంఖేపించారని శారదాసనయుడ.

నాట్యవేదాచ్చ భరతాః సారముశ్లేష్య పర్వితః
సంగ్రహం స్వప్రయోగ్రాం మనునాం ప్రార్పితావ్యధుః
ఏకంధ్యాదశ సాహసైర్షిః తోకై రేకం తద్రూతః
పడిఖోక సహసైర్షో నాట్యవేరస్సి సంగ్రహః

ఆని పేర్కొనడం కూడా నాట్యశాస్త్ర సంక్లిష్టశాస్త్రాన్ని పునర్ప్రాటన చెయ్యడమే. అత్యంత ప్రాచీనమైన నాట్యశాస్త్రంలో 36,000 ర్లోకాలున్నాయసి, తర్వాత 12,000 కు పికప 6,000 వేలు దాన్ని సంగ్రహమచినట్లు యామలాప్రక తండ్రం చెబుతున్నదని శ్రీ పి. .ఎస్. శాస్త్రిగాను ప్రాశారు.

“సదాశివుడు, బ్రహ్మ, భరతుడు అని మహావీరు నాట్యశాస్త్రాన్ని తలు కలరనీ యూ మాట్లాడయమను వివేచించి బ్రహ్మమతమను ప్రపఠించింపదలచి భరతుడి నాట్యశాస్త్రాన్ని నిర్మించాడు” అని అభిషమగు ప్రతి డనడంలో ఓచిర్యంకాని నాట్యశాస్త్రాన్ని ప్రాప్తి సామంజస్యంకాని కనిపించమ. ప్రస్తుత భరతనాట్లు శాస్త్రం కేవల బ్రహ్మమన వివేచనాయుక్తం కాదు. సదాశివుడే దేశి నృత్యాన్ని బ్రహ్మయే మాగ్గసృఖ్యాన్ని ల్పించాడన్న ఉపితో చూసే ప్రస్తుత నాట్యశాస్త్రం బ్రహ్మమత విరచాల్కక మే ఆయతే కేవల మాగ్గసృఖ్యినాట్లు శాస్త్రాలు మాత్రమే అపసరించవసించున్నది. కాని ఆ విధంగా యూ గ్రంథం రూపొందినేలేదు. పై అభిషమగు పుని వాక్యాన్ని బట్టి “సదాశివ భరతాంతో శిరి వేలు, బ్రహ్మభరతంతో 12 వేలు, భరతుని నాట్యశాస్త్రంతో 6 వేలు ర్లోకాలున్నాయని చెప్పువచ్చు” నని శ్రీ స్తుతి శాస్త్రాన్ని వ్యాఖ్యానించాడన్నారు. పరమేష్ట్ర పరమేష్టుల సృత నాట్యముల ల్పించి తర్వాత నే అది భరతునికి పిదపనే యూ సదాశివాదుల గ్రంథా లవతించాయంచే పరవాలేదగాని యూ భరతుడే నృత్యాన్ని ల్పించిన తశ్కారుడని బ్రహ్మ భరత శాస్త్రక ద్రష్టివు బ్రహ్మయే నాట్యాన్ని ల్పించిన ఆఱు బ్రహ్మాయని శాస్త్రాన్ని మాగ్గాం చింగ్రామ తప్పుడు మాగ్గాంశ్శమైన (నాట్లు) శాస్త్ర పరంగా బిహ్వా 12 వేలు ర్లోకాలు మాగ్గాం మే ల్పించాడని దేశప్రాణి (సృత) శాస్త్రసంగా వరమేళ్లుకు దాసి రెట్టిపుట్టుగా 36 సేం ర్లోకాలను ల్పించేశాంసీ పస్తాంసీ పిట్టుంగా పేర్కొనడవలసి వస్తుంది. దేశి ల్పించి శాస్త్రాన్ని మాగ్గాం శాస్త్రాన్ని సంపూర్ణించాలా బృహత్తరమైర్చిఅమందు వల్ల యూ ర్లోకాలును చిక్కుఁచ్చి కెట్టగలవసరంలో సంచేహం లేదు. భంటోరీతులుచూచినా సంస్కృత చ్చంతోరీతులకు భలానాచోటు వార్ధు అని అక పరమితి రొప్పడి ఉన్నా సంస్కృత చ్చంతోరీతులలో దేశి భంటోరీతులు

సగానిః సగం లొచ్చుపడకాయి. ఏమైతేనేమి పరమేశ్వర నిర్మిషమైన
సృత్తం-ల్రహ్మాస్టప్తి అయిన నాట్యం - యా రెంధూ భావని చెతులలో
ఏమై విస్తృతంగాంచి బృహత్తపరథాపందార్థిన నాట్యాస్త్రం క్రిమంగా
సంకీర్ణ పరుచబడిందనే విషయం విస్మయం. ఆ సంజ్ఞేపరుంచం మేర్పరచడం
లోనే ఛంచోఘాషాది విశేషాలకు చెందిన దేశివిషయాలు కొన్ని విలుప్తాలై
పోయాయనీ మరి కొన్ని ఇధిలాలై ఒకలు ఉధ్యమే కాలేసి మనం ఘావించ
వలసివుంటుంది. అపలు శాషాపరంగా గాని - ఛందఃగుగా గాలి-
సంగిన పరంగా గాని - దేశియతా ముప్రతో (మార్గ) సంకృతేతరమైన
విశిష్టాస్యరూపానిః స్తానం పున్నదా లేదా అన్న విషయం ముమ్ముందు ప్రాణి
రింపబడుతుంది.

భూషా ఛందస్సులకున్న స్తానం

కవితాపరంగా మనకు మార్గ-దేశి కవితా స్వరూపాల నిర్మయంలో
ప్రస్తుతం సృష్టిగానాల దేశి-మార్గ భేదాల అవశ్యకాలేసు కాబట్టి మార్గ-
దేశిపరంగా శాషాఛంస్సులకున్న స్తానాన్ని పరిశీలించుదాము కేసం దేశి
శాపతో దేశి ఛందమయిగా నిర్మితమైన కవిత్యమే దేశిః విన అంబడ తుంది.
మార్గ (సంస్కృత) శాపతో మార్గచ్చంస్సులో నిర్మిషమైన కంప్యుమే పార్గ
కవిన అనబడుతుంది తొలుత రూపందార్థిన యా దేశి-మార్గసం ఆ స్వరూ
పాలున్నావే యవి అచ్చంగా రొంపగా శాషాపరాలో అంఙగా ఛందా
లుగా కూడా నిలచాయి. కాని దేశిశాపతో సంకృత, మార్గచ్చంస్సులో
కవిత నల్లదానిః అవకాశం ఉన్నది ఇదేపథంగా :సంకృతః శాపతో దేశి
ఛందస్సులో కూడా కవిత నల్లవచ్చు. కాబట్టి దేశి-మార్గ కంప్యుపాల
నిర్మయంచెయ్యడానికి మనం శాపన మాప్రమే ఆశయించవలసిటస్తారి దీన్ని
కారని ఛందఃపరంగానే మార్గ-దేశి కవితా స్వరూపాను నిర్మయించాలి స్తే
సంకృతశాపతో దేశిఛందస్సులో స్ఫుజించబడిన కవిత దేశికవిత కాగా దేశి
శాపలో సంస్కృత (మార్గ) ఛందస్సతో అవతరించిప కవిత మార్గసం విత
(సంస్కృత కవిత)గా చెల్లుశాంపుతుంది. కాబట్టి మార్గ-దేశి కవితా స్వరూ
పాల నిర్మయంలో శాపం నాశయించవలసిన అపసరం తప్పనిసరి శాగలదు-

వాస్తవానికి తన్నమ తదృష్టిలైన కేవల దేశాపత్రి రచియం విడిన కవితె దేశకవిత లపుతాయి కాని యిటువంటి కేవల దేశాపామయా లైన దేశిభినలు ప్రాకృతభాషా పరాలుగా భరతుని కాణంలోనే అప్పురూప మైట్లు కనిపిస్తన్నది. ప్రాకృతభాష తన్నమ తదృష్టిలే భాషాభాగాలలో మూడు విధాలని భరతుడనడం యొ విధంగా మూడు విధాలైన భాషాభాగాలలో కూడిన ప్రాకృతాలను దేశభాషలవడం గమనించితే భరతుని ప్రాచీన కాలంలోనే కౌరసేనికాయ్ది సత్తవిధ ప్రాచీనాలలోను సంస్కృత భాషా పదాలు మరూపంగా ప్రవేణించాయని తన్నమపద యుక్తాలైన ప్రాచీనాలనే దేశభాషలన్నారనీ స్పష్టపదులుంది దేశభాషాకవిత అన్నప్పుడు భాషాకథాన్ని పరిశ్రేషించితే దేశసుంధరైన కవిత అన్న అర్థంలో “దేశకవిత” అనే ఇబ్బందుపాంచములుంది. సంస్కృత ప్రభావం తగలని కేవల దేశ్యంలో భాషాకవితాపరంగా నిఱిచి “దేశకవిత” ఇబ్బం సంస్కృతభాషా చ్ఛండస్సుల ప్రభావం నిరీక్ష తర్వాత ఉత్సమర్పంగా వాటిల్లో కొంత దేశ్యం ఉప్పుందున్న తన్నమ తర్వాత సమ్ముందైనా సరే అవి దేశకవితగానే పేర్కొని ఉడిండినామాట.

వృత్తి ప్రవర్తతలు – ఉపరూపకాలు

భారుని నాట్యభాష్యంలో భాషాపరాలగా వృత్తి ప్రవర్తతలు పేర్కొనబడినాయి. భాషా, సాహస్రి, ఆరథటి, కైలి వృత్తుల్లో భారతీవృత్తి వాగ్మిపూర్వక భాషానమైంది. పుగ ములు మాప్రమే ప్రయోగించవగిన యొ భాషాత్మికలో సంస్కృతానికి భాషనే ప్రయోగించాలని భరతుమ చెప్పాడు.

యొ వాక్కుభాసా పురుష ప్రయోజన్య
 ప్రీతికి కా సంస్కృత వాక యుక్త
 క్షోనామదేయై కృతమై ప్రయుక్త
 సాధారణీనామ భవేత్త వృత్తి!

(నాట్య. 20. అధ్య. 20)

భూలోకంలో వివిధ దేశాల్లోని పేషాపాచారవార్తలను సృష్టింగా తెలియజేసేది కాబట్టి ప్రవృత్తి అనబడిందనీ అవసరి, దాకిచార్య, పాంచాలి ఉద్రిమా థి అన్న నాలు విధాలతోఉన్న ప్రవృత్తి దేకపేడ కాపాచారాదుల ననుసరించి తైలిగి ఉంటుంచని భరతుడు ఈ క్రింది విధంగా వివరించాడు

చతుర్వీధా ప్రవృత్తికృ పోక్కానాట్యప్రయోక్కథి
అవస్తీధాక్షిచాత్యచ పాంచాలిచాద్రమాగథి॥

అత్రాహా-ప్రవృత్తి రితికస్యాక్తి-ఉన్యతే-పృథివ్యాంనానా దేశ పేషాపాచారవార్తాః భ్యాపయతీతి ప్రవృత్తిః ప్రవృత్తికృనివేదమైః. అతాయీహ-యథా పృథివ్యాం నానా దేశస్యాంతి కథ మాసాం చతుర్వీభత్వముఖ్య స్నమ్, సమాసలడుణాశ్చస్యాంప్రయోర్ ఉచ్ఛత్తి-పృథివేతత్తుసమాస లకణ ప్రయోః - కింతు నానా దేశపేశ కాపాచారోలోక కతికృత్యాలోకాను మతేచనువృత్తి ర్థం కిం మర్యితుయాచతుర్వీదస్య మధిపొశం భాశాభ్యారథటి సాధ్వీతీ కైలిచేతి. పృత్తి సంతోషప్రయోమిషు ప్రయోగేష్యభిరకాదేశాయకః ప్రవృత్తి చతుప్షయమభినిపృతం ప్రయోగోకృత్యాచితః

(నాట్య. 18. అధ్యాత్మ. 216 పుట)

ఈ సందర్భంలో ప్రవృత్తులను భరతుడు వివరించిన దానికి మించి, (మైపచరానికి ఉద్ఘాట యొయె దేశస్థులు యొయె వృత్తులనా శయస్తోరో వివరించాడు) ప్రాణ్యాః భాపాభాంతో పాత్రోచినమైన భాషసురించి పేర్కొన్న సందర్భాలో వివరించిన దానికి మించి దేశపాఠచనా స్వరూపం గురించి మరేమీ ఓపరాలు నాట్యశాస్త్రంపల్లి తెలియవు.

అయితే దాదాపు భారుడు నాటి నాడేరని పించుకొన్న కోహంలడు ఉపరూకాలు వివరించే సందర్భాలో నాటిలో మాగ్గ-దేశి భైషాలను పేర్కొన్నట్లు శ్రీ మాసవల్లి రాముల్పట్ట ఒపిగారు ఒక సందర్భాలో వివరించారు నాటిక, ప్రకరణక, భాజేక, వోసిక, వ్యాయోగిని, డెవిక, కలోకాసహవతి, చిత్ర, లగుప్పిత, చిత్రతాల అనే పది ఉపరూకాలు మాగ్గ

పద్ధతి చెందిన ఉపరూపకాలనీ-దోంబిక, భాగం, ప్రశ్నానం మిగ్గకం, భాషిక ప్రేగణం, రాముప్రేడం, రాగకావ్యం, హల్లికం, రామానం, అనే పది ఉపరూప కాలు దేశపద్ధతికి చెందిన ఉపరూపకాలనీ కోహలుడు పేరొక్కన్నట్లుకూడా కృ రాముప్రష్టవిగారు పేరొక్కన్నారు. ఈ ఉపరూపకాలలో మార్గపరూపకాలు, దేశ్యపరూపకాలు ప్రతీక లక్షణాలతో పాటు ర్యువిధాలైన భాషా భేదాలను నైంం అనగా సంస్కృత-దేశి భేదాలను నైంం ఎలిగి ఉన్నాయనే చెప్ప వలసి ఉన్నది అంచే మాగ్దపద్ధతికి చెందిన నాటికాదులైన సది ఉపరూపకాలలో తొలుత సంస్కృతభాషనే ప్రయోగించే వారనీ దేశపద్ధతించెందిన దోంబికాది పది ఉపరూపకాలలో తొలుత దేశశాసునే ప్రయోగించేవారనీ భావించ వలసి ఉన్నదన్నమాట. మార్గపరూపకాలైన నాటికాదుల లక్షణాలను విని యోగించి దేశశాపల్లో ఆయమార్గపరూపకాలను సృష్టించడానికి అవకాశం ఉన్నది. ఇదేవిధంగా దేశ్యపరూపకాలైన దోంబికాదుల లక్షణాలను విని యోగించి సంస్కృత (మూగ్గ) భాషలో ఆయమార్గపరూపకాలను సృష్టించడానికి అవకాశం ఉన్నది. కాబట్టి మాగ్గ-దేశి లక్షణ భాషాపరమైన యూ ఉపరూపక వ్యవస్థ సైనం లాక్షణికంగా కోహలని నాటికే తారుమారు చెంది నాయని నిస్సంపోంగా చెప్పానికి అవకాశం ఉన్నది. కాబట్టే తొలుత మాగ్గపరమై పెలిసణి దేశపరమై పెలిసణదో పెలియని విధంగా భాషికఅన్న ఉపరూపాం కోహలుని మనంలో మాగ్గ-దేశి భేదాలలో రెండంటిలోనూ చేరి నట్లు కాంపిస్తున్నావి. కోహలుకు పేరొక్కన్న రక మార్గపరూపకాలలోను రక దేశ్యపరూపకాలలోను “భాషిక” పుస్తకం వున్నది. ఈభాషిక తొలుత దేశ్యపరూపకాలలో వ్యాపారాలో ఎక్కుంపో లేక తొట్టతోలుతే మార్గపరూపకాలలో వ్యాపారాలలో చేందో చెక్కులేదు. దేశ్యపరూపకాలైన దోంబికాదుల భాషాపరంగా దేశ్యపరూపకాలైనప్పుడు వాటిలో ఉన్నమ శడ్మిల దేశించుటక్కుమేన మామూలు ప్రాంగులభాషలే వినియోగింపబడేవి అనే చెప్పసలంి ఉన్నది. కాబట్టి కోహలుని పుస్తకమూ తర్వాతా కూడా సంస్కృత పమసభ్యవ, దేశించు సమ్ముఖమైన మామూలు ప్రాంగులభాషా రచనలే దేశిరచన లభించాయన్న సంగతి సుస్థం. అయితే లాక్షణికంగా మాగ్గ - దేశి భేదాలతోన్న ఉపరూపకాలమాగ్గ-దేశి భాషా పరాలుగా

కార్ణారైనశే భరతని నాట్యశాస్త్రంలోను నాటక ప్రవర్గనలోను ప్రాము
ఖ్యం పహించే వృత్తులు జైతం కార్ణారైనట్లు మనం గుర్తించవచ్చు.
వాస్తవానికి కై శికి వృత్తిదేశపరమైనది. మొట్లమొరట పాశ్యశియు కు
డైన యాశ్వరుడు అనంద కాండవంచేస్తూ కై శికి పుత్రిని ప్రయోగించినట్లు
ఆది భరతదే బ్రహ్మా సమకుంలో పేరొక్కన్నాడు. బ్రహ్మమార్గపరాలుగా
తొలుత సృష్టించిన వృత్తులు భారతి, ఆరథటి-సాత్యతులు మూడే గదా!
భరత బృందం యా త్రివృత్తులోను కూడిన ప్రవర్గన బ్రహ్మసమకుంలో
చెయ్యగా కై శికి వృత్తినిసైతం సమహారి మరి ప్రయోగించవలసింగిగా
బ్రహ్మా ఆజ్ఞాపిస్తాడు. ఆ ఆజ్ఞాప్రకారం భరతుడు కై శికి వృత్తిని సమకూర్చాడు.
భావిషయాలస్నీ నాట్యశాస్త్రాల్లి కథనంలో భరతును పేరొక్కన్న వేగదా కాగా
దేశపరమైన కై శికి వృత్తి అంగ్ఱీత మార్గపరమైనను విషయం సృష్టిం...
ఈ కై శికిపుత్రి ప్రయోగాలలో కేవలం ప్రతి పరమైనది మానమేకాదు.
పుసుషప్రాతలు నైసం కై శికి వృత్తిలో పాల్గొంటాయి. కై శికిపుత్రిపర
మైన శాపాశ్వర్షపుష్ట గురించి మార్గ-దేశభూతో నుక్క భేదాన్ని పేరొక్కనానికి
అవకాశంలేదు. ఈక్కువ ప్రవర్తించునే దేశ కై శికి దేశశాపాయు క్షంకాగా
చాన్ని అమకరిష్టా బ్రహ్మాజ్ఞానసారం భరతుడు సృష్టించుకొన్న మార్గకై శికి
వృత్తి సంస్కృత శాపాయుక్తమైనది. కై శికి వృత్తి సంబంధించిన శాపా
వ్యవస్థను గుర్తించిడాక్టర్ పి. యన్. అర్. అప్పురావుగారు

“భారతీవృత్తి సంస్కృత పాఠ్యమందుండు నని చెప్పటచే ప్రాకృత
పాఠ్యమందలి లాలిత్యము కై శికి వృత్తిచే ప్రవర్తిత మగునని తెలియవలెను.”

(నాట్య. 21 అధ్యా. 31. పుట. పుట్ నోట్ -15)

అని ప్రాయండంలో కౌచిన్యం కాని కనీసం నాట్యవ్యక్తికరణ ప్రయ
త్వంలో నిర్దిష్టమైన విస్మయం కాని గోచరంకాదు. ఇంపకూ యాపరిశీలనలో
మనకు మార్గ-దేశ శాపాపమైన వృత్తపుష్ట వృత్తులోను ఉపరూపకాలంలోను
కార్ణారైనట్లు సృష్టిమైనది. కాబట్టి కోహలుడు పేరొక్కన్న దేశ్యపరుచ
కాలు దేశశాపాపరాలని దేశిలకుణ పరాలని (శాణిక అన్న ఉపరూపకం తప్ప)
విస్మయంగా తెలుపున్నది. అందువల్ల మార్గ-దేశ కవికా స్వరూపాల నిర్ణ

యోనిక కేవలం శాపను మాత్రమే మనం ఆశ్రయించక తప్పగనీ శామేత రాలైన లక్షణము ఆశ్రయించికి ప్రయోజనం లేకనీ నిడ్డయానికి రాక తప్పదు కాగా సంక్షేత శాపలో ప్రాయయిని కవిత మార్గకవిత అని దేశ శాపల్లో ప్రాయయిని కవిత దేశికవిత అని ఒక స్విప్తమైన నిర్వచనం డూబొండి నది తత్పమతర్వున దేశిఖాగాలతోక్కు యి దేశ శాపలలో కవితలు అయి త్రివిధపు పూడ్చమై ఉండవచ్చును లేదా కేవలతపుమ, కేవల నద్దువ, కేవల దేశిఖపూడ్చమైకొన్న ఉండవచ్చును లేదా దేశికెందువిధాలైన వచ్చాలంతో అవిక్కుచినదైనా కావచ్చును ఇంక ఇప్పుడు నన్నె చోడ కవిరాజ శిఖామణి పేర్కొన్న మార్గదేశికపితల తీరెటువంటిదో పరిశీలించుదాము.

నన్నెచోడుని మార్గ-దేశి కవితలు

ఎక్కువో నాట్టుశాస్త్రమో తోఱుడ ప్రమికాశ్చంలో ప్రయక్తమైన మార్గశబ్దం నాట్టు గాంధార్య పరమై న నృంజునా చకంగా రూపొంది చివరి శాపా సంభూతావారకంగా సైం నాట్టుపంగిన శాస్త్రీల ప్రథావంతోనే వ్యవహారింపబడింది వాత్సవానికి కవిత మార్గదేశిభేదాలతో రుండుచిధాలని దేయే తెలుగుభంగో గ్రంథాల్లో పేర్కొనలేదు ఈ భేదాలు సంక్షేత చ్చుండస్తులోగాని ప్రాణిక చ్ఛందసుఱలోగాని యొక్కదా పేరొక్కుభిసట్టే ఏనిపించదు చతుర్షింశుపూర్వుడైన కవిరాజ శిఖామణి నాట్టుపంగిన శాస్త్రీల రమపంచే యి మార్గ-దేశికవితా భేదాలను పేరొక్కుట్టు ఏనిపిస్తున్నది. మార్గ-దేశికవితా శ్థూలము ప్రయోగిస్తూ యి క్రింది పద్మాలు రచియుంచాము.

మునుమార్గ కవి-లోకి

బునపెలయిఁ దేశకపెటఁ బుట్టీంచి తెను

గున నిలిపి రం వ్యాపయం

బునఁ జాశుక్యరాజు మొఁలుఁ బలుపుర్

(కు. 16 23 ప)

సురవరులం గ్రమంబున వచోమడి సంహతిభూషణిసి మ
దురు చరచారవిందములకుండగ సమైతిఁజేసి కొల్పి వి
స్తరమతులం బురాణకవిసంఘము ను త్తమమాగ్గ సత్కారీ
శ్వారులను దేఖిసత్కారుల సంస్తుతిఁజేసి మనోముచంబున్న

(1 అ. 21 వ.)

మాగ్గకుమాగ్గము దేఖియ
మాగ్గము వగవంగ్గ దమకుమదివదలకదు
రాగ్గుగ్గ పదపత్తులనడగు
మాగ్గవులందలఁపనలఁతి మహిసుకవులకున్

(1 అ. 29 వ.)

మృదులీశి సూక్తు వింపొదలింబకులిల్ల
థావమ్ము నెలమీఁ స్త్రీధావహముగ
మెఱుగులఁ గన్నులు మిఱుమిట్లు పోవంగ్గ
గాంతి సుధాసూతి కాంతిఁ భెనయ
వర్షునసెల్ల చో వర్షున కెక్కంగ
రుములు ఉట్కొత్తి రాలువాఱ
దేఖిమాగ్గంబుల దేఖియములుగా న
లంకారముల రాసలంకరింప

(1 అ. 35 వ.)

మాగ్గ-దేఖి కవిలు - మాగ్గ-దేఖి కఫలు అన్న శబ్దాను పైచద్యు
ంలో నస్నేచోదుడు యే ఆర్థాంలో ఉపయోగించాడో ఆయా పదార్థాలో
ఉన్న థావార్థాలేమో పరిశిలించి గ్రహించవలసి ఉన్నచి

“పూర్వకాలంలో మాగ్గకింత లోకంలో వేయుఁ చాటుఁకాజు
మొదలైనవారు పెక్కుమాది అంధ దేశంలో దేఖికింత పుట్టించి తెలుగులో
నిరిపినారు” అని “మును మాగ్గఁవిత” ఇతాయిఁ పదార్థానికి థావం.

మాగ్గ - దేఖి

ఈ పద్ధంలోనన్న “ తెలుంగున ” అనే సత్తమ్యంత పాతంకంచే పాతాంతరమైన “ తెలుంగున ” అనే ద్వితీయాంతకూపం అర్థవంతమై ఉంటుంది. అప్పుడు “హృద్యకాలంలో మార్గకవిత అంచే సంస్కృత కవిత్వం లోకంలో పెలయగా ఆ శరువాతి కాలంలోచాటుక్యరాజు ప్రశ్నములు తెలుగు దేశి కవిత్వాన్ని గృహించి తెలుగు భాషమ అంద్ర దేశంలో నిలచ్చేటాడు” అన్న భావం యాహంగ్యావల్ల రూపొందుముంది. సంస్కృత కవిత్వం చాలా ప్రాచీన మైనానీ తెలుగు దేశి కవిత్వం చాలా అర్యాచీరమైనదనీ యీ పద్యంవల్ల మనకు స్ఫుర్తిమవుమన్నది

ఇంక “సరః రులం గ్రమంబున” ఇత్యాది పద్యాధం చూడవలసివున్నది. ఈ పద్యాలో కృతాంవిగా శాసు చేసిన కైవప్రాద్రాదికాలను క్రమంగా వివరించాడు. కిస్మతిగురించి పేర్కూంటూ చోడుడు “విస్తరమతులం బురాణ కవిసంఘము నుత్తమమార్గ సత్కాపీశ్వరులను దేశి సత్కావుల సంస్కిర్తి తేసి మనిషుడ బ్లోక్” అని ఆన్నాడు హర్వాకవిస్తృతో వార్షికి, వ్యాస. కాఁడాస, కారణ, ఉద్ఘాట, భాషాను స్తుతించాడు. ఆనంతగం దేశికవిత గృహించిన చాటుక్యరాజు బృందాన్ని స్మరించాడు. ఈ స్తుతిలో వార్షికి మొలు బాషాడు వరకూ ఉన్న కవులంకరూ సంస్కృతభాషా కవులే. అనగా మార్గఃపత్రే అఱునా చోడు దందరినీ మార్గకవులగా పేర్కూనిలేదు. కావ్యపురాణ నిర్మాతలైన వార్షికి వ్యాసాదికవులను పిస్తారమైన బుద్ధులుగం పురాణాని సంఘాగా పేర్కూన్నాడు. కాఁడాసాది కవులను ఉత్తమమార్గ సత్కావులగా పేర్కూన్నాడు. వార్షికి మొలుల బాషాడు వరకూవున్న కవుల సంవరినీ మార్గకవులనకుండా విస్తరమతులైన పురాణకవి సంఘమనీ ఉత్తమ మార్గ సత్కాపీశ్వరులనీ ద్వివిధాలుగా పేర్కూనడంలో అని కొక ప్రశ్నేక మైన ఉద్దేశమున్నట్లు గోచరమవుముంది. వార్షికి వ్యాసుడు మొలులైన విస్తరమతులైన పురాణకవులందరూ హజ్యలు - ఉత్తములు. ఇక్కడ పురాణ కథానిః “అథ పురాతన” అని కూడా అర్థం చెప్పవచ్చు. పురాణ కవులకాక త్రిక్షేప కావ్యసాటక గద్య కావ్యగ్రంథ నిర్మాతలైన సంస్కృత కవులలో ఉత్తములు ఉత్తములకాని వారు వున్నారు. పురాణకవి సంఘా

దిక్ తర్వాత వెలసిన కవులందరూ సంస్కృతంలో కవితనల్లిన ప్రతికవీ ఉత్తమ మార్గకవిగా పరిగడింపబడడానికి ఆవశాయం లేదుగదా! అందువల్లనే నన్నె చోదులు వార్షిక వ్యాసాది పురాణ కవిసంఘం విస్తరమవులు కలదవడం చేత ఉత్తమా నుత్తమ భేదమెన్నుకుండా వారిని ఆందరినీ స్తుతించాడు. అనంతరపు సంస్కృత ('మార్గ') కవులైన చెక్కుమందిలో తనకు నచిన ఉత్తమలైన సత్కావులను కాఁడాసు, భారవి, ఉర్ధుట, చాఁడులను సంస్తుతించాడు. "పురాణకవి సంఘంపేచుతో మహార్షులైన కవులను వార్షిక వ్యాసులను ఇద్దరినే స్తుతించాడు గదా చోదుడు. వారి నిగ్గరినే పురాణకవి సంఘమని సంఘ శబ్దప్రయోగంచేసి పరిగడించి ఉంటాడా" అని యొవైనా సందే హింప వచ్చుమ. కాని చోదుడు స్తుతించడంలో చేరెత్తి పురాణ కవులను వార్షిక వ్యాసమహర్షులను మాత్రమే వేరొకైని స్వర్చించినా అతని దృష్టిలో మరికొండికెవరో పురాణ కవులైన మహార్షులున్నారని అందువల్లనే పురాణ కవి సంఘమని సంఘకంట ప్రయోగం చేశాడని చెప్పవలసి తున్నది. వార్షిక వ్యాసులకు భిన్నులైన పురాణకవి మహార్షులెవరో ఇంకా రచన సందర్భంలో నన్నెచోదుడు దృష్టిలో ఉండకపోయినట్లయితే కాఁడాసును స్వర్చిస్తూ వాసిన

శాసురమతి వార్షికి

వ్యాసాదులు చనిన ఒకి వరకవితా సిం

హాసనమెక్కు కపీంగ్రూల

చాసులఁగానేలే గాఁడాసుడు పీర్చిన్

అన్న పవ్యంలో వార్షికి వ్యాసాదులు అని "అది" శబ్దాన్ని ప్రయోగించనే ప్రయోగించడు. కాబట్టి వార్షికి వ్యాసులకు భిన్నులైన పురాణకవి మహార్షులు కొండరు చోదుని దృష్టిలో ఉన్నారనడం విషపుంకాగా వార్షికి వ్యాసులిద్దరు మాత్రమే కాక మరికొండరు మహార్షులుకూడా పురాణ కవులైనవారు అతని దృష్టిలో ఉన్నందున "పురాణకవి సంఘ"మని సార్థక ప్రయోగం చేశాడనే చెప్పవచ్చ. అయితే యింతకూ వార్షికి మొవలు చాఁడు వరకూ చోదుడు స్తుతించిన సంస్కృత కవులంకా మార్గకవులేనన్న

విషయం విస్పష్టం. ఇక దేశి సభ్యులుంచే మామూలు నన్నె తోడువిదేశ శాపమైన అంగ్రేజు పులునే గాని వేయకాదు.

నన్నె తోడుడు రచియించిన “మార్గకు మార్గము దేయ మార్గము” అన్న పద్మానిః అసలు సమస్యాయ మేమని ఆలోచించినవారే తక్కువ కొండ రాళోచించినా దీని అర్థ మేఘా మాకు లోధపచడంలేదు అని ప్రకటించినవారే లేదు. కుమార సంతప్తాన్ని పరిప్రేక్షించి పీరిః లు ప్రాసినవారు ఆకాశంపై విమర్శలు ప్రాసినవారు పెక్కుమంచి ఉన్నారు. పీరంశా నన్నె తోడుడు తెచ్చిన మార్గాలేశి కితలను గురించి జబ్బి చరచిస్తు ప్రస్తావించినవారే. “మార్గకుమారము” ఇశ్యాది పద్మానిన్ని ఒకసారికి రెండుసార్లు ఉచాహరించిన వారే. ఈ పరిశీలకుల కండరికి యూ పద్యం అర్థమై ఉంటుందా అంచే అనుకూలమైన సమాధానం చెప్పాలిము. అయినప్పుడు “ఈ పద్మానికి సమ న్యయమేమో తెలియడంలే” దని యొక్కడో ఒక తోట ప్రాయశుద్ధాడా? ఆలా యొందుపు ప్రాయశేదు? ఇది అర్థం కావడం లేంచే “నలుగురూ యొమంటారి! మన పాంచిత్య ప్రక్రూతు లోపం యొర్పుడుతుందేమో” అని వెనకడగు మేసట్లున్నారు. ఏంతపూర్వకంగా యూ పద్య మ్యాయ విషయంలో సందేహం ఉల్లంచించక పోయినా మరొక రూపంలో వెల్ల డించినవారు ఒకద్దురులేకపోలేదు. ఒకరోజు సందర్భ వచ్చాత్తు 1461 ఏప్రిల్ నెలలో “మీరు అంగ్రేషుమిలో ప్రాముఖ్య మార్గ - దేశికవితల వ్యాపాలుమాస్తున్నాము సరే గాని నన్నె తోడుడు ప్రాసిన పద్యం అడేది “మార్గకుమారము” అన్నపద్యం శేడూ ఒపద్మానికి అర్థమేమిటి? ” అని నమ్మ పర్మించారు ప్రీ గిడుగు వెంకట సీశాపరిగారు - “మానవర్లి రాముః ప్రస్తకవిగారి దగ్గరినుంచి యానాడున్న విమర్శకులవరకూ యొతమంది చెద్దలు కుమారసంభవం చదవశేదు? వారం రరిః యూ పద్యం అర్థమైనరంటారా? దీనికి అర్థం కుదరడంలేదని యొ ఒక్కరూ యొందుకు ప్రాయశేదు? ఈ పద్మార్థ విషయంలో సంశయం కలి గిందన్న మాట మీ నోటిపెంట వింటున్నాము ఈనాడు” అని ఆన్నాను సేను. “ఒకప్పుడు రాముః ప్రస్తకవిగారిని ఈ పద్మానికి అర్థమేఘి” టని అడిగాను. అయి-కూడా “సాకు తిన్నగా అర్థం కాలే” దన్నారు. అపర్యాత మరెవ్వురూ

దిని ఆర్థం గురించి ఆలోచించినట్లు కనపడదు” అన్నారు సీతాపతిగారు. ఆ తర్వాత సేను మాట్లాడుఱు “నిజమే. యొవ్వురు ఆలోచించలేదు. ఎవరి మటుకు వారు సందేహం కలగినా మనకే మటు లెమ్మని ఉచుచున్నారు. కాని దాక్కన్ దివాకడ్ వెంటటాపథానిగారు మాత్రం “ప్రాణున్నయ యుం”లో ఈ పద్మాన్ని సమస్యయ పరచడాని ప్రయత్నించారు.” అగి అవధానిగారు చెప్పిన ఆర్థం చెప్పి “అలు ఈ పద్మంలో నస్నెచోడుడు పెల్లించిన శాపమే వేరు” అని నాక తోచిన భావం విపరించాను. అంతావిని “చాలా శాగుంది” అన్నారు సీతాపతిగారు మరి యింపద్మాన్ని సమస్యయ పరచ దంతో శ్రీ మానవల్లి వారికే అనుమానాలు వచ్చినట్లు శ్రీ సీతాపతిగారి మాటలవల్ల దోషట మముకుస్థాది కదా! అయిప్పుడు ఆకర్షాత కుమార సంభవం చిఫినవారికి గాని “మార్గకుమార్గము” అన్న పచ్చం చిఫినవారికి గాని యిది పూర్ణంగా అంత్యమై ఉంటుందని చెప్పగలమా? ఆర్థం కాక పోయినా అర్థమైనట్లు యొవరికి వాయి మిన్నుకున్నారంపు మాట.

మార్గ కుమార్గము దేశియ
మార్గము వగవంగ రామకు మది వదిలక రు
రాళ్ల ప్రవర్తులు గు
మార్గవు లంబలప సలతి మహిమకపులర్ను

ఈ పర్వంలో మార్గ-మార్గము అన్న శబ్దాను రెండింటినీ చోడుడు ప్రయోగించటం చూస్తే యూ మార్గ శబ్దం చరిత్రాదులతో చేర్పరగిందన్న విష విషయం సుస్పష్టం. చరిత్ర-చరిత్రము అన్నట్లే మార్గ-మార్గము అని ప్రైక శ్రీ తుల్యత్వంతో ర్యావిధ రూపాలూ సిద్ధించుకాయి. ద్వితీయపాదంలో ఉన్న “వగవంగ” కు మారుగా “వదలంగ” అని పాఠానంతరం ఉన్నది. ఉమానవల్లి వారు నైతం “వగలంగ” పాఠాన్నే స్వీకరించారు. ఒక ర్ఘృత్యోగం లోనుంచిచూస్తే ప్రాకృతభాష ప్రకృతి సిద్ధమైనది. సంస్కృత భాష కృతక మైనది. లోతి ప్రాకృత భాషను సంస్కరించే సంస్కృత భాషను సృష్టించారు. అందుకే రాన్ని సంస్కృత మన్నారు. కాగా సంస్కృత భాషాకవికాసపై మార్గదర్శకమైనది ప్రాకృత భాషా కవియుమే. ప్రాకృత భాషను.

సంస్కరించి సంస్కృత శాపమ ఎప్పుడు సృష్టించారో అప్పుడే పాశ్చాత శాషా కవిషమ చూచి దాన్ని అమరించి సంస్కరించి సంస్కృత కవితను సృష్టించా రన్న విషయం సెప్పుమహుతుంచి. ఏషద్వీపికల చారిత్రకమైన యొ విషయం నన్నె చోదుని మనస్సులో దృఢంగా నెఱకొన్నట్లు కనిపిస్తున్నది.

ప్రాచీన కాలం నుంచి కూడా దేఖినంస్కృత శాపంలను యథాతతంగా మేళనం చేసి కవిస్వాం ప్రాయిచం ఉన్నది. ఈశాపనే భరతుడు ఆర్థ సంస్కృత మనగా తరువాతి వారు “మణిప్రవాశ” మన్నారు. ఈ మణిప్రవాశాలై లిని సంస్కృత శాపా దురథిమానుమైన కొండరు తెలుగువారు నన్నెచోదునికి పూర్వమే చేపట్టినట్లు కనిపిస్తున్నది. ఈ మణిప్రవాశ రచయికలనే మార్గ పులుగా చోదుపేర్కొన్నాడనిపిస్తున్నది. కాగా పైపవ్యానికి “మార్గకు = మార్గకవితకు (సంస్కృత కవితకు లేదా శాపకు) లేదా శాపకు, దేయి = దేశకవియే లేదా శాపయే, మార్గము = దారి, మార్గ శాఙకు కవితకు మార్గ మేర్పగచినది దేశశాపయే, దేశి కవితయే. అయినప్పటికి మార్గము వీలంగ మార్గ (సంస్కృత) శాఙకు కవితను ఇడిచి పెట్టడానికి, తమమ మచి వరలక మనమ పోక - మనపొప్పక, దుర్మాగ్ర పరవర్తులనవగు = దుష్టమైన మార్గ పదాలతో (సంస్కృత పదాలతో) వర్తించేవారు అనదగిన - ఆశగా దేశయం కాకుండా (తనుమత్యం పొండకుండా) ఆచ్చ సంస్కృత పదాలతో దేశశాపట్లో రచన సాగించేవారు (దుర్మాగ్రలు అని ద్వాని) అనదగిన మార్గపులను = సంస్కృతశై పతులను (మార్గ + వి + గు = మార్గ పులు) పేటకపులను, (మాయి + కతులు = మార్గపులు - ప్రథమమీడి కారానికి గకారంపచిం జకార = ఉత్సం లోపి స్వేసాధుపేత్యం వస్తుంది) మరియుకవిదమైన సాచాలు అమ్మువారిని, (దేశి సంస్కృత కవితలు ఆమృతం వంటిని, మణిప్రవాశ కవిత కల్లు సాచాలవంటిదని కావచ్చును.) (గవుడు = సాచాలు అమ్మువాదు గవులు = సాచాలు అమ్మువాదు) తలప = శలచగా, మహిమాపులకు అంశి - వారినిచాలా అంశివారినిగా సంక్రమించే శాశ్వర్యం.

మార్గ కవితకు మార్గం చూపించి దేశకవియే, అయినా కేమట్ల కేశవిత ప్రాయిదానికి ఇప్పపడని కేవల సంస్కృత శాపాంచమాములైవ

వారు కొందరు మార్గ కవితను విడిచి దేశాపరో రచన లల్లదాని క్షేపదక దేశినైతం కాదనలేక సస్కృతాన్ని విడిచి తుచ్ఛలేక యథాతథంగా ఆ రెండి టసీ ఒలిపి శాపాసాంకర్యంతో సంకరకవిత సృష్టించే వాగు కొందరున్నారు. అటువంటి దుర్మాగ్ర వర్తులైన మార్గవులను నుకవులు అలంకా- అంచే-చుల కనగా చూస్తారు.” అని పైపద్యానికి భావం.- “మునుమార్గకవిత లోకంబున వెలయ్యి” అన్న పద్యంలో దేశికవితకంచే మార్గ కవితమే తొలుత వెలసిందని చౌడుడు వేర్కున్నాడు గా! మార్గకు మార్గము అన్న పద్యంలో తద్విరుద్ధంగా “మార్గకవితకు మార్గం చూపించింది దేశికవిత్యమే” నని యొట్లా వేర్కుంటాడు?- అని యొవైనా ప్రభ్యించవచ్చును. మునుమార్గ కవిత ఇత్యాది పద్యంలో “దేశికవిత పుట్టించి తెనుంగును నిరిపిరి” అన్నప్పు రున్న దేశికవిత శబ్దంచేత గ్రాహ్యమయ్యది తెలుగు దేశికవిత్యం మాత్రమే గాని తదితర దేశికవితలు కావు. తెలుగు సంస్కృత కవితల్లో తెలుగు కవిత కంచే సంస్కృత కవిత ఇత్యాది పద్యంలో దేశికవిత శబ్దంచేత తెలుగు దేశికవిత మాత్రమే పరిగ్రాహ్యం కాకుండా యితర దేశికవితలు నైతం పరిగ్రాహ్యం ఉన్నాయని యొవైనా అంచే అప్పుడు చాటుక్కరాజు మొదలైనవారు పటువురు తెలుగు కవితనేకాక తెలుగుకు భిన్నమైన యితర దేశికవితలను నైతం పుట్టించి తెలుగును నిర్మించారని చెప్పవలసి వస్తుంది. తెలుగు కవిత సృష్టించి తెలుగు శాపము నిర్మించారని చెప్పడంలో కౌచిత్యం ఉంటుందిగాని సమస్త దేశాపల కవిత్యాలను పుట్టించి తెలుగును నిర్మించారనడంలో కౌచిత్యం యొముంటుంది? పైగా యితర వేళాపల కవితలన్నిటినీ చాటుక్క రాజులే సృష్టించారనడం యొమాత్రమైనా సత్యసిన్నిహిత మహమందా? కాదు. కాబట్టి “మునుమార్గకవిత” పద్యంలోని దేశి కవిత శబ్దం లోధించేది తెలుగు దేశికవితను మాత్రమేనని సృష్టపదుపున్నది. “మార్గకు-మార్గము శేఖియ” అన్నప్పుడున్న దేశి శబ్దం చేత పరిగ్రాహ్యమయ్యది సంస్కృత శాపకు కవితకు మూలకంది మైన రనుకొనబడే తొలిప్రాకృత శాప కవిత మాత్రమే. కాబట్టి చౌడుని భావంతో హర్షావర పైరుధ్యంకాని, స్వవచన వ్యాపారం కాని యొర్పుడదు.

సంస్కృతం ముందా? ప్రాకృతం ముందా?

“సంస్కృత భాషామణల్లియే సమస్త భాషలకూ తల్లి” అన్న భాషం యిటివల మనదేశంలో (కేతన నాటినుంచి) పాశుకు పోయింగిగాని ఈ భాషానిః ప్రాచీనకాలంలోనే చాలా వ్యక్తిరేకత ప్రబలించున్నది. (సంస్కృత భాషామాణుక్కాన్ని అంగికరించనంట మాత్రం చేత యితర భాషల లిప్పు కుంటుంబక్కాన్ని అంగికరించినట్లుకాదు) సంస్కృత భాషకు జనని మా ప్రాణం అని ఘంటా వథంగా చెక్కుకొన్న ప్రాచీన ప్రాకృత కవు శందర్భం ఉన్నారు. కాదు సంస్కృతమేకల్లి - సంస్కృతభాషకు భ్రష్ట రూపయే ప్రాకృతం అన్నవారూ ఉన్నారు పూర్వం.

మహాకవి పరమ ప్రామాణిక పండితుడు అయిన వాక్పురిఱాజు తన గౌదయ కావ్యంలో:

ఉమ్మిల్లియ లావణ్యం పాయిదచ్చాయాయే సక్కిరపయయాణం
సక్కియ సక్కార్యరుక్కరి సక్కేణ పకిదస్స విపవోవో॥१॥
ఇవమృతదండుం సంనివేససిరా ఉ బంధర్మీయో
అవిరథమిణమో ఆహావణ బంధమిహావర పయుచ్ఛీ॥.2॥
-సకలాయో ఇమినాయావిసంతి వ్రతోయసేంతి వాయాయో
వంతి ఉమ్మాద్యం చియ చేంతి సాయరాయో చ్చియజలాయిం॥.3॥

సంస్కృతచ్చాయ

ఉన్నీణైతే లావణ్యం పాణ్యతచ్చాయయా సంస్కృతవచనానాం
సంస్కృత సంస్కృతోస్కర్మనేన పాణ్యతస్యాపి ప్రభావఃః॥
నవమృత రక్షనం సంనివేశ క్షిరాశ్చబంధ(సం)యుద్ధయః
అవిరథమేన దా భువన బంధ మిహా నవరం ప్రాకృతే॥.4॥
సకలాభమాణువాచః విశంత్యేతస్మైన్నిర్యాంతి వాచః
అయింతి సముద్రమేవ నయింతి నాగరాదేవ జలాని॥.5॥

ప్రాకృతభాష సిదహల్లునే సంస్కృతవు మాటలకు లావణ్యం ఉన్నీణన మతు తుంది. ఇట్లంగే సంస్కృత సంస్కృతవు వరపిడిల్ల ప్రాణానిః ప్రభావ

మాద్య - దేః

మేగ్గదుషుంది. కొత్తకొత్త అర్థమూర్తి కూర్చులో చల్లదనాన్ని ఉచ్చే కావ్యబయంపంచాప్రాకృతంలో ఆఫువనబంధంగా కావలసింత వుండేగాని కొరత యొత మా ఉన్నా లేదు. సంస్కృతాది రూపాలలో కపిషిచే యూ మాటలన్నీ దీనిలోనే (ప్రాకృతంలోనే) చేరతాయి. దీనిమండె (ప్రాకృతంమంచే) పెల్లడి అవుతాయి. ఆలరాహి అయిన సముద్రంలో సమస్తజలాలూ ప్రవేణించుతాయి. సముద్రంనుంచే నీగమించుతాయిఁ దా అని వై కోకాలభావం.

వాక్యమిరాజు చెప్పిన దాన్నిబట్టిచూ స్తోమా స్తోమా ప్రాకృతంలో చేరినవే అనీ అందులోనుంచే నేటి వివిధ శాస్త్రాలన్నీ ఏప్పుడ్నా నునీ, జలములు సూర్యురచాల ర్యారా సముద్రాలోనుంచి పై అక్షరింపబడి మేఘ రూపంలో వేకై పోయినచే సంస్కృతించుకొన్న కాగణంచేత వ్యేణంగా నాగరక భాషలుగా రూపాంవినాయ్యే వాటిని ర్యాలు వాడుక చేసినకొందీ-మేఘరూపంగా ఉండేసీయ భూమిమీర తిరిగి వర్షింపక తప్పనట్లు, వర్షించికే మర్లి సముద్రంపాలు కాక తప్పనట్లు, ఆ సంస్కృతింపబడిన నాగరకభాషలు కూడా ప్రజలనిరంతర వ్యవహారం చేక మళ్ళీ మళ్ళీ మారి ఎప్పటివిఠంగా పొక్కనముగా యొచ్చక తప్పని, తీవ్రవ్యవహారంలో వుండే భాషల రీతుల్లి యింతేనీ మనకు సుస్పష్టమవుతున్నది. కాగా ప్రాకృతమే మాతృక సంస్కృతం పుత్రిక అని కొంచెన్న భావించినట్లు విశదమవుతున్నది

యోగశాస్త్ర వ్యాసరణశాస్త్ర వైర్వ్య శాస్త్రాలను స్థితించడం రూపంగా మానవుల మనోవాక్పరీరాలలో ఉన్న మలాలను మూడింటినీ పోగొట్టిన మవోనుభాపుతని, మన్మార్ణి ప్రవరుచనీ కీర్తించబడిన పకంజలి తన వ్యాపకం మవోభాష్యంలో పశ్చాహ్నాకంలో సుకష్మాంశ్య విచారణ చేస్తూ

“భూయాం సోషశ్శాః అల్పియాంస శ్శాః ఏకేకస్యహి శబ్దిస్యి బహువోఒప్రథంశాః తద్విధా- గౌరత్వస్య గాచి గోణి గోతా గోపోతలికే త్యేవమాచ యోబహోఒప్రథంశాః”

అని వేర్కొన్నాడు. చాలా అంశాలూ కొద్దిగా సుశ్శాశ్శాలూ వున్నాయి. ఏక్కుక్క శ్శానీ అనే విధాలైన అప్రథంశ రూపాలు

యేర్వృద్ధయి గోళ్లానికి గావి, గోణి, గోత్తా, గోపితలికా అని బెత్తాయిదిగా చాలా అవస్తాంశ రూపాలున్నాయి అని వై పతంగి వాక్యాల సారాంశం పతంజలి మాటలనుబట్టి చూస్తే ప్రజలు నిష్టం వ్యవ హరించడం వల్ల ఒక్కొక్క శత్రూనికి అనేక అపకట్టాలు యేర్వృదీనవనీ సంగ్రహించిన సుశత్రాలలో మార్పులేకుండా వున్నవి ఉన్నట్టుగా నిఱచి ఉండేవి తక్కువ అనీ ఆప్తిప్రభు కథ తాదోష పరిహారార్థమే వ్యాపకరణం అవసరమనీ స్వప్తమవుతుంది ఉంజలిభావాన్ని ఉన్నంచి చూచినా సంస్కృత శత్రూ లన్ని స్వప్తుగా సంస్కరింప బడివని తెలుస్తున్నరి కాగా ప్రాణుతాన్ని సంస్కరించి ఉంస్కృతాన్ని రైపించారనీ ప్రాణ్యతమే మాతృక ఉంస్కృతమే పుత్రిక అనీ భావించినట్లు తెలుస్తుంది ఇంతెందుపు? బాలరామాయణ కర్త ముక్కుకు మాటలగా కుండ బ్రద్రులకొట్టిట్టుగా స్వప్తంగా సంస్కృతానికి మాన్యర ప్రాణ్యతమేనని ఇట్టిగా పేర్కొన్నాడు ఉటదేశియుల మేఘామాస్యరూప వర్ణన ఉందర్పంగా

యతోనీః ० ఉ సంస్కృతస్వ సుదృశాం
జివ్యోసు యతోన్నదకే
యత్రోత్త పథావతారిణికటు
రాఘుమాణరాచాం రసః
ఉద్యం చూడు ఉదం పదంతిచతే
రస్తాప్తావృతంయద్వచః
తాన్ లాటాన్ లితాంగిపశ్య నుఁతి
ఉపైరిన్ మేఘప్రతమ్

ఆన్నాదు రామాయణంలో రాజుఁబరుదు సంస్కృత భాషకుడా మాన్యర అయి, లలిషములయిన వనితల తిహ్యోగ్రంగాలలో తాండవిస్తూ, చెంపికగానే సంస్కృత భాషా మాధురిమను కూడా వెగటుగా మారుస్తూ మన్మథుని పాదవినాయ్య మసదగిన చూడ్చందునే ప్రాకృత వచన రచనను ఉచ్చరించుటా ఉపై నిమేఘప్రవసం కలిగిచుటున్న ఆ ఉట దేశియులను కట్టారా చూడు లతాంగి అని పైల్కాకథావం. ఈ విధంగా ప్రాచీనకాలంలోనే

పెక్కుముది సంస్కృతమే పుత్రిక అనీ ప్రాకృతమే మాఘ అనీ పేరొక్కన్నారు.

అయితే ప్రాకృతం సంస్కృతభాషా భవమని ప్రాచీనకాలం నుంచి చెప్పిన చాచు మాతం లేరా అంటే ఉన్నారు సంస్కృత భాషా పుత్రిక ప్రాకృతభాష అని విస్పష్టంగానే “ప్రకృతే స్పుంస్కృతాయాస్తు వికృతిః ప్రాకృతి మతా” అని రూపక పరిభాష పేరొక్కంటున్నది. ఇంత స్పుంగా కాకపోయినా “తద్వా సంస్కృతభవా సిద్ధా సాధ్యేతి సా ర్యిథా” అని పదాఖ్యాపా చంద్రిక సూచనా ప్రాయంగా తద్వం పేరుతో సంస్కృతం నుంచి ప్రాకృతం వచ్చినట్లు తెలియ జేసింది ఇంక దండి కావ్యాదర్శంలో “సంస్కృతం దైవి వార్షానీ మహార్షు అనుశాసించారనీ ప్రాకృతం అటు వంటిది కాదని శాతవర్యం) ప్రాకృతభాష తత్త్వమ తద్వభ దేశ్యాది భేదాలలో అనేక విధాలుగా ఉన్నదనీ

“సంస్కృతం నామాదైవి వా

గన్యాభ్యాశామహా ర్షితిః

తద్వభస్తత్తుమో దేషి

త్వయేః ప్రాకృత క్రమః”

అన్న లోకంలో పేరొక్కన్నాడు అంతేకాదు, కావ్యాల్లోను శాస్త్రాలోనూ అప్రథంళ భాషా వ్యాప్త గురించి పేరొక్కంటూ

అభిరాదిగిరః కాచ్యై ష్టూప భంళ ఇతిస్కృతాః

శాస్త్రేతు సంస్కృతాదర్శ దప్తర్థంళతయోదితమ్

కావ్యభాషలో అయితే గౌల్లు మొబ్లైన సీపజాతులవారు మాట్లాడేరాష అప్తర్థంళం అసబదుమందనీ శాస్త్రాల్లో అయితే సంస్కృతం తప్ప తదిభ్రంశ్మైన భాషణనీన్న అప భంళాలుగానే ఎరిగేణింపబడణాయనీ వివరించాడు- రుద్రముడు కూడా ప్రాక్కుతాన్ని అప్తర్థంళగా వక్కాడేంచాదు ఇక భరతుడు నాట్యశాస్త్రంలో సంస్కృత గుణపరిషమైన ప్రాకృత మేఘయ్యయంపొంది నానా పస్త్రాంసాంఙ రాశ్నకం అయ్యారనీ

వవంతు సంకృతం పాత్మం మయా ప్రోక్తం సమాశః
ప్రాకృతస్వయు పాత్మస్వయు సంప్రవణ్యమి లడుం

ఏతదేవ విపర్వ్యాతం సంస్కరగుణవర్షితం
విష్టైయం ప్రాకృతం పాత్మం నానావృతసాత్మకమ్

అంటూ వచ్చలోప వర్త వ్యత్యయ వర్ణామాదులచేక ప్రాకృతం
సంస్కరపదం నుంచి జారి ఆపథ్రంశత నొందించని కూడా సూచిస్తూ

యే వర్ణం యుక్తా స్వీరవర్ణా ప్రమతాంచాపి
గత్యంతి పవస్యాస్తే విత్రపో ఇతిష్టేయా

అన్నాడు ఈ అభిప్రాయశేధాల నన్నింటినీ పరిశిలిస్తే సంకృత ప్రాకృతాంతో “మాతృకదేఖి పుత్రిక యొది” అన్న విషయంలో ప్రాచీన కాలంనుంచీ కూడా తైవ్యిశాంతం ఉన్నట్టు తేలిపోతుంది

అలంకారికులలూ అంచరూమహార్షి శరమల్ని పరమప్రామాణికు దుగా తిరసాపహించుతారు అంత ప్రామాణికుతైనా భగవదు సంకృత ప్రాకృత భాషా విషయంలో సంకృతమేనానారూపాలుగా శప్తమే ప్రాకృత భాలుగా రూపాందించున్నాడు కాబట్టి సంకృతమే మాతృక ప్రాకృతమే పుత్రిక అని ఆమోదించుదామంచే వాట్లోప్పత్తి కథరూపంగా తొంగి మాచే భాషా వ్యవహరించున్నంది బ్రహ్మ సిగ్గుతమైన నాట్యంచే ఏరపెట్టి నిష్టితమైన సృంతం (పేశి ప్రాచీనమని శరమలే పేర్కొన్నాడు దేశి భాషా చుంరోరాగారుంతో కూడిట (దేశి) సృశ్శాన్ని, అంచే ప్రాకృతమైన (ప్రాకృతిక్కమైన - మహాయుని అనంతం కాండ వారులు) సృశ్శాన్ని చూచే మాగ్ (సంకృత) భాషాన్నింతో రాగారుంతో కూడిన మాగ్ సృశ్శాన్ని అంచే సంకృతమైన సంస్కర గుంపూర్గుమైన (బ్రహ్మనిగ్గించునాట్యం ప్రకృతి స్థితమైనది కాదు అనోనశతో బుద్ధిని వినియోగంలో కృతంగా విష్ణుతమైనది, వాట్లోన్ని సృష్టించడం జరిగించని లోగడ పరిశిలనలో గిహించాము కాగా సంకృతమే బ్రహ్మమే ప్రాకృతంగా రూపొందిన దన్న శరమని భావానికి శరమలే వ్యాఘ్రాతం కలిగించు ఉన్నట్టు తెల్లు

న్నవి. దేశభాషలు సంస్కృత (మాగ్ద) భాషా భ్రష్టాలై కే దేశ నృత్యాద్యుమి మాగ్ద సంస్కృత ర్పుత్యాది భ్రష్టాయిరూపాలు కావలసినదేగదా ! దేశ నృత్యాలై మొదట అవతరించిందనీ దానీకి సృష్టిక త్ర మహేశ్వరుడనీ దానీనీ చూచి తర్వాతనే బ్రహ్మాన్ని మాగ్దస్తుతాన్ని ర్పుషించాడనీ భరతుడే పేరొక్కన్నాడు దా! అయినప్పుడు భరతుని డృష్టిలో కూడా మహేశ్వర ర్పుషి అయిన దేశభాష (ప్రాక్తం) మొదటది కావలసినదేగదా సంస్కృతంకంచే తొలుత ఉద్ధించిన దేశభాష (ప్రాక్తం) సంస్కృత విభ్రషంయొలూ అవు తుంది? భరతుడు భాషా విషయకంగా పేరొక్కన్న సంస్కృతం భ్రష్టమవడం చేతనే ప్రాక్తం రూపొందిందన్న భావాన్నే సమర్థించ వలసిన నే ఒక రిద్దరు కాదు భరతుడు మొదట సేటితరకూ ఉన్న నాట్య సంగీతాన్నత్తు కర్తలు అనేక మంది పేరొక్కన్న మాగ్దదేశి భేదాలతో ఉన్న న్నవ్యసంగీతాదుల యొక్క ఉత్సవి భరతము శార్యాద్యు చెయ్యిన తప్పుడు మాగ్ద నృత్యాద్యులను తొలుత బ్రహ్మా ర్పుషించాడనీ ఆ తర్వాతనే దేశనృత్యాద్యులను పరమేశ్వరుడు ర్పుషించాడనీ నిర్ణయించకతప్పదు. ఈ రూపంగా మాగ్ద నృత్యాన్ని సంగీతాదులు ప్రభ్రష్టాలై దేశనృత్యా సంగీతాలుగా రూపొంది నాయన్న నిషయం కూడా మనం ఆమోదించవలసి వస్తుంది. సంస్కృతమే భ్రష్టమై ప్రాక్తంగా అవసరించిందన్న భరతుడే ఆలంకారిమలకు భాషాభింబితుడైన మహార్షి భాష త్ర మహేశ్వరుడై ర్పుత్యానాట్య సంజనన గాథా స్థాపితో “ప్రాక్తం మొదట భాష భానీ మాచే సంస్కరించే సంస్కృతాన్ని ఇర్వాత ర్పుషించారు” అన్న భావం కల్పించాడు. “సంస్కృతమే మాగ్దక ప్రాక్తకమే పుత్రిక” అని పేరొక్కన్న లాకణు లంచిరూ భరతునికి తర్వాతి వారేగాని ప్రాచీనులు మాటం కారు. “సంస్కృతం విపర్యై స్తుమై సంస్కృత గుణవర్జితమై ప్రాక్తంగా రూపొందినది” అన్న భరతుని వాచ్యాన్ని అనుకొన్న పేరొక్కన్న దేగాని రూపక పరిశాపక త్ర మొదలైన వారంశాఖ్యతం తీంచి పేరొక్కన్న వారుకారు. స్వతంత్రించి పేరొక్కన్నారన దాని భరతునికంచే వీరెస్వరూ పూర్వులు కారు అంగా ఆర్యాచీనురే కాని- భరతుడు వివరించిన నాట్యశైలిత్తిగాత ననుశరించే భరతుడు పేరొక్కన్న సంస్కృత మాతృకత్వి ప్రాక్త పుత్రికాయలు భారుమారయి ఓపుంచే

ఆ తర్వాత వారు చెప్పిన “సంస్కృతమే మాతృక ప్రాకృతం పుత్రిక” అన్న శాఖావిషి అస్కృతం యొక్కద లభిస్తుంది? కాగా వాస్తవికత యొఱణన్న తోరి ప్రాకృతాన్ని సంస్కరించే సంస్కృతాన్ని సృష్టించారన్న శాశం బలవదదం సహాయం *

అందువల్ల నన్నె చోదు ప్రాకృతాన్ని సంస్కరించే సంస్కృతాన్ని సృష్టించారన్నాందరు ప్రాచీనమలఫావంతో వీకథవించి తచ్చావామగుణంగానే “మార్గకు మార్గము దేశియ” అన్నవర్యం రచియించాడనిపిస్తున్నది. ప్రాకృతాన్ని ఆవశంతం అని తిట్టిబోస్తారుకాని ఆ ఆవశంతశంతం యొంతటి ఛాప కైనా తప్పగలేదు. సంస్కృతంలో యొంగగా ఆవశంతశంతయం ఉండో తంత్రవార్తికంలో కుమారిలకట్టుచూపానే చూపించారు. అసలు ప్రాజ్ఞతథాపలు అవశంతాలో కావో తెల్పి నిరూపించాలంచే ఇది ఒక అగాథమైన విషయం. ఇది ఆర్య-ద్రావిడ శాష్టాఫేదాలవరకూ వెళ్లంది. ఈ పట్టుపురోవ్తురాల గురించి “ఆర్య-ద్రావిడ శాష్టాఫేదాలు” అన్న మరోక పరింధవాగ్రంథంలో మూంపుటంగా వివరించాము.

మార్గవితకు దారి తెచ్చులు చూపించింది ప్రాకృతమే (దేశమై) అయివా మార్గ (సంస్కృత) ఐవిత్యాన్ని విడిచి చెట్టుడానికి మనసాన్యకా దేశియ రచనను శాసనలేకా యిం రెండింటసి కలిపి సంస్కృతాంధాం

*అసలు ఈ మాతృక పుత్రికా ఫేదాలను లొంగిచూడనివ్యక్తండా సంస్కృతం ప్రాకృతం అని రెండేరెండు ఘణతలున్నాయనిఱంటూ స్తోవాంగ సూతక తక తక “సక్కయా పాయియా చేవ్యథాశియో చౌంతి దోషిపా” అని “ పాధాన్యం కలథాపలు సంస్కృత ప్రాణుకాలు రెండేరెండున్నాయి” అన్నాయి. ఇక సిద్ధరి సంస్కృతా ప్రాకృతా తెలి శాష్టాప్రాధాన్యముర్వతః” అని పేరొక్కనడం మాన్సే యిం మాతృకా పుత్రికా ఫేదాలు యొంత అనిపి శాలై డైఫిశావం పొంచాయో తెలుస్తుంది. మరి ప్రాచీన వ్యవస్తే యిం విధంగా ఉంచే సంస్కృత విశ్రష్టం ప్రాకృతం అని రృథంగా చెప్ప దానికి అస్కృతం యొక్కదిది?

సాంకర్యంతో కవిత్వానే వారిని కలంవడానికి మక్కలు అఱగించాల్సి స్తురు అను తోదుని శాపం. సంస్కృతం దేశభాషా కలిపి ప్రాత్మే మణి ప్రవాళ కైలి అనబడుతుంది. ఈ మణి ప్రవాళ కైలి కేవలం యటిపరిది కాదు అఱి ప్రాచీనమైనదే.

సృత్తివాట్యాల సమ్మేళనం చేసిన భగవతే తప్సంబందమైన దేశ-
మార్గభాషపల : మేళ్ళనం సై సంచేసి ఉంటాడని లోగడ ఊహించాము. ఈప
వాత్తు మానవులుగా సంజనికులైన దేవపలకు అర్థసంస్కృతాన్ని వయో
గింగాలని భరతుడు వేరొకున్నాడు | ప్రాకృత సంస్కృత భాషలు మిహమై
యొర్పిన యొ అర్థ సంస్కృతమే తరువాత మణి ప్రవాళ మనబడింది.
ఈ మణి ప్రవాళంఖాదా ఒకే పద్ధతికి చెందింది కాదు, ఆనేక బిధాత్తైనది
తొలుత ప్రాకృతాఖాంఖక్కచే-ఆ ఏకైకమైన ప్రాకృతభాషే క్రమమంగా
విట్టుతమై మాండలికాలతో ఖచుఖాషలుగా విడిపోయింది. భరతుని కాలా
నికి ప్రాకృతం పథ్మాలుగు విధాతైనది. భరతును పరిగణించుండా
ఉన్నిటి మంకొన్ని భేదాలుఖాదా ఆనాటికి మిగిలిడండి ఉండవచ్చును కాగా
క్రమంగా పడ్డెన్నిటి* విధాలుగా ప్రాకృతాలు యొర్పించాయి. ఈ విధంగా
ప్రాకృతం రకరకాలుగా : డిపోయిన కొద్ది విధభాషల్లో కితా సాంకర్యం
చెందినట్లు కనిపిస్తున్నది. ప్రాకృతం సంస్కృతం రెండూ కలిపి కవిత్వం
ప్రాయిడం మొవట రూపొందిది. అది క్రమంగా యికరభాషలకూ వ్యాపించి
ఉంటుంది. కేవలం రెండు భాషలే కాదు మూడు నాలుగు భాషలు ఒకిపి

*కువలయ మాలాః భలో వేరొకునటదిన 18 పాణః భాషలిని

1. గౌల్ భాష
2. మజ్జి భాష
3. మార్గభాష
4. అంచనేత్తభాష
5. కీరిదేశభాష
6. ఉంకుదేశభాష
7. సిందుభాష
8. మాయిభాష
9. ముహర్జరిభాష
10. లాబభాష
11. మాశవభాష
12. కట్టాటిభాష
13. కాయిభాష
14. కోసలియభాష
15. మహారాత్మిభాష
16. అంగ్రేజభాష
17. ఖరభాష
18. పారసిభాష
19. బంకా బర్గురాదిభాషలు కూడా ఉన్నట్లు చెప్పబడింది

కూడా ప్రాచీనకాలంలో కొందరు కవిత్వం వ్రాయారు. రాజశేఖరుచ కావ్య మీమాంసలో యా విషయాన్ని చక్కగా నిమాపించాడు. ఈ గ్రీంది ప్రాచీన లోకాన్ని ఉదాహరించడం రూపంగా

ఏకోద్దస్సంస్కృతోక్క్యాప సుఖవిరచనః
ప్రాకృతేనాపరప్రిణ్వే
అనోయైప్రథంతగీర్పిః కిమపర మపరిః
భూతశాప్తాక్రమేఽః
దివీశాఖిః కోటపివాగ్నిర్ఘవతి చతుర్మథిః
కించ కఃప్రియైవేత్కుం
యన్యేత్తం థిః ప్రసన్నా స్నాపయతి సుఖవే
స్ఫుర్తింత్రగంధి

ఇదేఖంగా ఒక్కనాద కవిరాజు కూడా సాహిత్య రత్నాంశు,

సంప్రకృతేనైవ కేటప్యాపుః ప్రాప్తేనైవ కేవన
సాధారచ్యదిభిః కేచన మేఘ శాపయా

అన్నాడు. రాజశేఖరవి భోజరాజ మొనలైన వారంతాకూడా

సంస్కృతేనైవ కోచ్యుర్ధః ప్రాకృతేనైవచావరః
శక్యైచయితుం కఃప్రి దప్తప్రథంతో నశాయతేః

అంటూ పెర్కున్నారు ఒకటి రెండూ కావు ఇటువంటి మిత్రశాపా కలి
శాలైన లోకాను ఎన్నిటినో యొందరిం లాషణీకులు ఉదాహరించారు.
అయినా ఆలంకారికా లుదాహరించిన ప్రాచీన మిత్రశాపా లోకాన్ని తిన్న
పరిశీలించండి.

అకటగుమటే చంద్ర్యోగ్యశాస్న
కశంియ కోయిలో
ఉవయిముహుర్మామ్యై వాయు
ర్ము వారయవాయియా

ఆవిష అలార్క్తాంత్కోణ
స్తోవాచపిమనోముదే
నకజనకజంమానేనా
ర్ఘ్యప్రియం ప్రతిజాహుదా

కొన్ని ప్రాత్రలకు సంస్కృతశాపను మరికొన్ని ప్రాత్రలకు ప్రాంగుల శాపను ఉపయోగిస్తూ కాథిదాసాదులు రచియించిన శాకుంతలాది నాటకాల రచనాపద్ధతిసైతం కొంచెంభిన్నమైనదైనా యా మిత్రశాపా రచనా పద్ధతికి చెందినదే.

చాణీణ్యచిహున్నడనే మారుపేరుగల ఉద్యోగశాచార్యుడు “కువ లయమాల” అనే అతి చమత్కార గ్రంథాన్ని రచియించాడు. దీన్ని ప్రాంగుల మహారాష్ట్రం మొదలైన నానావిధ ప్రాకృతాలలోనూ మధ్యమధ్య సంస్కృతంలోనూ రచియిస్తున్నానని కంఠోక్తిగా చెప్పాడు. నానావిధ ప్రాకృతాలు సంస్కృతమూ కలసి నడచిన యా కువలయమాలా కావ్యం లోని యా క్రింది రచనా శాగాన్ని తిలించండి. (ఈ రచన వికమశం యొడవ శతాబ్దినాటిరి అంచే క్రీస్తుశకం లివ శతాబ్దింలోని దన్నమాట.)

“రేరే ఆ రోట! భణరే జావడ చమ్ముచయి, ఏ నాద్రన పుచ్చయికష్టతు పైకల తిమిల్లియా (తేణభణివు) సాహింశేతేత ఉత్సున నఁ ఖయియేల్లియ హాతణయే తిమిల్లిల్లియా (తేణభణివు) కింసావిసే మహిశాసశభ్రాయేల్లివ? (తేణభణివు) సాయథదారియ సంహూడా సలహంగాయత్తి యదుపియ (అండై భణియం) వణ్ణే! కిరిశంతత్త భోయణం వాను యా (పుణాండై) చాయా భట్టో! మయేభోయణం పుట్టం తట్టోవాం నవానుయా (అండై ఉడా) కత్తుమహాయతఙుహాద్వారయ ఉల్లావ. భోయణం పుట్టం సోనామ సింఘుసి? (అండై) అరారేవడ్డో! మహాముఖిశే పాడలిపుత్తమహానయవశ్శల్యేతే కుట్టా సమ్ముస్తతిపుష్టాం! (అండై) అమ్మాని ఇ అంముఖితి, అట్టో, కాయింకజ? (తేణభణివు) ఆని ఉడని పుణతత్తుత్తిపుషుర (తేణ భడ) భట్టు సచ్చంంత్వం విరట్టో కింపుణా భోయణే సుర్రుపుర్ణం మామకహియఁ? (తేణభణిక) అరే

మహామృఖువాసు యా పయ్య నసా స్సుంక త్సైయు క్రుక్కాయుమారేడ చింతితం-
అపో అసంబద్ధకరాలా పత్తణం శాలదేరి ఆడం అవావాకో అణ్ణోవావారో
ఇమాణం. పరపిండ పుట్టం దేవాణం-విజ్ఞావిచ్ఛాణ చాచా విషయవిరహి-
యాణం చట్ట రసాంశుణం మోతుడు—”

ఈ మిక్ర శాషా రచన కేవల కేరళ సంస్కృతశాషా మిక్రరచన
సరమై మశయాళంలో “మహిపవాళ” మన్న చేరుతో ఒకశాఖగా రూపొంది
నది. మశయాళంలో 14వ శతాబ్దిలో ప్రారంభమైన యా మహిపవాళ
రచనా కీతులో కొత్త వాళ్లుయాఖను సృష్టించు కొన్నారు కొండరు
కనులు చివరికి శిలాశిలకమనే ప్రక్షేక మణి ప్రవాళ లకు గ్రంథాన్ని
సృష్టించవలనిసంశలనమస్తం ఎలిగేంతగా 15వ శతాబ్దినాటికి రచన పరివ్యాప్తి
చెందింది. “శాషాసంస్కృత యోగో మణి ప్రవాళమ్” (శిలాశిలకం-ప్రభమ
కిల్పు-1 సూతం) అని శిలాశిలక సూత్రం-దేవశాషను సంస్కృతాన్ని కలిపి
మిక్రంగా రచనచేస్తే మణిప్రవాళ మఫబదుమందిని లకుడం.

పుర్ణికొండాలు ఉక్కెప్పునరపి మణివా
సరిగ్గునాళ్లో మెల్ల మెల్ల
కొక్కమకూక్క-త్రిన్నఁజ్ఞాళ్లో మచన పరవశా
కొంతకై మెయ్యమఱన్నాళ్లో
వీర్మాళ్లో వియీర్మాళ్లో విశమరుకుడుకెడా
యొస్సెవీయెన్నిరవ్వాళ్లో
యొన్నాళ్లో పోస్సు విషపురికులకు మే
మాట్లాంపున్నిస్సు

(పొ-1 శిల్ప, 2 సూ)

కడ్డొండిందివరాచాంచురియ కిరసికై :
కైవలావాంముఖంకొం
డంఠోఖానామణీనా మశకరచనయా
కొంయా కోరకాచాఁ

విశేషాం కాంతిమేతై గ్రథిమపి భవతాం
 క్రీ తెన్నిన్నోన్య
 మాయాంతిం నారణీశ్వరుహితర మరయ
 న్నజ్ఞ జేకండిషుండో

(పీలా. 2 లింగ-7 సూ-వివ)

నట్టుచ్చనేరమ్మదివాకరోయ
 మత్యస్త మాహాస్తతపఃకరోతి
 మధ్యశ్శమారాగలు మన్నతానాం
 మట్టొన్ను కాలం విలయాదకోలం॥

అటువంటి మణిప్రవాశ కవిత్వం నన్నెచోదునికి పూర్వమే కొంత తెలు
 దేశంలో తలమైతినట్లు కనిపున్నది. నన్నుయథట్టుకు కొద్దిగా తర్వాతివాడో
 నమకాలికుడో పూర్వుడో అని అనిహించుకొన్న కవిజనాగ్రథ్యక ర్త కోపాధి
 కారంలో మణిప్రవాశ కై లిని నిరాకరించాడు.

“తండు నృపవ్య నగరం
 యాతి” యనంజనిన సుప్రిజంతంబులు కృ
 త్యాగిర్మాత్యాశ్వయన
 ప్రాణిగసీక్రియలు సారవు శాషాకృతులన్॥

ఇందులో “తండు నృపస్వయనగరం యాతి” వంటి వాక్యరచనలు శాషాకృతు
 లలో అంచే దేశశాషాకృతులలో సారవు అని నిషేధించాడు. అటువంటి
 నిషేధాలు చేస్తున్నా మణి ప్రవాశకైపట్ల ఆ తరువాతి కాలంలోనై తం
 కొండరికి అధిమానం ఉన్నందువల్ల కాబోలు పాలుగ్కరికి సోమనాథుడు
 కూడా వృషాధిష శతకంలో ఒక పవ్యం ప్రాణాదు.

అనయము చేతులందు భవ
 దంప్రిమి సరోషయగం సమామి నె
 మృఘమువ సంస్కరామి యెను
 మాటలనివ్విరివస్కరోమ్యహ-

మార్గ - ३४

మృమచ మణి ప్రవాశమున
వంకన సేయుదు శక్తలోక హృ
ర్ఘనజ విహరలోల బస
వా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

మరకు యై శాపకూ కట్టువడని ఈ మణి ప్రవాశక్రీలిపట్ల యొర్పుడిన
పోతనశాపమే హస్యరసోత్సాగ్రహాలైన

తందులాలు గృహమందు నసంధి
తిండికై తె పదిమంది వసంతి
కుండలెల్ల గృహమందు లుంకి
ముండనాకొదుకు లెల్ల హసంతి ॥
వకైక దుద్దుః కులపండితానాం
దుద్దు ద్వయం కుండల పండితానాం
పగాని పగాని కపీక్షురాచాం
గప్పియనోయ్ చిల్లర ప్రాహృణానామ్ ॥
ఇత్యార్థి లోకాల సృష్టి కాగణమైనది.

అశ్వంత ప్రాచీన కాలంలోనే యొర్పుడిన యా మిత్రశాపా కవితా
కల్పనాస్త్రీకి మూలం బహుశాపా భూనమే కాని పేరుకాదు. మా కిన్న
శాపలుపచ్చనని గర్యించగల వారు తమకువచ్చిన అయి శాపలన్నిటిలోనూ
విధివిగొ కవితలనల్లి ఉంచే డెంకణాగుండేది? యొంఠగా ప్రణారణపొందే
వారు! యొయై శాపలను ఇతిసి కవితలల్లుకారో ఆ కవితలు ఆయి శాప
లన్ని వచ్చిన వారికి తస్య యితరులఁర్డం కావు. ఆయినప్పుడటువంటి మిత్ర
శాపా కవితలు బహుశాపా వేత్తలకాని పండితులకు కపులకు గుపర ప్రజ
లకు అర్ధంకావు. ఎంతటి బహుశాపావేత్తలనైనా తికమకలు పెట్టే శాపార
పరిచామానికి గురైన విధిన్న దేశశాపాగత సంస్కృత పదాలు-సద్గ్యామ్మా_ర్తి
కాశుండా పుండేవి పుంటాయి. కాగా అని అదిరణ ప్రాత్తం కాకపోవడం
అశ్వర్ఘ్య రమైన విషయంకాదు. అర్ధంకాక పోవడం మాట అటుంచి విధిన్న శబ్ద

స్వరూపాలుకల భాషలస్వరూపం చెడిపోయే అవకాశమూ ఉంది. ర్యతంత్ర ప్రతిపత్తికల శబ్దజాలం నశించడానికి అవకాశం ఉన్నది. శాసనమికమైన శబ్దాలు రూపొండడానికి అడ్డంకులూ యొర్పుకాయి. కాగా ఉన్నదనుకునే దేశియమైన ముద్ర ప్రక్షేణింగానీ చరంకారు ఇన్ని కారణాలవల్ల మిక్రభాషా కవిత మెకడుగు వేసినట్టే తెలుగులో మడిప్రవాళకైలి ఆదుంటిపోయింది.

కవిజనాగ్రయ క్రతోపాఠుగా అంద్రభాషా భూపణం కర మూలఘటిక కేతన కూడా

పృష్ఠేణ ధక్కాయపణిభిః పుత్రస్య
యను విథ క్రులు దేంసునకూరవు
అస్తిప్రయోతి గాయంతి భుంక్తే
సంతి నయతి స్వరతిష్ఠును త్రైయలు సౌరవు
గత్యాపసిత్యా ప్రక్రాంతం సం
త్యజ్యనా ధనరుత్యాంతల్యబంధములు సౌరవు
గంతుంపురిం రిపుం హంతుంసు
తంపాతు మనుతున్నంతంబులరయి తౌరవు
అపిచతుపొవైన వాససులనగ శిక్ష
లవ్యయంబులు చౌరవెందు నాంద్ర కవిత

అంటూ మడిప్రవాళ పద్ధతికి మూలమైన సంస్కృత శబ్దాల ప్రయోగం తెలుగులో కూడదన్నాదు. ఇటువంటి మడిప్రవాళ వాక్యరచనను నిరోధించాలనే ఆశయంతోనే అనుకరణ విరహితమైన సంస్కృత వాక్యం తెలుగులో ప్రయోగింప బడరాదన్న నిషేధాన్ని ప్రవేశచెట్టాము మన లాక్షణ్యమలు. “అనుకృతేస్తి వాక్యంతు” వంటి సూక్ష్మాలు ఈ భాషాలకు అకర్తృతనవే అయినా లోకంలో క్రమంగా యొర్పుడిన సంస్కృత భాషా అతి వ్యాప్తిత్వం కారణంగా “అపటితి నమ్మివాయ పాపాత్మరాలిని” వంటి అనుకరణ విరహితాలైన ప్రయోగాలు కొన్ని రూపొందాయి.

ప్రాకృతాది భాషల్లో యొర్పుడిన మిక్రభాషా కవితాస్వరూప ప్రభావంతో తొలుత కొంత తెలుగులో వైతం మడిప్రవాళకైలి యొర్పుడించనే

విషయం మస్టిష్టం. తెలుగులో కొంగిచూచిన యీ మణిప్రవాళక్కు అంటదే రంకరం వితా స్వయహాపాన్ని నన్నె లోడుడు తిరస్కరించాము. ఈ మణిప్రవాళక్కు నిర్మాతలనే దుర్భాగ్య పరవర్తులనీ మాగ్గవులనీ నిరసించాడు.

“మాగ్గకు-మాగ్గము” ఇచ్చాలి పర్యంలో నన్నె లోడుడు మణిప్రవాళక్కు ఇనే నిరసించాడని పేర్కొంటూ శ్రీ దివాకర్ వెకటావథానిగామ తమ “ప్రాణుస్నయయుగము”లో (పశుమ శాసం, పూర్వార్ధార్థి మాగ్గం ఒక విచిత్రమైన అర్థాన్ని ప్రతిపాదించాడు

— “మాగ్గకు మాగ్గమను మాటలో నుతుమైనను దుష్టమైనను మాగ్గపర్చుతియేయజనిష్టములేనట్లులో మచ్చుది అందుస్తమాగ్గముగాక దుర్భాగ్గమే కుమాగ్గ మనుంతయర్థము స్వీధించుటలేదు అందుచే మాగ్గకుమాగ్గము దేఖియ మాగ్గమను ఈ ప్రాయ మతనికి కాదనియు నాననికే బరిహారించబడిన మాగ్గవులరనియు లోచుచ్చురి ఈ మాగ్గవులు మణిప్రవాళ పర్చుతి నవలం బించివారే ప్రి. १०-११ ఏ పరములను దత్పముములుగా జేసి దేరథాపా పదములతో గలిపి చెప్పు మాగ్గకవిష్టమునెడగాని దేకితిష్యము నెడగాని ప్రీతి లేదు పీరిది తృతీయపంథా. పీరికామాగ్గము కి మాగ్గము-దేఖియ మాగ్గము-రెండు పద్ధతులనునచ్చున్న గాపున మాటలడక యూరకుండుటకు వారి మన సిచ్చింపదు. అందుచే వారోక కొత్తమాగ్గమను సంస్కృత పదములను సంస్కృత పదములుగానే యుంచి దేఖిపదములతో గలిపి చెప్పుమాగ్గమును అవలంబించి. నన్నె లోడునకిది దుర్భాగ్యగము”.

(879-880 పుటలు)

“మాగ్గ కుమాగ్గము దేఖియ మాగ్గము పదలంగఁ దమకు మదివదలక దుర్భాగ్య పదపర్తులు” అన్నప్పుడు, మాగ్గకుమాగ్గము + దేఖియ = మాగ్గఁ వితకు మాగ్గం చూపించినది దేఖికవిత యే అయినష్టటికి, మాగ్గము పదలంగ = మాగ్గ (సంస్కృత) కవితను విడిచిపెట్టడావికి, మది పదలక = మన సంగీకరించక, దుర్భాగ్య పదవర్తులవదగు = దేఖి సంస్కృతాలనుకలిపిన సంకర శాస్త్రవులగు మాగ్గవులమ తలపరాదని లోడుని శాపమైనట్లు లోగడ గ్రహించాము. శాని

మాగ్గ : దేఖి

ప్రివాకర్ల వారు మాగ్గ + కుమాగ్గము, దేశి + అమాగ్గము అని విభజించి యా కుమాగ్గ అమాగ్గ భావం మణిప్రవాళ కై ల్యానువర్యులైన మాగ్గపులు ఖన్నరని పేరొక్కంటున్నారు. మాగ్గ కవిత్వాన్ని దేశి రవిత్వాన్ని నమ్మె చోదు డెక్కడా దూషించలేదు. మణిప్రవాళ కై లీపాదులు సైతం మాగ్గ దేశి కవితలను దూషించుకూరనానిః ఆస్కారంలేదు. సంస్కృత పదాలను తనమ పదాలుగా రూపొందించడం ప్రవాళ కై లీపి యుక్కడవితా రచయిన ఉప యిష్టం లేపి వేవుచును. కానిదేశి అమాగ్గ మన్న భావం వారింటండూనికి అవకాశంలేదు. వారి దృష్టిలో దేశి అమాగ్గ మే. అయినే వారు దేనిని స్వీకరించి అతించి ప్రతిశాపట్టున దేనశాపతోకలిపి రానిలో సమానమైన ప్రాయుచించి కవిత సల్ల నేలేదు. దేనిని అమాగ్గమన్నారో యొరవన్నారో చాకే దాన్నే స్వీకరించి సంస్కృత శాపతో కలిపి మణిప్రవాళ కై లీపించారనడంలో బౌచిత్యం కొరవదుకుంది. సంస్కృత శాపవట్ల వారిపన్న ప్రశ్నకమైన విష రితమైన అభిమానమే దేశశాపల్లో సైతం కేవల సాంస్కృతిక పన ప్రయోగ పద్ధతి వినియోగానికి వారిని మంచదుగు మేయించింది. మాగ్గకవిత అంచే తనమ శాపా యుక్కమైన తెలుగు కవిత నన్నయాదులు ప్రాసిన తెలుగు కవిత అని కొందరు తెల్లిదించిన శావాన్నే ప్రివాకర్ల వెంటటావధానిగారూ తెల్లి దించారు. ఈ అథిప్రాయంలో కూడా వాస్తవంకాని నిర్వచనాఙ్ఘపి కాని బౌచిత్యం కాని లేదు.

వాస్తవానికి “మణిప్రవాళ కై లీపి” అనలకే సంకర ఒవిత్యం లయలు దేరణానికి మూలకారణం సంస్కృత పదాల తప్పమీకరణక్యం పట్ల ఉన్న వైముల్యం కాదు. అనలు ప్రాచీనకాలంలో సంస్కృత శక్తాల తప్పమీకరణాన్ని ఏ కొందరైనా వ్యక్తిరేంచారనడానికి ఆస్కారంలేదు. తప్పమీకరణం పట్ల ఉన్న వైముల్యం చేతనే మణిప్రవాళ కై లీపిని కొందరు సృష్టించి ఉంచే వారు నిర్మిషామాటంగా తనమ శక్తాల ప్రయోగాన్ని నిరాకరించి ఉండే వారు. ప్రాచీన మణిప్రవాళ కై లీపి కవితలోగాని శిలాతిలకంలో గాని తనమ శబ్దిస్వరూపాలను బిషాప్పరింపనే లేదు. లివరి పాల్కూరికి సౌమయాధుడు కూడా కాను ఇది మణిప్రవాళము అని పేరొక్కను వర్యం లోని మణిప్రవాళ శాపతో కేవల సంస్కృత దేశ్య శక్తాలోపాటు

“మనము” (నెమ్మిసమున) అనే తత్తుమపద స్వరూపాన్ని వైతం ప్రయోగించాడు. కాగా మణిప్రవాళ కైలో తత్తుమాలకు స్తానం ఉన్నదని తత్తుమీ కరణంపట్ల ఉన్న వైముఖ్యమే మణిప్రవాళ కైలీ నిర్మాచానికి మూలకంద మన్న వాడంలో పనిలేని కేట్లున్నది - ప్రాచీనుల ఆనేక కాషాయానం, ప్రాకృత సంస్కృతాశాపల మర్యాద సహజంగా దేయకిన సంస్కృత, బ్రహ్మ సంబంధాంధచ్ఛాల కారణంగానే వివిధ ప్రాకృతాల సమైక్యంలోను సంస్కృత ప్రాచీతాల సమైక్యంలోను : ఒకరకబిత్యం తొలుత రూపొందించన్న విషయం తోగడ గ్రహించాము.

సంస్కృత సమ పదాలలో సంస్కృత సమాపాలలో నన్నయాదులు పెలయించినకవిత మాగ్గ కవిత అనీ యిట్టి తత్తుమపద భూయిష్టమైన మాగ్గ కవితనే కుమాగ్గంగా మణిప్రవాళ కర్తలు నిరసించారన్న వారంలో ఆనలు భాచిత్యమే లేదు. మణిప్రవాళ కైలీవాదులు కూడా సంస్కృత సమపదాలను ప్రయోగించారు కదా ! ఇంక వారు తత్తుమ శాపమని నిరసించవలసిన అవసర మెక్కడిరి? ఉన్న శాపమన్నట్లుగా సంస్కృత శాపమన దేశశాపా కవితలో మేళవించిన మణిప్రవాళ కవులు సంస్కృత సమాపాలను మాత్రం నిరాశరిస్తారని చెప్పడం దేయి విధంగా సాధ్యం ?

ఏది దేయైనా మాగ్గకు మాగ్గము దేకియ ఆన్న పద్యంలో నన్నె చోదుడు మణిప్రవాళ కవితా సృష్టికర్తలు దుర్మార్గ వచవర్తులనీ మాగ్గవు లనీ నిరసించాడనడం మాత్రం విస్మయం.

అష్టుథిక తత్తుమ పదయుక్తమయిన సంస్కృత సమాన భూయిష్టమైన నన్నయాదుల తెలుగు కవిత మాగ్గ కవిత అసదంలో సామంజస్యం లేదు. వస్తుస్తుషిని గుర్తించాలంచే నన్నె చోడ పాలుక్కరికి సోమనాథులు ప్రయోగించినంత తత్తుమ పదశాస్త్రాన్ని సంస్కృత సమాపాలను నన్నయ ప్రకృతులు ప్రయోగించనేలేదు.

విషధరుచు హారిచు రక్కగ

విషధరుసురగరుడయు విద్యార్థర త
దిగ్ంబర పదచనులాదిగ

విషధరులై దిఘుపమపాయినగళ్లన్
మందారారాగ్-యములు [త. 4 అ. 22 ప.]
మందారారాగ్-యములు
నందన వనశా వాసము
నందన వనశాక రాథిందిత మయ్యెన్ ॥ (త. 4 అ. 27 ప.)

వంటి చిత్ర కవితాలితులే కాదు “రంభావ్యపురసాఫలాన్య రసపూర స్పార సేత్రామలోజ్ఞిలంభాంభోహపుస్తభోగఫల భాసిన్ (4అ-3ప.) వంటి సుధిష్ఠ రంస్కృత మాసాలూకిన్నాయి నన్నె చోడని కుమారసంభవంలో- చాప్తపంచదిలించితే నన్నె చోమశు వయోగించిన దేశిపదాలకంచే రంస్కృత పదాలే అత్యధికంగా ఉన్నాయి. ఇంక పాల్యురికి సోమున్న సైతం యొక అత్యధికంగా తల్సమ భాషమ సంస్కృత సమాపాలను ప్రయోగించాడో చెప్ప లేము.

సకం తీర్టప్రజ ఇపతపోధాన్ నికర చానావత ప్రకర సంఖిత ఫలకోటి (పం రిణా. 51 పుట) తక్కుర్కు భాగైక పూర్వ పణైతర జ్ఞానభాగ వేదాంతోపాదిన పరమకైవాన్న కాచార్య సంస్ద్ర శుద్ధకేవలభక్తి సద్గువ సిద్ధాంత పక్కనోవేవ నీర మాహేశ్వరాచార మార్గానుసారియై—

(పం రిణా, 178 పు.)

ఒమలిన పిండకర వామన కుహాకోట నథమహాదర హావిర్ముఖ హేమ శంఖనథవంప్యక్తర్ష ధనంజయ పంచరకి పరివర్త కార్యక శికిష్టసురకమిత్ర కల్పైరావతశబల కాలకౌశిల తత్కకాశేష శంఖ పాలపుండ్రక ముగ్గకై లాసుతాది నాగసహస్రము— (పం. పురా. 486 పు.)

సురపసేత్రాండ్ర వాసఃకి వదనార్థ పరిమితదశ పరిస్మారికాజ్ఞనిత సుకర నిప్యంతమాన కళంక రహిత మరంం ధారం— (పంవా. 5 8 పు.)

దివ్య వక్షపత్ర దిస్టిక్టా మలిత నవ్యలతా మద్య నాయకరణు —

(సం వాద బీట పు)

కుండెను చౌ వికా గోట్టిర ఫేససుంగరామల పడిస్తుని నద్దిట్ట
భుక్కు వూతి శాసనదేహ భుక్కు సాత్కుర రిఘవ సులోచన బుహ్మ
గిర్యాన నాకైచంపిత బుహ్మయోగి దాశూఖసీయ స్కల నిష్పత్తి విల
సల్లిల నొప్పు— (పం వార 858 పట)

గౌరవిస్తుర పింగళ కుంకుమప్రకార తిలకపొందు గండస్తల ప్రతికుల
శ్రూలతా విషేషయత రథాష్టోత్పూలాయత చారు కర్మలిత సుస్మర్గ
పింశాధర శూర పోమండల నిజస్వా— (పం. వాద. 259 ప.)

ఆలు పత్నాను భాషా ప్రయోగంలో స్నాయ్య కంటే నశ్చేచోక
పాలుకురికి పోమన్నలు ఏమాత్రము తీసిపోలేదు. పైప్రయోగాలు పరిషీలిస్తే
నన్నయ్య వాడిన 10సెక్యూరిటీ పనిషాళంకంటే అణ్ణధికమైన ఒంఱమైన్ మాన
భూయ్యుమైన 8సెక్యూరిటీ పనిషాంయాన్ని నశ్చేచోడ పాలుకురి పోమ
న్నలు సయోగించాడని ఉట తెల్లమవుటుంది. కాగా తెలుగు కవిస్వామే మాగ్గ
-దేశి భేదాలతో రెండు విధాలనీ నన్నయాదుల కవిత తెలుగు మాగ్గకవిత
అనీ నశ్చేచోడాదుల కవిత తెలుగుదేశి కవిత అనీ అనడగలో కొన్నియ్యం లేని
బోధండుటుంది. తప్పమ పటభూయిష్టమై ఆణ్ణధిక తప్పమ పదాలతో చూడిన
కవిన మాగ్గకవిత అనీ అణ్ణధిక దచ్చివియుక్కమై కవిత దేశివిత అనీ
నిర్ణయించే : ద్రాంటంలో అలు బిలమూలేదు బొచియ్యమలేదు. అథి మనే
మాటకు ప్రప్తమైన ఈ నీడ్లి స్వయంరూపములేదు. మాటికి తొంకై తొమ్మిపిశాఖ
లేదా యొశై పాశు ఇంకా కావాలంటే యాశై ఓ గృహపాశు నస్సమపదాలు
వాడికి గృహపాశు దేశిపదాలు వాడికి మాగ్గవింగా చెలామరి అయిమాటికి
తొంకై తొమ్మిపిశాఖ లేదా యొశై పాశు యింకా కావాలంటే యాశై
ఓ గృహపాశు దేశిపదాలు వాడి తస్కినపాశు నస్సమపదాలు చౌడికొంచే
కవిన అపుతుండన్న మాట మాటికి అంకై వాశు లేదా కైశై పాశు దేశి
పదాలే వాడి తస్కిన నలశై పాశు లేదా ముపై పాశు ఆశి కరోరమైన

17,5 TL

తత్పమ పదాలతో సంస్కృత పుట్టిపు సమాసాలలో కవిత్వం వ్రాశమను ఉండి. అది దేఖి కవితగానే లెక్క అన్నమాట. నూటికి అర్థానైపాచు లేదా దెళ్ళిపాచు తత్పమపదాలే వాడి తీక్కన నలశై లేదా ముపైపాచు దేఖి పదాలేవాడి కవిత్వం వ్రాశమనుకోండి అది మార్గరవిత అవుతుంచన్నమాట. అసలు నూటికి ఒకటి రెండు పదాలు యొక్కమైనా యొక్కమగానే చెల్లి పదులు యిరువైలు ముపైపులు నలశైలు యొక్కమైనా యొక్కమగానే చెల్లే ఆస్యాధిక పద ప్రయోగ రూపంగా నిర్ణయింపబూనే ఈ మార్గ-దేఖి కవితల స్వరూప ఉపనాలో భాచిత్వం మూలమట్టంగా కొరవదుమాది. ఎన్నితత్పమ శబ్ద స్వరూపాలు ఆధికంగా ఉంచే మార్గకవిత అవుతుందో ఎన్నోన్ని దేఖి జీ స్వరూపాలు ఆధికంగా ఉంచే దేఖికవిత అవుతుందో నిర్ణయించే నాథు డెవ్వదూ లేదు అటువంటి నిర్ణయాన్ని యే మహాశాపుటైనా చేసినా అనుసరించే వారు. లేదు. అశ్వధిక దేఖిపద ప్రయోగంలో కూడిన యా దేఖికవితా స్వరూపం నిర్ణయింలో దేఖి థిన్నమైన తత్పమ వ్యాఖికమైన రూప పద ప్రయోగాల ప్రతిగతులేమో వివరించినవారు వివరించులవారు లేసేలేదు. సరిక దా అంపరూ విశ్లేషించినవారే తద్వాప పదాలను గ్రహించి దేఖికవితా స్వరూపం నిర్ణయించి చెప్పాలనుకుంచే శాస్త్ర ఐషయంగా దేఖి కవితలోని దేఖి శాస్త్రాన్ని గూడలి పెట్టు పెట్టిట్లపుతుంది. కాగా లెలుగులో మార్గదేఖి కవితా స్వరూపాలను కిర్పించడానికి అవకాశంలేదు. సాన్నయామలు కుప్పిం చించే అయినా నన్నెచోడి పాయ్కురకి సోమనాధాదులు కుప్పించి అయినా అంతా దేఖి కవితే. దేఖి శాపంగ్నాప్నాదు తత్పమ తప్పవ దేశ్యాల క్షేత్రాన్ని లేకుండా సామాన్యమైన మామూలు ఆంద్రశామే యెట్లూ పరి గ్రాహ్యమైనదో ఆపుతన్నురో అదే విరంగా దేఖికవిత అంచే దేశశాస్త్ర సంబంధమైన కవిత అనీ తత్పమ తద్వాప దేశ్య పదాల థిన్నత్వంలేని అంద్రకవిత అనీ పరి గ్రాహ్యమైనది అవుత్తుది

అంచ నన్నెచోడుడు చెప్పిన "దేఖి మార్గంబులు దేఖియమలుగా నలం కారముల దానలంకిరిం " అస్తు సీస వ్యుపాదంలో ప్రయోగించిన దేఖి- మార్గముల దేఖియతయేమో గు క్రించ వలసి ఉన్నది.

సంస్కృతచ్ఛందం-దేశియత

రెండు విధాలైన ప్రత్యేక భావాలతో దేశిమాగ్గాల దేశియతను గుర్తించి యిక్కుడ సన్నె కోదు వేరొక్కన్నట్లు కనిపిస్తున్నది. ఒకటి చందో విషయకమైన భావం రెండవరి భాషాపిషయకమైన భావం. తెలుగు ఉనితకు చందో విషయకాలైన యతిప్రాసలు కొండవి గోవరాజున్నట్లు అంద్ర పుణ్య త్రీంపిత్రాలైన మంగళ మార్గముల వంటిని పసుపు కుంకుమల వంటివి. ఈ యతిప్రాసలు తెలుగు కవితకు తద్వారా భాషకపున్న ప్రశ్నకాలంకార ములు. సంస్కృత ఉనితలో యతిప్రాసల వైభవం తెలుగు కవితలో ఉన్న ట్లుగా లేదు, నేఱి సంఘ వ్యవస్థలో కొండరు సహ్యాద్రయమశిమములకు పసుపు కుంకుమలు మంగళ మార్గములు మొరటులైపోయినవి. కాగా అని వరిశ్శాఖలులైనాలై కొండరు కపులకు సహజాలకొరాలైన యతిప్రాస ములు సైతం లేనిపోని బంధుములై మెనుకటు సేపోయి రేతాంజ్ఞాలై నని. పసుపు కుంకుమలను మంగళ మార్గము పరిశ్యాజించి వేసిన పుణ్య త్రీయ ప్రాచీరికాలంలో ఉన్నాగని చెప్పుకేము గాని తెలుగు కవితలో యతిప్రాసలు పరిశ్యాజించిన కవులు లేపోలేదు. యతిప్రాసలు లేని సంస్కృత ఉనితను అవగ్యంగా పిల్లి పొంచి యతిప్రాసలులేని కవిను అల్లేవారు కొండరున్నారని మార్గం ఐష్టంగా చెప్పువచ్చును అంగా దేశించితలో ఉంచవలసిన దేశించితా లక్షణాను ఐష్టించి మాగ్గడితా లక్షణానుసారంగా అకురుమై కొల యతిప్రాసలులేని తెలాగు కవిత్వాన్ని కొండరు స్థిరించాలని ప్రాచీన కాలంలోనే కయత్తించాడన్నమాట యతిప్రాచలలేని కేవల గడబ్బామైన వచుముల కూడాపో కవియం 'వాయచ్చుననే వారిని కాచని త్రీంపుమ్మతూ 'ఐష్టంగా చక్కగా తిక్కచ తన నిర్వచనహో తర రామాయణంలో ఈ ఓంది ప్రాయములో అముషంటి కవిత "పులుముదు" కవిత అని వేరొక్కన్నాడు

తెలుగు కవియుము చేస్తూ
 రలచిన రావి యద్దుమునకఁ దిగియుండెదు మా
 టలు గొనివిలుం ప్రాసం
 బలు నిలఁపఁ: యొగిని బలిమి పుచ్చుట చదురే

(నిర్వ. 1 అ 7 ప)

“అర్థ గౌరవం మాత్రం చూచుకొని ఆయా ఆర్థాలకు తగిన మాటలను వ్యాపిగిస్తూ యతిప్రాంతము వాడకుండా తెలుగు కవిత్వాన్ని పురుషుడం ఒక గొప్పతనమూ” ? అని పైపద్మంలో తిక్కన అశేషించాడు. ఈ విధంగా యతిప్రాసలు లేకుండా తెలుగు కవిత నల్లీవారు నస్నేచోదుని కాలంలోనే కొండరు బైలుదేరావస్నాసాట. కొన్ని కొన్ని ప్రాచీన శాసనాలోఉన్న పద్యాలిపితలలో యతులు రపిసట్లు కనిపిస్తున్నవీన్న కేవలం ప్రమాద భరితాలు కావసీ సంస్కృత కవితను అవర్ణంగా గ్రహించడం వల్ల తెలుగు యతిప్రాసల పట్ల యొగ్గుడిన ఉపేషా శావం చేత బుద్ధి శూన్య కంగా ప్రయుక్తాలయికవేనీ ఉపాంధదం ఉభాసమ్మతమే అవురుది. తెలుగు కవితా ప్రాపితలో ఛండః పరంగా యొగ్గుడిన యతిప్రాసల పట్ల ఉపేషాశాసనిన్న “దేఖి మార్గంబులు దేఖియములుగా” అన్న దానిలో నస్నే చోదు మెత్తగా తిరస్కరించాడు. దేఖి కవితను యతిప్రాసలు కల దేఖి కవిత గానే రూపొందించాలి. మార్గ కవితా లక్షణాల సమసరించి తెలుగు ఛండస్తులో యతిప్రాం రాణిశాస్యాన్ని ప్రవేశ చెట్టరాదు. ఇదే విధంగా “తెలుగులో ప్రవేశించిన మార్గ చృంచుస్తులో సైతం అనగా శార్యాల మతే శాచి సృత్తాలలో సైతం దేఖిపడ్డతి సమసరించి దేఖియ యతిప్రాసలను ఏమ కూడావలెనే కాని ఇవి మార్గ ఛంచన్నులు ఇంగ మార్గ (సంస్కృత) చృంచో లక్షణాల సమసరించి తెలుగు దేఖి యతిప్రాసలను ఇనియోగించకుండా సైవ్యగా కవితనల రాదు” అన్న శాసనిన్న వ్యక్తం చేస్తూ నస్నేచోదుడు “దేఖిమార్గంబులు దేఖియములుగా” అన్న పద్య శాసనిన్న రచించాడు ఆఫర మై తితో కూడిన యతిప్రాసలు ఈ ల దేఖి ఛందస్తులో ఉన్న కవితను అయితి ప్రాంలకల దేఖియంగా తీర్చిదిద్దాలనీ ఆకడమై తితో సంబంధంలేని యతిప్రాసలున్న మార్గ చృంచోలితులను సైతం తెలుగులో దేఖియాలగా అంచే ఆఫర మై తితో కూడిన యతిప్రాసలు కలవానినిదానే తీర్చిదిద్దాలనీ తాను ఆఫర మై సికల యతిప్రాసలతో కూడిన దేఖి మార్గ చృంచాలలోనే కుమార సంభవ కవితను ఉప్పించు తున్నాననీ నస్నేచోదుడు పై దానిలో ఒక శాసనిన్న వెం దించాడు. ఇది ఛండః పరమైన దేఖియతకు సంబంధించిన అన్యంత వాస్తవిక మైన శావం. దుష్ట విషివ శావ వ్యక్తిరిక్తమైన శావం.

సంస్కృతపదాలు-దేశియత

ఇంక రొంవదైన శాస్త్రా విషయం. మాగ్దాశాస్త్రాను సంస్కృత శాస్త్రాను తెలుగులో ప్రయోగించేటప్పుడు దేశియమైన స్వరూపంతో అనగా తత్త్వమ స్వరూపంగా ఇరిగే మార్పులతో ప్రయోగించాలి గాని మణిప్రవాళ క్రీతికపులు క్రీమోంచేట్లు యథాంధంగా క్రీమోగించ రాని మాగ్దాన్ని దేశియంగా చిత్రించాలనడంలో సన్నెచోషుడు : ప్పు చేశాడు మాగ్దాశాస్త్రాను దేశియంగా ఉండాండచంలో మరోక డృష్టి కూడా నాస్కులోడుని కున్నపని చెప్పి వచ్చు. వివిధ దేశ శాష్ట్రాలల్లో వివిధాశ్ట్రాలతో ఒక్కుక్క సంస్కృత శాస్త్రా శబ్ద స్వరూపం జాతీయంగా రూపొందింది. ఉపన్యాస సంపాదాది శబ్దాలు అనేకం దేశశాష్ట్రాల్లో లిస్తు లిస్తు ఆశ్ట్రాల్లో రు వాందాయి. కొన్ని కొన్ని శబ్దాలు అశ్వ విషయంగా సంస్కృతాశాస్త్రాన్నిః శాశ్వత్యు బోధకాలుగానో లాకడేకాశ్వ కాలుగానో మాంపోయినని ఉన్నాయి. అశ్వైత-అనుమాన-అనోన్య - అయోమయ - అవధి - అవసర - అవస్థ - అశవ్యా - ఆగహ - ఆధిశాశ్వర్గ - ఉత్సిన - ఉద్యోగ - క్రైతర్య - కర్మ - కుశల - గగన - గహిచార - గిర్యాణ - చిత్రం - చాంచం - జాత్కుస - నద్రినం - తీవ్రం - దండం - చాహం - దురంం - దేవశార్పున - షఠ్యం - ప్రోర్భుం - పియం - శూఙ్యం - ఫల హిరం - శ్రమ - మంగళమూత్రం - మంగళం - మమశ్వర్గం - మార్యాద - మషి - యదైవా - యం బిహ్వా - రాశ్ట్రాంతం - వాచక - విషరిత-సంగ్రి - సంతర్పణ - సంభావన - సదుపాయం - సన్యాసి - స్వయంపాకం - స్వస్తి - కువకం మొరలుయ అర్వపరిణాముకలక్షాలు యొన్నెనో యించుచాటికి ఉదాహరణలు - జాతీయంగా అంచే దేశియమైక ప్రత్యేకతతో రూపొందిన సంస్కృత సమపరాము దేశియంగా ప్రసిద్ధమైన ఆశ్ట్రాలతోనే ప్రయోగించాలి గాని నద్యిశ్వాగా ప్రయోగించరానిని సైతం రస్నెలోడుని శాపం - జాతీయం కాని సంస్కృత సమపరాము కూడా కొంచెను కవులు నస్తు తోడుని కాలంలో ప్రయోగించేవారు. తెలుగులో శాస్త్రా శబ్ద ప్రయోగంతో యొ శాస్త్రాను సంరాశ్సన్ని బట్టి పరి గపించ వచ్చును శాప అంచే కేవంం దేశ శాప మాత్రమే నన్న అర్థం తెలుగులో రూపొంద లేదు.

తొట్టు తొల్ల సంస్కృతాలో పేళాపకు వంటక్కుశ్శాన్ని లోకమైన సంస్కృత శాసకు “శాస” + శ్శాన్ని ప్రాచీనులు వ్యవహరించాడు “ఫందసి” అనీ “శాసాంమా” మృని పాణిని వైదిక లోకాల శాసల నుహేశించి యొన్నిసార్లో ప్రయోగించాడు ఇంక భరతాదులు సంస్కృతాన్ని సంస్కృతం గానే వేరొక్కని దేళాపలమ శాస శబ్దంతో వ్యవహరించారు ఈ భరతాదుల వ్యవహారాన్నమరించి నస్నయ్యకు శూర్యుడో సమకాలికుడో యించుక తర్వాతివాకో ననిపించుకొన్న కవి ఆనాక్రయక త్ర

తాతమ నృపస్య నగరం
యాతియనం జనిన మత్తి ఃంతయలు కృ
శ్శాయ శ్శాయ శ్శాయ యే
ప్రాతిగ సి ప్రియలు నారవు శాస్మాంతుంవ

శ్శాయ పంచంలో కేవలం దేళాపాల పంచంగా శాసాంమాన్ని ప్రయోగించాడు వాతావానికి ఆంధ్ర జాతీయమైన సంస్కృత శబ్దం కావిధి ఇటువంటి జాతీయాలు కాని అంచే దేళియాలు కాని సంస్కృత పదాలు ప్రాచీన కాలంలో కొంపరుణపులు ప్రయోగించేవాడు కాబట్టే నస్నేచోడుడు దేళియం కాని మాగ్గాన్ని (సంస్కృతాన్ని), ప్రయోగించరావన్న శాపంతో వేమాన్ని దేళియంగా పయోఽచాలన్నాడు జాతీయ సంస్కృత ప్రయోగ ప్రయత్నితమైన అలా దేళియ సంస్కృత ప్రయోగ వ్యాపితితమై కొన్ని భిన్న సంస్కృత శబ్దప్రయోగాలను వులు చెయ్యడం చూచబట్టే తింక్కన కూడా అని నిర్వచనిహితం రామాయణంలో “జాత్యుముగామి నొప్పయన సంస్కృతా మెయ్యడఁ కొన్నమ” అని వాటిని నిర్మిషామోటంగా తింక్కంచాడు కేవలం దేళాపా పరంగానే భరతాదులు శాస శశ్శాన్ని ప్రయోగించి ఉండచుపు ఆ ప్రయోగం ఒప్పే కావచ్చును కాని తెలుగు జాతీయమైన పదాలై ప్రయోగ ఎంపిణో మాత్రానే కేవలం దేళాపా పరంగా శాస శశ్శాన్ని వాడరాదు దేళాపా పరంగానే శాసశశ్శాన్ని వాడి కే అది ఆయ్యం కాదు. కాబట్టే ప్రయోగాన్ని మూ కాదు

దేశియాలైన తెలుగు దాలపు కొన్నిటి సంక్రమిత వర్షావ్యాధి
కొరవడినందువల్ల అర్థాయిన కాలంలో సంక్రమిత వర్షావ్యాధిను కృత
కంగా ప్రప్రించారు కొండు మహానుశాస్త్రాలు విలూరుకు హేలాపురి
గుంటూరుకు ఏప్రప్రి - రెంట చింతల గ్రామానికి ద్వితీయికిగా గ్రామం.
ఇక్కాది శక్తాలను కృతంగా సృష్టించారు ఇటువంటిక్కులు త్యాగి పాల్పడే
గాలి న్నయ్య లేనిపోని మెరమెచులక పోయి ప్రథంనం అపశాఖిలుడంటూ
ఒన వేరుమా యింటి వేరునూ సంక్రమితికరించుకున్నాడు. ఇటువంటి
సంక్రమితిరణం చేసే జబ్బు అర్థాయిన కాలంలో వ్యాపించిందే కాని నన్ను
యాదుల కాలంలో లేనేదేదు. నిరాయణభట్టుకు నందపూడి గ్రామానిను
రాజరాజ దానంగా యిస్తూ నన్నుయచేక ప్రాయించిన కాసనం సంక్రమిత
శాపంలో రచియింప లడింది ఈ కాసనంలో అనేకమైన దేశియ గ్రామానా
మారి శక్తాలు దేశియాలు గానే వయోగించలద్దాయ కాని యొ టెక్క
దేశి శక్తి స్వరూపమూ బోట్లు రింబంబలలేదు దేశియాలైనశక్తామ యధా
రథంగా సంక్రమితంలో ప్రయోగించడం అతి ప్రాచీన కాలం మంచి ఉన్నరి
దేశియమైన "పాట" శక్తాన్ని భరపుడు తన నాట్య కాస్తుంలో పెక్కుసార్లు
ప్రయోగించాడు పిం, నౌమ, కపించలాది దేశియ శక్తాలను సంక్రమిత
చపులు అనే మంది ప్రయోగించారు "పాచ్యాపోలామథి మంతుసాం" అన్న
ప్రము కొదూసు దేశి భాషాభాష్యే "పాలో" శక్తాన్ని ప్రయోగించగా
కి ఈ గొపి ప్రాంతంలో ఉన్న వామనుడు తన కావ్యాలంకార సూత్ర
పుత్రిలో "అశి క్రయుక్తం దేశాషా సగం" అన్న నూరు లం లో "పాలో
దేశి భాషా ప్రమాణించుని ప్రయోగాన్ని పాశుమా" అని సాధు త్యాగిన్న
పేరొక్కన్నాడు ఇటువంటి దేశియశక్తి ప్రయోగాను బోట్లంలోకి పరిగ్ర
హించి నప్పుడు ఆ భాషాకునులు పూస్తుండి రూపాలను కొన్నింటిని దీర్ఘంగా
లుగా చేయడం మరికొన్ని టిని పుంలింగాది స్వరూపాలతో వ్యవహారించడం
కూడాగింది. అందువల్ల నేన్నయ్య శక్తులు సందంపుండికాసనంలో "కొ-క్కరి"
అనే రాజును పేరొక్కటూ "కొ-క్కరి" అని సుబం రూపం చేసుకొని చివ
రి: "కొ-క్కరిష్టాశ్చాన్" అని "ష్టునాష్టు" అన్నపాణిని మాత్రాన్ని సైతం
సెవర్టిప కేరాడు. ఇటువంటి ప్రయోగాల భావం తెల్పనే మరు, మను

మదు మొదలైన రూపాల వలెనే లల్లిదు అక్క - ఉదు కావలడు - వంటి రూపాలు కావసిన బలిదావలు ఆడంత పురింగ సంస్కృత శాస్త్రాల వలే తోలత వ్యవహారంపబడి క్రమంగా రాముడు వారుడు మొదలైన రూపాల వలెనే ఉప్యదుష్టులను పొంది లల్లిదుడు మొదలైన రూపాలుగా తయారైనాయి (కొమరుడు - చందురుడు మొదలైనవి యి తెగకు చెంది నవి కావు బల్లిదాదులను గురించి చారిత్రకంగా విషించవలసినది చాలా ఉన్నది. మరొక సందర్భంలో విషించుకాను, మహా దమహాద్భుతం లేకుండా ఆర్థ సంతంధం లేకుండా సంస్కృతంలో రూపాందిన లింగ స్వరూప ప్రభావం తెలుగుకూ సగిలింది. కాగా అశ్వ వాచకాలు అమవూ ద్వానుకాలు అయిన కయిర-క తత్త్వ-జన్మ-సీల-మొదలైన శాస్త్రాలస్త్రీకయిరదు, క త్తీతుమ జన్మదు-సీలదు అంటూ దువర్ణ కాంత రూపాలు రూపాందాయి. సహజంగా ఆమవూ ద్వానుకంగా ఉండవలసిన “బకటీ” అనుహారథంలో “జంబుకంలోకండు వనంబోందు” అంటూ ప్రయోంచే స్థిరిలో మహాస్వరూపంగా ఒకడుగా యొర్పుడింది. ఇటువంటి దేశియం కాని దేశిత్తయోగాను ఉప్పిలో పెట్టు కొనే సన్నె చోదుడు దేశిని దేశియంగానే ప్రయోగించాలి కాని పేరు విఫంగా ప్రయోగించరాసన్న భావంతోనే “దేశిమాగ్గంబులు దేశియములుగాఉండా” అని చేరొకున్నాడనిపి స్తున్నది.

“దేశి మాగ్గంబుల దేశియములుగా” కవితా స్టోరీ చేయాలంటున్న వస్తు చోదుని దృష్టిలో కొట్టవచ్చినట్లు ప్రత్యుత్త ప్రమాణంగాక విపించే శాపా విషయక మైన వాఖ్యాత దేశిభావం మరొకటి కూడా లేక పోలేదు. సంస్కృతంలో అంకుర - శంఖ - శంగం - ఉల్లంఘన చంచల - ఉంఠవృత్తి - శంఖ - రథుంరథుం - ఘంట - కంత - భండవ - డాంధమిశ - కాంస - గ్రంథ - నింద - బంధ - కంపిచ - గుంపిచ - అంశంబ - దంథ ఇశ్వర్వి శాస్త్రాలను | వాయ వలసి వచ్చినప్పుడు” అను స్వారస్వయియి వరసవర్ణః |” అన్న పాణిని సూక్తా స్వనునుసరించి ఆయా పదాలలోని విందువులకు మారుగా తప్పమైన వగ్గక రాలకు సంబంధించిన వగ్గాంతాయ్యకరం ప్రయుక్త మస్తుషుంది. ఈ వగ్గాంతాయ్యకరప్రయోగం సంస్కృతంలోనిదే కానితెలుగుణాతీయమైనది కానేకాదు.

నన్నె చోణి కాఁంలో అనేక మంది కవులు పండితులు రంగ్-కుత రేమ వదా లలో సంపూర్ణశాస్త్రము రించి పూర్వ విందువుకు మాచగా ఆచూ వగ్గాంతాయ్ కురాలనే ప్రయోగించే వారు. మార్గ శాస్త్రాలను (సంస్కృత శాస్త్రాలను) దేశ శాస్త్రాలో తత్పుమాలుగా ప్రయోగించేటప్పుడు దేశియతతో పూర్వ విందు యుక్తాగా ప్రయోగించాలనే కాని దేశియతకు భిన్నంగా వగ్గాంతాయ్కర ప్రయోగంలో ఉపయోగించరాదని నన్నె చోడుని ఖావం - వగ్గాంతాయ్కర ప్రయోగం కేవలం ఒన్నమ శాస్త్రాల్లోనే కాక రంగ్-కులో శాసనుకరణలో దేశశాస్త్రాల్లోషాధా నన్నె లోదుని కాలంలో ప్రబలింది

వండ - నించి - పంచ - గుజల - పంట - బండ - వంచు - తెంబు ఇతాయి దేశి శాస్త్రాలను సైంప్రాచీన పండిత కవులు వచ్చు - నిడి - పథ్పు గుళ్ళు - పట్ట - బణ - పమ్మ - చెమ్మ వంటీ పూర్వ విందువుకు మారుగా వగ్గాంతాయ్కర ప్రయోగాలే కొంకరు చేసేవారు ప్రాచీన వచ్చు శాస్త్రాల్లో అంధుద్వాంశ ఇటుకల ఓ రయోగాలు గోస్తాయి ఇన్ను - పుణ్యమ్ము రోమ్ము - పమ్మ - బాస్క - నాంట్లు-రాముణ్లు: ఇగంగవంటి అనునామ కాండ - రయోగాలు నన్నుయ్యుక పూర్వానుంచి దారాపు 18 న శాస్త్రాలో వరకూ వెంచ పశి జెలుగు శాసనంలోను కవిపండితుల పర్యవేకణలో వెంసిన పుణ్యశాసనాలోను కోకొల్లలుగా కనిపిస్తాయి తత్పుమ శబ్ద ప్రయోగ రశలో సంస్కృతంలోని తత్పుమ వర్గ శాస్త్రమనాసికాన్ని తోలగించి దేశియతతో పూర్వ విందుచ్ఛ్వరూపాన్నె ప్రయోగించారి మార్గాన్ని దేశియంగా తీర్పి ద్విడులో యిం సంస్కృతాను కూడా ప్రముఖుని సహా ఇంగా ఉన్న సంస్కృతంలోని వగ్గాంతాయినే తోసి పుచ్చి వాటిస్తాంటి దేశియంగా మనం పూర్వ విందువును వ్యవహారించ వలసి ఉండగా దేశి శాస్త్రాల లో సైతం తెనిపోని వగ్గాంతాయిలను ప్రవేశ పెట్టడం దేశి దేశియతలను భగ్గం చేయడమే గదా కాబట్టి అసు దేశి శాస్త్రాలలో పూర్వ విందువుకు మారుగా వగ్గాంతాయిలను ఉపయోగించకుండా పూర్వ విందువును ప్రయోగించడమే దేశియతతో నిఱిప్పుడం. ఈ దేశిలోని దేశియతనే మార్గ శాసనమూ రూపంలోమా వినియోగించి మార్గ శాసన నియమాలకు భిన్నంగా

శాశీయతో వర్గాంత్యాల స్తానంలో పూర్వ బిందువును ప్రయోగించడ మే మార్గాన్ని దేఖియం చెయ్యడం. ఇంత సంస్కరణ శాప పూర్వమైన ర్ఘట్టితోనే ఒక తైపు ఛందః పరంగామ సమయయొమ్మే కింగా నన్నె కోరుదు “దేఖి మార్గాంబలు దేఖియములుగా” నూతన్న రుచికావ్యా లైప్పి చేయవలసిన అవసరం ఉన్నదని తేట తెల్లంగా వేరొకున్నాదు.

నన్నె కోరుని తడ వాప మార్గా-దేఖి శబ్దములు క్రిస్తుకం 114 లో వృప ధూర్జుటి శిమయవండని శాసనంలో ప్రయో 90 పంచ ది నా యి ఇది గంటూరు కెల్లా చేల్రోలులో లభించిన శిలా శాసనం ఈ శాసనంలోని

తలవు సదర్శ భావమున రద్దత
మా క్రూఢగూడ వర్ణనల్
గొలుసు గొనంగ ప్రావదులు
గోరినభంగిన వచ్చి మట్టగో
మలగళి దేసిమారములు మట్ట
పడంగటుంబలొప్పునా
దుల్లోయిఱెప్పి నేడ్ని
ఏంచూర్జుటిశిమయవండడిమ్మిహాన్

అన్న పచ్చంలో దేసి-మార్గ శబ్దాలు కనిపిస్తున్నాయి. ఈ సంవర్ధంలో ప్రయోగించ బడిన మార్గ-దేసి శబ్దాలు మార్గ కవిత-దేశికవిత-అని ఆర్థాలు కావు కోమలగళి శబ్ద ప్రయోగంచేత యివి శాపా పరాలుగా ప్రయోగించ బడినాయన్నవిషయం ద్వోతకమపుషున్నారి కోమలముతైన దేశిచదాలు, కోమ లముతైన మార్గ సంస్కృత పదాలు మట్టపడగా శిమయ పండదు లలిత కవిత్వాన్ని ప్రాయ నేర్చాడన్న విషయం ఇందులో చెప్పుబడింది ఆటు శతమ శాపా పరప్రయోగంలోనూ యిటు దేశిశాపా పరప్రయోగంలోనూ శారీకాన్ని తొడిస రాదించే సద్గుహస్తుదు శిమయ పండదని శాత్మర్యం శాపా పరంగా ప్రయోగించబడిన యి శబ్దాలనుచూచి “సంస్కృత పదాలు యొక్కవ ప్రయోగించితే మార్గకవిత” అని “దేశిపశాల యొక్కవవాడితే

మార్గ - దేశి

వంగోరవావాస్యమం

దేశివిక” అని తెలుగు కవితలో ద్వివిధ విచారణలు ప్రభాపాలను వీరవచానికి అవకాశంగా దేశి సంఘ్యాత శాస్త్ర ప్రశ్నలు ప్రయోగాల పొచ్చు లోచ్చుల పరిమితిని సూచించించడం సాధ్యమైన వనికాటు కాబట్టి - ఖిమయ వండని పర్యాంతం దేశి-మార్గ శాస్త్రాలకు ఛండం పుట్టునే సమాన్యాశ్చి సై తం సమ కూర్చువచ్చు ఎగువోళాచి దేశిచ్చం రష్ణులు వంపక మార్గారి మాగ్దిచ్చుంచ స్పృహ రెండూ ఖిమయ పంచనిక మట్టు వడిసన్నన్న శాసం వెల్లడింపబడిం రష్ణైనా చెప్పువచ్చును ఆకాశంగా తెలుగులోనే మాగ్ది-దేశి విచారించాలు ఉన్ని వస్తుయాదులు మాడ్డి పులనీ నిస్సై చోడామలు దేశి పులనీ పేర్కొన్న వారి శాపానికి ఈ ఖిమయ వండని శాసనాలోని దేశి మార్గ శాస్త్రం ప్రయోగం కొండ వ్యాపారం కలిగించింది కాంటే - “నిస్సై చోడుని శాపమును కును ఖిమయ వండని శాపమునకును నించక ఫైము గమనించ రగియున్నది. అఱి కొరాజ రామకృష్ణయ్యగారు మొహత్తెన వారు పేర్కొన్నాలు వస్సై చోడుని మాగ్ది-దేశి విపకును లోపుగా పరిశీలించని లోప వరిశం బయి.

కన్నదంలో.....

క్రీస్తు 850-1000 ప్రాంతాలలో ఉన్న కన్నద కవుతైన వాచ ఏన్న ఒపులు మాగ్ది-దేశి శాస్త్రాలు ప్రయోగించారు వాప్పద్దరూ కూడా కన్నద కవ్యమే మాగ్ది-దేశి శేరాలతో రెండు విధాలని యొక్కదా తెప్పలేదు తైగా సంస్కృత కావ్య ఉథాలకు అముఖంగానే కన్నద దేశి కశ్మాలను రచియించుపున్నట్లు పేర్కొన్నాడు రస్సుఁచి ఈ రస్సుఁచి ప్రయోగాలో కూడా దేశిభ్యం అంచే కన్నద కావ్యమనేశర్థంకాని కేవల తక్కమ-కర్మప-పదేశంపైన దేశిశాపా కావ్యమని అర్థంకాదు. అయినపుడు తక్కమ తిట్టన దేశిపర శేరంలేని మామూలు ఏ శాపావిశాస విపకతోనూ పనిలేని కన్నద కావ్యాన్నే రస్సుఁచి స్పష్టించాడని దాన్నే దేశి న్నద కట్టమన్నాడనీ పుట్ట పదుపున్నది. ప్రత్యేక పద విపక లేకుండా యొక్కవ తక్కువం లెక్కంతో పనిలేకుండా సర్వసామార్యంగా కొర్లిన విధంగా తత్కమ తల్లువ దేశి పదాలను రస్సుకచి ప్రయోగించాడు. నన్నయాదుల శారశారి రచనల వంటివే వంప, రస్సు కపుల రచనలు సై తం, వారు తమ రచనలను దేశి

కావ్యాలుగానే పేర్కొన్నాగు అంచే కన్నడంలోనే మార్గ-దేశి శేధాలతో ద్వివిధ కవిత్వం ఉన్నరన్న థావం పంచ, రస్స ఉపులకు లేచ్చన్నమాట పైగా “మార్గ మొకంబడె దేసికబ్లు మంబగోళ వింతు పేశుమ” అని రస్స కవి పేర్కొన్నరాంటో మార్గాభాన్ని స్వపుంగా కేవల సంస్కృత పరంగానే ప్రయోగించాడుగాని ఒమ థాంగా పరంగా ప్రయోగింపలేదు. కాగా మార్గ కవిత అంచే సంస్కృత కావి అనీ దేశికవిత అంచే తెలుగు కవిత్వమన్న నన్నె చోడుని వలసే తహ్మార్యులై కన్నడ ఉపులు పైతంమార్గదేశి కవితలను నిర్వచించుకొన్నారని ఏష్టః మతున్నది

క్రీ. # 840 ప్రాంతంలో “కవిరాజమార్గ” మన్న ఉన్నడ ఘంటో గ్రంథం రచియించిన సృష్టపుంగుడు పైతం తన ఘంటస్సులో ఉన్నడంలోనే మార్గ-దేశి శేధాలతో రెండు విధాలైన కవిత్వం ఉన్నట్లు పేర్కొనలేదు అయితే సృష్టపుంగుడు కూడా తెలుగులో నన్నె చోడాడులు మణిప్రవాశ కవిత పనిిరావన్నాట్లే ఉన్నంలో తన్నమ య్యమాపం దాల్చని కేవల సంస్కృత పదప్రయోగాలను నిషేధించడం రూపంగా మణిప్రవాశ రచనా పద్ధతిని నిరాకరించాడు

సృష్టపుంగుడు కేవల మణిప్రవాశ కైలీ రచనా పద్ధతినేకాదు పత కన్నడాన్ని పైతం నిరసించాడు ఈ పతకన్నడం పాతపడిన థాప-కాబట్టే (ఈక్కన తెలుగులో పాతపడ్డ మాటలప్రయోగాన్ని తద్రీచనలను కావ నన్నాటే) సృష్టపుంగుడు ప్రాచీనమైన ప్రజల కందుకాటులో లేక వ్యవహార ద్రుష్టమై పోయిన పతకన్నడాన్ని

“విరసం కరమవు దేసిగ
జరద్వధూ విషయ సురతరసగసిక తెనోల్”

అని నిరసించాడు దీన్నే మణిప్రవాశంగా కొందరు థావించారు గాని అది సరికాదు పతగన్నడ నిరసనమునకు కేవల సంస్కృత పద ప్రయోగయుక్త మైన మణిప్రవాశ కైలీ రచనా పద్ధతికి సంబంధంలేదు. పతగన్నడ నిరసనమంచే మరుగున పడిన పాతపడిన కన్నడపద నిరసనమేగాని వేయాడు.

మార్గ - దేశి

కవిరాజ మార్గంలో నృపతుంగుడెక్కడా కన్నడ మార్గకవిత అంటూ కన్నడంలో మార్గకవితా భేదాన్ని పేరొక్కనిలేదు “కవిరాజ మార్గము” అన్న పేరలో ఉన్న “మార్గ” శ్వాసిన్న చూచి యిది కన్నడ మార్గకవితా లహంగ్రంథం అని త్రమపడి నృపతుంగుడు కన్నడంలోని మార్గ కవితాభేదాన్ని చెప్పినట్లు ఆపోహావదిన మహామథావులూ ఉన్నారు “కవిరాజ మార్గ” మంచే పులకు రాజమార్గం వంటిదని— అనగా కవులంశాయి ఛందోగ్రంథమనే బాషమార్గాన్ని ఆమేరించి దీని దారిలో ముందుకు నడిపోచాలని కవులకు యిం ఛందం నిష్కాటకమైన రాజమార్గం వంటిదని కావం— రాజశాఖ అన్నార్థంలో వాడిలడిన రాజమార్గ శబ్ద లోని మార్గ శ్వాసిన్న కన్నడమార్గానికా నిరైశంగా నృపతుంగుడు ప్రయోగించాడని కొందరమునిసండంలో భాచితణ్ణులేదు “కన్నడమార్గ కవితాపద్ధతులు వివరిం చుచ్చనే కవిరాజ మార్గములు” రచియించినాడు అనడంలో లోత్తిగా సామం ఇష్టం కనపడదు కాగా టక్క తెలుగులోనేకాదు ఉన్నడంలోనే తం మార్గ కవితాభేదం అంటూ ప్రత్యేకంగా మరెది లేకనీ మార్గకవులు ప్రత్యేకంగా లేరనీ తెలుపుర్వది అయినప్పుడు తెలుగుభాష ఒక దేశభాష అయినట్లే కన్నడభాష ఒక దేశభాష అపుతుంది. తెలుగు కవులందరూ తెలుగు దేశభాషాఎవులు జెలుగు దేశభాష అయినట్లే కన్నడ కపులందరూ ఉన్నడ దేశభాషా కవులు కన్నడ దేశభాష అపుతున్నమాట తెలుగులో దేశభాషా కవులు నన్నయాదుల సమస్త ఆంధ్రకవితాస్ఫురూపాన్ని గ్రహిస్తామో కన్నడంలో దేశభాష అంచే ఆట్లాగే నృపతుంగ వంప, రన్నప్రభుకులనమస్తకన్నడ కబితా స్ఫురూపాన్ని గపించాలి తనకు ప్రాచీమలైన ఉన్నడకవులు సంస్కృత కవితాప్పిన్ని మార్గకంస్వయమని ఉన్నడ కవితాప్పిన్ని దేశి కవిత్వమని యొట్లా పేరొక్కన్నారో వారినమసరించినప్పె చోరురునై చం ఆట్లాగే సంస్కృత కవితాప్పిన్ని మార్గకవిత అనీ తెలుగు కవితాప్పిన్ని దేశి కవిత అనీ పేరొక్క స్వాదు

పాఠ్ - 74

దేశిక ప్రత్యేకమైన స్వతంత్ర వ్యవస్థ ఉన్నదా?

మామూలుగా మార్గకవిత - దేశికవిత అనీ మాగ్దచ్చందం తో
చ్చందం అనీ మాగ్దచ్చంగితం-దేశిసంగితం అనీ- ఇంకా అంశగ్గచ్చంగా చెప్పా
ంచే మాగ్దస్వతంత్రం దేశిశ్యం¹ అనీ ర్యావిధ శేచాయ కారణదేశం
వాయసు చెరగలా - గ్రహించాయి శాసాహిత్యాల్లోనూ ఉన్నాయి ఇదే విధంగా
మాగ్ద-దేశి శాసాహితంగా సంచ్చారపరిజ్ఞాలం-సంచ్చారిక సమ, ప్రాకృతసమ,
సంచ్చారశచ, ప్రాకృతశచ శాసాహిత భిన్నమైన అవ్యాప్తిగా శాఖింతండే
పరిజ్ఞాలం తెలుగు, తమిళ, కన్నడ, హింది, వంశాలి మరాటి, మొరలుగా
గల విధం దేశాచ లన్ని-టిలోనూ ఉన్నాయి మాగ్ద-దేశి వరమైన యి విధ
రంగాలలోని శేచాలమస్తాలయిప్పితో మాచిరస్యదు దేశి మాగ్ద భిన్నమైన
ప్రత్యేక స్వతంత్ర ప్రతిపత్తి ఉన్నదని అనిపిస్తుంది. కానీ నేను వీటన్నింటినీ
అంతరాంతరాలలోని వేల్లి మాఘ్యాకమాఘ్యమైన రృష్టితో గమేంతి వరి
శింపినపుటు, దేశి మాడ్ డిస్ట్రిక్టు విషిష్ట స్వతంత్రా ప్రతిపత్తి సెంక్రావదం
అసాధ్యంగానే ఇన్నించింది అయినప్యదు “దేశి, దేశి” అని ప్రత్యేక ఆట
మానం మాచిస్తూ సంచ్చారంపై కొండు ద్వేషాన్ని వెళ్గిగ్కురంలో
శ్యాయంకాని, ధర్మంగాని, దౌతిశ్యంగాని ఉన్నదనులోలేము ఈ రృష్టేవీ
మాగ్ద-దేశి వరమైన విధ్యుత్యాన్ని ద్వేరంగంలోనై నా మనం విస్మృతించవలసి
ఉంటుంది కాగా విధం రంగాలలో దేశి మాగ్దభిన్నమైన సర్వస్వతంత్ర ప్రతి
పత్తి లేదన్న విషయాన్ని నిరూపించవలసిన శాధ్యత నామీక ఉన్నది నా
శాధ్యసమ నేను నిర్వించించాలి నా విధ్యుత్క ధర్మంకూడా కాగా విధం
రంగాలలో దేశి : గ్రహాచానికున్న అస్వతంత్రప్రవృత్తి ప్రతిపత్తులమ నేను నిరూ
పించవలని ఉన్నది

1. ఇక్కడ స్వతంత్రశ్యం విశేషార్థంగాగాక సామాజ్యార్థంగా వ్యవహారం రృష్టితో వధ్యాగించవలింది.

వివిధ దేశి చ్ఛందమ్మలను అంతర్లీనం చేసుకోగల

అనంతకోటి సంస్కృత చ్ఛందోరీతులు

చందమ్మ మార్గ చ్ఛందం-దేశిచ్ఛందం అని రెండు విధాలుగా ఉన్నట్లు అంచురూ శాఖిస్తున్నారు ఇవి వాస్తవంకారు గణవ్యవహారు వచ్చే వరికి దేశిచ్ఛాలను ప్రత్యేకంగా పేర్లునే అవకాశమేశారు. ప్రత్యేకంగా ము, య, ఈ, స, త, ఇ, త, న గచ్ఛాలని అప్పు గచ్ఛాలు కాని మార్గయి ఇంక్రి చంద గచ్ఛాలు కాని సంస్కృత గచ్ఛాలకు థిండ్రుమైనికావు వాటి వ్యవహార థిస్తుమేళిల్లాను ఏ గణమైనా గురు లఘుతుల బ్రథించి ప్రత్యే ఆధారపడినదేశా సంస్కృతాంశో అని గురులఘువ్యవహార యొ దేశాచలోమా శైఖకచా అకర గచ్ఛాలన్నా, మాత్రాచాలన్నా అస్తి మాట్లాడ్రుప్రాతిమిశ్రమానివశులు ఒకేశోపథు చెంపినవి, ఒకే స్వాధావంఉనని స్ఫుర్పపరచుంది. 'స' గాంచా మార్గయి ఇమైనా థ, ఈ, న, తాచాలు ఇంక్రి చాలైనా అప్పు గచ్ఛాంతో శైనవేచా అసటు వివిధ చాలిషమూ..ం గరుఁఘు ప్రస్తారం. గురుఘు ప్రస్తరిస్తే ఒఘు వేరుగగా ఎరిష్టుంగా ఒఘుఘు ప్రస్తరిస్తే ఒఱ తేంగమంకి గచ్ఛాలైనా ర్షి, థ, తథార్ ఎరుపు మాని ఒఘుఘు ఘు గాని ఒవ్వాచ్చావ్యాప్తికిని ప్రస్తుతిస్తేయేర్పుదేశేకచా అందుఃభ్రత వత్సేంచి దేశిచ్ఛాలంటూ ఒకభాషి గం ఇంక్రిన్నాని వేర్కూజానికి విలులేదు కండ్రగచ్ఛాలైనా స్వీకర గచ్ఛాలమై ఒటటి రెంచు అక్రాలు అప్యథింగా శేరి వచేకచా.

దేశిచ్ఛందం అవేరింపాట, కొం. అన్న మాటలూ గుర్తు కొప్పాయి పాట తెలుగు మాట అమకుంచాచు పరం సంస్కృతమాట అమకుంచాము పరం అంచే మామూలుగా దేశియమైన, శాసపం మైన పాటు దొరో అచుమ్మున అమకుంచాము. ఇది వాస్తవంకారు. పాట అన్న శ్రూంచేత దేశంలో పంచిన్నాలైన కీర్తనలు పరింగ అవే పచాలు గ్రహించుకుంచాయి.

ఇదెవిధంగా 'వర'మంచే లోకంలో దాతాకాలంగా పాట అన్నాలక్షం వరివ్యాప్తమయి తున్నుడ ఈస్టాప్టో పాటలుగా తున్న కాగాన్ని పదశాగమని, వచ్చాలుగా తున్న కాగాన్ని పర్యాణం అనికూడా అనవలసివస్తుంది వమ్మ పీఠిలో నే పరపచ్చాలకు భేటం కనిపించదు పదమంచే పర్యమని, పర్య మంచే పడమని భావించడంలో కాస్త్రియంగా దోషంలేదు కాస్త్రీంతర్వ్యం పరిశోధనా దృక్కుధంతో తెలిసినవారుగాని, మామూలుగా లోకంలో అత్యంత సామాన్యులయిన పామరులగాని, పదపచ్చాలకు భేటం పాటించరు సామాన్యంగా పరిపాటలు కేసేటప్పుతు ఉత్సాహం కోసమో, పరిక్రమమూల రమైన లడరిక వైపునుంచి మనస్సుమ మళ్ళించడం కోసమో, ఖాలశేపం కోసమో, ఏకై నా ఎవరై నా పాడితే కాసుంటుంది అనుకున్నప్పుడు "బసేయ్ బల్లి పరం అనవే"- 'పదం ఎత్తవే'- 'పదం అందుకోవే'- 'పదం పాదునే'- వంటి మాటలకో కోరడం ఇరుగుతుంది ఇటువంటి సందర్శ్యాలలో యొరిక మీద కేవలం పాటమాత్రమే పాడటం ఇరుగదు, వచ్చాలుకూడా పాడడం ఇరుగుతుంది 'పదం అనవే' అంచే కేవలం పాటమాత్రమే పాదాలని అవశరివారు- అర్థితులు అనుకోరు పాట- వచ్చాలలో దేన్నయినా పాద వచ్చు రెండూ పాడడం కూడా ఇరుగుతూవుంటుంది అంచే పదం అంచే పాటు కావచ్చు పర్యమూ కావచ్చు నన్నమాట పామరుల దృష్టిలో రగడ-కరువోజీ-ద్ర్యిపదలనంటవేవైనా కాగా సంగితం మేళనం చేసి పాదార ముకోంది అప్పుడిని అసలు పాటలనే ~ నుకుంటారు మామూలు మనమటే కాదు, ప్రత్యేకించి ఛందోలక్కడాలను దృష్టిలో చెట్టుకుని పరిశీలించిన వారై తేసేకప్పు లేకపోతే అంచరూ- విచ్చావంతులు కూడా పాటలనే భావిస్తారు ఈ సందర్శాలలో ఒకవిషయంను నుస్సప్పమవుటుంది. సామాన్యంగా లోముగా పరిశీలించి వ్రాసిన కాస్త్రీల్లో సరైన విషయాలే వుంటాయి తరతరాలుగా కాస్త్రీలక్కో సంబంధం రేకపోయినా ఆయ్యా కాస్త్రిషిషయాలు సాంప్రదాయ లక్షంగాగాని అమవంకింగా గాని లేదా గురుఇ- గ్రిపరంపరంగా గాని చెప్పి కొనడంవల్ల పశ్చే విషయాలు ఆనోటా ఆనోటా పడి నోటిమాటగానే విచ్చా విహిసులయిన పామరులలో నిర్మిస్తాయి ఇక ఆసేకమంది శిష్టులు- అంచే ఉన్న రక్కాలకు చెందినవారు అనఱడేవారు విచ్చావంతులం అనుమట్టారు

ఏం కావలపినంగా కాప్రైషన్సులు వీండరు పామర వ్యవహారాల ఆంతర్యం తెలుపుండామని వీండరు సరిక దా వారిపట్ల టెక్నిక చుండన కావం కూడా వీంటుంది ఇక మామూలు విద్యాసంస్కర ప్రశాపంవల్ల సంఘంలో వచ్చే మార్పులక ఆమోదులు వేసుణిని, "మారి ఓప్పం మాదే నరై నరి" అన్న కావాన్ని యి రీప్పు లేగ్నరచుటారు ఇది ఏ రూపంలో చూచినా వా ప్రతి వాన్ని ప్రతిమించి ఉదు సరిక దా ఏక్కంగ్కాప్పులు అసలు వా ప్రతివం కాకుండా కూడా పోతుంది ఇందుకు, యి వుపర్గు క్రొర్కొలే ప్రశ్నాడ ప్రమాదాలు పాట, వ్యాం, రెండూ పామరులో ఒకటి గ్రావ్యుల లపున్నాయి కాప్రైయంగా కూడా పాచీకాలంలో గ్రావ్యుల య్యాయి విద్యావంతుల మమకున్న రీప్పు సంఘంలో చాలాకాలంగా వరమంచే పాట అనీ, పద్యమంచే పాటకు ఇన్న మైన వృత్తమౌ లేక పద్యమౌ అని కావందుర్పుడింది లోరుగా పరిశీలన చెయ్యిని కి విండికులకూడా యి రీప్పు సంఘవలయంలో వారేకాంట్లి వారు వరమంచే పాట అనీ, పాటనే నిర్దేఖమై గితం అనీ, అర్ధాలు ప్రాయారు ఈ ర్భాషాతోనే ఆ ర్భా ప్రయోగం కూడా కేందు పరిశీలన చెయ్యకుండా వేసిన పొపాటు పామాన్యులు కే స్తే పెద్దగా పట్టించుకోంగాని లక్షణ వేత్తలైన వారేచేస్తే వస్తుంచిని గుర్తించే వరకూ, మనర్థి తికమక చెదుతుంది

అష్టరచ్చందన్నలు - మాత్రాచ్చందన్నలు

తెలుగులో తోట్టులుల క్రిం 11వ శతాబ్ది పారంథంలో రచించబడిన యొంచలడిన కవితాక్రయ చ్చందోగ్గంథంలో, కావ్యవిశాం గురించి తెలుకూ కణ్ణర్త *

* కవితాక్రయ కార్పుత్వ చిపయం వివాచాస్పదం

ప్రాణ్యనపద్య కావ్యము
గర్భము పద్యమని చెప్పగా ర్యావిధమగున్
గద్యంపాద పరనిక
రడ్లోపిత సవరసార్థ రచనల సెగదు^౨

అని ఆన్నాదు గద్య పద్య శేధాలో^౩ కావ్యం రెండు విధాల
న్నాదు లిఖికా-గేయ-(పాటల) కావ్యం అని ప్రత్యేకించి మూడవ విశా
గాన్ని పేరికూని చూపలేదు

అసల వృత్తాలో^౪ శాఖలయాన్నితం కాని-నడకరేని, వచ్చా
శెస్తో వున్నాయి 26 చృంగమ్మలమ మించి అంశంచై ఎక్కువ అఫరా
లున్న పాదాలుల ఉడ్డి-మారావృత్తాదుల సంగతి చెంగున్నరటేదు శాఖ
లయాన్నిపత్తాలై కేవలం నశిల గీ మాత్రమే కాదు, పాటలవరె పాదా
నిఁఁ కూడా పీల గా వుండే వృత్తాదులూ వున్నాయి రకరకాల పాటలన్నిఁఁ
టిక, మంత్రాబ్దాలవరె ప్రాతినిధ్యం వహించాల యా సంస్కృత త్యంద
స్పృహ మూలమనుతాయి

నాలుగు పాదంబులలో^౫
వాయసు ప్రావచ్ఛు కూడినమ పద్యము వ
చ్యాలియు నిఱుతెరగై తను
నోరిన వృత్తములు కావు లౌసరక్ గృఘులన్

కావ్యం గద్య పద్యాత్మకంగా రెండు రకాలని విడిసినా, పద్యం
వృత్తాల, కాశులు అని, రెండు రకాలన్నాదు లిఖి శాఖారంట^౬

కాశులు మాత్రాసమక
శాఖతి గణపతికి తెప్పుగఁరములార్యు^౭
గితులు మొదలగునవి యుప
కాశులు భూషళ వినూత్సుకాక యశస్కా^౮

ఆంటూ కాచి, ఉసాచి భేదాలలో జాతులు రెండు రకాల న్నాదు ఇంచా చెప్పి కూడా మిన్నుకుండలేము కాతుల్లో తెలుగు జాతులు వేయ అని ప్రత్యేకంగా నిర్దేశించి నీన-తరువోళ-అక్కాల-ద్రీషచారుల లక్షణాలు చెప్పాడు ఎన్నెన్ని విధాలుగా పున్న దేశిచ్చుఁస్సులయినా సమార్థసమ-నిషమాది భేదాలలోనున్న అనంత కోటి సంఖ్యలక్షులలో కిలులలో అంపాల్ని నాలయిపోతా యన్న : ० ५ కవిజనాక్రయ కర్తృకూడా గమనించ లేదు. కాంపై దేశాలులు వేరొన్నాదు సంస్కృతంకుంటో కూడిన రచన అయినా దేశి అనుమతిలేక కుంటో కూడాకున్న గాన అయినా, వర్ణమే ఆపుంది పర్యాయించేశ నొక్కాలయిన గేయాలు కూడా గ్రాహ్యరే అపుచాయి

వృక్షాలు గణ సమకాఢ్యాలు- జాతులు మాక్రా సమకాఢ్యాలు అన్నాదు కవిజనాక్రయక త్రించి : మకాబ్ర్యాం అంచే అకురచ్చయిదస్సుని, కవిజనాక్రయక త్రించి అప్రిపాయం కాని, వాస్తవం ఒకించి సే గణ సమకాఢ్యా నికి, అకుర సమకాఢ్యానికి, సంంధం వుచ్చుది కాని, అది ఎవిజనాక్రయ త్రించంం కాదు అకుర సమకాఢ్యం లేకుండా కూడా గణమకాఢ్యం వుండవచ్చు “రాముదు”-“కాముదు” వంటి వాటిల్లో గురు లఘ్యమర సమకాఢ్యం, గణ సమకాఢ్యం ఉన్నవి “రాముదు”-“ధర్ముదు”అన్నపుడు రెండూ కాఢాలయకాబట్టి గణసమకాఢ్యం వుచ్చుది అయితే, గురులఘ్యమర రాల్లో, సమకాఢ్యం ఒక విరంగా వున్నా, అకురస్వరూప యక్కాపథవ్యవస్థలో సమకాఢ్యంలేదు రాముదు అన్న పుతు ‘రా’ సహాంగా గురువు ధర్ముదు అన్నపుతు ‘ధ’ సహాంగా గురువు కాకుండా, లఘ్యమే అయి, చాని పరంలో సంయుక్తం వుండడంవల్ల గురువు తుపుంది కాగా అకుర సమకాఢ్యం లోపి స్థంది

కాచ్యం గద్య చుచ్చు భేదాలలో వ్యావిధమన్నంత మనిఃపున రృష్టితో, వృక్షాలి గణభ్రమయం గురించి, కవిజనాక్రయక త్రించి పరిశీలనిస్తు కనుండు. వృక్షాలు గణసమకాఢ్యాలే ఆర్థసమ-విషమవృక్షాల కిగణసమకాఢ్యం ఏ కొంతో తప్ప వరిపూర్వాంగా వర్తించరు వృక్ష జాతుప్రశాపి వచ్చాంస్తు అన్ని అప్పటిలోను, సమగణ మాక్రాకారే కానవసరం లేదన్న

సంగతి కవిలన్నాయ కర్త గుర్తించలేదు ఇంశాఅయికే ఖాళిభేదాలని పేరు తప్ప కంఠంలోనూ మాత్రాసమకశ్యానికి కూడా స్తానంపున్నది ఆర్య మూలంగా రూపొందిన గిహ్వపగిమల్లోను మాత్రాసమకశ్యానికి కూడా స్తానం పున్నది ఆర్యలో మాతా సమః త్యం వుండదు १०దం ఆర్యగా రూపొంద రంలో బ్రథమ ద్వితీయ చ్ఛాలలో ఖరిగణం గురువుగా మారణంలో మానత్యమే పున్నా, ప్రథమార్థంలో ఆరవగణం చమర్మాక్రత్యుక్తమై, ద్వితీయ ర్థంలో ఆరవగణం కేవలం, ఏక మాత్రాక మే ఆపుషుండి కాబ్లీ మాత్రాసమకర్మం కానేరదు దీని వ్యుత్కుమం వల్లనే, ఉద్దీపి రూపొంది ప్రథమార్థంలో ఆరవగణం ఏకైక మాత్రాక్తమై, రెండవ అర్థంలో ఆరవగణం చమర్మాక్రత్యుక్తమై ఆపుషుండి కాబ్లీ మాత్రాసమకం కాదు. తెలుగు జాతులసించుటన్న వాటిల్లో కూడా కొన్ని సమమాకాబ్లీలు కొన్ని అసమమాత్రాకాల్భద్రాలు అపుచాయి సీసం, శర్వోజు, అక్షర, రగడ, ద్విపదారి జాతులన్ని మార్యోధ్ర చంద్రగచాలలో కూడిపుంటాయి. అటపెలదిలో ఉరిపాదాలు సమమాత్రాకాలుగానే పుటాయి. బేసిపాదాలుసరి పాదాలతో సమంగా వుండవు సరికచా, తమలోకాము సమమాత్రాకాలు కీరాలన్న నియమం కూడా లేదు సమ అంమక్యాలలో ఏకైనా కావచ్చు కేవల సూర్యోచాలు సమమాత్రాకాలే ఇంద్ర గచాలు సమమాత్రాకాలు కావు చంద్రగచాలు కూడా ఇంతే నల భగచాలు చమస్సు మాత్రాచాలు, చాగా మిలిన నగ, సల, రతలు వంచసు మాత్రాగచాలు. ఉత్సాహం, ఎత్తుకీథియవంటి వాటిలో సమమాత్రాకశ్యానికి స్తానం పున్నది ప్రత్యేకించి కావాలని వట్టుపట్టి సమమాత్రాగచాలేవాడి ప్రాయాలమటుంచే యిలు తెలుగుజాతి వద్యలలో చాలా వద్యాలు సమమాత్రాక పాచాలు కలవిగానే ప్రాయివచ్చు ఉదాహరణకు సీసం కీసుకుంచాం సీస పాదానికి రి ఇంద్ర గచాలు, 2 సూర్యోచాలు కచా వుండేది సమమాత్రాకశ్యంలో ఇంద్రగచాలు “నల” “ఫ” లు రెండూ ఒక వర్గం క్రిందకు “నగ” “సల” “ర, త” లు నాలుగూ మరోవర్గం క్రిందకూ వస్తుయి కాబ్లీ. మిటి మాత్రాసమకశ్యానిన్న రృష్టిలో పెట్టుకుని, సమకశ్యానికి రిన్నుంకాని గచాలనే ఉపయోగించి సీసపాదాలు ప్రాయివచ్చు అంటే కేవల “నల” “ఫ” గచాలు

మా తమే కాని 'సగ' 'సల' 'ర, క' లు మాక్రమేగాని ప్రయోగించి ఆశ్రు వాత మాగ్యగచ్ఛాలు ప్రయోగిస్తే సమమాక్రాకాలుకాయి స, హ(గ) లు సమమాక్రాకాలుకదా. కావాలని చేసే సమమాక్రాకశ్యం వస్తుంది యార్వైన్కంగా ఆవ్యాస్యంగానే ఇరిగితే అరివేసు మాట అంచే బ్యాట్ పూర్వ్యకంగా వ్యాయకషోయివా చవాంగానే సమమాక్రాక్రైన గచ్ఛాలు కొర్క వచ్చు వన్నమాట ఆటవెలది వంటివి తప్ప మిగిలిన తెలుగు కాతులన్నీ ప్రయ్యాపూర్వ్యంగా కావాలమకుంచే సమమాక్రాక గచ్ఛాలు కలవిగా మాక్రమేకాదు, సమచ్ఛాలు కలవిగా కూడా ఉండేట్లు వసంరూపొందించే వచ్చు అరి మనగ చేసుకునే వివడ మీర కూడా ఆధారసడ్డుంటుంది ఇంద్ర గచ్ఛాల ఆరింటిలోను ఒకే ఉక్క యొద్దు గచ్ఛాన్ని ఏరుగచ్ఛాలుగా వయోగించి, ఏరప ఒకి సమాగ్యగచ్ఛాన్ని పునర్వ్యక్తిగా రెంపుగా ప్రయోగించి అన్ని పొదాయా ఆ విధంగానే ప్రాణివీచం ప్రాయకూడదని ఎక్కుమంది? అన్ని పొదాలోను, యింక్క జాలన్నీ ఉగచాలే కెళకాం సూర్యులు జాలన్నీ వగచాలే చెళకాం అమకోండి అందు మాక్రమేకాదు గణ సమస్యం కూడా రాక ఏమోతుంది? ఇంంకూ చెప్పవచ్చేదేమంచేకవిజనా ప్రయ్యాక్రూపకామలు సమమాక్రాకాలని పేర్కొనడం అన్ని సందర్భాలోను వ్యక్తించు కొన్నింటికే, కొన్ని సందర్భాలలోనే వర్తిస్తుందని మాక్రమే.

కాళయాన్వికాక్రైన “ఇద్యాన్మా” , “భుజంగ ప్రయోకా” దివృక్తాలు గణసమక ఉద్ఘాతే అయినా వాటిని మాక్రాసమకఉద్ఘాతాలుగా కావించినా వచ్చేవిశ్రివత్తి యొమిలేదు వాస్తవానికి ఆర్థమ విషమవృక్తాలమ మిసహయిస్తే మిగిలిన వృక్తాలన్నీ గణసమక ఉద్ఘాతేశాపు, మాక్రాసమక ఉద్ఘాతాలు కూడా అపుకాయి అయికి గురువివక్కావ్యవస్తులో మాక్రం ప్రాప్తాకరంమీది అర్థమాక్రమ, దీర్ఘాకరంమీది అర్థమాక్రమ, విషపుష్టి మాడవలని వస్తుంది మాక్రాపుష్టిలో ప్రాప్తమీది అర్థమాక్రమ మాక్రం పరిగణించాగా, దీర్ఘం మీది అర్థమాక్రమ ఉక్కలోకి రాదు కాదు కూడరని, యొ అర్థమాక్రం మీది అస్పిటిలోకి ఉట్టయికే, అస్పిటికూడా, సమమాక్రాకశ్యం వివకుమీదే ఆధారపడి ఉంటుంది అందువల్ల కేవలం మాక్రా

పరిగడనలో సంశ్యోదితమైన కవు, తెలుగు మాత్రామకవ్యింగ్లో
యొ అర్థమాత్రకవల్ల వచ్చే యిఱ్యంది ఏమీ వుండదు

వృక్షాలండె వై బ్రహ్మం మిమంచే ఏ పద్యానికాపర్యం ఆ యా
పర్యపొదాలలో గురు, లఘుపుం క్రమంలో వ్యశ్యాసతకు స్తోనం ఉండక
పోవడం కాబట్టే గడసమకంద్వాల అనంద్ధాయి ఇచ్చుడులు పిషయంలోకి
వచ్చాం! గడసమక లధ్యాత్రేన వృక్షాలలో కాళలయాన్నికాలై రాగయుక్తాయ
కాగల వృక్షాల విషయం అలా వుంచుదాం తెలుగు భాషలు సమమా కా
కాయల-ఆసు మాక్రాకాయల-సమగడక లధ్యాలుగా పై కం ఆవశరించవచ్చు
నని యింపకుముండె తెలుసుకూన్నాం ఏ విధంగా ఆవశరించినా ఆస్తినీ
పద్యాలేకచా ఆసలు లోపుగా పోపరికించవసక్కరించేదు పై తైన పరికించినా
గేయాలలో-పల్లవి ఆమచల్లపులము విడివిచెడిశే-చరణాలో యూ సమ
మాక్రాకశ్య-ఆసుమమాక్రాకశ్య -గడ సమక కావ్యాలలో ఏడో కొకటిగోచరం
కాక తప్పుడు గడసమక కావ్యాలను పరిగడించినా పరిగడించచపోయినా, సమ
మాక్రాకాలను, అసుమమాకాలను దృష్టిలో పెట్టుకుంచే ఏ విధమైన
గేయరచనాచుస్తమైనా విధం వృత్తామ్రవణాల్లో కట్టగా కోటుచేసు
కొని ఎక్కుడో ఒక తోట స్తోనం సంపాదించుకుంటుంది * రాగా, గద్య ఉన్న
మైన రచనలన్నింటని పద్యరచనలుగా పేర్కొనడంలో దాచించ్యమూ వాస్త
వికటే పుస్తవి చాని, ఆహోరిత్య ఉఱాపైకికటలరేవు.

* మాకలా లఘుర్ : స్వాతంత్ర్యపదాసదా

స్వయంపురు వంచ చతుర్మి ద్వితీయ సంఖ్యామూర్తిం యుశాక్రమాత్.

(సంగీత రచాన్వకరః)

అంటూ సంగిత రావ్రుందో శేర్మునపడిన చ, ష, న త, రథ,
కామ, కాణ నామకాలైన మాత్రాగచాలఫో యిక్కడ సంగిత సంవరధంగా
సరిపోల్చి వ్రాయడం ఇఱగలేదు ఈ వృష్టాంగ్య యొసందర్భంలో విమర్శక
కావులేదు

“కచా వా శద్గీయం ముదా పాదవద్వైం
సకా వేవిషం మే నిచానం దచాసి”

అంటూ పాదులుంచే తేవలం పామరుసే కాదు, యిది భుజంగ ప్రయత్నమైతున్న గెయం (పాట) అనే అనుకుంటారు ఇదే విధంగా, శాశ లయాన్నిపోతున్న పాటను అంతు పాడకుండా శాశగపితమైనదిగా తగు విధంగా శ్రూల విరువులో తదినితే అదేందో కొనొక ఘండోబద్దుమైన పద్యం అని (పద్యంచే వృత్తమే కానక్కరలేదు కచా శాఖ్యుంజామల్లో ఏదైనా చావచు కిపండితులు కూడా శావిస్తారు కాగా వృక్షాలను శాఖ్యుప శాశి చృందోథిరాలను మూడుభారం చేపుకొని అవకటించి, గెయాన్ని దేన్న యినా పద్యమంచే దోషంలేదు వృక్షాలలో శాశ లయాన్నికాలువున్నాయి శాశలయ రహితాలూ వున్నాయి, ఇదే విధంగా జాత్యుఃషాంత్రో కూడా శాశలయలకు లొంగేని వున్నాయి, లొంగేని వున్నాయి కాబట్టే కవిష నాక్రయకర్త గ్రంథావ్యాలు - పద్యకావ్యాలు - నికావ్యాలు రెండు రకాంని తెచ్చాడు, * (వృత్త శాఖ్యుపణాతి పద్యాలు, అన్ని అన్ని అవస్థలోము, సమగ్రాకాలు, సమమాక్రాకాలు మృగమే కానవసరం లేచున్న సంగతి కవిషన్నాక్రయకర్త గుర్తించరేదన్నరి వేయమాట)

గిరం అంపై

చారాకాంగా గిరం అంచే పాట అనే ఆర్థం విప్రేత వ్యాపి కాంపింది. ప్రాపిన వ్యవస్థను పరిపిత్తే, తెఱగితి-అట పెలచి-ఎత్తగితి-ఉగ్గితి-

*కవిషన్నాక్రయాన్నికి తరువాతి కాలాలలో లకుడ గ్రంథకర్తలు కొంచెను పద్యగేయాలు ఇన్న వర్గాలకు చెందినవి-అంచే -పద్య-గ్రంథ- గెయ రతనాలుగా పేర్కొన రగిసట్టిని అన్న దోరణిలో జాతి ఇన్న శాస్త్రాన్ని ప్రపంచాలు ఈ ప్రపంచము గురించి విషయ విస్తర ప్రించెక స్తుల సంకోచం చేశయక్కుడ చర్చించటం లేదు

మార్క - దేః

అర్థగితి-మొదలైనని తెలుగు సంస్కృతాలకో శేఖరం లేకుండా, అన్ని గీతాలే అయ్యాయి. అర్ధము ఆర్థగితిదాలను, భరతాది లక్షణకారులు ఆర్థగితాలు వున్నటం చపలార్థగితాలు అంటూ వృత్తాలుగా కూడా పేరికొన్నాన్నరు. వృత్తమే అయినా గితగా కూడా రూపొంది “అర్థగితి” అని ప్రసిద్ధం కాలేదా. అనులు గానం శేయదానికి వీక్రెనశేక్రెనా గితమే తెలుగు వర్యా ఉనంచేవి కాని అంటే దేశియ వృందో వర్యాలన్నమాట) సంస్కృత వృత్తాలనంచేవి కాని ఏ కైనా పాశధానికి కనుకైనవే రచనలో శ్బ్రప్రయోగించే అరిగి విరుపులు, శక్తాల పొందికను బట్టి పాశధానికి అనుకూలం కావడం, కాకపోవడం ఉద్యగుతూ వుంటుంది అంటే పాశధానికి నీలులేదనుకునే నీపాలు, తేటగితి, అటవెలుదుల వంటి వాటిని, “రాశుషవంవలె నడక లేకుండా వచి వుంచాయి” అనిపించే అక్కరలు, మధ్యక్కరాదులను కూడా గానం శేయదానికి నీలుగా రచియించఁ చుపున్నమాట. శ్బ్రఫైన వ్యక్తి కాక ఉయల మర్క్కుం తెలుసుకుని తడనురుణంగా తగు విరుపులతో శ్బ్రప్రయోగం తేసి, రచన చెయ్యగినినప్పుడు అణిని శక్తి యుక్తులమీద అధారపడి యటు వంటి రచనలు అణప్పుకొనుతాయి శక్తాల విరుపుల శేఖాతో రాగశాఖ ఉయలకవకాళం వుంటుందన్న వివక శ్రీ రాళ్ళపెర్చి అవంతకప్రస్తావర్షగారి రృపికరానందువల్ల కాలోలు “శక్తాలము, చంపకమాల మొదలైన వృత్తాలన్నిటి రాగదృష్టిని గాని కాళఉయముల మాపుగాని లేక వట్టి గురు ఉఘుపుల ప్రస్తారముచే వేర్పడని” అని పేరికొన్నాన్నరు పాశదం, చద వడం అనేది శక్తాలకు సంబంధించి కాళఉయ పూర్వకమై రాగానుగుణంగా నషటి విరుపుతో కూడిన రచనవై సాధారణంగా అధారపడి వుంటుంది రచనదం వేయ, పాశదం వేయ పద్మాన్ని చంపదానికి రాగశాఖ ఉయ ఉక్కరలేదు పాశధానికి వుండి శిరాలి. శ్రీ రాగంలో వద్యం పాదాలంచే వచ్చానీ!-వద్యగాన సమయానికి-తగినట్లుగా పాశమనే గాని, తగినట్టుంగా పాశమని కాదు శ్రీ రాగాన్ని ఆరోహించాలిని పరిపూర్ణంగా ప్రస్తరించి పాదికి ఎంతకాలం పదుపుందో అంతకాలమూ, అంతగా ఆ రాగాన్ని పాగలగి వద్యం పాశమని చెప్పడం కాదు వద్యగాన సందర్భంగా రాగాలాపనలో పూర్ణ కాలాన్ని ఉపయోగించాలనదం, ఛందప్రస్తావంలో

పగ్గుసుర్యాది లభ్యం శంగా పూర్తి ప్రస్తారం అయితేనే తప్ప పద్మాలకుడం గురులమువ్యవస్థ పూర్తి చాదని చెప్పిడం వంటి కాగలదు పాటలైనా, కైవెం పాదాలనేలెదు పద్మాన్ని తచువమా వచ్చు పాదమావచ్చు అన్న టుగా, పాటను కూడా పాదమా వచ్చు పదపమా వచ్చును ఈ విషయం సంకీర్తనా లక్షణ కాదులయరికి నిత్యానుభవంలో తెలిసిందే అయినా ఎవరూ పట్టించుకున్నట్లు కనపదదు అంతపరకూ పాటపాదాలనడం తప్ప, పాటపరవ వచ్చునన్న మాటలు అందరూ విష్ణురించారనే చెప్పవచ్చు వాశ్రీకరామాయణం, "పాక్ష్యగేయేచ మధురంగా మంచం చచువమా వచ్చు పాదమా వచ్చు పాటపాదదం పాహిత్య సంగీకాల సమైక్యస దృష్టితోనూ శేం కేపం పూర్తి సంగీతదృష్టితోనూ ఇగపచ్చ చదనడం సాహిత్యభావ శాస్త్రారిథమం వివేచనాత్మకమయిన రృష్టితోను, శేం సంగీత రృష్టితోను-అంచే రాగకాళలయ లక్షణ వివేచనాత్మక మయిన రృష్టితోను-ఇరుగవచ్చు

పద కవిత

పద కవిత అంచే చాలాకాలంగా కిర్తనలు, గీయాలు వంటి కవిత మా కమేళన్న కావం కవిపండిత విమర్శలలో పొరపాటుగా ఏప్పిది పున్నమి. పదకవిత అనగా సరియైన అర్థంపిమితో జెలుసుకునేముందు, పూర్తార్థాదులు కూడా మనం తెలుసుకోవడం అవసరం ఆనలు "పద" శాస్త్రార్థం గురించి పరిశోధములు లోతుగా మన్మయ ర్ఘృతంతో చూచినట్లు ఉనిటదు పద శాస్త్రానికి "చిహ్నాం గురుతు, - వంచన-కళాస్తానథెనం- పాచం ఆదుగు-శాలు) (పదస్యః ०-అదుగుతోః అదుగుచెనుచం) - వాయిజం (సెచం) - ప్రతిలం- రకణ-కిరణం- ప్రయత్నం- ఉర్ధోగ్రం-సుబంత కొంత శాస్త్రాలు-శాం-పార్థం (సముత్తు) - పీటః "దు-వాయిం- కాటిఅదుగుఖార-పాట" అని అర్థాల పున్నట్లు విఫుండి. పులా పేరొక్కంటున్నాగు. కవితకు సంబంధించినంపగకూ, పద శాస్త్రానికి శాలు-అదుగు-పాచం (అంచే స్వయంభాం - కాంచాగం) అన్న అర్థాన్ని యిప్పటి పదపూ విమర్శకులు పీకరించారు పదం అంచే పాచం - శాం అదుగు అన్న అర్థ రృష్టితో పదశాస్త్రాన్ని శురస్కారించుణి నృక్ష

వరమై “అచుగు” “చారిపిందు అన్న ఆటాన్ని మేళించి పాటలు నృశ్య సంబంధమయినవి కాబట్టి “పరవు” అన్న శక్తానికి పాట-గీటం-గీయిం- భ్రమ అని ఆర్థం చెప్పుకున్నారు. పామంచే సేణిగ ఆనే చారిఅదుగు. వేష్టు, మదమ, మంచుకువైగా కొంత రఘవంగా ఎత్తుగా చారి వేళ్ళ తై శాఖం వరకూ వుండే పదేశాన్ని పాదం అంటాం. ఈ పాటాన్ని (చారి శాఖాన్ని) పదం అని కూడా అచుచ్చును ఏరుచుంచే శల్లు అని ఒక అర్థం ఉన్నదని లోగడ గుర్తించాం ఇక్కడ ఈ విచిత్రం ఉన్నది పదశబ్దం పాద శక్తానికి వర్ణయిపరమే కాని, పాదశబ్దం లోకశాఖానికి వర్ణయిపరంకామ పాద శక్తానికి ఎన్ని అర్థాలున్నాయో అన్నిటిని, పదశబ్దానికి మనం చెప్పు వచ్చు కాని పదశబ్దానిన్న అర్థాలన్నింటిని, పాద శక్తానికి చెప్పురాదు ఉచాహారణకు, పద శక్తానికి, శబ్దం (సుఖంతం, తిఖంతం) అని ఆర్థం ఉన్నది కాని “పాద” శక్తానికి శబ్దం (సుఖంతం, తిఖంతం) అని ఆర్థం చెప్పురాదు ఇదే యిక్కడవున్నవిచిత్రం పదవాక్య సంబంధమైనది అంచేశబ్దపాక్యసంబంధమైనది అన్న ఆర్థం “పాదం” అని సంబంధార్థకంగా వాడవచ్చును.

విశ్వ దృక్పురంతో విశేషంగా పదశబ్దం వయోగిం కటదిన సందర్శాగా సు ఒసిద్దంగా ఓం కృషంతోకటి తెలుగులోబట్టి మొత్తం రెండుకని పిస్తున్నాయి తేషకావ్యాలలో ఇక్కడై నా ప్రయోగంబడితే ప్రయోగం బడి వుంచు కాని యిస్పును పేర్కొన్నటున్న రెండు ప్రయోగాలకు దక్కినంత వైప్పటిం అన్నిటికి రక్కు తుంగమకోచు కాఫిచాను కుమార సంభవంతో చంచనుర్గతో పార్వతి ఇచ్చు పరిగా కోరి శంసిట్టికై తపస్సి పీస్తుంది ఆమె తపస్సుకు సంతుష్టుడైన ఇనంకగురు ప్రపూచారి పేషంతో ఆమె వద్దకు వెళ్లి సచ్చారాలు స్వీకరించి చల్లగా యిలా అంటారు.

ప్రయుక్త సచ్చార విశేష మాసాలైనా
నమాం చూం సంవత్సరాలైనా
యిః సచాం సన్నతగాంతి. సంశం
మనిషిస్మార్త పరిన ముచ్యతే.

ఇందులో “సంగతం మనిషిరిస్తువై వదిన ముచ్యుకే” అన్నాడు
జ్ఞాన్యుదారి ద్వారా కాఁడాసు - “సా వరుకెను” మనడంలో “వరు” రథ్యంచేత
జ్ఞాన్యం-వాక్యం- కాలి అదుగు-అన్న మూడు ఉట్టాయా వరి గృహిశాలు
చావాంగ్ను దృష్టి కాఁడాసుకున్నువి మనిషులో దొరబుసులు కలసి నడ
చినా-(అంచే దొరబుగులు వేసినా) దొరు మాటలు మాట్లాడినా - దొరు
వాక్యాలు * మాట్లాడినా స్నేహం దొర్చుదుపుంరని కాఁడాసు కాఁడం-
యూ సంస్కరంలో కాఁడాసు “వరు” రథ్యాన్ని మాట- వాక్యం అన్న ఉట్టా
లోను “కాలి అదుగు” అన్న అర్థంలోమా జ్ఞాన్యుగించాము

కవిషాక్రమయక ర్త సంఖ్యార్థికారంలో రెండవ పద్మాన్మిళు యాగ్రంభి
విభంగా రచించినాడు

గురు యతి గణముల పూచాం
ఘరుహంయల తెఱగి సుకవి బుధజనముల నా
దరమునే దలఁచి తచ్ఛాళం
బరహిత చరితుయ కినేంద్ర మిత్తి మెయిన్

ఇందులో చివరికాదంలో తున్న “వరథ్తి” లోని వగ రథ్యం
గురించి పెర్చగా వట్టించుకోవలసిందేమిలేదు. కావాలముకుంచే యిక్కుచూ
చేపోర్కం చెప్పునచ్చు. దొరోఁధంగా సరివెట్టుకోవచ్చు- కాని తోరిపోఁ
లోని “పాచాంబురుహంయల” అన్నప్పుడు మరం గుర్తించవంసిన విశేషం
తున్నది ఛంచిపోంగా మాటై గురు - ద్రీమాక్రారూపమైన గురును. యతి-
యతి = అఫరమైతి - గణముల - మగచూడిగణముల-పాచాం నురుహంయలకు
- పద్మ పూర్ణాలకు-ఎఱఁగి = నమస్కరించి అని అర్థం వస్తుంది
ఈ ఛంచిపరమైన అర్థంలోనే గురుయతిగణములలోకూడిన “పాచాంబుర
హంయలకు” = ఇల్ల సంబంధమైన - తెచ్చా - వాక్య సంబంధమైన వచ్చాలకు
అనికూడా అర్థంవస్తుంది మామూలగా చూచే గురు - విచ్చే సేపిన
గురునుల దొయ్యిక్కయు, యతి = మనిష్యుల దొయ్యిక్కయు, గణముల =
సమూహముల, పాచారవిందములకు - పాదవచ్చాలకు (కాశ్ముకు) ఎఱఁగి
- నమస్కరించి అని అర్థం వస్తుంది ఇక్కడ గురుక్కానికి తండ్రి అని
గొప్ప వారు అని మాడా అర్థం చెప్పునచ్చు

* ‘వరు’ రథ్యాన్ని వాక్యం అని మాడా అర్థం తున్నది

శాఖాసు “పద” శ్లోన్ని మాట-వార్షం-కాలి అడుగు అన్న మూడుశ్లోలలో ప్రయోగించగా కవిజనాక్రయక త్ర పదా” శ్లోన్ని శ్లో సంబంధమైన-వార్షంఖంధమైన-కాలి అడుగు-పద్యపాదం-అన్న నాలు శ్లో ప్రయోగించాడు.

పాట్టురికి సోమన “శహికామూపిక ద్విషర హేతువగుట ద్విషర శాఖరగు” అని విశిష్టంగా పేర్కొన్నా ఆది కేవలం అశిమాక పురాతన మైసై-ద్విషర శహికామూపిక ద్విషర హేతువగుణానికి శాస్త్రియాల ఎని శించు. ఈ దృష్టాన్తా ఆలోచించినస్సుడు “ద్విషరా” దులఫలితమేమిలో పేర్కొన వలసి వస్తుంది. కాగా సోమన శాపం కర్కు సహంకూడా కాదు.

భందరాత్మ దృష్టిలో చూచినపుడు కొట్టవచ్చినట్లు మనకు పద శ్లోం కనిపించేది ద్విషర-ద్విషర-చతువుర- (చౌపద) పట్టాదివంతి శాటిల్లో ఒక ప్రాచీన శాలంమంచి కూడా 70 చె. క్రీ. శ. 11 క శాశ్వతం పూర్వాంగ శుంచి కూడా ద్విషరాదులు దేయ భందస్సులన్న శాపం ఏర్పడి ఉన్నది.

గాయ్కృ త్రిముత్ బగశ్యనుమ్ముత్ క్లోసహా
ఏహామ్యష్టిహః కష్టస్థాపీః శమ్యమ్తుశ్శ్వ
ద్విషరాయాశ్శుమ్ముదాస్త్రి పదాయాక్షపట్టదా:
విశ్వవ్యాయాక్ష సహస్రాః మాచిథిః శమ్యమ్తుశ్శ్వ॥

అంటూ యఱక్కేవం 28వ శాఖ 85-84 మంత్రాలలో భంద స్సులూ ద్విషరాదులూ దేవేర్కొన్నాళభ్యాయి కాగా ద్విషర-ద్విషర-చతువుర- పట్టదులు దేయచ్చంద్రాముకొనడం సరికాదన్నమాట గాయ్కృశ్యది భందస్సులను పేర్కొన్న మంత్రానికి తరువాతి మంత్రంలోనే ద్విషరాదులు పేర్కొనడం వర్ల అసలవి దేయాలు కానీ అసంగ్రంగా జెప్పవచ్చు సన్న మాట ప్రస్తుతోదాహారణము బట్టి పద శబ్దం పేరకాలంలోనే సాంకేతిక

పదంగా పొదార్థంలో ప్రయోగించబడిన ఆమోదించక తప్పదు * వేద కాల నిర్ణయంలో అటి పొయిశేచాలున్న సంస్కృత శామకుగాని అర్థ వాళ్లుయానికి గాని విశ్వాసశ్వార్యకంగా చూచినా-చారిత్రకంగా చూచినా వేద వాళ్లుయం తొట్ట తొరిచచన అన్న సంగతినిర్మివాధార్సురమైన విషయం మరి తొరి సంస్కృత రచనలోనే ద్విపదాచాలుకు స్తోసం ఉన్న ఆన్ని ఆని సంస్కృత భిస్తుమైన దేయియ భృందమ్ములని మనం యొ విధంగా శాఖించగలం? ఇక్కడ మచం పుర్తింతచలసింద మరొక విశేషముండి ద్విపద-గ్రత్రితర- తలుపురలలో 'పూ' శబ్దమే మనకు లడడ గ్రంథాలలో ఎనిమ్ముండి 'పట్టుద' మనుశ్రం 'పట్టుది' గా లడడ కారులు స్వవహారించారు "ద్విపదాదుల్లో" పదశబ్దమే వాదినపుదు 'పట్టుది' అన్నప్పుడు మాత్రం పదశబ్దంలో 'పట్టుద' గా ఎందుకు వ్యవహారించకాడరు? యఱక్కేద మంత్రంలో అన్నింటిలోనూ 'పద' శబ్దమే వాఢండించి ల్యాఫికులు పట్టుదిగా వ్యవహారించడానికి అప్రామాణికి మని మనం త్రైసిసున్నరైము త్రైసిసున్న నవసగం శేరు కూడా ఈ వద్దులలో 'అష్టవది', ని 'అష్టవద' గా పేరొక్కన్నా నిర్దిష్టమే కాగఁదు. అయికి యా దృష్టాన్య ద్విపదాల్లో కూడా ఇష్టపథితమైన 'పది' శబ్దాన్ని వున్మోగించి "ద్విపది" - "గ్రత్రితర" - "చకుపుది" అని కూడా మనం ప్రయోగించుకో వచ్చునని ఆమోదించఁ తప్పదు ఇటువంటి ప్రయోగాలు శేయడంలో వచ్చేనస్థమూలేదు ఉండే కోపమూలేదు.

భరతుడు సాట్యోప్త్రంలో చకుర్కుభాగ్యాయంలో కవిత గురించి యూ క్రింది విధంగా ల్రాచారు.

* ద్విపదాదులలో ఉన్మోగించబడిన కట్టి 'పద' శబ్దమూ ఈ 'పద' శబ్దమూ అన్న సంబేహానికి అస్కారమిష్టూ "ద్విపద" అని శార్డు శేయారులు తమ రచవల్లో ప్రయోగించారు దీన్ని గురించి ముమ్ముందు చర్చించడం అయగుతుంది.

ఏం శబ్దవిధానై ర్యాస్తార వ్యంజనార్థ సంయుక్తి :
 పరంధాణ క్రవాగ్య నిఖల్చ బంధాస్తు చూట్టానా,
 విశక్త్యంతం పరం ఛైయం నిఖల్చం చూట్టు మేవచ
 త్రప్తమార్థ పరస్సేహ సంవితోర్ధవ లక్షణమీ
 అనిఖల్చపరం ఛందః తథాచానియతాకరమ్
 అట్టాపేక్యకర స్వారం ఛైయం చూట్టు పరంబుక్తి :
 నిఖల్చాకర సంయుక్తం యతిశైవ సమన్వితమ్
 నిఖల్చంతు పరంఛైయం ప్రమాణ నియతాక్యకమ్ :
 పవం నానా సంయుక్తి : పూర్వే ర్యాగ్య విభూషితి :
 చతుర్మి స్తు తపేమ్యక్తం ఛందోప్యక్తాధానవత్సి
 పదింశతి : స్వృగ్ంశ్యేఃి : పూర్వే శ్యంధాంసి సంఖ్యయి
 సమమర్థ సమంచైవ తథా విషమ మేవచః
 ఛందోఛైయం సమాసేవ క్రిపిథం కృతమిష్యతే
 నాసావృత వినిపున్మాన్ శబ్దమైయైపుమన్మృగ్ంశా
 ఛందోహీసో నశల్మో ఉస్తి నశందళ్ముల వర్ణికమ్
 వివంతూకయ సంయోగా సాట్యస్వేధోదకస్వృగతః

“ఛందమ్సి లేకుండా శబ్దిలేదు శబ్దిలేకుండా ఛందమ్సి లేదు”
 అని పున్న యచ్ఛాన్ని చెప్పిన శరకుడు కవితమ నిఖల్చమని, చూట్టుమని
 రెండు విధాలుగా పేరొక్కన్నాడు నిఖల్చం ఛందోఖర్మమన్నతుంది శాఖట్టి
 నిఖల్చ కవితమ ఛందోఖర్మమనవచ్చుము ఆయికే శరకుడు అనిఖల్చపరయుక్త
 మైన అనియతాకర కవితమ కూడా అంశే చూట్టున్ని లేదా గర్యము కూడా
 ఛందమ్సి పేరొక్కన్నాడు. ఛందశబ్దాలకు అవివాధాన సంబంధమన్నరని
 వచ్చాడిని శరకుడు గర్యం ఛందమ్సి కారని యొల్లా అంటాడుకి పరి అక
 రాలుండ నక్కగలేదు నాలుగు మాటలుండ నక్కగలేదు రెండుమూడుక
 రాలైనా ఛందోఖర్మమే ఒకే ఒక అకరమైనా ఛందోఖర్మమే ఆయినప్పుడు
 గర్యంఛందోఖర్మం కారంశే యొల్లా చెల్లుందికి అందుకే శరకుడు గర్య

కూడా చందోళ్ల మేనని ఆరిప్రాయం పెల్లిస్తూ అయితే అదినియకాకురాలు శేఖి అనిబద్ధ పదం కాటటి పర్యం కాదిన్నాడన్నమాట 40మిపల్ల నే 'అనిబద్ధపదం చంది' తథాదానియకాకురమీ' అన్నాడు. అసలు కవిక లక్షితపర్యగూపమైనట్టేనా, గేయరూపమైనట్టేనా పదమనఁడుపుండని భరతుడే కొట్టణీలక స్వప్సంగా చెప్పాడు విభక్త్యంతం సదం. కవిక పద (48) సంకలితమై ఆవిష్కారమాపుంది కాటటి 'పదసంకలితమైంది' పదం అన అదింది పద క్రాసిక వాక్యం అని కూడా ఆర్థం తున్నరని గతంలో గుర్తించాం పద సంకలితమైంది వాక్యం కాటటి పదమనఁడింది పదాలతో విషాదమైంది-పదమయిమైన పదాలతో— అంచే వాక్యాలతో నిబద్ధమైంది. 'నిబద్ధ పదం' అసలందింది ఉంచే సమ-ఆర్థసమ- విషమవృక్షాలతో ఏదైనా కావచ్చు. గేయమైనాకావచ్చు నన్నమాట. గద్యాన్ని ఏ వంక చూర్చ మంటూవే- శేపలం చూర్చ మనే అనశేధ - చూర్చపదమని కూడా అన్నాడు భరతుడు- మరోవంా గద్యాన్ని అనిబద్ధపదంగా పేర్కున్నాడు నిబద్ధమైన కవిషు పర్యగేయాలలో కైనైనా నిబద్ధ నమంచే కోషమేలా కౌపుంది? ప్రమాణియకాస్కాక మై పాదాలతో కూడినది ఏదైనా ఒట్టబద్ధపదమన్నాడు భరతుడు. ఈ నిర్వచనంలో సమ - ఆర్థసమ-విషమాది వృక్షాల గేయాలన్ని అంశాల్లోనమైపోకాయి భరతుని నిర్వచనం ప్రకారం చూస్తే పదాలైనైనా గేయానైనా పదమన వచ్చునని స్వప్సపదుపుస్తుది మరి అనేకమంది ఆధు నికట కావించినట్లు పదమంచే గేయమని-అదికూడా సృష్టప్రంగా కాలి అదుగుకు సంబంధించి పోపరమైన సాంకేతిక పరంగా రూపొంచిన కళమని అమరోవదం సరికావన్నా మాట పద (48) లద్దమై రూపొందుపుంది కాటటి పదమనఁడిందన్న భరతుని నిర్వచనం చాలా సార్పకంగా తున్నది

క్రిః 48 వ కాటటంలో తున్న శార్పుడేనుడు సంగితంలో అమోఘమైన పరిశు శేఖాడు అనని పాక్రమకు "సంగిత రక్షాకరః" అన్న లక్షణగ్రంథం పరిమితం భరతుడు సాట్టుకాప్రాప్తంలో కవిక గురించి ప్రత్యేకించి సరం గురించి చెప్పిన దానిని శార్పుడేనుడు గుర్తించినట్లు : నిష్పత్తిన్నది కాని భంచాన్ని విషయాలలో చాటి : యుచ్చస్వాపాల వివేచనలో యొక్కపగా శార్పుడేనునిః అమరవం తున్నట్లు కానరాడు 40చే

శాంతిని చాలంలో అందుకివందిత లోకంలో మార్గ-పేరిషట్టెన అట్టి
ప్రాయశేధాలూ-అటిమాన నిగదిమానాబూ-శాగా కరెక్కాయి-శాగా వశ్వా
స్వేచ్ఛాపరతక్కుం-పూర్వమైన శాస్త్రపరిష్కానం లేనందువల్ల మార్గచుండమ్మని
అనుకునే వృక్షాలను కొండరథిమానించి వేయియాలముకునే ఉండమ్ములను చులు
కనగా చూడడం ఇరిగింది కేంచ్చండమ్మని మార్గచ్చండమ్ములో సమానమైన
దేనని సమ్మించుకుంటూ కొండరు రచనలు కొనపాగించారు గేయాలన్నువి
పామాన్యంగా దేశిపరాంపుతాయి కాలట్టి యా మార్గ-పేణి మర్మాలో
సంగీళ్చులకర్ణంశాపశ్యం మైన గేయ వాణ క్రూయం కూడా హేణ త్యాగమై
మార్గ-మార్గగాములచేక చిన్న చూపు చూడటివల్లు సృష్టివమున్నారి.
ఇటువంటి పరిష్కితుల్లోనే శార్పిల్లు కేసులు అగాథమైన తపసంగిత శాస్త్రపరి
ష్కానంలో యా సంగిత రశ్మాకర గ్రంథాన్ని మహాపాగరంగానే నిర్మించారు

ఈ సంగితరశ్మాకరంలో "ప్రథంధాధ్యాయ" మన్న పేరుగఱ
నాలుగవ అధ్యాయంలో ఈ కాథికామైన ప్రథంధాలగురించి పేరొక్కన్నాడు
భరతువలనే ప్రథలం గర్వపద్మాత్మకంగా రెండు విధాలన్న శాఖాశ్చే
వెల్లించాడు అయితే భండస్తాలాది నియమాలలోకూడిన రచనము "నియ్యక
ప్రథంధం" అనీ ధంస్తాలాది నియమాలులేని రచనము "అనిర్యక్త ప్రథంధ"
మనీ యా క్రింది విధంగా పేరొక్కన్నాడు.

అనిర్యక్తశ్శు నిర్యక్తశ్శు ప్రథలో ద్వివిధిమాతః
కస్తస్తార్థ నియమా దార్ఘ్యస్థాపిష్ఠయమౌత్పరః॥

ఈ లక్షణం కెప్పుడానిపూర్వంగిత, గాన, ధారు శేధాలు వివరించి
ప్రథంధాంగాలు పేరొక్కన్నాడు గానంయాడా "నియ్యం-అనియ్యం" అని ర్యి
విధంగా సృష్టిపరచాడు ప్రథంధాంగాలు చెప్పు

ప్రథందోషం గానిపట్టతస్య స్ఫుర్తు రియదం పరమ
శేనకః పాట కాలోన ప్రథల్న పురుషస్యతే॥

అని "పటం" పటంగాలలో డఱన్నాడు. అయినా "పట"
రశ్మాన్ని ఒప్పు ఒప్పు సందర్శాల్లో ప్రయోగించారు "పీర శ్రీ ప్రథంధం"
గురించి తెల్తూ

వదైక్షమయ తైర్పట్టా
పీర ప్రింగ లియతే

అన్నాదు-అ పెయినే “మంగళావరణ” ప్రఖందం గురించి
ఉత్తు-

యమ్మగ కైన వద్యేన గద్యవద్యేన వాక్పతః
కైంచ్చాగ్ మంగళాచారః సనిస్సారుః స్వారాన్వినః

అన్నాదు-సుట్ పంచమ కై రాగంలో గానం చెయ్యిరిన
రతన గ కైన వద్యేన-గద్యవద్యేన వాక్పతః-గాఱవతరించాలనడంలో “నచ్య”
క్ష్యాన్వి కేం “వృత్త” పరంగానేచాక దేశి చ్చందమ్మలనఱకే వద్యం వరం
గావేచాక “పర” పరంగా - 40 పే - పొటుపరంగాకూడా ప్రయోగించాడని
సృష్టివచుతుష్టుది వివిధ దేశాపల్లో గానంచేయలకే “ఏపి ప్రఖంధా” 4
గురించి ఉత్తు పీపి మూడు చరచాలంటాయని (ప్రయాచాం తరచా
సాంమ్యః) 40టూ

అదిమధ్యాపనై : ప్రాణై రేణై కైయై : దేవకే
చందోర్పుహుథిగైయా టియ్ బనపుఽహారా :

అన్నాదు-“ఏపి పదంతడ స్తో” అని ఏపిని పదంగా పేర్కూంటూ నే-
అరి-భుర్ధు-అంత్య పొంపు ప్రథి పొదంలోమా పుంచాయని-అంతటిలో ఆగక
“హందోర్పుహుథిగైయా” అన్నాదు ఈ “ఏపిపద” మైనా నీకై తండ్రి
ఉర్ధుం చావని ఉపానిధాత్రైన చందమ్మలలో ఉర్ధుముహున్నదని శార్క్ష్మి దేవును
విశ్వమ్మంగా వాక్యాంచించాడు 40 పే “ఏపిపదం” యొ చందమ్మల్లో ఉర్ధుమైన
కైనా “పత” మే వస్తుమాట.

కై పకాలనఱదిన పేట్కు పదరచనా ప్రఖంధాలను, ప్రత్యేకించి
మాగ్దిక్ష్యాన్వి రచనాపరంగా పేర్కునకపోయినా మాగ్దిరచనా ప్రఖంధా
అను కూడా శార్క్ష్మి దేవును విచరించాడు అయితే గతంలో సేను పేర్కు

ముట్టు సని తమైన చ రాత్రు ~ క్లాన్ ఠా త్రు లో ~ గిత రాస్తాన్ని
కున్న అవినాశాన ~ ఈ ధాన్యి గుర్తి దే విమర్శాపాటవ కొరవడి దుష్ట
కారోలు- పర” నిర్వచన విషయ లోను పట ధ లక్షాలను నిర్వచి చద
లోను క్రమమైన సూప్రథిద్దమైన అశేయ మై తర్వాను మైన వయవివేచనా
శాఖమాగ్గాన్ని యొర్పురచు ~ కోయి దు పరా స్నీ పర్యాలు కీయ
లు మైవైనా చదవడని పాడాని వీరైనవే న్ను రాత్రుయ విషయాన్ని
ఎక్కుడైనుడు పూర్తిగా గుత్త చకపోగునా లిగా గుర్తి చిన్నట్టే కనిప్పు
న్నది దియోధ బ్రాల ఉ గు చిచెప్పు

శ్వసాద్యి పథే స్వార్డ ద్ర్యిపథ స్వరము ~

కాలవాన నక లో వా నచ్ఛైయ్యగు వ్యథ

అన్నాదు ద్ర్యి ధ బ్రాల ధ ” “కాఁహీన సకాలోవా” అప్ప
తుండన్నాదంచే దీన్ని కాలరహిత గా చదవనూవచ్చు - కాల సహితంగా
పాదమావచ్చు ని మంచపథ గా ఫోషిస్తున్నాదన్నమాట ఈ ధ రమ్మ
పైయ “ద్ర్యిపథ అన్నామ ~ న్నాప లోతున్న అకరగడ సమవృక్తాల్లాస్సి
“తోధ కొరు దీన్ని దొధక - తోరక తోరక గా టూడా వ్యవహారిం
చారు వృక్తాన్నే “ద్ర్యి ఉ” అన్నాగిని కొదు భావి చారు మామూలుగా
మన దేయ చ్చం ఎన్నగా భావి చింటణ చెప్పుకు టన్న “ద్ర్యిపర” క
మూడి క్ర జాలు ఒక మార్గాగడ వుటు ది మాత్రల తెక్క పు దృష్టిక్క
చూసే ద్ర్యిపదలో మాత్రలు యొగాలు ప్రయోగి చినా పాచాని కె -
స ఖ్యలమగ్గు ఎ మితిలో నిలద్దమై వు టాయి తోధక” వృత్త లక్షాన్ని
దృష్టిలో పెటుకుని మాగ్గాగడన ఎద్దంతిలో పరిగణిసే పాచాని కి మాగ్గ
య టాయి వివిధే క్ర మార్గ జాలలో ద్ర్యిపరలు విభిన్నాలుగా రచిం
చూసే ఆయి ద్ర్యి ధలో దేనిక్కెనా కే క్రిష్టీన్ - ఇతి అతిఖిగతి - కరి
అతిఖిగతి చ్చ జాలలో దేనిలోనో ఉక్కానిలో స్థాన లభి చి కీరుకు ది
అ చే సున దే అనుకొనే ద్ర్యిపర మారచ్చ దన్సులోదే అనుమందన్నమాట
శూర్య ఉత్తర పాచాలలో అకరమాగ్గా దిన్నుశ్శ్వ యొర్పుదికే అవి విషప
వృక్తాలుగా రూపొ ది యొ చ్చ రస్సుల కే సాంకర్య తో ప్రాతినిధ్య తపి

ప్రాయని మన గుర్తి చారి ఏమైతేనేమి ద్విషపద ఒక్క ద్విషపదేశాదు-గర తో
పేరొక్కనుట్లు ద్విషపదాదులన్నీ దే యంతా వై ప్పె కంవికాను *

మ త స్వప్న కావడానికై ఒక పర్వ పేరొక్కని వివరిస్తాను
వీరభావ భావపు త్వయి విధుగొ వారహా
పోర చారి గుర్తి పోరితా మథిరసా

చ ॥-256 చ

ఇచ్ఛారిగా చ ॥ १ ర గా ఇ దుమళి వ ఇయ లో ఒక పర్వ
తున్నరి-మాక్రా చ్చ కోబగ్గ దా దే గా భావి వలుషు ఉక్కాహా కడ
దీని న పోతు ది అసలు చావ్య లో ఉక్కాహా గానే పేరొక్కనలదింది ఏదు
మార్గాగచాలు ఒక గురువుండ ది నాగ్గు గచాల తరువాత యథి ఉ పో
ఉచా హా ఈ లకణ వై పర్వాని న పోతు ది అయితే మార్గ చుండమ్మ
రృష్టిలో—పాదాని న అష్టాలు దే అభిష్య చ్చ ద లో ర ఇ ర ఇ
ర గచాలలో ఉ దే సుగ థి వృత్త లకణాని ది లక్ష్య అపుతు ది ఈ సుగం
థి ఈ తి-ప్రకా తి చామర అన్న వివిధ నామాలున్నాయి దీని ఈమ్ము
రవ అషర యథి దే గా భా చిన ఉక్కాహా లకణాని సరిపోయిన వై
పర్వం సంస్కృత చ్చ చంలో సుగ థి వృత్తలకణ కలదే అయితే ప్రతి
ఉక్కాహామూ ను థి కా-సేరదు ఏదు హాచాలు గురువుకండే సుగ థి
సరిపోతు ది నగడ మిత్రిత్వమైతే ఈ థి కా-సేరదు - అప్పుతు మరొక
చండంలో మరొవృత్త మతుతు ది

ఈ దుపాదాలు కలది కాపట్లు “ద్విషపద” ను “ద్విషపద” అనడమే
ఉత్తమంగా ఉ బు ది ఈ వ ఇచ్ఛాపరిమితి “ద్వి” వరకే శేరు చా “ప్రతిపద-
చతుచూర-పట్టిర” ఉలో ఈ హాద్యమీ ంది చా సామాన్య గా చచ్చాంస్నీ
చతుచూరంనే విషయ శేరు కాగా పాద న ఇచ్ఛాప మితి కారణ గానే

* ఈ పద్మిలోనే ప్రతిపద-చతుచూర-పట్టిరులు వివిధ చ్చ రఘుల్లో
అంతర్లీన మతుకాయి

యిటువ టి వేల్ల యొర్కుధ్వాయసుకొనడమే సముదిశం ఆ తే కా దు
"సతాం - కాలహిన " అవడ వల్ల ద్రైవరథ" అన్న నామ వచ్చియన్నట్లు
శార్క్లు దేవుడు వేరొక్కన్నాడు గాని యి దులో తర్కసహమైన యధార్థ
శాని వస్తుఃశిని ప్రభిలి లి చే యధార్థ శాని లేదు కాల సహిత గా కాల
రహితంగా యొచ్చ దయ్యాకై నా రచనలో మలచవచ్చునని లోగద వేరొక్క
స్నాను ఈ దృష్టాఖాదా శార్క్లు దేవుని సతాల-వికాల "ద్రైవరథ" లో "థ"
శారాని స్థేస లేదు కిన్ని కేవిన్నపంగా శాచి చినా ద్రైవరి ప్రశంగా
శార్క్లు దేవుడు వేరొక్కుడి మరొ టి పున్నది కు కగాయి ఉ గరువు కిని
పొద పామాన్యలకుడి మాక్రావ గణం దృష్టాంబ మాక్రలు చ ర
వర గా యొర్కశకాయి కాగా కిని దే ద్రైవరగా శాచింపండి చాని అడ
చాని సమ్మాయ కుదురుడు పాయలొ ప్రశంధం గురించి వివ మ్మా

పాయలొనకాలేన పాయ కీలాద్ది రాజపా

గద ఈ పర్యాణ కేళి పర్య ఈతు చమ క్వా
పూరా క్రు మత్తరార్థ వాద్యేవాకాలయితం యది
అర్యాయ ను ప్రచారి క్రు కుట్టి క్వాది మేదశే
స్వరే దై స్తు రియదై నకాలై రచికామాకా

అని గర్య పర్య అక్యాలను వేరొక్కని చమ క్వా పర్యాలు కూతా
"పదా రే పదై స్తు రచికా నన్నాడు ఠి క్రు థ గురించి
వేరొక్క టూ

భ్రాటాది వదై పాశై క్వయదై స్తుం వక్కిత
అర్య గికాగసి వికాంరస్యాం పాచుము_కు

అన్నాడు అర్యాగిత క దాల న ల చానిను వేరొక్క టూచే చెప్ప
ఉడిన యి ఉటంలో "క భ్రాటాదివదై " అన్నమాటను చూచికండ ప్రశంగ
సంస్కృత ఠిన్నమైన భ్రాటాది దేశాపా పదాలలో విర్కుంచతగించస్తు శావ

అధివ్యక్తి వఱడిందని కొంకరు శాచి రారు ఇది సరికాదు కర్మాతి
డేశ శాచల్ల కండం ప్రాణే ఒక సమపదాలు ప్రయో వఱడకుండా
షైపం అన్న ఎకపదాలే వాడాలన్న నియమ ఒక్క కన్నడ శాచలోనే
కాదు యొ డేశాచలోహాడా లేదు ఇంగ్రెడిషాడా “పద” రాట్లని పద్మ
మనే అర్థ చారి వేయకాదు

గద్య ప్రథమ గురి చి తెప్పు గిషరాన్నకరక త్ర “గద్య విగద్య
శి శ గోపిన దకర ల మ్ త్రోధి కృతి చూడుంపిత వృత్త
గ భిచ అ టూ విధ ఫేరలకుండాలు పేరొ ని “గగ్య విషట్ పోత్త
గతో పూర్వమూ బి” అన్నాడ రా స్ని “ఖ దో హి మైన పరకరం
ంకం” అన్నాడంచే గద్యిన్నమైన రచను “ఖ కోరపి మైన పరకదం
షణ” అనవచునన్న మాటే రా యింతగా యొ దుకు ప్రాస్తుస్నాన ఔ
“పద” మ శై కేవల గావ నీళై గా మాత్రమే ఆంధోబులు కేవలం
న గిత రాస్తురారులు కూడా వాడరేపని అనసాన్నిలట్టి పద్య గేయం
యొక్క ప్రాప్యమేనన్న శాచ తో ని న్యాషగానే ఎయోగి చారపి చెప్ప
చానికి అ య రార్ట్ గ్రిచేపుని ఖ రాస్తు గిత రాస్తులన్న ఆవినాశావ
ం ర గు చి సమన్వయ పూర్వ మైన సమగ్రమైన అ గావాన లేదన్న
చిషయ ~ప్రమాణంగా నియాం చి యొ చ చ్చ ము స్తామ

తోటక వ్యాపార్య సాంగ్యిక వీ ఒక్క ర్యినేటు తోటక
వమ్మాత్తు వట్టమాటే పునరుక్కో ప తోట

సంగ్య రు మకాయొపా వ త్తం వృశాంగ్య వృత్తత
పన్నకే తోట స్యేహసై వాస్త పునరుక్కతా

వృత్తలకుం పునరు మైకే “వ క్రా ణ్య వృత్త” మనుకు దని
ప్రాచీములు కొ దరు పేరొక్కనాన్నరు ఈ ఇనర క్రత్వ “తోటక వక్కారి
వర్తి తచనీ కాగా తోటకలకు ర్యోగ్కు గ అ చై ~ ~ స ఏ స న
స స గచాలఁ “వ క్రావృత్త” వు దనే రని వారు పేరొక్కనాన్నరు ఈ
చిషయాన్ని పున్నరాన్ని ఉన్నట్టి ప్రతిథి బి చడ తోపాటు “తోటకప్రథంథా”

న్నీ ప్రశ్న చి హోక్కనద రో కార్ దేవుని చ లనా పాటవం గు 00
చాలా తక్కువగా అ చనాలెయిక తప్పుడు

పుత్రాభ్య పుత్రత్వం సౌర్వాత్మికం

అనఱు వస్తుష్టి చ రిష్టే శ రోవృత్తా న్నీ-చ రఘుల పర గా
కూడిక కీసవెలుగా రూపొ దినవే * ఉత్తారిగా మొరలుపెదికే ప్రథితం
రఘుా ఒని ఉటిగా బుపులు ఔ యొర్పుదినదే కాగా ఉత్కమరెట్టి తు
కైస్తే-అ చే పునరుక్తంచేసే అష్టుక్త చూపొ ది ది అష్టుక్తను పునరుక్తం
కైస్తే “ప్రథిత్త” ఆవశరి చి ది రెట్టి పు చేసన అమె క్రాన్ని ఓ గి రెట్టి చుకూ
అ విధ గానే రెట్టి చద పున పు చెయ్యాలి చ రఘు 48 కి చ
మితం చాలట్టి రెట్టి అ లిపతే 2 అ ల్యము మి చని స ల్యమచే చరశే యూ
చార్యం నిర్వితి చాలి దీని అ కూచే నూత్ర పున్నది చ రఘులు 28
గచా యూ 28 స ల్యాల్సో ఎరి శేస సంల్యాల్సు విడదియాలి

చేస—	-	5-	2	2	2
నరి— 2		0	2	20	22 2 - 6

చ రఘులన్ని ట మూలమైనది తొట్టులొరిది చ చ రఘుగా చా
యూ ఉక్కటిని పు రుక్త చేస ఓ గిరెట కే కార్యాక్రమాన్ని నిర త్రిప్తే ఏచా
రిగా ఎరి స ల్యంలన్న చ రఘులు చరకూ రూపొందుకాయి

+ 2+2 4+4 8+ 8+ 8

ఈ విధ గా ఉక్కాదిగా రెట్టి పు చెయుద క్లీ అష్టుక్త - 4
ప్రథిత్త అమ్మచ్చుక్త - ఉక్కారి చ్చ రఘులు యొర్పుడకాయి

* ముందును చీ ఉత్కాదిగా అయితే కూడిక-చివ ను చి ఉత్కుమి చి-
మె కూ వేస్తే కీసవె స్తుల న కోన వర్ల యిక్కడ నవ్యమైన కూడిక
పద్ధతే యివ్వడ అరుగుశున్నది

వీకారిగా రెట్లించిన శరువాత-పరి సంబ్యుతులల ఛందమ్మిను ఉక్కు అంచే ఒడటికి కలుపుషు-ఆవకాశం పున్నంతవరకూ - పునర్తీగా కలుపుకుంటే సమస్త చృందమ్మిలూ వస్తాయి. రీనిప్రశారం ఛందమ్మిల పట్టిక యూ ట్రింటి విధంగా రూపొందుతుంది.

1. ఉ క-ముక్కును కలిపితే (1+1) (2) అయ్య క (4) ప్రతిష్ట- (8) అముష్మవ్ (1,6) శక్యరి ఛందమ్మలు యొర్పుడుతాయి.
2. -మధ్యము-క్క, అయ్యక్కలు (1+2) మేళనం అవకంవల్ల రూపొంజే -'మధ్యము' (8) రెట్లింపుచేసి తథ్యార్థిత్వాన్ని రెప్పిసే (1) గాయుల్రి- (12) ఏంపి- (24) సంకృతి ఛందమ్మలు రూపొందుతాయి.
3. తుచ్ఛిష్ట-క్క, ప్రతిష్టలు (1+4) కలవడంవల్ల యొర్పుడింది. దిని మీరు (10) వంతీ- (10) కృతిచృందమ్మ లేర్పుడుతాయి.
4. ఉప్పిక్క-క్క, గాయుల్రులు- (1+1) కలవడంవల్ల తయారయ్యించి దినితేని (14) శక్యరిచృందం రూపొందుతుంది.
5. ఏంపి-క్క, అమష్మవ్లు (1+8) కలిసే యొర్పుడిందేయాది. దిని వల్ల (12) రృతిచృందం యొర్పుడుతుంది.
6. క్రిష్మవ్-క్క, పంక్తులు (1+10) కలవడంవల్ల యొర్పుడింది. దిన్ని పునర్తీకం చెప్పే (22) అకృతి చృందం యొర్పుడుతుంది.
7. అభియగతి-క్క, అగులు (1+2), మేళనం చెందడంవల్ల యొర్పుడిం దిది. దినిమీద చిట్టివరి ఛందమైన (20) ఉత్కృతి రూపొందుతుంది
8. అభిశక్యో-క్క, శక్యరులు (1+14) కలవడంవల్ల రూపొం దింది.
9. అశ్విష్ట-క్క, అష్టులు (1+16) కలిసే యొర్పుడింది.
10. అభిర్ఘాతి-క్క, ర్ఘులు మేళనంవల్ల (1+18) తయారై డిది.
11. ప్రకృతి-క్క, కృతులు కలవడంతో (1+20) రూపొందింది.

28. వికృతి-క, ఆకృతులు నమ్మేళనం కావడంతో (1 + 22) అవశరిం చిందిది.

26 అర్థకృతి-క, సంకృతులు (1 + 24) మేళనం తెందగా ఆకృతి గొన్నది.

16 వ (అర్థిక్యురి) ఛందమ్న మొదలు 26 వ (అర్థిక్యురి) ఛందమ్న వరణు ఉన్న ఛందాలము రెట్లింపుకే వే వరైసంఖ్య ఛందమ్నసంఖ్య సదిమితిని-అంటే 26 సంఖ్యము మించుకుండి కాలట్లి రెట్లింపు చేయరాదు 26 వ ఉత్కృతి ఛందమ్నము రెట్లింపు చేయవలసిన అవశరందేదు తే సేవకే వయో ఇనమూ లేమకా! - 26 అక్షరాలము మించితినుడే ఉద్గీర్మాలూ వృక్షాదులము కావామికంచే యో ఉకాదుల రెట్లింపు సంఖ్యలో శేర్పుగొనవచ్చును. ఆ విధంగా శేర్పుగొనడంవల్ల వచ్చే సష్టు మేమీ వుందరు. ఇక ఇప్పుడసలు వివయంలోకి వద్దాము.

“తోటక” వృత్తం 12 వ ఛందమైన అగ్రి వృందంలోనిది. తోట కాన్ని పునరుక్తం చేసే 24 వ ఛందమైన “సంకృతి” చృందంలోని మరొక వృత్తంగా పెలుగొందుకుంది. కాగా “తోటకం వృక్షాల్య వృత్తం కార” స్నా వారి సిద్ధాంతం వా సవ సిద్ధాంతమూ కాదు ఛందర్శ్మాశ్రు సమ్మతమూ కానే రదు-తు అంశర్యాన్ని కార్ట్రిగ్లిదేవుడు గుర్తించకపోవడం అట్లా వుండగా- కాన్తు విషయ సమన్వయ గృహపరాప్రశ్నంవల్ల అందు ప్రశంధాధ్యాయ నిర్మాణమే చవ్వంగా చెయ్యిదేదు. కార్ట్రిగ్లిదేవుడు దేశియ ప్రశంధాలమకని దెప్పిన వాటివిషయం ఆలా వుంచుదాము. “తోటకం” అన్నది 12వ ఛందంలో సంతసితమైన ఒకానొక వృత్తంకాదా! దీన్ని ఒక ప్రశంధంగా గ్రహించి “తోటక ప్రశంధం” అన్న పేరు రెట్లి-యో విధంగానే కండ ప్రశంధాలు-) ఉడుం చెత్తే వచ్చే ప్రయోజనం యొచిటి? కాాల సహిత. కాాల రహితక్కాప్తం ప్రతివృత్తమూ - ప్రతివద్యమూ ఒక ప్రాశ్యేక ప్రశంధమే నమకున్నప్పుడు ఛందావృత్త సంఖ్యము స్వీకరించి మాత్రపద్ధతిలో ఛందా క్రమంలో సమస్త వృక్షాలము స్వీకరించో - ఆది పాఠ్యంకాపోతే-వాటిలో కొన్నింటినిమాత్రమే స్వీకరించో వివిధ ప్రశంధాలుగా-కాాల వికాలాలుగా ఉడుండాలు చెవ్వనమ్మ

గచా! - ఈ రుష్ట్రోగ్ లీ శందముల్లోమా పుట్టిన 18,42, 7,728 వృక్తాలమా తప్పిపంచ్యాకాలైన ప్రథంధాలగా పేరొకువచ్చుమగదా! ఈ వర్గశిలోనే అర్థ సమ-విషయ-వృక్తాలమచూడా కలిపి మొత్తం - 1861082 :- 88,92,72,814 సంఖ్యాత్మకాలుగా ప్రథంధాల విరాళ్లల్ని రూపొస్తే ప్రదర్శించవచ్చుము గచా! ఇంకేకాదు. 28 ఆఫరాలను మించినున్న ఆఫర పాదాస్కాలైన ఉట్టిరమాలా వృక్తాలుల్ని కూడా వరిగడనే వచ్చే నష్టంకూడా యొమి లేదు గచా! - ఇంతటి సంగ్రహ మాత్రాస్కాలైన-అభివ్యక్తమైన-సహ్యోగ్దాచ్యాకర మైన వర్గశిలో సంగితరశ్వకర ప్రథంధాధ్యాయం వినిప్పితమై పుంచు శేయ మనలదే వర ప్రపంచమంకా యిందులో ఆశిసులభంగా అంతలీ సంమేళియి వుండేది ప్రథంధాధ్యాయానికి అటు ఛందాస్త్ర వరంగామూ యిటు సంగిత శాస్త్ర వరంగామూ బ్రహ్మాదమైన సమ్మగమైన మవిచాలమైన రాజమార్గం యొగ్గుదికిందేది. సంగిత రశ్వకరం బింగా సంగితరశ్వకరంగా శాస్త్ర కంగా ఉప్పాంగి వుండేది.

ఏమయికేనేమి? శార్క్ష్మీ దేవుణికి సమాగమైన సదవగాహన శందస్సంగిత శాస్త్రాలలో లేకపోయినా “పద” శబ్దం కేవల గేయచరమైనఁడే కనిగాని “పద” మంచే కేవలం గేయమనే అర్థం చెప్పాలనిగాని ఆశిక్కణ పేరొకువలేదు. “పద” శబ్దంపే పాట - పద్యం తెంహా వ్యవహారాలూ- తిగ్యపోతాలూ- కావచ్చునన్నదే సంగిత రశ్వకర క ర్తావం.

సంగిత మాదామణి క ర్త తన గ్రంథ ప్రారంభంలోనే
ప్రథమ (మో) మాత్రాధ్యాస్యాత్
పంచశాత్మ్య (శ్వ) రా (ర) త్తత్త..
గద్యం వృత్తం రండకస్య
కార్య కంద త్తత్తః పరమ్..

అంటూ అన్నింటినీ నిర్వివకుగానే పేరొకున్నాదు. ఈ మాటలా మణి క ర్త కూడా “పద” మంచే కేవలం పాట మాత్రమేనని యొక్కా తెప్పఁదేదు. వృక్తాలమ యితర పద్యాలమ పదాలు కావని యొక్కా

శేర్కావసేదు-శాక్ ల్లి దేవుని మార్గంలో “ర్షివరి - ర్షివరి” శెందించిని
యితరు బూడా పేర్కొన్నారు.

తెలుగులో సంకీర్తనాచార్యులుగా గేయకవిగా రచనకు-మార్గ
రథిగా-భరాధించలదుతున్న శ్రీ అన్నమార్యాలు “సంకీర్తనండ్రణ”
మన్న ఉఛిత గ్రంథాన్ని ఉఛ్యాపించాలంగా రచియించాడు. తయిన శ్రీ. క.
1410 - 1500 మధ్యకాలంలో తున్న వారు పదం-అంచే సంకీర్తన, అని
అధునికులనేక మంత్రి శాచింహదంతోపాటు యిం శాచం ప్రాచీన రాకణికు
ఉకు కూడా తున్నదని శాచింహారు. అందువల్ల రాకణికుడైన అన్నమా
చార్యులైనా యొం చెప్పారో ఎడిరించురాము.

మనశ మీరంగ ఇయదేవ కవివరేణ్య
దందమైనటి గితగోవింవ మందు
అందికాపువదులు వల్కు, నట్లవదులు
సరగు సెనిమిది వదములు పల్ల వియుమ.

అందులో అన్నమయ్య ఇయదేవుని అప్పునమణిపయంచెప్పి ఆ అప్పే
పదులవలైనే పదంకూడా పల్ల వితోపాటు యొనిమిది వదాలకలిగి ఉంటుం
దన్నారు. “అట్లపదము”అన్నప్పుడు “వక” శబ్దంకీర్తన-పాట-గేయం అన్న
అట్లాలలోను “ఎనిమిది పదములు” అన్నప్పుడు “పా” శబ్దం “చరణములు”
అన్నఅర్థంలోనూ యిం సంర్ఘంలో “ప్రయోగింపండించి అంకేగాని “పద”
మంచేకేవలం “సంకీర్తన” మాత్రమే “పాట” మాత్రమే అన్నశాచింహ
అన్నమాచార్యులు పెల్లడొవదలైరు. అప్పువదులు అన్నశాచింహ “పది” శబ్దం
తున్నది. వదాలు కలరి ఒది. యిం సంవర్షాలో “పదం” అంచే చరణం అనే
అందరూ అమ్రికేశాస్త్రం

పాటలవరంగా వదక్కాన్ని ప్రయోగించివచారు ఆనేకమంది
తున్నారు. పాల్కులక నోమాశాచారులు ఒవిర చాంమ పేర్కొన్నారు.
అయితే అన్నమాచార్యులు స్నాహంగా సంకీర్తన ఉఛణాలో “మహాసీయం
అగు సంకీర్తన నామకవర సంప్రదాయం తెట్టిరనిన” అని వదాన్ని సంకీర్తన

శామకంగా పేర్కొన్నాడు అన్నమయ్య పేర్కొన్న పద్ధతిని లభించినా
"పదా"లు అనేక రకాలవాక్యాలుని వాటిలో "సంకీర్తనామకం"గా
పేర్కొనరగిన "పద" సంప్రదాయం గురించి శామ చెత్తున్నట్లు అయిన
శామకంగా మచు అనగాహార కాగిలదు.

రఘుచీయ సంగిక రశ్మికర | ప్రథమం

శాధ్యాయమున నుక్తమయ్యే పదము
సముచిత సంగిక తందికాదైకై ।
యందు మిక్కిలి తెఱుయ్యే పదము
అతుల తప్పం వాదమైనట్లి సంగిక
హూడామడికి ఫల్పు తోటు పదము
భవ్యసంగిత మధ్యాకర గ్రంథంలు
నందు మిక్కిలి తెలువొందు పదము
శాపి యిన్నియికిని మూలమైన కరణ
ముందు పంచరశాధ్యాయమందు విషుల
వృత్త హర్షణ సింఠ కవి విధనామ
కర్మలకణమంకు నాశ్చరము పదము॥

అని పద ప్రాచీనక గురించి అన్నమయ్య ప్రారాదు. గేయంగా.
శేష "సంకీర్తన" గా "పదం" ప్రాచీన 180ఫాలలో యొక్కాంగుడ
చెప్పించినన్నరో యా పద్యంలో పేర్కొన్నాడు. అంతేకాని "పదం"
అంశే పాట హర్షణమే - "సంకీర్తన" హర్షణమే అని అర్థంవచ్చేట్లు అన్నమా
శాయ్యల యొక్కాడా పేర్కొనరిదు.

కరముని పదంకణం చెప్పాడు కాబ్బి క్రి. పూర్వం 4 వ
శాస్త్రం పాటిమంచే "పద" శాస్త్రం సంకీర్తనామకంగా ఉన్నదని శాశా
మంచి విషువులు శాపించారు. యొక్కాడ మచం గుర్తించఎలాచ అస్యంత
మచ్చికమైన విషయం ఒకటిన్నది. "పద" మంచే కీర్తన - గేయం - అని
అర్థందని అనటానికి పీలురెదు. అయితే అట్టు అర్థంమాత్రమే ఉన్న

దశులోరాదు చంచల్లాస్తోనిః సంబంధించినంతవడకూ శాస్త్రాచీ
వంస్కృత వృత్తాలు-అర్థసమ విషమాడివృత్తాలు-దేవ్మంసులమ కొనటదే
కింత ద్వివరాదయా |గ్రాహ్యంలవాశాయి అంచే పద శక్త్వాన్ సంకీర్తన -
గెంయం అన్నార్థంలోను | వాచవచ్చు - వృత్తం-పద్యం అన్నార్థంలోమో
వాచవచ్చు నని శాఖార్థం-కాగా "పర" శక్త్వాన్ యొవరైనా సంకీర్త
సార్థంలో వాడితే సందర్భాన్నిఒట్టి ఆ అర్థం చెప్పుకోవాలే తప్ప రాన్ని
పురస్కారంచుకొని వృత్తం-పద్యం అన్నా అర్థంలేదని సంకీర్తసార్థం మాత్రమే
తున్నదని మనం అము | రాదు-తు గ్రాహ్యాన్ని ఏ త్రించెనయిల్లనే తెచ్చు
మంచి సంగిత-సాహిత్యవేత్తలైన విమర్శకులు "పు" మంచే కేవలం "సంకీర్తన"
అన్నా అయిదాట్టాటిప్రాయసిః లోనై పోయారు | "ప-మంచే
కేవలం సంకీర్తనా నామకం" అని అన్నామాచార్యులెక్కడా పేర్కూనలేదు.
"పద శబ్దం సంకీర్తనా నామికంగా వ్యవహారం కావడం సంవ్రదాయ
సిద్ధమేనన్నాదు తన్నిరూపణచేశాడు. అంతమాత్రం చేత | "పదమంచే
పర్యాలే కాపునాయనా కీర్తన-గేయాలు కూడా గ్రాహ్యాలే అపుణాయ" |
అని అన్నమయ్య చెప్పినట్లు అవుటుందిగాని తరిస్తున్నాశాయి అన్నామా
చార్యుల దృష్టిలో "పద" శబ్దంచేత సంకీర్తనలే పరిగ్రాహ్యాలై శాస్త్రాచారి
వృత్తాలు అపరిగ్రాహ్యాలై కే శరశముని వాట్యుశాస్త్రోన్ని సాధింగా అవ
గాహన తెఱుకుని ఆ మహార్షి అదుగుణాదాటిలోసే నదలి యాక్రింపి పద్య
శేందుకు రచయిస్తామని |

పదము సంస్కృతమున పొక్కుతమున కే
శాపనైన పొసంగ పలుకవలయు
ప్రాసములును యతులు పద్యభంగినెచెల్లు
ననిరి భరత ద తీరాదిముములు ||

ఖంధుర వృత్తపదయుని
ఖంధపదము చూర్చుపదము భరతాగమ సం
ఖంధంబువ పదవిళ్లా
సాంధులకుమ శాస్త్రపాక అన్నయ్య తెల్పెన్ ||

అంరములై వడ్డించ
చ్ఛంబోగణయుక్త వృత్తశాశుల చరముల్
కుందనమునకుంబిము
మందిన క్రియవృత్త చదము లభుచుందున్ ॥

పదం సంఖ్యక ప్రాకృతాలోనేకాదు రేఖాపట్లోనైనా
ప్రాయవచ్చు-సాక్షీ ఉన్నట్టె పచాల్లోకూడా యతులు ప్రాపసులు తెలుకొ
యని భరశాశులు వేరొక్కాన్నట్లు కొలిపద్యంలో నెప్పాదు పదవిజ్ఞానం
తేసి అందులకు భరశాగమ సంబంధంలో కృతపరి-నిబంధఃర-మార్గపదాం
గురించి తెలయపేసినట్లు స్పృష్టింగా వేరొక్కసాన్నదు శెండవపద్యంలో-
పదాంపే -అన్ని పదాలే పొమ్మన్నాదు. వృత్తపదాలంచే యొమిటని
సందేహిస్తారేమోనని 26 భందమ్మ (ఉక్కాది) ట్లోనూ పుట్టిగాయిక్కాలైన
వృత్తాలు ఇంగ జాపులపడ్చాలూ అన్ని వృత్తాలాం-వృత్తపరాలుగా-ఇంగా
రానికి పరిమళం అగ్నినట్లు అమదుశాయి అని ఇందన ప్ర్యాంలో వివరించి
నిబంగానే పదవిజ్ఞానాంధలైనశారు కట్లుపెరిశెట్లు తేసి పెఱుగుశాటలు
చూపించాదు.

పదవిజ్ఞానాంధలు

పాల్కూరి! పోమనాథుని! పూర్వ్యం మంతీ శూడా కేవగ సంఖ్య
శాధమాములైన వాగు సమ్మున శూర్యస్థి - సమాలోకనా రృష్టి లేక
దేహియాలైన వివిధపదాలము-పదాగ్నులగా-శేలామణి కాగిల ద్విపదలలో సహా
అన్నింటిని తిరస్కారచావంలో చూచేవారు సంఖ్యక మే శాప- మాగ్
చందమే భందము ఆన్నంక శివభావాలు కలిగ్నందేవారు ఈ నిరసన
ఖావం కేవలం ద్యుదో అభ్యూతావంలో యొగ్యమించే తప్ప పరిశోధనా ర్ఘక్కు
భంతోమా సశాంకస్వేచ్ఛా రృష్టితోనూ యొర్పుడింది శాదు.

శూర్పుద ద్విపదలు కోర్కెలై వార
తెలుగు మాటలనంగ వలు వేరముల

పూట్ - ३४

కొలదియ కాణూడుఁడిల నెట్లులనిన

.....
 తప్పకుండగ ద్విపరలు రచింతు
 నొప్పదు ద్విపర కావ్యోక్తి నావలన
 దారూధ గర్జపద్మాయి ప్రశంధ
 పూరిత సంస్కృత భూయిష్ఠరవన
 మానుగా సర్వసామాన్యంబు గామి
 ఖాను కెమంగు విశేషసు | ప్రసన్నతకు
 నెట్లన రచియించ సేరిపు ఖాబు
 సుపమించ గద్య పద్యోదాత కృతులు
 ద్విపరయు సమమ ఖావించ నెట్లనిన
 సరళత సరణి ప్రసన్నత నెమ్ము
 పరణంతి గడపర పద్మతి క్లి

.....

అంటూ ద్విపరను నిరసించే వారి ఖావాలను తోసిపుచ్చుకూ
 ద్విపరను సమర్పించుకున్నాడు. నోమన-కైవమత ప్రచారంలో దేఖ్చుందో
 రికులనలదిన వస్తీ ప్రమాణ ప్రాత వహించాయి. యొన్నెనోన్న విభాలైన
 గీయాలు (పదాలు ప్రథమలు ప్రపాత్రులు వాడుల్లో పాదేవారని నోమన
 తెలియ శేషాడు. దేఖిపుండస్సుకు ఖానపదత్వం పుంటురన్న కారణంగాను
 కైవమత ద్వేషం కారణంగాను నాటి సండితకపులు కొష్టులు దేఖియాలనలదిన
 ఫండస్సులను-చాలా మలకనగా పేళనా ప్రాక్తాలుగా కిరసాగ్వరఖావంతో
 చూచేవారు. ఆదేమంచే అకై దిక్కం- అప్రామాణికం అనేవారు- అయితే
 దేఖ్చుందస్సు ఎన్నీ అనంతకోటి సంస్కృతచ్చుందో రికుల్లో అంతర్లీన మను
 శాయిగిగాని ద్విపరాదులకు వేదాంతానే స్థానం ఉన్నదని గాని పీరింగి తఱ
 యదు. అందువల్లనే దేఖ్చుందస్సు లవిదిన వాటని కిరస్కరించారు.

“పూలకురికి సోమవళికుడి నదుమను
తెనిచె గ్రాసవస్తు చెట్టి ద్రీపద
యప్రమాణమిది యనాద్యుము పదము”

అని పిదువ్వర్తి సోమవర రన బనపురాంలో “టెరుగంటిలో” లభవురాణాన్ని కొండరు చదువుతుంచే ప్రతాపగుమాదాచారి వెంటవెళ్లు
‘చారు తదివేదమితి? అని ప్రశ్ని క్రై భక్తుర్ త్రాప్యామ్లువన్ను మాటలుగా
“శై మాటలు రచించాడు. ద్రీపద వేదబ్రహ్మమైన నం మేనన్న విషయం
తంపై అధూర్యుని బుటికో ఇటువంటి శాఖాన్ని శాపుండేవి కాదుగా.

వైమై పూలగ్నురికి సోమవకు శూర్యాకాలంలోనే కైలదేరిన
మాప్రా చృందమ్మని నిరసన కావం వివిధ గేయాన్ని టింటూ - చివరికి
అని యొముతథక్కి ప్రతిశాఖలు అయినా సరే - వ్యాపించిందని అన్నమా
చార్యులు “పద” ప్రమాణికా విరూపణ జ్ఞానం అంట ఎన్నిస్నానం చెయ్యిదం
చెపుండానే చెపుతున్నది ఎంతో భక్తుడు ఎంతో సౌకర్యమూర్తి అయిన
అన్నమాచార్యులు “పరవిష్టానాంధులకు” భరతాగమ జ్ఞానంగా తెలిపినట్లు
పేర్కూన్నాడంచే యా “పద” నిరసనా శూర్యామైన అజ్ఞానం మూర్ఖత్వం
చారు దేశంలో యొం స్థాయిలో వున్నదో మనం వూపించ చెనచ్చు. ఈఅజ్ఞా
ణాన్ని పారద్రోటి విష్ణుసక్షేపిని చూపించడానికి “ఏ..” మంచే యొమిటో
భరతమని చెప్పిన పదమ ప్రామాణిక లక్షణ ర్యారూం యొమిటో అన్నమా
చార్యులు ‘సంకీర్తన లక్షణం’ లో విస్మయించాడు. భరతాదుల
రృష్టిలోను-చివరికి అన్నమయ్య రృష్టిలోనూ “శూ” మంచే కేవలం గేయం
మాప్రామే కాదనీ వృత్తాదులన్నీ చర్చావ్యాఖ్యలేననీ పాం న్నాప్యంగా గ్రిహిం
చాము. యంక యిప్పును గేయార్కంగా పదమంచే యొమిటో తెలుసు
కుంచాము.

పదమంచే శృంగార పదం మాత్రమేనా?

పదమంచే కేవంం పాట మాప్రామేని కొంగోధిప్రాయపదగా ఆ
శ్ఫూంపై యొప్పాత్మనా గ్రాహ్యమపుటుంది అని తిలిసి పెద్దల కూడా యొ

కారణం వల్లనో 'పదమంచే కేవలం శృంగారపదమేనన్న శాపం' వెల్లదిం చారు. ఈ శాఖాన్ని తమ పద కి పరిచితంగా ఉంచుకున్నా సమంసంగా ఉండేది. కానీ ఇది ప్రాచీనులైన పదక ర్తంలో కూడా పున్నట్లు అధిప్రాయ పడి యా క్రింది విధంగా సేర్కుస్నారు

"కాని యావల శృంగార" రసమయమై శాగశాక నిఖర్మైన పద వకు పదము అను సంకేత నామము వాడుట సంగీత రసికుల సంప్రదాయమైనది. కైత్రయ్య కాలమునకే యా వాడుక వచ్చినట్లున్నది. ఒక నాయిక ముఖ్య గోపాలుని "పదము పాడగా విసేనో పదరంగ మే చూచేనో" అని ప్రతోభము చేసినది. ('ఏమసే వారథిరా' అను పదము) శృంగారమయమైన రపనశాక పోయినలో ముఖ్యగోపాలుడు మొగమిచ్చి విషువాదేనా? కాని సేనిక్కాడ పాట అను సామాన్యార్థము నండే పదము అను మాటను వాడుచున్నాను.*

పదమంచే పాట మాత్రమే కాదు అని గతంలో గుర్తించాము. కైత్రయ్య రృష్ణిలో కూడా 'పద' మంచే కేవలం శృంగారపదం మాత్రమే నన్న శాపం లేదు "గోపాలుడు గానంలోలదు" కాబట్టి పదాలకై ప్రతోభ పదము. ఆ ప్రతోభక్కుం గానపరమైనది కాని సపరహాల్లో ఒకేటి శృంగార రసపరమైనది మాత్రమే కాదు. ఏ రసమయమైన పదానికి నా గోపాలుడు ప్రతోభులవుకాదు. సపరస పదాలలో శృంగారేషర పదాల కంచే శృంగార పదాలకు యొప్పకి నా మరింతగా ప్రతోభులవుకారంచే అది వేయమాట. ఒక వేళ కైత్రయ్య 'ఏమసే వారథిరా' అన్న పదంలో 'సపము పాడగా విసేనో' అనడంలో కేవల శృంగార పదాన్ని ఉపేంచి 'పద' శర్మ మే (శృంగార పదానైనా పదమనపచుమ కాబట్టి) వాడినా అప్పుడి విశేష నింపమైన శృంగారపదాన్ని రృష్ణిలో వెట్టుకుని ప్రయోగమైనదే అతుంది గాని 'పద, మంచే కేవల "శృంగార పద మే" నన్న శాఖాన్ని కాని

* సాహిత్యచాయసములు 8. కైత్రయ్య పదకవిత్వము (12 వపుట)

శ్రీ రామపల్లి అనంతకృష్ణరమ్మార్ రచన. అంద్రప్రశ్న సాహిత్య ఎకాడమీ ప్రముఖ.

యదు. శ్రీంగారపథాన్ని ఉదమచి పేరొక్కనడం వేరు-శ్రీంగార పదంమాత్రమే పర మనదం వేరుగా!

పాటల పరంగా “పద” ర్భూంశేత అనేక విభాగైన పాటలు-ఫండో పరంగా రసాలపరంగా— శాఖాలపరంగా— రాగచాలపరంగా డెస్కువిభాగైన పాటలన్నాయో అన్ని గ్రాహ్యలేఖనాయి. ఈ రకరకాలపరాలలో సంపాదపదాలు, మాయాపదాలు, స్తవపదాలు, కుమ్మెరపదాలు, ప్రకృతిపదాలు, వర్యపదాలు, అనందపదాలు, శంకరపదాలు, నారాయణపదాలు, బ్రహ్మపదాలు, శూన్యపదాలు, తక్కుపదాలు, కమ్మారింగపాటలు, శివాపదాలు, వాచేరుపదాలు, గౌత్మిపదాలు, వెస్సెలపదాలు, సంబవద్దపదాలు గణవర్ధనపదాలు, శ్రీంగారపదాలు, శిరపదాలు, కరుణపదాలు, అద్భుతపదాలు, హస్యపదాలు. శిథశ్వపదాలు, శయనకపదాలు, ర్మాద్రపదాలు, శాంతపదాలు, శామపదాలు, (షైత్రయ్యపదాలు—విషయరాఘవపదాలు వంటివి) కథాపదాలు - మమపదాలు - శాశపదాలు - సారంఎపదాలు-శాశపదాలు - గొల్లపదాలు - తెంచుపదాలు - మొక్కలడిపదాలు - ఓరోరమ్మపదాలు - కూనలమ్ముపదాలు - సాంగశ్యస్తపదాలు - చానపదాలు - అమవపదాలు - ఆలుకపాటలు - ఆప్యగొంతపాటలు - చెండ్లాటపాటలు - అల్లోనేక్కపదాలు - కొత్తితిటపదం - తలంటుపాట - తిల్లానపాట - గండెతింపుపాట - నఱగుపాట - లంఘులాటపాట - చెందులాటపదాలు - సంవాదపదాలు - కరుచుపదాలు - దూజేకుపదాలు - ఈయెలపాటలు - కోలపాటలు - శాలిపాటలు - మేలకొలపులు - మంగళహారితులు - పెర్చిపాటలు - తలపురగగరపాటలు - గర్వాదానపుపాటలు - వివిధక్రియాపాలు - రోకటిపాటలు - ఔరుపుపాటలు - కొలాటుపుపాటలు - భజపదాలు- గౌదుగీకాలు-కొణపాటలు - బండిపాటలు - ఊనపదాలు 'కష్టమైనపనులు చేసేటప్పుడు పాడేపాటలు) మలవాపాలు - తలపాటలు - చిలకపదాలు - గోరువంకపదాలు - సువ్యో (సువ్యాల) పాటలు - ధవళాలు - దరువులు - బ్రహుకమ్మపాటలు - చందమామపాటలు - దేలేపాటలు - సీపిపదాలు - బాతుపదాలు - వేదాంతపదాలు - మొదలైనపదాలు రకరకాలు గ్రాహ్యలవుకాయి - కొట్టుారిచెవకలున్నారు. ఆయా దేవతలందరిపైనా విడివిడిగా పాడలదేపాటలు -

శంకరపదాలు-నారాయణపదాలవలె వేరుపేరుగా ఆయా దేవనామాలతోటి పదాలుగా వ్యవహర్యాలాఁవుకాయి - కుండ్రపదాలు - కుమారపదాలు - పీశ శద్రవదాలు ఇతాఁ దిగా పదాల పేర్లు రూపొందుకాయి. యూ విధంగానే వివిధ శర్మసలకు సంబంధించిన పదాలు ఆయావర్ణన నామక పదాలుగా సోక్కన శర్మకాయి ఎస్సెన్సోస్ : ధాలుగా ఉన్న ఈ పదాలలో కొన్నిటని పాటలకురిపి నోమనాథుడే పండితార్థాధికరించిన పేర్లు న్నాడు. ప్రషాంత్రో ప్రశ్నేంచి-పాటకజనుల్లోనూ-కప్పుల్లోనూ-వివిధ ప్రాంతాల్లో యొ పాటలో చెప్పు లేని-పేస్తు తెలియని పాటలు యింకా అనేం పున్నాయి- అయితే యొన్నెన్నిన్ని పాటలు పున్నాయో - న్నింటికి మాక్రాఛందస్సులే పున్నా అన్ని ఏకై చ్చందోల్చ్ఛాలుఁ-వు వీటని భండపరంగా వివిధ వర్గాలుగా విభక్తంవదానికి వియున్న పాశే వమసలల్లో కాళస్ఫుఱల్లో థిన్నిర్మిన్నాలుగా పుంటాయి. మరి విచిత్రమేమిటంచే మాత్రలు సమానంగా పున్న పాటలకూడా పదం ధాలకూర్చుతో-పిరుపులతో - రాగా కొరాలలో మార్గుచెందుకాయి. మాక్రా చ్చందాలలోపున్న ప్రశ్నేక తే యాది. చివరికి ప్రథమాఫరం దీర్ఘమై సాగే పాటక-ద్వితీయాఫరం దీర్ఘమై సాగేపాటకు-మాక్రాసమకశ్యంపున్నా రాగ కాళంయల్లో థిన్నస్వం పుంటుంచు అనంతమైన శేరనాదాలతో విలసిలై యూ పదాలన్ని 'పద' శబ్దవాచ్యాలే- కాగా ..'పద' మంచే కేవలం శ్శంగార పదంమాత్రమేనన్న ఖావం పరివ్యాప్తి చెందడం విస్పృశార్థంకల పదక్కానిి ఆవ్యాప్తిశ్శాస్త్రాన్ని రూపొందించడమే కాగలదు. ఒక్క ఔత్రయ్య శాంతినే కాదు-ఆ తరువాసి తంత్రశ్శార్య రాజులకాలంలో అవకరించిన పద పాపికశ్యంకూడా కేవల శ్శంగారపరమై మాత్రమేలేదు. శ్శాగేశపదాలు- పెంక చేశపదాలు - నానావిధపదాలు - సింహపదాలు - హస్యపదాలు - మొదలైన శేడాలతోనే అవతరించంది. కాగా తంత్రశ్శార్యునేలిన మహారాత్మ సాజల శాలంలోకూడా ..'పద' మంచే కేవలం శ్శంగారపదం మాత్రమేనన్న శావం మర్పడినట్లు కనపడదు.

అయితే ..'పద' మంచే ..'శ్శంగారపదమే' నన్నశావం సంఘంలో ఒకవిధంగా కొండకు కొండైనా కలిగినమాట కాదనలేము. యూ శాహి కృతి అకారణంగా ఇరిగింది కాదు యొద్దో ఒక విప్పకారణం లేకుండా

యే శామమూ ఉత్సవంకాదు విడైనా పొరపాటు ఐరిగితే అది అరగడం అకారణంగా యొన్నమూ ఆరుగదు-గ్రైమో-ప్రమాదమో-అలసక్యమో-అటి మాన-నింథిమానాలో ఇచ్చారిగా యొదో ఒకటి కారణం మూలమై ఆరుగు తుంది.

లోకంలో అందరూ మనుషులుగానే పరిగణన-అందరూ మనుషులే అయినా “అస్త్రైన మనిషిగా - స్త్రైన మనిషిగా” ఒక క్రుష్ణురు టోక్కు క్రుష్ణీని పరిగణించడమో-కనీసం కొన్ని సంఘటనలను పురస్కరించుకుని ఆ విధంగా ప్రశంసించడమో ఆరుగుతుంది. ఎవరైనా ఒకవ్యక్తి - పట్టుదలగా కార్యాన్ని నిర్వహించినా-సామానంగ్యా యింరులు చెయ్యితేని పని చేసినా- ఒకమాట అని అమాట పెరవేర్చినా-అటువంటి సంవర్ణాలను పునస్కరించుకుని “వాయు మనిషంచే-భరె పనిదేశాదు” “అది అట్లా చెయ్యాలి-వాయు మనిషంచే” అన్న పద్మశిలో సంఘంలో ప్రశంసించడం ఆరుగుతుంది. అయితే యిటువంటి ప్రశంసలవల్ల అతని విశ్లేషణ వ్యక్త మనుకుండిగాని ఆండోక్కడే మనిషని తక్కువాయి మనుషులు కారనీ అర్థం చెప్పుకుంటామో?

యిదే పద్మశిలో “పద” మంచే “కృంగారవన” మన్న అర్థంవచ్చి పుంటుంది. రసాలు తొమ్మిది. “కృంగార- వీర- కరుణ- ఆమృత- వాయ్య- శిథక్షు- భయానక - రౌద్ర- శాప” రసాలు- ఈతొమ్మిది ఒక దాని కొకటి శిసపోనిని సమాన ప్రతిపత్తి కలవి కాబట్టే “సవరహా” లాగా పేర్కున బడ్డాయి. అయినా ప్రాచీనకాలంలోనే ప్రముఖ గూహిత్య శాస్త్రజ్ఞులు “కృం గారం రసరాజం” అన్నారు వారిమాట అంశ తేలిగూ ల్రోసిరాజనానిః విశ్లేందికాదు, రసాలన్నీ ఒక్క చే నన్నపురు రసరాజంగా ఒక రసానికి విశ్లేషణం యే విధంగా యిస్తాము? అయితే ఆటువంటి స్థానం కృంగార రసానికి యివ్వుతానికి కారణం లేకపోలేదు.

రసాలన్నీఉటికి మానవుని తీవీతంలో సంబంధం పున్నది కృంగా రేశర రసాలకంచే కృంగారానికి ఒక్క మానవతీకాలలోనే కాదు ప్రాణ ఓటి మొత్తం బ్రతుకులలోనే- అసలు స్థూపిలోనే ప్రశ్నేక మైన-అసాధారణ

సైన అధికమైన స్తానంతున్నది. “పీర - కరుణ - అర్థపత - వోస్య - భిరతు - శయానక - రెప్రి - శాంత” రసాలలో యొరసం శేకచోయినా యీ అష్టరసాయా శేకచోయినా సృష్టిలోవచ్చే కై పరిశ్యం యొమీశుండదు. అయితే శృంగారమే శేకచోకే సామాన్యంగా మానవుని బ్రతుకేకాదు అసలు సృష్టి - ప్రక్షేపించి ప్రాణించి సృష్టికే కై పరిశ్యం యొర్పుచుంది. శృంగారవరమైన శాంమిన తదనస్తుతి మీద అధారపడేకదా మిదునకార్యం-సృష్టికార్యం అంతా ఇరుకున్నది అది లొరవడినస్తుడు ప్రాణి సృష్టికే స్వంభన యొర్పుచుంది శృంగారం ప్రాణి సృష్టి - వ్యాఖానికి ప్రతిబింబం. అది కేవల ప్రకృతి స్వాధావం - అటువంటిదాన్ని మనం ఆపాలని ప్రయత్నిసే మనమే ఓటమి నంగికరించక తప్పదు ప్రకృతి సిద్ధమైన దాంపత్యాంశికాలకు తొర్పం స్విస్తి చెప్పినందువల్లనే క్రమంగా - అసలు బొట్టారామాల్లోనే పతనస్తీతికి స్తానం యొర్పుచి - చివరికి తొర్పం మేనిశ్శిన్నది. ఎక్కువో యొవరో “శురీయాజ్రమ స్వీకరణ” తో యొ ఉక్కో యిద్దరో పదుగురో సృష్టికార్యాన్ని దీకుగా ఆటి వంత మాత్రంతే వచేస్తప్పం వుండదు కాని ఆదే ఒక ఉక్కుమ రూపందారిపు కనపడిన ప్రతివ్యక్తికి - సవ్యాసాళమం ప్రసారించే పరిస్థితినే సంఘం - ప్రకృతి సిద్ధమైన - స్వాధావ లభ్యమైన - శృంగారానికి లోపిడకా తప్పదు. సవ్యాసం కళంకాంకితంకాకా తప్పదు. కాగా ప్రకృతి సిద్ధమై శృంగార వరమైన ఇక్కని ఆపడం సృష్టికే విరుద్ధం - సృష్టి - వ్యాఖానానికి విరుద్ధం - అది శూర్పంగా ఆధికారాలు సృష్టికే స్వంభవించే వ్యాఖానానికి వినిపించాలన్నది. సృష్టివ్యవస్థలోనే శృంగారానికి అవినాశాన సంబంధం - అఖండమైన సంబంధం పున్నది. అందువల్లనే మహార్యులు “శృంగారంరసరాం” అన్నారు. వాస్తవానికి అది రసరాజం మాత్రమేకాదు - రసనై జం - నై ఇరసం - శృంగారసానికిన్ననూ యీ కై స్టోక్సిన్న రృష్టిలో చెట్టుకునే శృంగారేశర రసాలు చిప్పి లేవదాలు యొచ్చున్నిపున్నా “శృంగారవదాల” కున్న ప్రక్షేపణ ఇరవదాల కుండదు కాబట్టి “శృంగార వదమేవదం” అన్నాధావం తలమైత్తి వుంటుంది. తప్పలింగానే “పద” మంచే శృంగారం తటుక్కున గుర్తుకు రావడం - ఇంమంగా “శృంగారవదమే వదం” అని చెప్పుకోవాలన్న దృష్టి శృంగార ప్రియులకు కలగడం అగి వుంటుంది కాగా, వదక్కొనిః “శృంగార వదం మాత్రమే” నన్న అర్థం

తోకలో వ్యాపితెందడంనిప్పారణంగా ఇగగిరని గుర్తించక తప్పదు. అయితే 'పర' మంచే శృంగారపదం మాసమేకాదు ఇతర ఆనేక పదాలు కూడా 'శృంగార పదాలలో' పాటు పదారే—

పొదల-చరణం

పదం అంచే పొనం అయిగు అని అట్టాలవ్వాయని గతంలో గుర్తించాము-చరణం అంచే కూడా అయిగు - పొదం అని అట్టాలవ్వాయి. చరణం అన్న పదాన్ని పాటల్లో పల్లవికి తరువాత గాని అనుస్తూలిలి వుంచే దానికి తరువాత గాని వుండే పాటళాగాఁకు వాడతారు అయితే పదాయ్యల్లో వుండే పొదాలమ కూడా చరణానికి కొండరనడం ఎద్దు పొదాన్నికి తరిఁం పశ్యాయపదం శాఖల్పీ పర్యాపొదాన్ని చరణంగా "అ వద్దంలో రెండవపొదం తయపు-మూడవపొదం చదువు" అన్నట్లుగానే "రెండవ చరణం తయపు-మూడవ చరణం చదువు" అని అనడంకూడా కడ్డు-పొదం చరణం పశ్యాయ పదమే కావి చరణంలోకూడా పొరాలుంటాయి ఇది ఒక విజేషం-పశ్యాపికి పొమార్యంగా నాలుగు పొరాలు ఉంటాయి అని అన్నటే చరణానికి కూడా నాలుగు పొరాలుంటాయని చెప్పవచ్చు రెండు పొదాల పశ్యాలు-మూడు పొరాల పశ్యాలు - ప్రత్యేక పగిస్తికులల్లో అయిదు-అరు - ఏదు పొదాల పశ్యాలు వున్నట్లే రెండు పొదాల చరణాలు-మూడు-అయిదు అరు-ఏదు పొదాల చరణాలు కూడా వుండవచ్చు. చరణానికి పశ్యాన్నికి శాప్తవంలో పోలికిరేదు పొదాల విషయంలోనైనా వామ మాత్ర పామ్యమే గాని వేరే పామ్యం లేదు. పోల్చాలంచే పాటమ పశ్యాన్ని పోల్చిమాడాలి పర్యం హూర్తి స్వరూపం-పాట హూర్తి స్వరూపం. పశ్యాన్నికి పొరాలుంటాయి. పాటకు చరణాలుంటాయి. పశ్యాన్నికి ఎన్ని పొరాలైనా ఉండవచ్చు. అవేకాలు-అంచే రెండు మూడు మొదలుగా పొరాలండ వచ్చు. ఏపోద పశ్యాల కూడా ప్రత్యేక వ్యవంలో వుంటాయి. ఏకైక చరణం కల పాటలవ్వా పల్లవి గాని అమపల్లవిలో కూడిన పల్లవిగాని ఉంటాయి. పల్లవిరేచి మాక్రాచృంచాలలో కూడిన పాటలు కూడావుంటాయి. పాటల్లో పల్లవి లేకుండా అమపల్లవి ఉండవేరదు. అయితే పల్లవిలో పాటు

అమపల్లిని ఉండాలన్న నియమం సార్వ తికం కాదు. అమపల్లిని ఉంచే పల్లిని ఉన్నదన్నమాచే. కొన్ని పాదాలతో పద్మం శూర్పిరూపం దాలుపు తుంది. కొన్ని పాదాలతో పాట శూర్పిరూపం దాలుకుండా? కాలికి శాల్పమావచ్చు. శాల్పక పోవసూ వచ్చు - పర్వయింగా యీ వ్యవస్థ నిలా వేరొక్కనదానికి కారణం పాట స్వరూపం ఏక - ద్వి - త్రియి చరణా ఒకై ఆధారపడి ఇందడం - ఒక్క చరణం కలపాటయితే పద్మం వలె రెండు - మూడు - నాల్గు-అయిదు ఇశ్వర్యిగాయి పాదాలతో (చరణానికి ఎన్ని పాదాలైనా ఉండవచ్చు గదా)! శూర్పతుంది. ద్వి - త్రియి చరణాలు గల పాటయితే కొన్ని పాదాలతో ఒక చరణం శూర్పతుంది శాల్పి అటువంటి చరణాలు కొన్ని పుంచేనే తప్ప పాట శూర్పికాదు. అంచే పాట-పద్మం-శూర్ప స్వరూపం దాల్పడంలో ఉన్న పాదాలపొత్ర-పాదళళ్ల నిర్దిశ్కాలయ్యే వాట పొత్ర ఏకైక స్వరూపం కలిపి కారన్నమాట. పద్మంలో “పాద” శబ్దిస్తేశాలు తమకై కాము స్వయింగా నేరుగా పద్మ శాగాలై అదిరూపు దాల్పడంలో పొత్ర వహించగా పాటలో పాకళల్ని నిర్దిశ్కాలు తమకై కాము స్వయింగా నేరుగా పాటశాగాలై అదిరూపు దాల్పడంలో పొత్ర వహించలేను. పద్మంలో పాదం శాగం-పాటలో చరణం శాగం. ఆచరణంలో పాం ఒక శాగం-పాఠలో పాదాలపల్ల చరణం రూపొంది చరణం వల్ల - లేదా చరణాలవల్ల పాట రూపొందుమంది అంచే పుంచుంలో పాదాల స్విఫావాలకు పాటలలో పాదాల స్విఫావాలకు ఇన్నత్వం వున్నదని విసృష్టమతున్నది. విధిన్న స్వరూప స్విఫావాలుగల పద్మాల పాటల పాదాలమ రెంటిని “పాద” శబ్దంచేనే యొలావ్యవహరించారు? పాటల చరణంలో శాగాన్ని తెలిపే పాదళళ్లానికి-పద్మంలో శాగాన్ని తెలిపే పాదళళ్లానికి ఒకే అర్థమా? ఇన్నాళ్లాలన్నాయా? ఒక చే అర్థమైతే పద్మంలో స్వయింగా నేరుగా శాగం కాకుండా చరణశాగమై దానిద్వారా శాగమైన పాదనిర్దిశ్కానికి - ఏక సామక అర్థసమన్వయయాలు ఏ విధంగా సమహారశాయి? ఒక వేళ ఇన్నాళ్లాలుంచే అని యొమిటి? ఏకార్థకాలు కానప్పుడు పద్మం-పాటలలో వుండే పాదాల స్వరూప స్విఫావాలు విధిన్నమైనవే నని ఆమోదించక తప్పదు.

కాగా వద్దం-పాటల వరంగా “పాద” రక్కార్ విచారణ మరికొంత తేయ వలని వుంటుండన్నమాట.

“పాద” రక్కార్ రేపో పాదమంచే యొమిటో గతంలో కొంత గుర్తించాము. అయితే పద్మాన్మి నాయగు పాదాలుంటాయని ప్రాచీన లక్షణాలులు పేరొక్కన్నారు నాయగు పాదాలుంటాయని వారు చెప్పారే తప్ప నాయగుపాదాలెందువల్ల వుండాలో అందుకుగలకారచాన్ని యొక్కడా పేరొక్కనటేదు. ప్రాచీనలాఖణికుడైన్న కిలినాక్రయక ర్త

నాయగు కావంబులతో

నాయగు | పావట్టు గూడినమ వద్దుము.....

అంటూ తెప్పిన విధంగానే వెత్తురు లాఖణికులు పేరొక్కన్నారు.

అధునిక సాహిస్యవేత్తంలో విమర్శక ప్రముఖులలో ఒకరైన ప్రి రాళ్వపల్లి అనంతకృష్ణర్మగారు

“ కాని వరము అనగా పాదము-కాలు అన్నికి మూలార్థమని తెచ్చివచ్చుము. కాత్పుర్యమృతితేన రెండింటి, లేక నాగింటి, ఒక శాగముతము వర్ణము శావచ్చుము సంక్షేప శాచయిందు వదశబ్దమునకు ఎన్నో అర్థములు ఇట్లు కాత్పుర్యసిద్ధములైనవి కలను ఈ శాగము అమనర్థము గలవదశబ్దము వద్దము అనువేరిలోనే అంతగ్గామిగా మన్నది వద్దం చమచ్చగం ఆన్నారు. లాఖణికులు కాని ద్విపదలో రెండవ శాగమని వట్టపిలో ఆరవశాగమని అర్థముము ఈ వదశబ్దమిచ్చుచ్చున్నది. కాని ప్రాయికముగా అన్ని శాచ ఉందును వద్దమునకు నాయగు శాగమరే యుండును. నాయగుమూలం కొకమంచే - చతుర్శ్రమంచే-మనర్పుప్పికి అందును సహజముగా సృష్టముగా అముభవమునకు వచ్చును గచా! అయితేనని గితగోవిందమునకు “అస్వపది” అను వేచుండుల సుప్రసిద్ధమే-దానిలో ఏక్కొక్కపాటకు ఎనిమిది వరములు సటుగులు, కలుగుట అందుకు కారణము. కాని తెలుగునందును కన్నడము

నందును శాఖము అనునర్థముపోయి “పదము” అనగా నిండాపాట అనియే అర్థము నిలిచినది *

అని వేరొకస్నారు పదక్కానికి ఎస్తే ఆర్థాలండవచ్చు. పద్య శాగాన్ని పాదం లేదా పదం అని యొందువల్ల అన్నారు? పద్యానికి నాయగు పాదాలుటాయన్న శాపం యొందువల్ల వచ్చింది? పద్య పాచ సంఖ్యకూ— పాదక్కానికి ఉన్న సంబంధం యొమిటి? యీ సంబంధంలో ఆర్థానికి పున్న పూత లేదా ప్రాధాన్యం యొటువంటిది? అని ఆలోచించి ఒక సమన్వయాన్ని సమకూర్చపలని పున్నది. “పాద” మనగా ‘కాలు’ అన్న అర్థముకో ప్రారంభమై “శాఖము” ను చేపట్టి-నాయగు మూలల తోమును చూచి అష్టపదివరకూ వెళ్ళడంలో “కాలైన్ని?” శాఖావిభజన సంఖ్యపరిమితి యొంతి? అన్న పక్కలు దృష్టికి రానందువల్ల ఏక వాక్యప సమక్యయాలు లోపించ దంతో పాట కాలా చంక్రమిణ క్రియ కవకాళం లభించినట్లయింది పాదం అంశే కాలు అని అర్థం పున్నది-కాలకు చరణానికి పర్యాయపరమైన అధుగుశక్కాన్ని కూడా “పాచం” అన్న అర్థంలో ప్రాచీన లాంకాంకితులు పరచుగా ప్రయోగించారు. “రెండవ అదుగున-మూడవ అదుగున - నాల్గవ అదుగున” ఇక్కాయి ప్రయోగాలు అయి పద్యపాదాలమ నిర్దేశమ్మా విధి సందర్శాలలో చేశారు “భాగ” మన్న శాపం పద్యపాదాల విషయంలో ప్రాచీనుల కున్నుచే ఒనవదు కాల అన్న ఆర్థాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకుని పద్యపాదాల సంఖ్య గురించి ఆలోచిస్తే కాల్పు ఎన్ని అన్న ప్రశ్నను పురస్కరించుకుని మానవ పాదాలను స్వీకరిస్తే రెండే అవుకాయి దార్శించ్చి సిద్ధాంతికాయి నరుకు తొలుత వానరుడుగా నాయగు పాదాలు కలపాడు కాలట్టి నాయకాళాను గ్రహించుదా మాలంచే-దార్శించ్చి సిద్ధాంతా వాస్తవిక పత్య ప్రతిమింటంగా ఆమోదించచునికి శాఖాకం గాను-శృష్టి స్వరూప స్వభావ వ్యవస్థా పరిచామపరంగానూ—ఉగ్రశాస్త్రపరంగానూ - అవకాశాలు నఁగు)

* సాహిత్యపర్యాప్తములు (8) కైప్రయ్య పదసాహిత్యము.
పుట-11

త్రుగానైనా కనిపించడంలేదు మానవ పశువ్యాధుల పాదాలను రృష్టిలో పెట్టుకుని పాకసంఖ్య వర్గరచారా అని ఆలోచిస్తే - రెండుకాట్టుగల మానవులు నాటుగు కాట్లుగల పశువులు ఇతరజంశువులు గృగోచరమవడం అయిగుతుంది. ఈపద్ధతిలో ద్విపద చమపురణ (సాలుపాదాలున్న వృక్షా) వ్యవస్థ దూఢాండిందని చెప్పవచ్చు. కాని క్రిపద-చట్టది-స్తవపద - అష్టపది వంటి వాటి పాద వ్యవస్థలకు మూలంగా వేరొక్కనానికి అన్ని పాదాలున్న (కాట్టుల) ప్రాణులున్నాయని శాచించులమా? ఆస్తింటెందుకు ? ఒక జాతి ప్రాణి పాదాలను రృష్టిలో పెట్టుకుని కొన్ని వద్ద పాదాలు-మరొక జాతి ప్రాణిపాదాలను రృష్టిలో పెట్టుకుని వేరొక కొన్ని వ్యుతపాదాలు నిర్ణయించి తుంటానవడంలో సామంజస్యంగాని దౌచిత్యం గాని ఉన్నరమకో గలమా? పేద వాణియంలోకి చమపురణలతో పాటు ద్విపరలకు క్రిపదలకు ఉదిచిరాలు కూడా నిశ్చార్పిస్తేన ప్రాణం తుండనే తున్నరి-కాగా ప్రాణికోటి పాదావయవ సంబంధము రృష్టిలో పెట్టుకుని పాద నిర్ణయం కేంద్రాని చెప్పిలేదు

చౌకం-చమర్క్రం సూందర్య ప్రవరమమకుంచే పేదకాలంమంచి ప్రయోగికాలై ప్రసిద్ధాలైన ద్విపద క్రిపద-చట్టదాదికాలైన ఛండాలలో సూందర్యానికి లోపం పున్నదనగలమా? కొకానికి ప్రాణం ఉన్నదనగలమా? నాటుగు పాదాలున్న వద్దంలో గఱ క్రమ సమయమే గాని తైమంచి క్రిందియి సమయం లేదుగా! - చమర్క్ర రృష్టి పాదసంఖ్యకే చాక నిలువు అధ్యాలలో, అంచే వామం మంచి దహించికి-ఉపరితలం మంచి అభోగిసి అడవ సంఖ్యలో కూడా ఉండాలిగా! - ఈ రృష్టేణ్ ఎన్నవ ఛండాలో వద్దం పాటై అంచే పాదానికి యొన్ని అడుగాలంచి (పద్మం) ప్రాణామో అన్ని పాదాలకుంపవలనిపట్టుంది ఉహావారణకు ఉన్నలమాల కీసు కుండాం-దీనిః పాదానికి యిగరవై ఆకరాలుంటాయి. చమర్క్రదృష్టిలో యూపర్ద్యం పూర్ణంగా ఉండాంచే యిగరవై పదాలు ఉచ్చితంగా ఉండిశారా. అప్పుడు చౌక-చమర్క్ర సూందర్యం రూపొందుకుంది.

చౌకం రృష్టిలో వర్యాలోకనం చేసే "ఉత్క" ఛండములో పుట్టే రెండు వృక్షాలకు నాటుగు పాదాలుండచానికి పిలులేదు. ఒకే ఒక పాదం

ఉంచికిరాలి. రెండవ ఛండమైన “అత్యుక్త” లో పుట్టిన నాలుగు వృత్తాలుగు పాదాలు వంటన కాకుండా రెండు పాదాల వంటన పొం చేసే చతుర్శ్రాంతమైన మూడవ ఛండమైన “మధ్యమ” లో పుట్టిన ఎని మిదిన్యక్తాలకు నాలుగుపాదాలుకాకుండా మూడేమూడుపాదాలు మూర్ఖమే వుండవసివస్తుంది. శేషం నాలుగు పాదాలలో చతుర్శ్రాంతమైన మేర్పుజే వృత్తాలు పశిష్టాచండలో పుట్టిన పరపోదు వృత్తాలు మూర్ఖమే - అయివ తైన సుప్రతిష్ఠాచండం మొబయ మిగిలిన ఛండాలన్నింటికి ఏకో త్తరాధికంగా పాదాలు రూపొందినప్పుడే చతుగ్భ్రాంతమైన మేర్పుదుకుండి-అస్తుడే కాకంలో తూడాలమకునే శాందంగ్యం కనిపిస్తుంది. ఈ పద్మాలిపి పద్మరథుప్పార స్వమాపానికి-నిర్ణయానికి-పూర్తిగా భంగం మేర్పుదుకుంది. కాగా చతుర్శ్రాంత శాందర్భాలిపితో పద్మాలకు నాలుగుపాదాలు నీర్తి శాంయ్యా యన డంతో వాస్తవికత గోచరంకాదు-

కృప క్రేతర్చావర కలివామకాలైన చతుర్యగాంపాన్నయి. ఈ యుగాలకు నాలుగేసి పాదాలున్నయి. కటి నాలుగు లెట్లుయితే కృపయుగం ప్రాచినులు పెట్టిన కొన్ని అధ్యాయాలలో నాలుగు దాపాలున్నయి - నక్కలాకు నాలుగేసిపాదాలున్నయి. చివరికి ఒంటారాన్ని శూడా నాలుగుపాదాలుగా ఇంకించారు ఉగోరాప్రాపంగా చతుస్యం ఖ్యాతికి విప్పన ఉన్నట్లు కనిపిస్తున్నది అనులు “పాద” మంచే శాసం-అంకి అని మూర్ఖమేకాక నాగ్లవ కామన్న అర్థంయాదా ఉన్నట్లు కనిపిస్తున్నది- ఈ చతుర్యమన్న అభ్యాసిన్న రఘ్యాలో పెట్టుచునే “పాద” శఘంలోమంచి వారువంటు అన్న అర్థం కాన పాతికి (పారిక) శఘం విశ్వామిత్రంలో నిలిపినట్లు కనిపిస్తున్నది ఈ రఘ్యా చూచినా వాలువ శాగమన్న అర్థంతో చూచినా “పాద” శఘా పద్మాలలో అన్నితోల్లు పెల్లవేరదు-అర్థం సమిచమారి పద్మాలలో అనశే చెల్లవేరదు.

పాదం అంచే ప్రార్థికాలు-అయిగు అని మూర్ఖమే అర్థం కాక మంచి కుర్మానానికి - వస్తువుల శేషికానికి కొన్ని పద్మాలు చెయ్యా కానికి పామాస్యంగా చెంకుతో రకరకాం కీటలు ఉయారుచేస్తారే ఉపిటి

కుండే కాలును కూడా పారం అని అంటారు-పీటకు రాళ్లు (కోళ్లు) రెండు గాని మూడుగాని సాళ్లు-అయిదు-ఆరు-ఏదు-ఎనిమిది ఎన్నెన్నా వుండ వచ్చుము. పీటకు మూడు రాళ్లుయోరేమిటా అణి తటుక్కున సంకేతాంత నక్కరలేదు మూడురాళ్లుపీట తుంటుంది. దిన్నె ముక్కాంపీట అంటాం. సంస్కృతాంతాలో దిన్ని శ్రిపాడిక అంటారు “శ్రిపాద” అని అన్నా అన వచ్చు. నాలుగు కోళ్లున్న పీటలెరాగో వుంటాయి గచా! - పీటం రాకశు పెదల్లు నుట్టి - అవాధంకొంది - నాలుగుకమించి యెన్ని కోళ్లున్నా అమగ్గపచ్చుగచా! పద్మాన్ని ఒక వద్దార్థ కాపాదికమయ్యెన పీటంగా కావించినస్వంతు అ పీటానికిన్న రాళ్లుగా (కోళ్లుగా) పాదాలును కావింత వచ్చు-తు ఏప్పాటియివద-ల్రిపద-తకుప్పద-పంచద-పట్టపద - పట్టపద - సత్తపదాదు అన్ని (ముక్కాంపీటి) పాదార్థ రృష్ణితో సంఖ్యాపరిమితితో లికపాక్యత-సమ స్వయంబుకు లోనపుతాయి.

పదం (పాదం-కాలు-అడగు) కండి పద్యం లేదా పవంకావచ్చుము గచా! పదమంచే అడుగు-అడుగు అన్నప్పుడు కేవల పాదసామానైన అడుగు చరణం అని మాత్రమే మనం అముకోనక్కరలేదు. పదం అంచే పాద నిషేషం - చరణ నిషేషం-అనగా పారస్యాసం-విన్యాసం-అడుగుతీసి అడుగు పెయిదం-అడుగు ఉంచరం అన్న అర్థంటూ చౌపువచ్చు-కాగా ఎన్ని పాద విశ్వాసాలుంచే అన్నింటికి ఆ సంభ్య పరిమిసమపుతుంది కాబట్టి వివిధ సంఖ్యాక్షరాలైన పాదాలుగా పద్మాన్ని శరీగ్రాహణాపుతాయి-పట్లని తరణ రపితాలైన మాత్రాచ్చుండస్తులు గం పాటలుకూడా శరీగ్రాహ్యం ఉపతాయి. ఎన్ని అడుగులువేసే (పారస్యాసాల చేసే), అన్ని పాదాలు తెక్క కాబట్టి అన్ని పాదాలతో ఉద్దీపించి పద్యం పూర్తి అపుతుంది

పాద విశ్వాసాన్ని రృష్ణితో పెట్టుకునే వృక్షాదుల పాదవ్యవస్థము ప్రాచీనకాంతాలో సంస్కృత లభికారులు-శేడ్రులు - ర్మేగ్వరచాగసిపిస్తు స్వస్తి-తు ఏప్పి ఉండించే పద్యంతో అంచే సంప్రీత ల్లాంతో ఏపాదానిసి ఆ పారం పదంచేడంతో కెపోవాలని నియమం పెట్టి దినికి పాదాంతం అని చేరు చెట్టాను. ప్రాణి నదుమ్ము ప్రస్తుడు అడుగు కిసి అడుగు పెయ్యిదంతో-ఒడాని తరువాత ఛటిగా అడుగు పెయ్యులదుతున్నా-అడు

గులు వెయ్యడంలో అనుమ్యాకత తుంటున్నా అదుగుల మధ్య-స్తులావకాళం పూర్తిగా తుంటుంది. పరవ్యాస విశ్వేశం తప్పక దేనికదిగా ఆరుగా తుంది. కాగా యా ఆదుగుల వ్యవస్థను ఉప్పిలో తెట్టుకుని పాదాంత పరవిశేరంతోసహ పాద శాగాన్ని రంస్కృత కాపాచ్యంలో రహస్యాలైన మహార్షులు యొర్పరచినట్లు కవిష్టున్నది.

శెలుగాలో పాదవిచాగం ఉచ్చా నిక్యంగా పాదాంత పర విశ్వేశ పూర్వోమైన నియమం-పరద్యపాదాంతం పదాంతమై “తరువాచి పాంతో లంకిలెకుంబా పిచ్చేకాన్ని పోందికిరా” లన్న నియమం టెకపోవడంవల్ల - పరవిశ్వేశ స్తుతమ వ్యవస్థకు క్రింతఃం యొర్పిడినస్మయ యొ రూపంగాసూ సార్జకత లంఘితదు పాదాంతంలో పరం విశ్వేదంకాకుండా కొండం తొలు తనో మధ్యనీ పాంతమ ముగిసి ఆ మాగింపు : చాకురాలు-బంట లేందుగాని అంతకు మింగాని యొన్నెన్నునా - ఏరువాచి పాదంలోకి వెళ్ళాయంచే-ఆది-ప్రాణి అదుగుపేసి-కిసి-బిగి తరువాత వేసే అదుగు తగు దూరంలో కాకుండా - అంశకుముందు వేసిన అదుగును వెన్నెటి - అంటిపెట్టుకుని వెయ్యటం వంటిది కాగలదు. మామూలుగా రాలుకిసి కాలువేసి నడవ వల్పిన ప్రాణి తన అదుగులతో ఒక స్తులాన్ని కొలుస్తూన్నపు దేవిధంగా అదుగుకూ అదుగుకూ మధ్య భాషి తుంచబుండా-అదుగురుంటి అదుగులువేస్తే ఆ అదుగుల కెటువంటి అనుమ్యాకతమైన విశిష్టమైన అసహాయమైన సంబంధం వుటుందో అటువంటి ఒంబంధమే పాదాంత పూరిశ్వేశం ఐరుగిని పద్మపాదాలలో కనిపిస్తుంది. స్తులాన్ని కొలిచేటప్పుడు అచురాన్నిలట్టి విశిష్టంగా వేసే అదుగుల కొలతల పాంతివిశ్వాసం మానవునికి : హాసిర్దుమైనది - స్వాఖానిక తైరిది. సౌందర్యకారక మైనది కానేకాదుఁదా ! శాగా శెలుగు కపులు ప్రవేశచెట్టిన పాదాంత డాఫిచేర రాహిత్య సమ్ముఖమం శాచవ్యవస్థకు ఇశ్శుమైనదని శెలుకున్నది. పాదగ్రమస్సుకమైన అపాద వ్యవస్థకు ఆకర మని స్పష్టపదుకున్నది.

పదాయ్లో పాదాన్ని పాదం అన్నా చరణం అన్నా ఒక శేనని ఆ రెండు పదాలు వద్ద శాగార్థంలో ప్రయోగికాలవున్నాయని యిగతకు

పూర్వమే గుర్తించాం. అయితే పాటల్లో కొన్ని పాదాలు కలిపి చరణం అనమయుండి - కొన్ని చరచాలలో పాట రూపీందుకుండి కాబట్టి వర్గ్య సంబంధంగా పాదపరమై యిచిన యిం అర్థసమస్వయిం చరచాలు గల పాటల పాదాలకు వర్తించడు. కొన్ని పాదవిన్యాసాలవలె చరణగత పాదాలు గ్రహించినా - యి పాదాలలో చరణం పూర్తిరూపం దాటిస్తుంది గాని పాట పూర్తి రూపం దాటునేగదు! - చరచాలలో వర్గ్యం అయినట్లు పాచాలలో (పదం) పాట రూపీందు - పాదాలుగల చరణంలో పాటు రూపీందుకుండి. పాదం అంశేనే చరణంకా! చరణమంచే పాదం (అమగు) అని అర్థంకా! మరి పాదాలు కలది చరణం అనకంలో కొఱియ్యమేముంది? చరణంలో పాదాలంటాయినడంలో అర్థమేనిటి? అటి తొమెవైనా అణైపించగలరు అందువల్లనే వర్గ్య పాదాలపరమైన "పాద" శత్రువు - పాటలలోని చరచాలలోని పాదాల పరమైన పాద శత్రువునికి అర్థస్వరూప సందర్భాలలో సంబంధం సమస్వయిం కుదురదని గతం లోనే పేర్కునడం అరిగింది

అయినప్పుడు చరణగతమైన కాగాలమకూడా వర్గ్యశాగాలను పాదాలన్నట్టే పాదాలుగా వ్యవహారించడాని! కారణం తొమెటన్న ప్రశ్న ఉదయముంది. "పద" శత్రుం పాదశత్రువునికి వ్యాయమయిని తోగద క్రాయిడమేకాక పదముల కలది-పెనంబంధమైనది పాదం కావచ్చునని కూడా పేర్కునడం అరిగింది. "పద" శత్రువునికి సంగిర శత్రువరంగా "కాస్తాస్తానదేం" అన్న అర్థం తున్నది. ఒచిష్టకాక చంమైన యిం కాస్తాస్తాన భేదాన్ని ఆర్చ సంగిర తక్కువలు "పదం" అని అంటారు. తక్కిపద సంబంధ మైనది - అంశే కట్టకాస్తాస్తానానికి సంబంధించింది కాబట్టి "పాదం" గా పేర్కునిటింది. పాదనామకాలైన కాస్తాస్తానాలు చరచానికి - రెండుగాని మూడుగాని వార్లు గాని అంతక్కువగాగాని పుండివచ్చు-చరచానికి పాదాలంటాయి అని అంశే "కాస్తాస్తా" లంటాయి అని అర్థం. కాగా శత్రుం కట్ట మేళ అయినా వర్గ్య శాగ సామకమైన పాదశత్రువుని - పాటలలో తరణ శాఖామశైన పాద శత్రువునికి అర్థవ్యవస్థలోనే కీచ్చుత్యం తున్నిరన్న మాటు. అయినప్పుడు వర్గ్య పాదాల వ్యవస్థకూ పాటల్లో చరచాంతగత

మయ్య పాదాం వ్యవస్థకూ సమన్వయంతో గాని ఏక వాళ్యకతో గాని అవ శ్వాస రేవేరెడని కెప్పువచ్చు-మరొక విశేషం పద్యపాదాం విషయంలో మనం గుర్తించవలసి వున్నది. కొన్ని పద్యాలు రాగాలకు-క్రమాలలోనే రాగాలు—లొంగక పోవచ్చు. లొంగిన పద్యాల పాదాలకు-పాదదానికి పాటల వరె రాగశాఖ ఉయయుక్తంగా పాదదానికి వీలైన పద్యాల పాదాలకు భూదాకశాస్త్రానం వుంటుంది. ఈ ర్ఘప్యే పాటలలోని తరచాల పాదాలము కశాస్త్రానార్థక పాదకళ్లపాదాలుగా పేర్కున్నాచే పాదదానికి వీలైన పద్యపాదాలము సైతం తరక్కశాస్త్రానార్థక పాదకళ్లపాదాలు నీరేకిశాయలగా పేర్కునవచ్చు.

అయిదెనుని గీతగోవింద గత 'అప్పపదు' ల్లోని పదకళ్లనిర్దేశించాలు పాచాలూకావు— తరచాలూకావు. అప్పపదాలు (పాదాలు) ఉన్నాయి చాపల్పి అప్పపది అనలడిందని పేర్కుండామా అంచే వాటల్లో చరణలకణం వున్నట్లు కశాస్త్రానార్థక మైన శాఖ ఉయాన్నిగా మైన పాదవ్యవస్థ వున్నట్లు కనిపిస్తున్నది. పోనీ పాదాక్కువాలైన తరచాలే యొనిమిది ఉన్నాయందామా అంచే "పద" కట్టానికి చరణం అని అర్థం చెప్పి "అప్పపది" యొనిమిది చరచాలు కలది అని అర్థం చెప్పాలి-ఎనిమిది పాదాలు కలది అని అర్థం చెప్పనే శారు. అయినన్నాడు క్రిపది, పట్టుదుం వంటిది "అప్పపది" శాసేరదు. పద్యాలక్కువాలైన అప్పపదాలు — గీతక్కువాలైన అప్పపదులు విధిన్నాంచుకుంచే దొయించే ఉండదు.

మాహేశ్వర వర్పపాదంగా అవకరించిన సంస్కృత చృంధన్పు ముచ్చయం మనో సముద్రం వంటిది. అనంతమైన ఆ సంస్కృతచృంధో శికులనుగురించి నంపుార్థంగా తర్పించాలమకొనడం, అయి సమస్తచృంధో శికుల్లోని సాందర్భాన్ని కనిపించి, తుదముట్ట అమథవించి అనందించాలను కొనడం అంతి సామాన్య క్రితివంతులైన మారవమాత్రుడికి అసాధ్యమైన విషయం.

చందోళ్లాన మిదం పురా తిణయనా
శ్లేషణం నందిరాట
తస్మాత్సాప సనత్కమాజా తతో
గ త్రై ప్రతో వాశ్వరి
తస్మాదైవపతి తతః వాయపతి
స్తుస్తుమఃః పింగళ
ప్రతిష్టైర్యర్థనిర్ధర్థత్కు భిరదం
భూత్వాప్రతిష్టాపితమ్ ॥

అన్న పాపిర్య రశ్మాకర వచనాన్ని లభి యి చంద్రాస్తార్థిన్న
మొట్ట శైవట కండుని వద్దనంది, నందివద్ద సనత్కమారుదు, సనత్కమారుని
వద్ద అగమ్యదు అగమ్యనివద్ద ప్రిహాత్, లహ్మావద్ద దేవేంద్రుడు, దేవేంద్రుని
వద్ద వాయపతి (శేషుడు), వాయపతి వద్ద సింగశుదు సేషుకొన్నట్లు తెలుస్తున్నది.
పింగళునికి పింగళాచార్యుడని పింగళాచార్యుడని వామాంకారాలున్నాయి.
ఆ పింగళ వాగుని వద్ద ఆనేకమంది ఔష్ణ్యలై చంద్రాస్తార్థిన్ని అధ్యయనం
శైవ శోక వ్యాపితం చేశారు. ఆ పింగళుడు సంస్కృతంలో తొట్టతొలుత
చంద్రాస్తార్థం రచించాడు. ఈ శాస్తార్థికి “మృషసంకీర్తని” ఆనే పేరుతో
శట్టహరాయధుము వృత్తి ప్రాణాడు. అనంతరం దుస్సైన్ని చందో
గ్రంథాలు వెంసివా అంస్తు యి పింగళుని చంద్రాస్తార్థిన్ని ఆదర్శంగా,
ప్రమాణంగా శిషుకుని వెంసివేగాని పేరుకాదు

మాత్రా చందుస్సంము ఉత్కాచి యిరకై యారు చందుస్సులమించి
ఉన్న ఉద్ధరమాతా చందుస్సంము మినపోయించి యిరకై యారు వద్దాలకు
మించి పాదనియమం కం ఉత్కాచి ఉత్కృత్యంతమైన యిరకై యారు
చందుస్సులలోము సంఘనికాలైన వృక్షాలు మొత్తం పదమూడు కోళ్లనంకై
రెండు లకల పరిపోదువేల యొరువంరల యిరకై యారు. (18.42, 17.726)
ఇంకా అనంతంగా ఉన్న ఆర్థసమ వృక్షాలు, విషమవృక్షాలు, సర్వపరస్పాన
విషమవృక్షాలు ఈ 18.43, 17.726 వృక్షాలలో శేరసేరెదు ఆర్థసము

వృత్తాల స్వస్తినార్థ సమాంని, వరస్తానార్థ సమస్తాలని ద్వివిధాలున్నాయి. పిట్లో వృత్తసంఖ్య విషయంగా స్వస్తానాల, వరస్తానాల ప్రత్యేక పరిగణన వల్ల ప్రయోజనం లేదు. విషమ వృత్తాల స్వస్తాన విషమ, వరస్తాన విషమ, సర్వపరస్తాన విషమ వృత్తాలని మూడుభేరాణగా రూపొందాయి. అర్థ సమ వృత్తాల్లో పటనే విషమ వృత్తాల్లో హూడా వృత్తసంఖ్య విషయంగా స్వస్తాన వరస్తానాల ప్రత్యేక పరిగణనవల్ల ప్రయోజనం లేదు. కాని విషమ వృత్తాల్లో ప్రత్యేకంగా మూడవఫేదంగా రూపొందిన సర్వపరస్తాన విషమ వృత్తాలకు మాత్రం వృత్తసంఖ్యపరంగా ప్రత్యేక పరిగణనవల్ల అత్యంత ప్రయోజనం ఉన్నది. ఉక్కాది యిరకైయారు ఛండాల వృత్తసంఖ్య పరిగణన ఫలితంగా వాటి మొత్తం 18,42,17,728 గా పెద్దలు నుఱఁగానే తెలిపశ్శారు. కాని అర్థసమ విషమ వృత్తాల సంఖ్యాల్లో వృత్తసంఖ్య పరిగణనం క్రమాకరితమని కాలోలు వాటిలోకి యొ సంస్కరిత ప్రాకృత చుండో గ్రంథకర్తా బోలేదు.

విషమ వృత్తాల లకున నిర్వచనంలో కొంత సమగ్రత్వం చూపిం చిన తెండో మంది ఛందో గ్రంథక ర్తులు అర్థసమవృత్తాల లకుననిర్వచనంలో అనుగ్రహం జెలకొల్పారు. ఈ పడపాతానికి కారణం తోధపడదు.

విషమ వృత్తాలు

వృత్తం నాలుగు పాచాలలోను ఏకో ఒక పాదం ఒక వృత్తలకు యుక్తమై వుండి, తక్కున మూడు పాచాలగా వేరొక వృత్త లకు యుక్తమై వుంచే ఆరి విషమ వృత్తం అనబడుతుంది. అనగా పర్యంతో నాలుగు పాచాలలోను మూడు పాచా రైతైనా సరే ఒకరకమైన గచాల తోను, యిస్తానాలతోను, తక్కున ఒక్క పాచం మరొకరకమైన గచాల తోను (యతి ఆ వృత్తాన్ని నియమింపజడిన రితినమసరించే ఉంటుంది.) ఉండా లన్నమాట.

వృత్తలకుంలో సమానస్వం లేకుండా విషమం దొర్పుటడంవల్ల బిటిం విషమ వృత్తాలని సార్ఫకసామం యొర్పుడింది పరి గృహిశాక్రిన ద్వివిధ

వృక్తాలు ఒకే ఛందస్పులోకై తే (ఉక్కాది చంద్రాలు) స్విస్తాన విషమ వృక్తాలని, భిన్న ఛందస్పులోకై తే పరస్తాన విషమ వృక్తాలని వ్యవహరిస్తారు. వృత్తంలో నాలుగు పాదాలు దేనికదే ఏదివిగా- అనగా- బోగ్కూక్క పాదం బోగ్కూక్క (పెయిపెరు) ఛందస్పులోకై తే (మొదటిపాదం ఒక ఛందస్పులోరి, రెండవపాదం మరొక ఛందస్పులోరి, మూడవపాదం పేరొక ఛందస్పులోరి, నాలుగవ పాదం యింకొక ఛందస్పులోరి అయివుండారి.) అది స్వపరస్తాన వృక్తం అనంతమహందని ప్రాచీములు పేరొక్కన్నారు. విషమ వృక్తాలమ స్విస్తాన పరస్తానాలుగా పేరొక్కని మూడవ భేదంగా పేరొక్కన్న వృక్తాలకు “సర్వః రస్తాన విషమవృక్తా” లని పేరు పెట్ట కుండా “సర్వవిషమ స్తానవృక్తా” లని నామకరణం చేసించే ఛందస్పులకు మన ప్రాచీములు చాలాన్యాయం చేసినవారయ్యావారు. పద్యంలో నాలుగు పాదాలమ ఒకే ఛందస్పులో పున్న నాలుగు భిన్న భిన్న వృక్తాల లక్షణాల కమగుణంగా నిర్మించినపుడు ఆ వృక్తాలను విషమి పిలవాలనే విషయం మన వారు చెప్పశేదు. ఉదాహరణకు ఒక విషయం చేపోను. ఉక్కాది ఛందాల్లో పథ్మాగ్నివదైన శక్యరీవృందం పున్నది. ఈ ఛందంలో సంబన్ధికాలైనవే వన మయూరవృక్తం, వసంత తిలకవృక్తం, ప్రపారణకరిణ వృక్తం, అపరాజిత వృక్తం- ఆ నే నాలు వృక్తాలూ ఉన్నాయిమరోండి । వ పాదం వనమ యూరం, 2 వ పాదం వసంతిలకం, 3 వ పాదం ప్రపారణారిశం, 4 వ పాదం అపరాజితం లక్షణాలతో పద్యం సమకూర్చినపుడు యిదియే సంకరణాతి వృక్త హామంకనే విషయం మన ప్రాచీములు చెప్పశేదు. విషమ వృక్తాల్లో మూడవ భేదంగా పేరొక్కన్న వృక్తాలకు స్విస్తాన పరస్తాన భేదాలు దేవుండా (పూర్వులు పరస్తానాన్నే పేరొక్కన్నారు) ఆ రెండింటికి అస్వయించే ఇధంగా “సర్వ విషమ స్తానవృక్తా” లని పేరొక్కని ఉంచే ఆటు స్విస్తానాలు, ఆటు పరస్తానాలు రెండూ గ్రాహ్యంలయ్యేవి. అనగా సామాన్యాగా స్విస్తాన విషమ వృక్తాలని, పరస్తాన విషమ వృక్తాలని రెండు విధాలుగా పేరొక్కన్నాలై, సర్వస్విస్తాన విషమ వృక్తాలని సర్వపరస్తాన విషమ వృక్తాలని (యీ రెండింటికి కంటి “సర్వస్తాన విషమవృక్తాలు” అది పేరు పెట్టినా సరిపోయేది

శెందు విధాలుగా పేర్కొనడం అరిగినుంచే విషమవృత్త సాంకర్యం సమగ్ర రూపం భరించేవని కాత్పుర్యం.

మామూలుగా ఉన్నారి 26 నంబ్సైలోను పుట్టిన వృత్తాలమొత్తం సంఖ్య 18,42,17,726 లిటనే సమవృత్తాలంటారు.

ఈ 18,42, 7,723 సమవృత్తాలో ఏవృత్తాన్ని తీసుకున్నా దానితో తచ్చిన 18,42,17,729 వృత్తాలూ అరు విధాలుగా కలిసి టోక్కు విధానిఁఁ 18,42,17,725 రకాలు తయారచుకాయి. అనగా దాని విషరం యూ క్రింది విధంగా ఉంటుంది. (అ) 1-2 పాదాలుమారి 8-4 పాదాలు సహాంగానే ఉన్న వృత్తాలు 18,42,17,726- (ఆ) 8-4 పాదాలు మారి 1-2 పాదాలు సహాంగానే ఉన్న వృత్తాలు 18,42,17,725- [ఇ] 1-8 పాదాలు మారి 2-4 పాదాలు సహాంగానే ఉన్న వృత్తాలు 18,42,17,725- (ఈ) 1-4 పాదాలుమారి 2-8 పాదాలు సహాంగానే ఉన్న వృత్తాలు 14,42,17,726- [ఉ] 2-4 పాదాలుమారి 1-8 పాదాలు సహాంగానే ఉన్న వృత్తాలు 18, 42,17,725- (ఊ) 8-2 పాదాలుమారి 1-4 పాదాలు సహాంగానే ఉన్న వృత్తాలు 18,42,17,726. అంచే మామూలుగా సమవృత్తాలైన 18,42, 17,726 వృత్తాలలో యొప్పిన్న త్రంగా మారాణన్నా ప్రతి వృత్తమూ 80,68,0 ,850 రకాలుగా మారుతుందన్నమాట. ఈ 80,68, 08,850 సంఖ్యలు 18,42,17,726 సమవృత్త సంఖ్యలో గుడించికి వచ్చే సంఖ్యలో పునరుత్తాలయ్యే సగం వృత్తాలను తొలగించికి నికరమైన భద్రసమ వృత్తాలసంఖ్య 54048 46.6180050 గా రూపొందుంది. *

* సరిపాదాలు ఒక వత్తలకడం కలిగి లేని పాదాలు పేర్క వృత్త లకడం కలిగినచే అర్థసమ వృత్తాలనబుకాయిని ప్రాచీమయ లేప్పారు. ఇది పాంక్రిక లకడమే అన్నటుంది. సగం సగం సమానంగా ఉన్న వృత్తాలకే అర్థసమంఘన్న పేరు సార్థకమముంది. ఆ సగంసగం సమానంగా ఉండదమని లేని సరి పాదాలకే ఉండాలనడం సమంఘ మైన లకడంకాదు. సమగ్రమైనదికాదు. 1,2 పాదాలు సమాన లకడ

మామూలుగాఁన్న 18, 42, 17, 726 సమవృత్తాలో యొవృత్తాన్ని పరిగ్రహించినా అది ప్రతివృత్తాలోను నాల్గురకాలుగా మేళించికొక్క వృత్తమూ. 68, 68, 70, 900 విషమ వృత్తాలుగా ఏర్పడుతుంది. శాఖ వివరం యిది. ఏ వృత్తాన్ని గ్రహించినా దాని (అ) 1-2-8 పాచాలు మారి 4 వ పాఠం సహాయంగానే ఉన్న విషమవృత్తాలు 18, 42, 17, 726 - (అ) 2-8-4 పాచాలు మారి 1 వ పాఠం సహాయంగానే ఉన్న విషమ వృత్తాలు 18, 42, 17, 726 - (అ) 1-8-4 పాచాలు మారి 2 వ పాఠం సహాయంగానే ఉన్న విషమవృత్తాలు 18, 42, 17, 726 - (అ) 1-2-4 పాచాలు మారి 8 వ పాఠం సహాయంగానే ఉన్న విషమవృత్తాలు 18, 42, 17, 726 - కాగా టొక్కుక్క వృత్తాన్ని స్వస్తాన పరస్పర విషమ వృత్తాలు 68, 68, 70, 900 సంఘనికాఁంపుతాయి 68, 68, 70, 900 సంఖ్యలు

యుక్కాలుగా ఉండి, 8, 4 పాచాలు సమాన లక్షణయుక్కాలు అయినా అర్థసమమే అవుతుంది. 1, 4 పాచాలు సమాన లక్షణయుక్కాలు అయి 2, 4 పాచాలు సమానఁడఁ యుక్కాలు అయినా అర్థసమమే అవుతుంది ఉచాహారణకు. రెండు వక్కాల అర్థసమయాలను మాడండి.

బేసిపదాలు కాలినీ వృత్తాలాను, సరిపాచాలు ఇంద్ర వజ్రింగాను ఉంచే “వారీస్పుక” మనే అర్థసమవృత్త మనుతుంది నరి పాచాలు కాలినీ వృత్తాలాను, బేసి పాచాలు ఇంద్ర వజ్రిం వృత్తాలాను, ఉంచే అది వేరొక వృత్తమనుతుంది. 1-2పాచాలు కాలినిగా, 8-4 పాచాలు ఇంద్రవజ్రిగా సమకూడితే మరొక వృత్తమనుతుంది 1-2 పాచాలు ఇంద్రవజ్రింగా 8-4 పాచాలు కాలినిగా ఉంచే అది మరొక సరిశైత్త వృత్త మనుతుంది. 1-4 పాచాలు కాలినిగా 2-3 పాచాలు ఇంద్ర వజ్రింగా రూపొరదుతే అది మరొక వృత్త మనుతుంది 1-4 పాచాలు ఇంద్రవజ్రింగా 2-8 పాచాలు కాలినిగా యొర్పుడితే అది వేరొక వృత్తమనుతుంది. ఈ తీరుగా ఉక్కాలి 28 ఛందాలలోను ఉడ్యించిన 18, 42, 17, 726 భృత్తాలలో ప్రతి ఒక్క వృత్తాలోను తరిశర వృత్తాలన్నీ అర్థ సమాలుగా విధ రూపాలలో కలుస్తాయి.

సమవృత్త సంఖ్య 18, 42, 17, 723 చెట్టిగుణంలికి 720, 572, 918, 585, 18, 400 సంఖ్య వమ్మంది ఈ సంఖ్య స్వస్తాన పరస్తానాలైన విషమ వృత్తాంశు ఔల్పుతుంది.*

ఇంక - సర్వస్వస్తాన విషమ వృత్తాలు స్వరపరస్తాన విషమ వృత్తాలు కేలారి మామూలు సమవృత్త సంఖ్య అయిన 18, 42, 17, 728 ను తిరిగి 18, 42, 17, 728 కో గుణంలికి 180 : 40 77972602276 వమ్మంది నీటిల్లో ప్రతివృత్తమూ అటుదటూ అటుదటూ మేళనం చాత

* ఉచావారణగా శండి^o గ్రంథక ర్థాలినిన ఒక ప్రసిద్ధ విషమవృత్తాన్ని చేరొక్కని అన్ని స్వస్తాన పరస్తాన విషమవృత్తాలు యొంగు రూపొందు కాయోసాచించుకాను.

సరిక్కుదాక్కాబడల్ గగల్ ఱఱ
ధరంణగుల్ కెంట్ అశ్వు రాంప్రువ్
రాగమ్ముల్ కాకగగల్ వరాంగిన
పూర్వికా మూడవ యంప్రు నాప్పువ్.

ఇది " వరాంగి " అనే పేరుగఱ విషమవృత్తం. ఇందులో 3 వశాదం ఇంద్రవ్రజ వృత్త పాదం. 1, 2, 4 పాచాలు ఉపౌంద్రవ్రజ లకుం పట్టినప్పుడే " వరాంగి " వృత్త మనముతుంది. అదే ఇంద్రవ్రజ ప్రారం డకటదిగా మారి మిగిలిన 8 పాచాలు (2, 8, 4 పాచాలు) ఉపౌంద్రవ్రజ అయితే అది మరొక వృత్తముతుంది. 2 వ పాదం ఇంద్రవ్రజ అయి 1, 8, 4 పాచాలు ఉపౌంద్రవ్రజ అయితే అది యింటికిక వృత్తముతుంది. ఇంద్రవ్రజ 4 వ రిగా నిచి ఉపౌంద్రవ్రజ వ్రజ తక్కిన 1, 2, 8 పాచాలుగానిలిస్తే అది పేరింకో వృత్తంగా రూపొందుతుంది. ఇదే పద్మతిలో ఇంద్ర, ఉపౌంద్రవ్రజలు కార్యాలైకే - అనగా - 6 వ పాదం ఉపౌంద్రవ్రజ అయి 1, 2, 4 పాచాలు ఇంద్రవ్రజ అయితే అది మరో నూత్న వృత్తం అను

డంతో పునరుక్కాలమ్మె సగం సల్యము తిసివేస్తే నికరంగా సర్వస్ఫుస్తావ, శర్వ వరస్తావ విషమ వృక్షాలం సంఖ్య మేర్పురుషుంది. ॥ సంఖ్య యిచి 9007088986801183. *

(1) మామూలు ఉక్కాది 26 శందస్సులలోను వుట్టిన సమవృక్షాలం సంఖ్య 18, 42, 17, 726 - (2) పునరుక్కాలు ఈలిగించివేయగా రూపాందిన అర్థ సమవృక్షాల నికరమైనంఖ్య 6404524551618 060 - (3) స్వస్తావ

తుంది. 2 వ పాదం ఉపేంద్ర వ్యాప అయి 1, 8, 4 పాదాలు ఇంద్ర వ్యాప అయితే అది ఇంకో వృత్త వొకుంది. 1 వ పాదం ఉపేంద్ర వ్యాప అయి 2, 8, 4 పాదాలు ఇంద్రవ్యాప అయితే అదోక పరిక్రాత వృత్త వొకుంది. 4 వ పాదం ఉపేంద్ర వ్యాప అయి 1, 2, 8 పాదాలు ఇంద్రవ్యాపంగా రూపాందితే అది పేరిక మార్పు వృత్తం కాగలదన్నమాట - ఉక్కాది చ్చందమ్మల్లోని 18, 42, 17, 726 వృక్షాల్లో ప్రతివృత్తం తణ్ణిన వృక్షాలో జీవింగా విష ముంగా సమ్ముఖం బొందుకుంది.

ఉక్కాది చ్చందమ్మల్లోని ఏ వృత్త పాదమైనా ఒకటి కణ్ణిన 18, 42, 17, 726 వృక్షాల్లో ప్రతి మూడించిని కలుపుకొని క్రొత్త వృక్షాలుగా రూపాందుకాయి. ఉచాపారణకు లోగడ పేర్కొన్నాడాటినే గ్రహించుదాం. వన మయూర వృత్తపాదం ఇంకర వృత్త పాదాలను (స్వస్తావారే శాసక్కురితెను) మూడించిని కలుపుకొని కొత్త వృత్త ముచుకుంది. 1 వ పాదం వనమయూరం, 2 వ పాదం వసంత కిలకం, 3 వ పాదం ప్రహారణకలికం, 4 వ పాదం అపరాజికం అయితే ఈ వృత్త ముచుకుంది. 2 వ పాదం వనమయూరం, 1 వ పాదం వసంత కిలకం, 2 వ పాదం ప్రహారణ కలికం, 4 వ పాదం అపరాజికం అయితే అది పేరిక వృత్తముచుకుంది. 8 వ పాదం వనమయూరం, 1 వ పాదం ప్రహారణ కలికం, 2 వ పాదం వసంత కిలకం, 4 వ పాదం అపరాజికం అయితే అది మరింకో వృత్త

పరస్తాన విషమవృక్తాలు మొత్తం 72057491858678400 -
 (4) పునరుక్తాలు తొలిగించిన సర్వస్వస్తాన సర్వపరస్తాన విషమ
 వృక్తాల సంఖ్య 900718888801.89 - ఈ చతుర్భ్యాశాలైన వృక్తాల
 సంఖ్యను కూడితే మొత్తం సమకూరై సమవృక్తాల, అద్ద సమవృక్తాల,
 స్వస్తాన పరస్తాన విషమవృక్తాల, సర్వస్వస్తాన సర్వపరస్తాన విషమ వృక్తాల.
 సంఖ్య 1, 8, 6, 1, 0, 8, 2, 7, 8, 9, 8, 9, 2, 7, 2, 8, 1, 4 -
 అనగా మార్గసిద్ధాంతాది తోడిప్రగంథాల గాణికాన్నమసరించి “ ఒక వరా
 ర్ఘ్యం, మూడు మధ్యాల, అయిదు అంతాలు, ఒక పాగరం, యొనిమిది
 ఇంథాల, రెండు నిఫర్మాల, యొదు ఉర్మాల, మూడు వృందాల. తొమ్మిది
 అర్ఘుచాల, యొనిమిదిర్ఘులు, తొంతై రెండు లకల, డెశ్టై రెండువేల, మూడు
 వందల పథానులలు వృక్తాలన్నమాట. విటలో పాదానికి 28 అడురాలకు
 మించిన ఉర్దూరమాలావృక్తాలు ఇంకర మాక్రాచ్చందో వృక్తాలు ఇంకా చేర
 తెచిని మనవిశేషున్నాను.

పాదానికి ఒక అడురం రెండకురాలు మొదలుకొని 23 అడురాల
 పరశు ఉన్న యూ ఆనంతకోటి సంస్కృత ఛందో వృక్తాలలో అంతర్లీనమై
 లకణం వట్టని దేఖిచందనస్తును ట్యూచానైనా యొత్తి చూపించగలిన వా
 రుండనే ఉండరనడం ఆశ్వర్యకంమై ఇషయంకాదు. దేఖి ఛందనుగలని
 మనం అనుకుంటున్నపస్తి యొ అర్థసమాలో యొ విషమ వృక్తాలో సర్వ
 స్వస్తాన పరస్తాన వృక్తాలో ఆయికిరకాయనడం నిస్సంశయమయిన విషయం.
 ఈవాడు మన రచయితలు కొండరు సూతన స్ఫుర్తి చేస్తున్నట్లుగా దుష్టాం

మనుతుంది. 4 వ పాదం వనమయూరం, 1 వ పాదం ఆపరాతితం,
 2 వ పాదం వసంత తిలకం, 3 వ పాదం ప్రహారణకలితం అయితే
 అది ఇంకో వృక్తమనుతుంది. ఇదే వడ్డతిలో 1, 2, 3, 4 స్తానాల
 లోకి వసంత తిలక, ప్రహారణకలిత, ఆపరాతితమ ప్రతి రాస్తినీ విడి
 విడిగా మార్పుకూ త్కున పాదాలలో మిగిలిన మూడిటిని ఉంచుకూ
 వుంటే మరి మూడు రెట్ల వృక్తాలు ఉనిప్పాయి.

రిచుటున్న గడ్యగేయాలు వచనగేయాలు - వచన పద్మాల అన్ని యితర ప్రాచ నియమాలను పాటించకుండా చూచే ఈ సంస్కృత చ్ఛంబోమహాముద్రంమంచి ఐన్వీంచిన రక్షాలుగానో, నృత్యస్థలుగానో తోస్తాయనడం సత్యదూరమయిన విషయంకాదు. ఎటువంటి దేఱి శందమయినా అది సంస్కృతంలో ఉన్న ఆర్థసముఖ్యాల్లోనో స్వపరస్తాన విషమవృత్తాలలోనో సర్వస్వపరస్తాన విషమవృత్తాలలోనో సంభంగా అంతర్లీనమయి పోషుంది.* కాగా దేఱిచుండమ్మకు ప్రశ్నేకమయిన న్యాశంత్రవ్యవస్త లేనేలేన్ను సంగతి తెఱకెల్లమతుతున్నది.

* ఈ ఆనంతకోటి వృత్తాలమంచి సంస్కృతకపులు గాని, అంద్రాకపులు గాని, కావ్యాలలో కాదిన వృత్తాలు శతమానమయినా లేను. వృత్త లక్షణాలుల వక్కాణించే శంబోగ్రంథాలలో పోక్కానిద్ద వృత్తాల సంఖ్య 800 వరకూ దేఱి లేనప్పుడు యితర కపులమాట యొంపేశ్వరి? తెలుగులో అండెకించే వృత్తలక్షణాలు 110ించినంత వరకూ) యొక్కవ చెప్పినపాటు లక్షణారసంగ్రహాకర్త చిత్రకవి చెద్దన. చెద్దన మామాలు 221 వృత్తాలు లక్షణం చెప్పాడు. అప్ప కావి సమారు 227 వృత్తాలు చెప్పాడు. కవిశాస్క్రయకర్త మమారు 128 వృత్తాలు చెప్పాడు. ఆనంతుడు 118 మాత్రం పోక్కాన్నాడు. ఇక కమ్మరిరంగకవి పోక్కాన్నవి 98 మాత్రమే. సంస్కృతాలలో వృత్తరక్షాకరంలోకంచే అశ్వధికంగా వృత్తలక్షణాలు చెప్పిన గ్రంథం పింగళచ్ఛండం, పింగళుడు దాఢాపు 640 వృత్తాలు లక్షణం వక్కాణించాడు. కొట్టుకొండిగాతున్న వృత్తాలోని మన శంబోగ్రంథకర్తలు చెప్పిన వృత్తాలు యొక్కింక సరిపోయేట్లు? యొన్నెన్నో అందందాలను విరాముగ్గులూ ఉన్న కొట్టు కొండి వృత్తాలలో మన కపులు కొన్నింటినే గ్రహించానికి కారణ మేమై ఉంటుందని ఆశాచిష్టే కొరికి సమాధానాలు శెండేశందు. అయి క్షూనం, కవిత్వం క్రాయగం ప్రతివాదికి ఉండదు. కొత్త వృత్తాన్ని రచించడంలో దాని నడకము చక్కగా శీర్పిద్ది క్రమ

పేయంగా లయానుగుడంగా యక్కిస్తావాలను నిర్ణయించుకోగలిగి ఉండాలి. ఇటువంటిక్కి యొక్కదీపందించో తప్ప అందరికి పుండు. కొత్త వృత్తాలు ప్రాయకపోవచానికి ఇరోక చారణం. ఇంకంశే బాధియమయిన చారణం యొమంశే ప్రస్తరించి యొ కవి యొకొత్త వృత్తం ప్రాసి చానికేమి సామాజికం చేరాబో కెరియకపోవదం. ఈ సారు మనకు ముద్రణయించాలు వచ్చినందువల్ల యొక్కద యొ గ్రంథం రచియింపబడినా వేలకొలది ప్రములు ముద్రణ అయి ప్రజలకు తిక్కిన రచయితలకు అందుకాటులో ఉంటున్నాయి. ప్రాచీన చాలంలో యొవైనా టక కవి కావ్యం వ్రాతే అతని కిమ్ములైనా సాలుగైదు కాపిలు ప్రాయాలి శేడా యొ మహారాతో ఆదరించి కొన్ని కాపిలు తీఱించి ప్రచారార్థం పంచిపెట్టారి. ఎంతమంది కావ్యాల కంత మహారాత పట్టించని చెప్పుకోగలం. ప్రతి కవికి ఏ కొన్ని గ్రంథాలో తప్ప అన్ని గ్రంథాలూ చూశి అవకాశం చాలా తక్కువ. అందువల్ల యొవెను ఏదో కొత్త వృత్తాలు ప్రాశారో తెలుపుకోవదం కష్టమయిన వని అందువల్ల యొవరికి వారే కొత్త వృత్తాలు ప్రాయకుండా సామాన్యంగా పాతవృత్తాలను ప్రసిద్ధాలమ మూర్కలే ప్రాస్తు వచ్చారు చాగా అలవాత్మై నలిగిన వృత్తాలో రచన చేయడం కష్టమయిన వనిచారు. సులభతరమయిన వని బూడా. నలగని వృత్తాలకోసం తంటాలుపడి అని ప్రాయచానికి తమ కవికాథార సెందుకు కుంటుపరచుకోవాలనే శాపంకూడా కొండ చారణం కావచ్చు. పోనీ ఇనీసించం ఛందోగ్రంథాలు లొడ్డుకోని పేరు చెట్టినట్లుగా లకణం చెప్పి చెట్లు చెట్టిన వృత్తాలన్నింటని వాడాగా అంశే అది కనపడు. యొ కొన్నింటని వాడారికి లెండి ఆలా ఉపమోగించకపోవచానికి మంచ్య చారణం చాగా రచనకు అలవాతు పద్ధతి నలిగిన వృత్తాలుండగా కొత్త వాటికోసం శాపక్రయపడటం ద్యుందుకనే అలసస్యమేనేమో ననిపిస్తుంది.

ప్రస్తరించని కొత్త వృత్తాలు సృష్టించినవారు బూడా కొండరు అంతకు పూర్వ్యం అ వృత్తాలకు లకణం యొవైనా చెప్పారా? ఆ

నృత్తాల కేమని నామకరణం చేశాయ ॥ని ఆలోచించకుండా రైతు
వృక్షాలు ప్రాసి తమకు లోనిన వేలేమో పెద్దు వచ్చారు. ఈ
అవస్థిలనాస్తితి (బరిటించదానిఁఁ అవారాల తక్కువైన దారణంగా)
ఈ విధంగా ఛందో గ్రంథా రైతల దాఁఁ పొతినప్పుడు ఇంకా మామూలు
కవుల మాట యొమని చెప్పారి? ఒక వృత్తానికి ఉపస్థితం అని ఒకరు
నామకరణంచేస్తే, బిలుండి విరుతం అని మరొఁఁరు, కీ వృత్తమని
పేరికరు స్తువృత్తమని మరోమహామానురు పెద్దు పెళ్ళారు.
ఇంగే తమవృత్తానికి కపూవృత్తిషిని చంద్రికావృత్త మని జేఱు
పెట్టారు సింహాద్రుకానికి సింహాన్నశం, మత్తహాసినికి మత్తహాసిని,
బోటించాకానికి పదకోలికాకం, భోగివిలసికానికి విలసితం, రథాద్రు
శానికి పరాంకానికి గికాలంబనం, మగంభికి శాఖి.
చామర, ప్రచాంతులని, వర్గుటానికి కోకిలకాకం, నర్దకం అసి
బోగ్కుకు వృత్తానికి రక రథాల జేఱు యొర్పుడ్దాయి. ఇంకా ఒట్టి
రెండు ఆడరాల తేడాలో యొర్పుడ్ద “శుద్ధచిరాటి, శుద్ధ వరాటి”
“తోదకం, బోదకం, బోధసం, తోధకం, శామరసం” “స్వేచ్ఛి,
శ్రేష్ఠి” వంటి నామాంతరాలు సామాన్యాలు. ఇటువంటి పరస్పరి
యొర్పుదింది ఒక్క తెలుగు సాహిశ్యంలోనే అని శాచించనక్కరశేయ.
సంస్కృతంలోనూ, ప్రాకృతంలోనూ యొర్పుదింది. ఈపుశా యూ
రెంటిమంచే తెలుగుకిపెట్టి వుంటుంది యూ దోషం. “ఛందః కొముతం,
వృత్తాంశ్యయ కాముని, వృత్త మణికోశం, మంకారమరండ
ఛందోమంఙలి, వృత్తరాష్టుకరం, కృషియచ్చందం, కవికంపాశం,
చంద్రాశ్వాప్తం, ప్రాకృత (పింగక) సూక్తనాలు ఇతాయిది సంస్కృత
ప్రాకృత చ్చందో గ్రంథాలకన్నిటికి ఈ కోషం పట్టటండ్రా ఉండశేయ.

పింగకులు వసంత తింకం ‘తెలుగులోనూ వసంత తింకం అని
పుంచి’ అని పేయపెట్టిన వృత్తానికి సైతపుడు తన ఛందంలో “ఉద్
ర్మిణి” అని, గోమానసుడు “మధుమాధవి” అని రామకృష్ణ “శే

పొత ” అని కాళ్యశ్రుతు ” సింహాస్నిక ” అని మందార మరండక త్ర శింహాస్నికం ” అని చెల్లు చెట్టారు. అలాగే మంజ భాషిణి కం వాంస, ప్రశ్నాధిత, శింహానాద, నందిని భక్త్యాది నామాలుంచారు. రుక్మిణి అని ఒక వృత్తానిః (సంస్కృతంలో) పింగళు పేరుచెడితే (దిస్మీ తెలుగువారు ర్ముని అన్నారు) దిస్మీ “ రూపవతి ” అని శందో మంరి, “ తంపకమాల ” అని ప్రాకృత వింగళగ్రంథం పేరొక్కంటున్నాయి (అయితే తెలుగులోనున్న తంపకమాల ప్రాకృత త్రంథంలో పేరొక్కనఱడిన తంపకమాల బక్కటిచాపు.)

సంస్కృతంలోనూ, తెలుగులోనూ భూదా యావిధంగా ఈ వృత్తానికి ఇన్నుమైనచేల్లు చెట్టటం కారణంగా లకణం ఉక్కచే అయి ఉండి, చేల్లు తేడాగా ఉండడంతో చేల్లుమాత్రం మాని, ఇన్ను వృత్తాలని త్రమపడి, తెంపు వృత్తాలకే లకణం మళ్ళి ఎళ్ళి చెప్పిన శందో గ్రంథ క త్రయా ఉన్నారు. లకణసారసంగ్రహాక త్ర చిత్రకవి చెప్పిన మాడండి “ కుంచివత్ర ఇద్వయంలగున్ రమున్ ప్రశాంతిణ్ ” అని (శి వ పుట) ప్రశాంతి వృత్తాః ఉకణం చెప్పారు. ర, ఇ, ర, ఇ, ర గచ్ఛాలు - యొనిమిరి అష్టరాల తరువాత యతి - ఉండాలి ప్రశాంతికి. ఈ ఉకణమే చెప్పాడు తైన. కాని ఒక వృత్తం తరువాత “ ఏము హాంబులన్ గము న్ వాణిష్టిన్ మగంభిణ్ ” అని మగంభి యొర్లి “ ప్రశాంతి ” ఇన్నుమైన వృత్తమైనట్లు ప్రశ్నేణ ఉకణం చెప్పి మీదు మిళ్కారి ” దిని చేరె చామరంబు థిరవంద్య మారుకి “ అని మరో పారం క్రాసి రెండవ పేరుకూడా చెప్పారు. ర, ఇ, ర, ఇ. ర గచ్ఛా ఉన్నా ఏదు హాగచ్ఛాలు ఒక్క గురువు అని చెప్పినా ఆది ఒక్క వృత్త ఉకణమే అనుషుంధి ఇలాగే “ యతిపదితో నిత్యాగా రౌమ మేది నిన్ ఇన్ ” అని మేదిణి (వ, ఇ, త, ఇ, ర, ఇ) ఉకణం చెప్పి, “ న, ఇ, థ, ఇ, ర ఈ గమున్ తపరి ‘ వాడి నింపొసంగైన్ ’ అని అవే గచ్ఛాలతో కొత్త వృత్తంగా ‘ వాడి ’ ని పేరొక్కన్నారు.

(ఒక సా సంగ్రహం 84 పుటు) అన్ని విషయాలకుండా కున్నవినాదా? (ఇదుగు వారు పేరొక్కన్నట్లు (పుట్ నోట్ లో) నామ భేదం తప్ప రూపభేదంలేని వివరిక - చరాంతిక - దారుహానిని వృక్షాలకు వేయ వేరుగానే లకుం చెప్పాడు. యితి స్తానాలు తేడాగా చెప్పినా రుగ్గు వఱి, చంపకమారిని, భద్ర రానికి చంపికను పుసరుక్కాలుగా లకుంాలు చెప్పాడు. ప్రాచీన చందో గ్రంథక ర్తులు ఒకరికి తెలియకుండా ఒకరు ఒకి వృక్షానికి వేయ వేయ పేర్లుపెట్టి దొరించి తోచినట్లు వారు యితి స్తానాలు నిర్ది యించుకొనే చారణానికి ఇది చక్కని ఉదాహరణ, క్షాపించ వృక్షానికి 10 అడవాల తరువాత యితి అని లకుంసార సంగ్రహాక ర్త చెప్పాడు. అదే వృక్షానికి అప్పకవి తొమ్మిదేసి అడవాల తరువాత రెండు యతులున్నట్లు చెప్పాడు. మానినికి అశేషి అడవాల పరువాత యతులున్నట్లు చెప్పాడు. ఈ మానినికి కి విషయాలక్కి ర్త పశ్చించు అడవాల తరువాత యితి చెప్పాడు. ఈ మానినికి పేరొక్కన్నాడు. ఆనను ప్రాచీన వృత్తంలోనే అయి అడవాల తరువాత మూడు యతులు కనిపిస్తున్నాయి.

మన కపులు చెప్పిన వృక్షాలు అన్ని కలిపి మూడువంశలు చాక పోయినా ఎవరికి వారుగా ప్రాంతంల్లో స్వికరించడంతో గణలకుం ఒక్కటిలునా యతుల తేడాలో లపునామాలతో కొన్ని వృక్షాలు పుసరుక్కా లయిపోయాయి. ఇటువంటి పుసరుక్కిపయం చాదుగాని ఒకచిన్న విషయం ప్రస్తావిస్తాము.

చంపకమాల అని ఒక వృత్తం మనకు ప్రసిద్ధంగా ఉన్నది. చంపకమాల అని దీన్ని కవిషాఖయ ఉర్కా - మొదలైనవారు పేరొక్కన్నారు దీన్నే చంపకమాలిగా పేరొక్కన్నారు లకుంసార సంగ్రహాక ర్త మొదలైనవారు కొండరు. ఇది నిషాంకి సంస్కృతంమంచే తెలుగులోకి వచ్చినా దీని లకుంతో సంస్కృతంలో ఎవరూ ల్లోకాలు

ప్రాణిస్తు కనచదము. ప్రాకృత వింగళ చృందంలో బుక్కువరి (రుగ్గు వరి తెలుగులో) రూపవరి, విలాశ అనేపేర్లతో తన్న సృతానికి “ చంపకమాల అని పేరుపెట్టబడింది. ఆ చంపకమాల లకుం (రుగ్గు వరి లకుంమే నన్నమాబ) ప్రాకృత వింగళ చృందంలో ఈ క్రింది విధంగా పేరొక్కనండింది.

పారశరీకి కాపాల ద్వార
కుంటి అస్త్రా రిసుయుస్త్రా
పూష్టకరీకి పారశరీకి
చంపకమాలా చందకహికి

(ప్రా. 2. 98)

చంపకమాల అని స్పష్టంగా ఈ రచయిత దిన్ని పేరొక్కన్నా అప్ప కని (రుగ్గువరి లకుం చెప్పినా) “ చంపకమాలి ” అని మార్పుచామి కారణం తెలుగులో ‘ చంపకమాల ’ అనే సృతం మరోటి ప్రచురంగా ఉండడమే ననిపిస్తుంది.

మామూలుగా మనకు మత్తేళ వృత్తం ఉన్నది. దిని సూర్యి పేరు మత్తేళ విక్రిదితం. నుంచా పేకలో విక్రిదిత శక్తాన్ని విడిచిపుచ్చి ‘ మత్తేళం ’ అని వ్యవహారిస్తున్నాము. ఈ వ్యవహారం దారాను 500 సంవత్సరాలనాటిది. కవిషాశ్రయాదుల్లో మత్తేళ విక్రిదితమనే పేరొక్కనభద్రినా చిత్రణవి పెద్దన మలిచాపేకలో మత్తేళ మనే పేరొక్కన్నాడు. ఇంది మారాస్నే కమ్మారిరంగకవి అనుసరించాడు. మనకు ప్రశ్నేకంగా ‘ మత్తేళ ’ మనే పేరుగల వృత్తం లేవందువల్ల - అంశే తెలుగులో ఎవ్వరూ ఆ పేరుపెట్టి మత్తేళ విక్రిదితానికి ఉన్నదైన వృత్తం చెవుకబోపడంవల్ల ‘ మత్తేళ విక్రిదిత వృత్తం ’ మత్తేళం ’ గా నింపబడినా వశే తికమకలు లేవుగాఱటి “ విక్రిదిత ” శక్తాన్ని ఇచిచిపెట్టారు సంస్కృతంలో ‘ మత్తేళ వృత్తం ’

పూష్ట . 23

‘ మతేథల్నిడిక వృత్తం ’ లెందూ వున్నాయి “ మతేశాధ్యంత శయిసర నగయుక్తం శ్యరాగ్య పణిశ్చామ్ ” అని మందార మరందకర మతేథ వృత్తలకుం చెప్పాడు. “ సహరానమ్మోరి తయోదశ యతిరక్తతేథ విక్రిడించ్చు ” అని మతేథ విక్రిడితానికి (కెలుగులో ఉన్న మతేథ విక్రిడితలకుం యదే) లకుం చెప్పాడు వృత్తరాన్నకరకర.

“ సమన్సర్వనీకేచిచాహసగమ్యశం
కేవిష్టారింగ్ నే ”

ఇశ్వరి లోకాన్ని శాశ్వత లక్ష్మణు ఇంక్రమా ఇచ్చాడు. పురి మిరులు శ్రీ దాశరథిగారు ఆంధ్రప్రశాస్తో (1440-ఖాన్) కెలుగు మతేశానికి సంస్కృత మతేశానికి నడకలో పోలిక లేదు ... సంస్కృత మతేథం పూర్తిగా ఉన్నం అని ప్రాపి “ కంఠరుధర్మ హర సాందర్భ శారీన మమస్త ప్రతాపయకసం ” ఇశ్వరి లోకాన్ని ఉదాహరించారు ఇం మతేథ వృత్తమన్నమాట నిఃమేశాని కెలుగు మతేథ విక్రిడితంవంటి వృత్తం సంస్కృతశంలో లకుంకర పోలైపు వేళే ఒట్ట ఉన్నదని మనవిచేస్తున్నాను. కాబట్టి కెలుగు మతేథ విక్రిడితాడి, సంస్కృత మతేథ విక్రిడితానికి భేదం లేదని కేలడంలేదూ !

మనకు వాడుకలోనున్న వృత్తాలు స్వల్పమే అయినా ఒ స్వల్పం లోను తడచాట్లు, పొరపాట్లు, పునరుక్కలు లహునామాలు, ఉన్న ఉన్న యతలు రాకుండా చూసుకొనడం అవసరం. అనంతంగాఉన్న సంస్కృత చ్ఛందో మహాసముద్రంలో మునగని దేఖ్చుందోకండం అటూ దురిలేదు. ఆటువంటి మహాసముద్రాన్ని కొంఠవరకైనా పుస్కాటచ్ఛలకుండా దాన్ని ఆశేషించాలంచే నాకలం వెమకదుగు వేష్టంది అంతా వంహాలేని లకుం కారులు చెప్పవి వృత్తాలు కొన్ని వేం వంకైనా లభ్యాలు లకుం చేస్తుంచే దొంత

భాషాపరంగా ‘దేశి’ కి

స్వీతంత్ర వ్యవస్థ ఉన్నదా ?

“ వాగాత్మకో భవేచ్చందః సవాః ద్వివిధస్మృతః ” అని “ ఛందిః హీనో నశల్మో ఉన్ని న శబ్దచ్చందవర్జితః ” అని శాపకు ఛందమ్మతో అవినాశావ సంఖందమున్నదని భరతుడు పేరొక్కన్న విషయం వాస్తవం - “ దేశి ” చ్చందమ్మతు స్వీతంత్రప్రతిపత్తి లేనప్పుడు చానితో అవినాశావ సంఖందం కం శాపకు “ దేశి ” పేరుతో స్వీతంత్రప్రతిపత్తి ఉంటుందనొనదం పొర పొత్తె కాగిలదు. అయినా యొందువల్లనో “ తల్లి సంస్కృతండె యొల్లి శాపంతును ” అని దేశ శాపంన్నియిటికి సంస్కృతశాపామాత్పూర్వాన్ని యొలుగెత్తి రాటినా “ కొంత కానె క రిగ ” అన్న వద్దంలో స్వీయం భవమయిన ‘ దేశి ’ పథశాలం స్వీతంత్ర ప్రతిపత్తితో కొంతపున్నట్లు ప్రాచీమలుదోర్చించారు. ప్రాకృతశాపం అత్యంత ప్రాచీన వ్యవస్థాపూర్వయం మంచిమాడా. ప్రాకృత శాపము సంస్కృతశాపా భవాలా ? ప్రాకృతాన్ని పంస్కృతి ప్రేసంస్కృతశాప యొర్పించా ? ” అని ఉన్న వివిధాలిప్రాయాల విషయమై మావాదమే సరైనది అంచే మావాదమే సరైనది అని మొరకు పట్టురలితో వాడించుకున్నారన్న విషయం గతంలో గుర్తించాము. ఆశి ప్రాచీన కాలంసంచి ఉన్న ఈ వాదప్రతివాదాలు ఆధునిక యుగంలో ఆర్య ప్రావిధశాపాకులు ఒఱ వివాదాలుగా పరిశోధనారంగంలో వైతం ప్రముఖ ప్రాంతం వహించాయి. చాదాపు పదిపేమంచంవక్షరాలక పూర్వయం నేచుకూడా ఆర్య ప్రావిధశాపాకటుంచాలు విధిన్నాలని భృథంగా శావించివ్యక్తి వే ఈ వివాదానికి సంఖందించి ఇరంలో కాల్గొపెన్, చిలుకూరి వారాయణరావు, కోరాడ రామకృష్ణయ్య, గంటితోరి సోమయాజులు, వజ్యుల చిన పీచా

కాగుంటుంది! ఛందోగ్గంథ సంహితా సర్వస్వయం కంచె “ వర్యవుత్త సర్వస్వయం ” (దీనిరచనకు పూర్తాయిద్దాయం కల ఉన్నలు నాలుగెత్తినా చాలసమ్మంది, అని యొ వారమంది పండితులో కూర్కొని నయారు కేత్తే యొంత కాగుంటుంది. ఏరి వంచుంది కాదు పట్టుమని పది మంది పండితులైనా లేరు మరి మనకు చందశ్చాప్తప్రవీణులు.

శామస్త్రమి శాస్త్రి మొకతైనవారు తమ నమ రృక్షధాలతో తమ వరి ధల్లో కృషిచేసి గెంభాలు ప్రవాచారు. ఇటివల డా. రవీరాజు కృష్ణ మూర్తి. డా. కూమార్చి రొణపుప్రథమలు అధునిక శాశ్వత రృక్ష ధాలతో కొంత పరిశోధన సాగించారు.

వరమూదు కారణాలుగా అర్య ద్రావిడ శాశ్వతముంకాలు నిధి న్నాలని కాల్చే వేర్ అధిప్రాయపద్ధారు. "కైనందిన వ్యవహారాల్లో అశ్వినికాలైన ఉటి, రెండు, మూడు, మొదటిన సంఖ్యావాచకాలు - శాయ - విధు - అది - ఇది - ఆ - ఈ - ఈ - ఏ - నీ - నా - కా - మన మొదటిన సర్వోమాల్లోనూ, ముక్కు - ఇమ్ము - చెవి - కాలు - చేయి - కోరు - తల్లి - సంద్రి మొదటిన నిష్టయ్యవహార ఉపయోగకరాలైన దేశ్య వచ్చాల్లోను, వచ్చు - బోసు - కను - తిము - విము మొదటిన అశ్వినికి వ్యవహారాలైన దేశ్య ప్రియుల్లోను, కారణాలు విశ్లేషించుకున్నాయి, వాక్యరచనాపద్ధతులు, అశ్విని ముల్యచ్యాచరణ కార్యాల లోను, వేటి వేటికి పరస్పర సామ్యాలంటాయో అటువంటివాటికి ఏక కుటుంబిక "అంగికార్యమనే విషయం సమస్తశాశ్వతరిక్త శాస్త్రజ్ఞులప్పాంత మైయున్నది". అటువంటి విషయాలలో ద్రావిడ శాశ్వతకు, అర్యశాశ్వతకు సామ్యంలేవని ద్రావిడశాశ్వత అర్యశాశ్వత కుటుంబంలోనిచి కావే కావని కొండరథి పూశాపద్ధారు. అటువంటి సూక్ష్మగ్రహితోనే ద్రావిడ శాశ్వత స్వయంపుస్వాధావాలను కొండవరకు గుర్తించి కాల్చే వేర్ వరమూదు ఉత్కులను పేర్కొనడంద్వారా అర్య ద్రావిడశాశ్వతకుటుంబాలు విధిన్నాణి పేర్కొన్నారు. ఆనందరం డా. చిలుకూరి నారాయణరావుగారు ద్రావిడ శాశ్వత అర్యశాశ్వత కుటుంబకంలే అన్న రృషిపీతో అంద్రశాశ్వత చరిత్ర దూపంగా రెండు శృంగార్గ్రంథాలను రచించారు. ద్రావిడ శాశ్వత అర్య శాశ్వత కుటుంబాలలోనివేని నిరూపించడానికి యొంతో శ్రమపడి శాశ్వత చరిత్రమనే పేరుతో చరిత్రానిని చరిత్రకు ముదిచరుకుగా తయారుచేశారు. శాశ్వత ప్రాయం నారాయణరావుగారు కాల్చే వేర్కొన్న వరమూదు యుత్సుల లోను "సంఖ్యావాచకాలు కైనందిన వ్యవహార అశ్వినికి శశ్వతాలు

ముఖ్య వ్యాకరణ సంబంధాలు మొదటినని ద్రావిడభాషం ప్రతేషశతు నిర్ణయిస్తా ” యని పేర్కున్న ప్రభాసమైన రెండో యుక్తికి సమాధానం ప్రాయశశ తెలిపేసి “ ఏమిని గూర్చిన ప్రశంస మరియుక చోట జీయ లభును ” అని చల్లగా బారవదిశారు. వాటి ప్రశంస మరొక చోట జీయనేటెదు.

కాళ్లేవేల్ - అప్పటి ఉన్న పరిస్థితుల్లో తనకు ఉథించివగమేచా దూరధృష్టిపరిధిలో - కార్కిక బుద్ధిలో నోపవత్తికంగా ప్రతిష్ఠాతించి ద్రావిడ భాషావాచాన్ని చాలామంది పండితులు ఆమోదించారు. మరింత మనిషికి లై, మార్కమైన బుద్ధిలో అంతరాంతరాలలో వరిశిలించివప్పుడు కాళ్లేవేల్ మాపించిన పదమూడు ఉనపత్తులు నిలవలేకచోకచ్చు. ఇది సేఱుమాటు.

కాళ్లేవేల్ ప్రతిపాదించిన ప్రతేష ద్రావిడ భాషా కుటుంబ సిక్కాంతాన్ని తోసిపుచ్చాలన్న కాపత్రయంలో చిలకూరి శారు యొంత ప్రయత్నించినా ఆయన తన ప్రయత్నంలో కృకార్యులు కారేకపోయారు. చిలకూరివారి లక్ష్మిభూషి, వారు అమనరించినమాగ్గం కృకార్య తను సంపూర్ణించిపెట్టగలిగేది యొప్పుడూ కాదు. దాదాపు గ్రంథ మంతో తెలుగుభాషలోనున్న శక్కాలను యొంత యొక్కువగా వివిధ ప్రాక్యత సంస్కృతభాషాపదాలుగా నిరూపిస్తే అంత యొక్కువగా అర్యభాషాపాదం ఛానుమందన్న అప్రిప్రాయం చిలకూరి వారిలో ఉన్నట్లు కోగ్రతక మను తుంది కాస్తపానిఁది విషయంచేకూర్చేవర్ధంగా కానేకాదు. ఎన్ని శక్కాలు ప్రకృతి వికృతి కావ్యాన్ని ఆపాదించినా “ ఇనిగో పీటిక మాపించండి ” అని యొప్పునదికేవారు అడగురానికి ఇంకా ఇంకా యొన్నెన్నో పదాలు మిగిలి పోతూనే వుంటాయి. ఇంతకు ముందున్న ప్రకృతులు వికృతులకే “ అశ్వము - కాదు ” అన్న వాదాలు రెండూ ఓడచూపాయి. క్షునవాటివిషయంలో ఈ వివాదం ఓడచూపదనటానికి అస్కారం యొక్కడిది అందువల్ల ① చిలకూరివారు అమనరించినమాగ్గం అమసరణియంకానేకాదు.

ఇంతెంటుకి తెలుగు వైకృతచంపిక అన్నపేయతో ప్ర. ఐ. 17 వ కుత్తాభంతో సంస్కృతభాషలో వ్యాకరణం ఉత్థించిన మహామాత్రువు

ఆశే దేహదాలు సంచూళ ప్రాకృత భవాలుగా నిరూపించాడు. (ఇని కత్త మంత్రే వాసుదేవకవి అని వేరొకునటమున్నది రాని మాత్రమై కత్తుత్వం మాత్రమే యాతనికి రక్షి మాత్రని క్రాక తమ్మార్థు దెవరి మృగ్యుదుగా కనిపిస్తున్నాడు. ఇని శాశవత్ర ప్రతి సావడ్ వున్నది.)
ఈ వ్యాకరణక తరువాత రణంలో ఆశే దేహదాలు సంచూళ భవాలుగా - ప్రాకృత భవాలుగా - ప్రాకృతాలలో వివిధ ప్రాకృతాలైన - కారసేని - మాగఢి - కై రాలి - చూచికా పై రాలి - అప్రతంత ప్రాకృత కాచాభవాలుగా నిరూపించాడు. ఇందులో చూచిన ప్రకృతి వికృతి మన స్వయువుపాఠనం చూస్తే పచిని దేఖి వదాలుగా మనం ఈనిమ్మన్న వచాలు దేఖి యాఱు కాకుండా పోవడం చూస్తే యొంతో నిశ్చేరపోతాము. మరుగున పడిక ఆశే దేహదాలు వివిధ ప్రాకృతాలలో మూల ఫూరంగా శబ్దశాలం వుండి తీరుమందనే అభిప్రాయం దృఢమమతుంది.

శిథ త్రీ ప్రత్యుథులలో 'యొక్క' ప్రత్యుథానికి మూలమేమి ఉన్నది అధనిక శాపారాప్రత్యుథులకు ఒక సమస్య అయినది. తెలుగులో య కారారి వచాలు ఉపమున్నా 'యొక్క' యకారాదిగానే నిరిచింది కినీ మూలం 'ఒక్క' శబ్దం కావచ్చునని సేటి పరిశోధకులశ్రావం. అయితే 17 వ శాఖ్యోలోనే కైకృత చంప్రికక తన వ్యాకరణం సమాప ప్రకరణంలో "ఒక్కచేపే" (8. మా) "పట్టి శేషి ఇతి విపాకాయాపట్టుణ్ణి" స్థాని ఒక్క జి స్థానికం. " "దొరయొక్క మానిపి సుల్లో తే దొరమానిపి" "ఒక్కస్యుశేష్యేకే (4. మా) "యుష్మారస్కురోః స్యస్యచ శేషపట్టోః స్థానే దువర్ణోఽా." నిరుక్తాడు, వాముకోడుకు, తనదుకోడుకు

(కైకృత చంప్రికా. 86 పుట)

* ఈ కైకృత చంప్రికను అంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ఏరియంట మామ్మద్ ప్రింపుని లైప్రారీ అండ్ రిసర్క్ ఇనిపిట్టుయోల్ పణాన ప్రకటించదం అభిగంభి. ప్రభాస పంపాడకుడు. వాంగ్యాయమహార్థుకు దాక్షు వడ్ మూడి గోపాలకృష్ణయ్య "ఎాప్రపూర్వం."

అని వస్తే విభక్తి ప్రశ్నయమైన 'యొకక' కు మూలం 'బక్క' అని విస్మయంగా పేర్కాన్నదు

కోరాద రామకృష్ణయ్యారు కాల్చేవేర్ ఆదుగుజూడలలో వూరికమైన కృపిచేస్తూ శాసోత్తుక్కిరుమను, శాసా చరితము - సంధివంటి గ్రంథాలు రచించారు. కోరాదవారు విశేషించి సంధిపరంగా అనుచ్చిప్పి మైన మార్కిమైన పరిశోధన చేచారు అయితే యూ పరిశోధన ద్రావిద శాపలలో సంధులు సామ్యపరిశీలనకు అక్కణికంగా వినియోగించబడింది. సంస్కృత సంధులలో వివిధ ద్రావిద శాపాసంధుల సామ్యపరిశీలన చేయాలన్న దృష్టితో శాస్త్రాచార్యులు ప్రాప్తమానంతరాంతరాల్లోకి ప్రి కోరాదవారు మనిశింమైన దృష్టితో చొచ్చుకొని వెళ్లినుంచే వారి 'సంధి' గంభీరమన మరొక రూపం దార్శించుండేది. వారి లభ్యం లక్షణశుద్ధితో మరొక వైపు తైత్రయాత్ర చేసినుండేది

ఆర్య ద్రావిదశాపా కుటుంబాలు విభిన్న కుటుంబాలన్న దృష్టితో గ్రి వస్తీం చిన సీశారామస్వామి శాస్త్రిగారు ద్రావిదశాపా పరిశిలనము అన్న శృంగార్గ్రంథం గచించారు తమిళ కన్నడ శాపల విషయంలో వ్యాప హారిక శాపను ప్రామాణికంగా కీముకొన్న కాల్చేవేర్ ను త్రాంధంలో వట్టిం చారు ప్రిసి రాజన్మార్గు. తమిళది వ్యాపహారిక శాపలు ప్రామాణి చాంపుశాయో శాస్త్ర పరిశిలించుకొండామని ఆ దృష్టితో - అంతర్గత సమ స్వయం దృష్టితో సేమ కొంత కృపిచేచాను తత్కాలికంగా తమిళది వ్యాప హారిక శాపలు ప్రామాణికములేనని నిరూపికాలయ్యాయి. అంతే కాదు. యూ పరిశోధనా పరితానికి ఆస్కారమైన సామ్మగ్రినే మరో కోణలోమంచి తూస్తే ద్రావిద శాపలుకూడా ఆర్యశాపా కుటుంబంలోనివేషని నిరూపిం మైంది. అంతే తమిళది వ్యాపహారిక శాపలు ప్రామాణికాలుగా నిరూపిం చడం రూపంగా కాల్చేవేర్ ను సమర్పించడం జరిగినా ద్రావిదశాపలు ఆర్య శాపలు ఏక కుటుంబకాలు శాపనడంలో కాల్చేవేర్ ను సమర్పించలేదన్నమాట

చిల్లరమల్లర విషయాలలో వట్టిలవారు కాల్చేవేర్ ను ఉండించినా (ఈ అండనలు సరైనవి శాపని కొన్ని ఉచాపారణలిచి) లోగఁడే సేమ ప్రిసి

పుచ్చాను) అగ్యశాసల పేరు ప్రావిడ శాసల పేరు అన్న కాల్ట్ వెల్ మూలసిద్ధాంతంలో యెక్టవించాను. ఈ విషయంలో మాత్రం కాల్ట్ వెల్ వాడాన్ని వజ్ఞలవారు గ్లాసులో పోసుకొని గడగడా ప్రాగారస్తమాట అకరాలా వా స్తవం. ఈమాట నేనెందుకంటున్నానంచే “ప్రావిడ శాసల అగ్యశాసల యొక్క కుటుంబాలు కావు” అనడానికి - దిన్నుకుటుంబ సిద్ధాం శాన్ని ద్రువపరచడానికి కాల్ట్ వెల్ చెప్పినవికాక - ఇంత బృహద్గ్రింథం లోమా క్రొత్త శారణాలేపి వజ్ఞలవారేమి ప్రతిపాదించరేదు. ప్రావిడ శాసాపరిశిలనం రెండు పెద్ద సంపుటాలుకాలట్టి గొప్పగ్రంథమని, గొప్ప వ్యాకరణమని కొండరమకున్నా రేమో కాని అది కేతోరహితమైన శాసా చరిత్ర చండాంశువన్ను సంగతి గుర్తించి ఉండరు.

“ వజ్ఞలవారు ప్రావిడ అగ్య శాసలగురించి గ్రంథం ప్రాయ దమా ? అయినట తెలిసిన తెలుగు సంస్కృత వ్యాకరణవిషయాలలోనే తన వాచానికి వ్యాఖ్యాతం తేకుండా ప్రాయం అయినట చేశాడు. ఈశాసా చరిత్రరంగంలో అయిన కేంతెలుపుఁి ఒకప్పురు కాల్ట్ వెల్ గ్రంథాన్ని తెలుగులోకి అనువరించి చెట్టువలసిందిగా మమ్మల్ని శాధించారు. కొంత నేనూ మరికొంత యికరులూ ప్రాసియుచ్చాము. వెంకటరాఘవురెడ్డిగారిప్పుడ్చా, మరికొండరికగ్గరా “ తొర్కాప్పియమ్ ” మొదలైన కాన్ని వ్యాకరణాలకు అయిన తెలుగులో అగ్యం ప్రామకున్నారు ప్రశ్నేణంగా అగ్యయనం యొమీ చేయచేదు. ఇంతకుమించి అయిన కేమీ తెలియదు. ”

ఇవి వజ్ఞలవారి “ ప్రావిడ శాసాపరిశిలనం ” చూచిన తరువాత (1957 ప్రింపరి) నాటో ముద్రాసులో శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగా రన్న మాటలు. తొర్కాప్పియం - నన్నులు మొదలైన వ్యాకరణాలను శాసు అగ్యయనం తేసిట్లు (ప్రావిడ శాసాపరిశిలనం - ని పుటు) వజ్ఞల వారు ప్రాసినా “ తెలున టీఁయు ప్రాసికొంటిని ” అని వారే ప్రాయయం చూస్తే కోరాడవారి మాటల్లో వాస్తవం పున్న తేమోనిపిస్తున్నది. అంటేతర ప్రావిడ శాసలవిషయంలో అవేక సంచారాలలో కేవలం శ్రీ వెంకటరాఘవు రెడ్డి గారి శెలల్చే వరమప్రమాణంగా గ్రహించడం చూస్తే యా విషయం

మదృథమవడం సహజం కాల్త్ వెల్ గ్రంథాన్ని తెలుగులోకి యొచ్చివ భమపటించిపెట్టారో ద్రావిడభాషా పరిశీలనం 4 - 5 పుటులలోనే ఉన్నది. వెయ్యి పుటలు పరిమితిగల ద్రావిడభాషా పరిశీలనం కేవలం అర్ధ ద్రావిడ భాషల సంబంధాంధవ్యాల పరిశీలనా సంశం ఈ గంథమని కొందరు పొర పొటుగా భావిస్తున్నట్లుగా ఉన్నది. కాల్త్ వెల్ గ్రంథమంతా తెలుగు రూపంలో వరుసనే కాంపోయినా మొత్తంమీం యొక్కడో ఒక చోట పేరాల వారిగా యిందులోనే ఉన్నది అయితే ఏ జేప మొమిటంచే అనేక చోట్ల కాల్లు వెల్ చెప్పినవే సమంజ్ఞ మైనవనిపించుకోగలవన్న విషయాల్లోనే విషయాలారి అసస్యమైన లండనలున్నాయి. అసో ద్రావిడ భాషా పరిశీలన గ్రంథం భాషా చరిత్ర గంథం కానేకాదు పేరుమణటి అవిధంగా ద్రమవడవలసిందే కాని గ్రంథంలో చారిత్రకమైన పరిశీలన యొమి లేదు విషయాలారి దృష్టి శైలం ద్రావిడభాషల ప్రాచీన వ్యాకరణాలను నరిపోల్చిచూడడం మైనవే ఉన్నది కాగా లోల్కాప్పియం నమ్మాలువంటి వ్యాకరణాల్లో చారిత్ర కోగా భాషాశ్వయవస్తును ప్రామాణికంగా పూర్ణాంచి చెప్పిరగిన అవకాశాలున్న లాటిని కూడా ఎట్లివా రుపయోగించుకోలేక పోయారు తైగా వ్యాక రణ శరంగా రూపసాధన అయినా తిన్నగా తేరారా అంటే అరీ బూస్యమే. అశలు వ్యాకరణ మాక్రాలతో ప్రక్రియద్వారా రూపాలను సాధించడం భాషాచర్చ కానేరుకూడా. అందువల్ల నేనే “ అటు వ్యాకరణాల విషరణ గ్రంథంగామా కాక - అటు భాషాచర్చగామా కాక మద్యరకంగా పెలసిన యూ లృహద్గ్రింథం ద్రమపడి చటుటి ఏపిలో కప్పాచ్చులను యొమ్ముటాన్ని కృషిచేసేభావి పరిశోధకులైన భాషా చరిత్రకారులకు మిదిసరుకుగా మాత్రం కొంకవరకు వువయోగవఽగలదనడంలో సందేహంలేదు. ” అని 1867 ఫిబ్రవరి 8 వ తేదీ అంధ్రప్రదేశినప్రతికలో పేరొక్కన్నామ.

అర్ధ ద్రావిడ భాషాకుటుంకాలు విధిన్నాలని అశ్వంత అనేంతో సుదృథమైన అటుప్రాయంతో ఉన్న ఒక విమర్శకులు “ సంస్కృత క్రదువు ఉండిగం చేస్తున్న తెలుగు వినతకు చాస్యవిమోచనం చేసినవాళ్ళే ద్రావిడ భాషావాదులు ” అని ప్రాయాడంతో ఈమ అటుప్రాయానికికామే వ్యాఘాతం కలిగించుకొన్నారు. సంస్కృతాంధ్రాలను క్రదూవినతలతో పోల్చారు గాని,

శాస్త్రవాణికి సంస్కృతాంగాలే కావు అంటు ఆర్య ప్రావిదశాష్టరే కద్దు వినశలవంటివిని నేను శాచిత్రమైనాను. ఉద్యావిషాలు ఒక రల్లి రిడ్లోనట్లు ఆర్య ప్రావిద శాసులు ఏకైక మాతృభాషాయితాలే. ఆ రల్లి శాస తేస శాప లేదా రానికి మూలమైన తొలిభాష కావచ్చును. ఈ విషయాన్ని సమంభవమైన దాహారణలతో తులనార్థకమై వొరించుమైన విషర్కులో నశ్య సన్నిహితంగా నిరూపించడానికి పూర్తిగా అవకాశాలన్నాయి సంస్కృతానికి ఉండిగంజేస్తున్న తెలుగుకు ద్వారా వెచ్చాచనం కేసినవారే ప్రావిదశాపాపారులని కొండరంటారు ఇది యొడంచెయ్యటిసి పురచెయ్యడి చెట్టుమని తప్పుంపంటిది. తెలుగున్నది ఏ శాపకూ నంభంభించినది కాకండా ప్రత్యేకంగా స్వస్తంత్రంగా యొమైనా పుస్తుని వీరు శాచిత్రమైనారేమో తెలుగు జల్లి - అక్క, చెల్లి - ఇల్ల - ఉరు, పేరు వంటి దేశి పదాలన్నీ తమిక కన్నడ మశయాల శాపలమండి (ముఖ్యంగా తమికంపంటి నమకోది) వచ్చిన పదాలన్ను సంగతి - ప్రావిద శాపా వాదానికి ఉండి మూలమన్న సంగతి మరిపోయారా ? ఒక శాపలో యికర శాపాపదాలము తెలుగునాడమే దాస్యమైతే - ఇతర శాపాపదాన్ని వాడడమే దాస్యమైతే తెలుగు నర్స్స్సుత్రంగా పుట్టిన శాపకాదు కాలట్టి అంటు పుట్టుకే రాస్య శాపంతో ఉన్నరవటని వప్పుండి సంస్కృత శాపాపదాలము వరిగ్రహిస్తే ఇది దాస్యశాపమైతే ప్రావిద శాపాదాల మొబిల్సో కొన్ని వందల సంఖ క్షురాలగా శాధుకుంటూ వాటినే దేశిగా శాచించి విలివకట్టుకొనరం అయి లేదా ? ఇది దాస్యంకాదా ? దేశి ఒక విశ్వేస్వస్వరూపం దార్శించమలుటు న్నారే ఈ స్వస్యమం దార్శింంటు యిది ప్రాచీన కాలంలో ప్రావిద శాప చెట్టున ఇష్కిరా ! ప్రావిదశాపా వదాల రవాడా ప్రాచీనకాలంలో ఇరిగించే ద్వేణు మార్పులోనో వాటిని గ్రహించి మనం దేశిగా శాచించరం ఇరిగించి ఆ తరువాత కొండరాలానికి ప్రావిద శాపా వదశాలం దిగుమతి దాచాపు ఆపోయిన పరిస్థితిలో సంస్కృత ప్రాకృతాలమంచి వదశాలం దిగుమతికావడం అధివృద్ధి చెందింది ఒకవంక చిరకాలంగా ప్రావిదశాపా ప్రశాపాన్ని అమోదించి రాన్ని దాస్యంగా శాచించక రండ్కుత శాపా ప్రశాపాన్నే యొందుకు శాచించాలి ? మనం వాడకొనే ప్రతి పదమూ

శాసలం మన శాశముత్తాతలు సృష్టించిందిశాక యొదో కొట్టి మార్పులో ఆ యికర శాశమధానే స్వీకరించి రూపొందించుకున్నడైనప్పుడు యూ చాస్య శాశావానియి అవశాశమెక్కుదిది ? అసలు ప్రశాశాపా యొదో ఒక యికరశాశా ప్రశాశావానియి లోనపుతూనే వుంటుంది, అంతకుముందున్న శాశా పదశాలం కొంత పోవడం కొత్తది రావడం అన్నది నర్సేస్ర్స్ ర్యాశా ప్రమంచశాశమలన్నిటా సహామనిగిగత చరిత నిరూపిస్తున్నది “ వేట ఇష్ట వ్యావహారిక శాశ సర్కారు తల్లాల శాశ దాన్ని తెలంగాణా, రాయలసీమల శాశలమిద రుద్దు తున్నారు.” అని అనడంలో యొంత చౌచిత్యం వుంటుందో యూ చాస్యశాశం లోనూ అంతేవుంటుంది సంస్కృతపదాల ప్రశాశావానికి లోబడడమే చాస్య మయికే దీన్ని ఒక గ్రావిడశాశావాదులే కాదు మరెవ్వుమాతప్పించశేరు ” సంస్కృతంలోమంచి లేదా ఆర్యశాశలలో మంచి తెలుగు పుట్టులేదు గ్రావిడ శాశల్లోమంచి పుట్టింది” అని ఈరికే ఒక సిద్ధాంతాన్ని గ్రావిడశాశావాదులు ప్రశేషపెట్టారేకానిసంస్కృత శాశాప్రశాశావాన్ని నిరోధించి అరికట్టశేరుకాదా! అసలు అటువంటి ప్రయత్నం వాడు చేయనేరేదు. ఒక వేళ చేసినా అది సాధ్యం కాదు, మరి దాస్యాము కీ చేసిందేక్కడి ఎప్పుడున్న విచ్ఛాన్యాపి వ్యవస్థలో విభ్రాంతమప్పార్జునాభ్యుదయాలీముఖంగా పున్న సంఘవ్యవస్థలో సంస్కృత శాశాపదాలు సర్వోన సామాన్యాలు అవుతున్నాయి. ఉండా ఉండా అను శాశు అయితీరుకాయి మరి యిది చాస్యమే అయికే యూ చాస్యం మంచి విము కీ మనకింగడప్పుడే రేని - ఎంతమంది గ్రావిడ శాశావాదులు ప్రయత్నించినా యూ చాస్యంమంచి తప్పించశేరసి గుర్తించడం మంచిది.

గ్రావిడ శాశావాదాన్ని ఉలపరచడంలో తిరుగులేనిదిగా శాసించే ప్రశ్న ఒకటున్నది. సంస్కృత సమతర్వాలను తొలిగి తేచిపెంగా తేచిపదశాలం వుంపిగా! అదేమనుంది? అనేదే యూ ప్రశ్న ఇదే ప్రశ్నను అనేమకంది గ్రావిడశాశావాదులు వేశారిప్పటికి కొండరువిమర్శకులు శాశించినట్లు ఆర్య శాశావాదుల వోట కిప్రశ్న శాశమేనని - ఇది యొదురు లేని ప్రశ్న అని లోగడ అందరూ ఏమకున్నారు ఇప్పుడు కాదు దారాపు ఇరవై సంవత్సరాల క్రిందట నేను గ్రావిడ శాశావాడగా వుండగానే యిచే ప్రశ్నను ఉనేకసార్లు వేమకున్నాము దివ్య ప్రశాశివరణసహితమైన అంద్ర

శాపా భూషణానికి నేను ప్రాసిన వీటిలో యిదే ప్రశ్నమ సుధిరంగా వేషుకొని ద్రావిడ శాపా కుటుంబ భిన్నత్వ రృష్ణిని వెలిదించాను. శాని తరువాత కొండాలానికి " యా ప్రశ్నవల్ల ద్రావిడశాపావారం యొంగగా ఖలపదుకుండమకుంటున్నా మో యిదే ప్రశ్నవల్ల వే మరోకోణంలో మంచిచూసే ద్రావిడ శాపావారం మళ్లీ తలమొక్కోకుండా కూరిపోయే ప్రమాదం బూడా పున్నదని గ్రహించాను యా గ్రహింపు కలిగినఁరువాత మళ్లీ యా ప్రశ్న నేను వేషుకోరేదు సంస్కృత సమాద్వాలకు భిన్నమైన " దేః " ఉధ దంవల్ల సేగదా యిది ద్రావిడశాపా కుటుంబంలోని దమకోవడంజరుగుమన్నది. అక్కచిషయం ఆలోచించంది! శాపాశాత్మకులైనా యా ద్రావిడ శాపావాడు లందిరూ ఆర్యశాపాకుటుంబాను లంటూ కొన్నిటని పృథక్కరించి చూపిం చారు. హింది మొక్కలైన శాపలు ఆర్యశాపాకుటుంబంలోనే. ఈ ఆర్యశాపా కుటుంబంలో చేయి ప్రతిశాపలోనూ ప్రాంగుళాలు కొన్నిటని మినహాయి సే కూడా కేవలం సంస్కృత సమాలు తర్వాలు మాత్రమే ఉన్నాయా? .. దేః " పదాలు లేవా? ఉన్నప్పుడు యా " దేః " పదాలస్త్ని ద్రావిడ శాపావచాలేనఁటారా యేమిటి? ఒక్క దేః పదశాలం వుండడమే ద్రావిడ శాపా కుటుంబ సంస్కృతవాదానికి మూలమైతే ఆర్యశాపా కుటుంబ శాపలుగా వేటని ద్రావిడ శాపావాడులు సైతం పేరొక్కంటున్నారో వాటిని - వాటిల్లోకూడా " దేః " నామ విభాగ పదశాలం పున్నదిశాశటి - ద్రావిడ శాపాకుటుంబంలోనివి గానే పేరొక్కనవలసి వస్తుంది శాపటి ఆర్యశాపా కుటుంబంలోని వషటకే శాపలు పెక్కులు ఆ కుటుంబంలోనివి శాదనవలని వస్తుంది. ఇది సాధ్యవశే విషయంచారు. సంస్కృత సమాధవశ స్వయంబ్రావును నిఱించిన స్థితిలో దేః విభాగం యేగ్గుడినట్లు కనిపిస్తున్నది అందుకే మూల ఫుటిక కేతన " దేః " ని అచ్చ తెలుగు " దేః " అని రెండుగా చీలినట్లు కనిపిస్తున్నది వా ప్రశ్నవానికి అశదు ఉదాహరించిన వచాలస్త్ని దేః పదారే. అయితే కాగామరుగునపడిపోయి వ్యవహార త్రప్పమైన వాటిని దేః పదాలుగాను తేటకెల్లంగా తెలిసే పదాలను అవ్వమెనుగు పదాలుగాను పేరొక్కన్నాడు. కాగా పంస్కృత పమథవ రూప జ్ఞానరఖిం

తమై అన్యదేశ్యాలు కాసటువంటి వాటిని దేఖిగా పేర్కొన్నాళని జీడు కూవించి ఉంగి అప్రశ్న మేమోనడం వామకొన్నాను.

ఈమిక, మశయాల కర్ణాటక వ్యాకరణాలైన తొల్కొప్పియం, నమ్మాలు, బీలాతిలకం, కర్ణాటక శాపా భూమణం, కర్ణాటక శాపామ్మాసనం మొదలైన వ్యాకరణాలకు క్రి వెంకటరాజులు రెడ్డి, కెపయ్యగార్లు చెప్పగా వట్టింశారు క్రమాస్తున్న బీటాయు క్రమయిన శాపాలు మూరంతో సహా అవసరమైవంతవరకూ క్రావిడ శాపా పరికిలవంతోకి యొక్కాలు. తీటి నన్నింటిని పరికిలంచి విమూత్సమయిన దృగ్వేశ తో ఆర్ విజ్ఞానం దృష్టాంతి సృష్టియిగా అనేక విషయాలను అవలోకించి శాపావరంగా విధిస్తు కటుం శాల వ్యవస్థకు ఆస్కారంలేదని శర్కసహామై సత్యసమ్మతమయిన పరిశోధనా ఫలితాన్ని రూపొందించుకొన్నాను.

శుభ అర్ధ - క్రావిడణాతి - శాపల సంఘందరాంద క్రాల పరి కిలన వరంగా బుగ్గేదారిగాగల గ్రంథాల పరికిలవంతో (1) మాశవోత్తుతీ, (2) శాపోక్కుతీ (3) శాపాశ్వరూపశ్వాపవివేచనం, (4) ఆర్యులు - తొతి ఆధ్యుల నిశాంం వ్యోరాలు, (5) అర్ధ-అసార్ఘ్య కేరాలు, (6) మాశవ సంభారిత్వార్థి క్రమ విభాగం, (7) తొతిశాప, (8) శాపాథివృద్ధి - క్రమ పరి చామం, (9) చీరిఱలు - శాపిస్తువ్యం - వృద్ధి - శాపా బిన్నవ్యం - ప్రాంతియంతలు, (10) పంచ్యణాతి శాపా వృత్తితీ - కంతర్వ్యవస్థలు, (11) అర్ధ క్రావిడణాతలు - శాపాకేరాలు, (12) సర్వ శాపాసామాన్యమయిన ముఖ యంత్రగత వ్యక్తిక శబ్ద పరిచామ స్వశాప స్వశూప నిరూపణం - సంధి నిరూపణం ఇశ్వర్యిగాగల తులనాత్మకమయి విషయ పరికిలనాశితమయిన అర్ధ క్రావిడుల ఏక కుటుంబకర్మనిరూపణం. ఈ నిరూపణ వణ్ణ కెలుగు, టక్క కెలుగేశారు కమికస్ట్రూటికాది శాపలకూడా దేవికి తిష్ఠగా సంస్కృతశాపా మాశ్వరాశ్వాన్ని సంపాదించుకోదు. అంచే కెలుగు తిన్న శాపా సంస్కృతంలోనుందివచ్చిందని నిరూపిం శాదు ఆని ఆర్థం ప్రాచీన క్రావిడం, సంస్కృతం ఒకే ఒక మాశ్వరకంలి. కెలుగుకు మాశ్వర ప్రాచీన ఈమికం, ప్రాచీన ఈమికాన్ని మాశ్వర మూల క్రావిడం. * ప్రాచీన

ప్రాచీనానికి మాత్రక తారిసంస్కృతం. శాగా సంస్కృతం తెలుగులు కల్పించుగా ఈక ముత్తవల్లి మనుమరాళ్లుగా వరుస దొండగలదు.

ప్రాచీనకాలంలో శాసకు యొం ప్రాచీన్యం యిచ్చినా ఏక క్వయంలో లిన్నత్వం - లిన్నత్వంలో ఏకత్వంగా, ఏక కే ప్రముఖస్థానం ఉన్నట్లు కనిపిస్తున్నది. భరతుడు నాట్యాష్ట్రూలో భాషాభందస్సుంకున్న అవివా భావ సంబంధాన్ని సుదృఢిగా పేర్కొన్న వాక్కు అన్నింటికి కారణ మచి వాక్కుకు మించింది మరొకటి లేరని ఈ క్రిందిల్లోకాల్లో వక్కాటించాడు.

“ వాచియన్నమ్త క రత్నో నాట్యస్వేయం తమః స్ఫురా
అంగ సేపద్య తశ్చాని వాచ్యాద్యం వ్యాఖయంతి హి
వాట్యుయాని హాశాస్త్రీలే వాజ్ఞైస్త్రానికి దైవవ
తప్పార్వతః పరంనాస్తి వాక్ హిసర్వస్య కారణం.
(నాట్యాష్ట్రం - 221 పుట)

భరతముని తన నాట్యాష్ట్రంలో

“ ద్వివిధంహి ఔర్ధ్వతం పాత్యం
సంస్కృతం ప్రాచృతం తథా,
శదోర్విభాగం వాయ్యమి
యథావదమహార్వతః ” .

(నాట్యాష్ట్రం - 8 పుట)

అని పేర్కొన్నా దేశిగతం దేశి అనికూడా ఉల్లేఖించాడు అయితే ప్రాచీనకాలంలో మాగధి మొరలైన భాషలు బుద్ధ దేశభాషలనీ కారాఫి రారిభాషలు విభాషణి ఈ క్రిందిల్లోకాల్లో పేర్కొన్నాడు.

“ మాగధ్యవంతికా ప్రాచ్యకారమేయ్యర్ మాగధి ,
కాప్పాకా భాషాభాషాచ సప్తకాషా ప్రశీతికా ,
కారాఫిర చండాల ద్రమిలాంద్రశా :
హివానే కరాచాంచ విభాషా నాటకస్ఫురా ,

ప్రాకృతాలకు “ శాష ” లని పీటిక అవ్యాప్తాశాస్త్రైన ఇది శాషంతు విభాగంలో వేరుచెట్టిన భరతపాతి పూర్వమే ఈ శాషంలు సాంకర్యం తెండినట్లు కనిపిస్తున్నది రాజుల అంతపూర్వాలలో వసించే రకరకాల ఉన్నోగ్య గులకు రకరకాల శాషావిభాషాభేదాలు సంశాషణల్లో వినియోగింపబడాలని నియకంగా పేర్కొనబడింది ఎవరికి నియతమయిన శాషమ వాయు వినియోగించుకున్నప్పుడు వాటినన్నింటినీ అర్థంచేసుకొనగలిగిన వారుండాలి గచా. కాగా వివిధభాషలు వచ్చినవారు వుండికిరాలి. ఏ ప్రాకృతమయినా యితర ప్రాకృతంలో పనసాజాత్యం లేకాడా వుండరెదు గరా చివరికి ద్రువంతో వెళ్ళకే సామాన్యవిశేష నియమాలుకూడా యొర్పురచారు ద్రువంతో సామాన్యంగా కారపేనిని, నర్మటంలో మాగధిని వాడమన్నాడు. ఈ సంరక్షణలోనే దివ్యులకు సంస్కృతాన్ని ఉపయోగించున్నా, మను మృగులుగా అవకించిన దివ్యులకు అర్థసంస్కృతాన్ని ఉపయోగించున్నాడు

“ శాషాది సౌరసాసాం (సేని తు ద్రువాయోం సంప్రయోజయేత్ యచాపి మాఘధియత్క క త్రవ్యం నర్మటం తథా ।
చివ్యానాం సంస్కృతాం గానాం ప్రమాణై స్తు విధియకే
అర్థ సంస్కృతమేవంతు మామపాశాం ప్రయోజయేత్ । ”

అంటే సంస్కృతప్రాకృతాలు రెండుకూడా అర్థసంస్కృతం వేరుతో సాంకర్యం తెండినట్లేకదా. కాగా ఒకప్పుడు వీక్కేక శాషగా వున్న శాష ప్రత్యమై వివిధభాషలుగాను - ప్రప్రత్యమై మరిన్ని విభాగంలుగాను మారిపోవడం జరిగినా ఇని ఆయా శాషావదాలు కఁగాపూలగమయి అవినాశాన సంబంధంలకై ఒకగాటనే కట్టివేయనలసినవిగా రూపొందినాయన్నమాట.

అంత సంస్కృతంలోనే శాషావరంగా కూడా వరికర్చితమైన శాష సహాజసిద్ధమైన శాష అని రెండువర్గాలుగా రీపిర శావాలు మహార్షుల చాంమంచి వున్నట్లు కనపడుతున్నాయి సంస్కృతశాషమ నియాం చేసిన దివ్యమ్యక్తిల సంప్రదాయాలోమ లిస్తుక్యమున్నదనిపించినా అంతరంగా పరిశిల్పి అర్థస్తుష్టాంగోచరిస్తున్నది ప్రాచీన సంస్కృత చ్యాకరణాలో

ఒంద్ర సంప్రదాయ వ్యక్తరణలు, మాహేశ్వర సంప్రదాయ వ్యక్తరణలు తుప్పట్లు కొందరు విమర్శకులు వేరొక్కన్నారు. తోక తెగిన నక్కమహాతి నక్కానివక్కనంటి ఒందువోక టున్నదను కొన్నట్లుగా ప్రాచీనకాలంలోనే ఐంద్రవ్యాకరణ సంప్రదాయమని ఈ వేరు పెట్టుకున్నట్లు కనపిస్తున్నది. ఖ్రమ్మ మాహేశ్వర నిగ్రామాలై నాట్య స్క్రాలు ఏర్పడినట్లు శాపాపరమైన వ్యక్తరణలకూడా ఖ్రమ్మ మాహేశ్వర పరాలైనట్లు కనిపిస్తున్నది. “ ఖ్రమ్మ ఉపాస్కారమే ప్రాచార, బృహస్పతిరింద్రాయ ఇంప్రో భరద్వాజాయ భరద్వాజ బుషిథ్యా బుషమో క్రామ్మాశేథ్యా ” అని బుక్తంతం వేరొక్కన్న తైయాకరణ ప్రవచన వద్దకిని చూసే తోలి వ్యక్తరణ క ర్త ఖ్రమ్మకాని ఓంగ్రుదు కాదు. అందుకు థిన్నంగా మాహేశ్వర వ్యక్తరణం ఒకటున్నదని ఇది అన్నియికంటే ప్రాచీనమయినదని శాచించినవారు కూడా వున్నారు. వాస్తవాని “ అ ఇంట్, బు ఇంట్, ” ఇచ్చారిగాగఁ మాహేశ్వర సూక్తాలు వున్నంం ప్రసిద్ధి సంస్కరంలో ఏ సూక్తాలూ, ఏ వ్యక్తరణలకూ లేదు.

మాహేశ్వర సంప్రదాయాన్నమనసరించిన ఆపిశలి ప్రశ్నలు అదుగున వడిపోలేదు, ఖ్రమ్మ మహేశ్వరుడు మొరలు మహా విష్ణవకాయలైన శాశ్వతాదులంతో ఈ పాణినివరకూన్నా సంస్కరణ వ్యక్తరణ క ర్తలందరూ ముందు పెమకలుగా శాపా స్వశాపాన్ని - తత్క్వశాపామగుణమయిన స్వరూప పరిచామాన్ని గుర్తించినవారే. ఈన్ని సందర్శాలలో గుడ్డెద్ద తేలిపదినట్లు సంప్రదాయసిద్ధమని కాని, సంప్రదాయోశేరమనిగాని కొందరు నాయకులు పీక్కాన్ని ఏకైక మాయంతగత అడవ్వాన ప్రయత్నమైత్రి పరిచామాన్ని తోసిపుర్వకాయాలు. కాగా మానవాతి వివిధతపయవాల రూపంగా పాజాక్యాన్ని పొంది మానసులని పిలుపచిలుతున్నట్లు - వివిధశాపా విధాగాంలో పాజాక్యాన్ని పొంది విథిన్న కాపలన్నీ ఏకైక శాపాజాతిగా నిరిచికిరుకాయి. అందువల్ల విథిన్న శాపలే స్వశాప స్వరూప పరిచామంలో ఏక క్యాన్ని పొందు రూపులు ఉన్నాడు. ఒకేశాపలోనున్న థిన్న సాంప్రదాయాలు యొచంటే కోదాడన్నట్లు ఉత్సవాలు ధ్రువాలనంటివున్నా యనుకొనడం పారపాటు స్తాన ప్రయత్నమైత్రిపూర్వకమైన శాపాపరిచామాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకున్నప్పుడు

వివిధశాఖల భిన్నకటుంబః క్ష్యాలకు స్తోనంపీండదు. అందువల్ల తేనప్రయత్నమై కై ప్రతిపూర్వుకంగా కట్టాలలో మార్పులు నూచి చలదిన సంస్కృత శాస్త్రమాపించామ స్వాధావ నిర్దేశక క్ష్యానికి మూలపీతమయిన సంస్కృతానికి మాక్ష్యక అనందిన తొట్టటోలి సంస్కృతమే శాస్త్రమాపనవ్యాప్తికి మూలపీతంకాగలదు.

వీం హృదయంతో సాగ్యస్వేషణా పరశత్త్వంతో ఇలోచించే ప్రాణ్మాలకు మానవణాతి వసుధైక కుటుంబమని తెలియకపోదు. మానవుని దేవాయపీటికి నలుపు, తెలుపు, వసుపు వంటి వర్షములు ఆయా దేవాల కీలోప్పశరిస్తితులు కారణంగా దొర్పుదినవసే విషయం బుద్ధికందనిదికాదు, ఏకదివ్యమయ సాగ్యస్వేషణలో నిరూపణలో సాధన భూతాలుగా నిలిచే పామాన్యంగా భూగర్భ పరిశోధనలు. ఆ పరిశోధనలో లయలువర్ష ఆదిమ మానవ నివాసోవయోగక రాలైన ఫురా, పట్టణ, గృహా, వస్తు వరికరాదులు సంస్కృతి చిహ్నాలు. ఇంకా విజేషప్రాధాన్యంకలని మానవమాక్రుడైన ప్రతివానికి పరస్పరభావప్రకటనలో అశ్వంత అవశ్యకాలైన శర్మరూపాలైన శామలు. ఈ శాపం పరస్పర సంబంధాను తరచి గుర్తించడంద్వారా గోతరించే మానవణాతి అర్థపూర్వికి కారణంగా తెలు తెలుగు లుగా విదివదిన పారి పారి శాస్త్రమతలుల పూర్వాపర ప్రథమణానం తమ్ములంగా స్వప్తపడే అయ్యా తెగల పుట్టుపూర్వోత్తరాలు. ఈ గృష్ణితో చూచినపుడు మానవ ణాతి ఒకే ఒక కుటుంబానికి దెందినదని ఆమోదించక తప్పదు. కాగా మన మానవణాతికి భావ్యతటన పాధనంగా విధిన్నరూపాలలోనున్న ప్రపంచ శాప లన్నీ అణ్ణాప్పె, దూపరిషున్న దొర్చో ఒకే ఒక శాపమంచి పాదుర్ఘనించాయని అంగీకించడం తప్పనిసరి కాగలదు. అథిప్రాచీనమయిన ఆ శాప మేచ సంస్కృతం కాగి, దానికి మూలమయివ లోలి సంస్కృతం కాని కాక తప్పదు. కాగా “ దేఱి ” కి దొర్చులోనై నై స్వితంత్రప్రతివ్రతిరక్కడం ప్రిరంగామూ, ప్రాప్తవంగామూ ఇరిగే పని కాదు. “ జేకే కాలే నిమిత్తేచ దొరచి కపట న ఏవ దేవాల నిమిత్తాంతమే అభరిక్కు కపట ” అని శంకరాచార్యులస్సారు. ఇక్కడ దేఱి శర్మించేత శారక దేశం, అమెరికా, అర్ధమి, అప్పాసు, రఘ్య వంటి దేశాలమాక్రామే పరిగృహశాలు కానకకూర లేదు. ఒకేట దేశంలోని వివిధశాస్త్రాంకాలైన రాష్ట్రాలే కానకకూరలేదు.

ఒకే ఒక శాపారాష్ట్రీలోనున్న విభద్రాంతాలన్నీ వివిధదేశాలుగానే పరిగణ నచు వస్తాయి. ఒకే రాష్ట్రీలో ఒక ప్రాంతంలో నున్న ఆచారం మరొక ప్రాంతంలో వుండకపోవచును. కాగా ఒక ప్రాంతంలో ధర్మంగానున్నది న్యాయంగా నున్నది సభ్యతగా నున్నది మరొక ప్రాంతంలో అధర్మం కావ చుపును. అన్యాయం కావచుపును. అనభ్యతకావచుపును. అందువల్ల ప్రాంతి యైనచానికి “దేశియ” మని “దేశి” అని చేరు దొర్చడంలో దోషం తెరు. ఒకే శాపారాష్ట్రీలో విభద్రాంతాలో వాడలకే పదాలు సంస్కృత ప్రాకృత సమాచాలుగా అన్యదేశాయలుగా నిరూపింతాని అవ స్తుతి “దేశి” పదాల అని పోర్కునడం ఇరిగింది. దేశమంతే ప్రదేశం, ప్రాంతం అని కూడా అర్థం నున్నది కదా. ఈ దృష్టాన్త సంస్కృత శాపా పరిణామ స్వాహావ స్వరూపాలలో దేశి శాపాపదశాం స్వాహావ స్వరూపాలను సైతం పరిశీలించినప్పుడు దేశిస్తే స్వాతంత్ర వ్యవస్థ నిలవనేరదు. ఇంతకుముందు నేను పేర్కొన్న అర్థ ద్రావిడ శాపల సంబంధ బాంధవాయిలాటై నేను దేశిన పరిశీలనకా స్వరూపమయిన బృహద్గ్రింథ చిపయసమవృయాన్ని యిక్కుద ఉల్లేఖంచడం సాధ్యంకాదు. చెయ్యిపుటులు తైగా పరిమళిగల యాపరిశీలన గ్రంథంలో - భపిష్యత్తులో ముప్రితంకానున్న యా గ్రంథంలో - నేను నిరూపించింది శాపాపరంగా “దేశి” స్వాతంత్రవ్యక్తిప్రతి దేవనిమాక్రమే. ఆశేయ మయిన ర్ఘని - రిపి - పరిణామ పర్వతిలో నిరూపిం మయిన యా ఏ కుటుంబశ్యామాధనం తిరుగులేని స్క్రాంతంగా శాపాపరిశలో నిలవగందు.

సంగీతపరంగా ‘దేశి’ కి

స్వాతంత్ర పతిప త్రికలదా ?

మార్గ ఇవిత సంస్కృత శవిత అమకున్నట్లు, మార్గ చ్చయస్సు సంస్కృతంలోని ఉక్కాది చ్చండమ్ములు అమకున్నట్లు, మార్గ సంగీతం సంస్కృత సంగీతమని మనం శాచించవలని వుంటుంది. శాపాపరంగా “దేశి” చంద్రస్సు పరంగా “దేశి” దొఱువంటి స్తానం పొందినున్నరనుకుంటున్నామో, ఏదే విధంగా సంగీతపరంగా సైతం “దేశి” ! ఒక స్తానం వుంటుంది. అందు

శాపి - దేశి

(18)

వల్ల నే భరతాదులందరూ ప్టూల గృహితో " మాగ్ - దేశ " భేదాన్ని ఆమోదించినట్లు కనిపిస్తున్నది. ఈ విషయాన్ని గతంలో వివిధ సందర్భాల్లో గుర్తించాము.

ప్రహ్లాద సంకల్పంతో రూపొంది పరమత్వాని సమడంలో భరతముని ప్రభృతులచే ప్రదర్శించబడినది, మోక్షప్రదమయినది మాగ్ సంగితముని ప్రాచీనులు శాచించారు. ప్రాచీన సంగిత లక్షణాలు యొర్పురచిన లక్ష్యాలకు రాగ వచ్చావచిని గానం తేయడం మాగ్ సంగితముని కూడా కొండరు శాచించారు.

ఉపర్యు రెండు మేళక ర్తులలో అరోహణ, అవరోహణ పరమైన ప్రస్తావ బద్ధతిలో అనేక వేల స్వరాంతర రాగాలు యొర్పుడతాయి. స, రి, గ, మ, చ, ద, ని అన్న సత్త స్వరాల అరోహణ, అవరోహణలలో కూడిన సంక్లేపాలకు ప్రస్తావముని వేరు. ఈ అరోహణ, అవరోహణాలు క్రమ - వక్ర గతిరకాలతో యొర్పుడతాయి. సంపూర్ణ, పాదవ, బొదవ మేళకతయంతో ఉపర్యు రెండు మేళక ర్తులకు మొత్తంనాలుగువందల యొనకై నాలుగు రాగాలు రూపొందుతాయి. ఏకాదిగా ఉపర్యు రెండు వరసూ ఉన్న సంగిత మేళక ర్తులకు అన్నింటికి టొక్కుక్కారానికి నాలుగువందల యొనకై నాలుగు వంతున ఈ క్రింది విధంగా భేదాలేర్పురుతాయి.

ఒకటప మేళక ర్తు

సంపూర్ణ	-	సంపూర్ణ భేదం	-	1
సంపూర్ణ	-	పాదవ భేదాలు	-	8
సంపూర్ణ	-	బొదవ భేదాలు	-	15
పాదవ	-	సంపూర్ణ భేదాలు	-	8
పాదవ	-	పాదవ భేదాలు	-	86
పాదవ	-	బొదవ భేదాలు	-	90
బొదవ	-	సంపూర్ణ భేదాలు	-	15
బొదవ	-	పాదవ భేదాలు	-	90
బొదవ	-	బొదవ భేదాలు	-	225
మొత్తం		మొత్తం	484	

ఈ పద్ధతిలో టక్కొక్క మేచానికి 484 రాగాలుగా 72 మేచాలకు $72 \times 484 = 34845$ రాగాలు ఉన్నవిన్నాయి. ఇవి మాత్రమే చాక స్వరాంతర రాగాలని 20 రాగాలు ప్రతి మేళక ర్తకూ ఉన్నాయి. ఈ 20 రాగాలకు తిఱగి సంపూర్ణ పాదవ, దౌడవ భేదాలతో 1280 రాగాలు యొర్పిడగలవు.

పీటి వివరం ఇది :

స్వరాంతర	-	సంపూర్ణ భేదాలు	-	20
స్వరాంతర	-	పాదవ భేదాలు	-	120
స్వరాంతర	-	దౌడవ భేదాలు	-	800
సంపూర్ణ	-	స్వరాంతర భేదాలు	-	20
పాదవ	-	స్వరాంతర భేదాలు	-	120
దౌడవ	-	స్వరాంతర భేదాలు	-	800
స్వరాంతర	-	స్వరాంతర భేదాలు	-	400
				<u>1280</u>

టక్కొక్క మేళక ర్తకు 1280 స్వరాంతర రాగాలు రూపొంది వపుడు 72 మేళక ర్తలకు $72 \times 1280 = 92160$ రాగాలు యొర్పిడగలవు. మామూలుగా సంపూర్ణ పాదవ, దౌడవ భేదాలతో రూపొందిన 72 మేళక ర్తల రాగసంఖ్య 84845. పీటి స్వరాంతర రాగసంఖ్య 92160. మొత్తం కలుపగా 1,27,008 రాగాలేర్పిడగలవు. ఇన్నీ 72 మేళక ర్తలకు క్రమగతి గం రాగాలు మాత్రమే నియన్నింటికి వక్కగతి రాగాలను రూపొందించితే లభించి రాగాలు అవశరించగలవు. ఈ క్రమాల వక్కగతి రాగాల వ్యవస్థను చూచే చంచలస్వర్గాలో నమ - అర్థాను - విషమ - వృత్తాలు రూపొందిన పద్ధతి మన స్ఫురణకు రాగందు.

మివసిద్ధంగా డెలైరెండు మేళక ర్త లన్నందువల్ల ఈ సంఘ్యనే
ముందు పేరొక్కనాన్నమ గాని అంతరాంతరాలలోకి తమ దృష్టిచాన్ని ప్రేస
రింపేసిన ఆర్జు సంగీత విష్ణువత త్వజ్ఞలు ఈ మేళక ర్తల సంఘ్యలను 4824 వరకు
తీసుకొని వెళ్లారు. కుతులను, పూర్వాంగకుతులు ఉత్తరాంగ కుతులు అని
విభజించి ఒక ప్రాచీన సంగీత తత్వజ్ఞుడు 24 కుతులుగా ఈ క్రింది విధంగా
పేరొక్కనాన్నారు.

పూర్వాంగ కుతులు

1. విషణు
2. ప్రతి శుద్ధరిషథం
3. శుద్ధ రిషథం
4. ప్రతి చతుర్శుతి రిషథం
(ప్రతి శుద్ధ గాంధారం)
5. చతుర్శుతి రిషథం
(శుద్ధ గాంధారం)
6. ప్రతి సాధారణ గాంధారం
(ప్రతిషట్ క్రుతిరిషథం)
7. సాధారణ గాంధారం
(షట్ క్రుతిరిషథం)
8. ప్రతి అంతర గాంధారం
(ప్రతిఅంతర రిషథం)
9. అంతర గాంధారం.
10. చ్యానమధ్యమ గాంధారం.
11. శుద్ధ మర్యాదమం.
12. అప్రమధ్యమం
13. ప్రతి మధ్యమం
14. చ్యాతచంచమ మధ్యమం.

ఉత్తరాంగ గ్రంథములు

15. పంతమం.
16. ప్రతి ఖద్ద దైవతం,
17. ఖద్ద దైవతం.
18. ప్రతి చక్కులి దైవతం
(ప్రతిఖద్ద నిషాదం)
19. చక్కులి దైవతం
(ఖద్ద నిషాదం)
20. ప్రతికై కి నిషాదం
(ప్రతిషట్ గ్రంథి దైవతం)
21. కై కి నిషాదం
(షట్ గ్రంథి దైవతం)
22. ప్రతికాకశి నిషాదం
(ప్రతికాకశి దైవతం)
23. కాకశి నిషాదం
24. చ్యాతపడ్డ నిషాదం

ఈ 24 గ్రంథములుల మొత్తము 24 స్వరస్తానాలలో మేళక త్రలు 4, 624 మేర్పు దుక్కాలు. టొక్కుక్క వ్రక్కలలో 84 మేళక త్రల వంతున 188 వ్రక్కలలో
($188 \times 84 = 1624$) మేత్తం మేళక త్రలసంఖ్య మేర్పుదుమంది టొక్కుక్క మేళక త్రలు 1764 రాగాలు మేర్పుదినట్లు ఈ 4,624 మేళక త్రలకు రాగమారి కగా ఏర్పడితే మొత్తం $4624 \times 1764 = 81,48788$ రాగాలు రూపొంద గలవు. వీటిల్లో స్వరాంతరాల సంఖ్యకుడా మిటికమై ఉన్నదని మనం గుర్తిం చాలి. అయితే ఇవి వ్రక్కగటి పొందడంవల్ల రూపొందే రాగాల సంఖ్య— చందోవృక్తాలలో అర్థసమ, విషమ, వృక్తాలవలె కోట్లాది రాగాలు ఏర్పడుతాయి ఈ రాగాలప్పీ మాగ్గ సంగీతానికి చెందినవే కోట్లావిగా ఉన్న ఈ రాగాలలో అంతర్మాణంశాని దేశి రాగమంటూ ఏది ఉండదు. అయితే ఈ అంతరాగావలో మాగ్గకిల్ల యుక్తమై కొన్ని రాగాలు కినిపున్నాయి.

మార్గ హిందోళరాగం-

20 వ మేళక ర్త అయిన నరశైలవి జ్వయరాగం శ్యాగరాజుకుటి
అయిన “చల మేలరా” అన్నది తూరాగం లోనిదే.

ఆరోహణం - స రి గ మ వ ధ ని స.

అవరోహణం - స ని ధ వ మ గ స

మార్గ శద్రురాగం—

ఇది 27 వ మేళక రథైన సపాంగి మంచి జివితమైన రాగం.

ఆరోహణం - స గ మ, వ ని స.

అవరోహణం - స ధ వ గ రి స.

దేశి భిన్నమైన దనండే మార్గసంగీతంలో రాగ శాశ క్రియాదులకు
మార్గశబ్దం ప్రయుక్తం శాపదంలో వై చిత్రి ఉండదు. దేశి భిన్నమైనదనమలునే
తు మార్గసంగీతంలో 15 వ మేళక ర్త అయిన మాయామాశవ గౌచజ్యంగా
‘మార్గ దేశి’ అన్న ఉత్థయపదయుక్త నామక మై దొడవ - వక్రపాదవ రాగ
సంబంధిగా ఒక రాగం యొర్పుడింది. దీనికి

ఆరోహణం - స రి గ వ ధ స.

అవరోహణం - స ధ మ వ గ రి స.

ఇంచా వివిధమైన విషయమేమంచే మార్గ సంగీతంలో వివిధ
మేళక ర్తాలో ఇభిన్న రాగాలకు దేళబ్బం దేశా దేశిబ్బం ప్రయోగించ
ఖడదం. దేశి సంగీతమని, దేశి ప్రబంధమని దేశి అని దేశి సంబంధ సృష్టి,
సంగీత, సాహిత్యములను యొంత ప్రశ్నేకకణం ప్రాచీనశాస్త్ర కారులు చూపినా
అది మార్గ భిన్నమైన ప్రశ్నేక స్తానాన్ని యొర్పురచున్నట్లు ఖనపదదు. ఉత్తర
దేశానికి సంబంధించిన కొన్ని ఇతర రాగాలకణం స్వారించే మిక్రరాగాలకు
గాని ఇతర దేశి రాగాలకుగాని దేశిరాగం అని పేరు చెట్టడంలో వివిధం
శేరు. శావభట్టు పేర్కొన్న 20 దాట్లు-ఇనక రాగాలలో ఒక రాగానికి దేశ
శార్క అని పేరు చెట్టాడు. ఒకానొక స్త్రీ రాగానికి దేశారీ అని ఒక శాస్త్ర
కర్త పేశిగా “సంగీత సమయసారం” లో ఒకానొక దొడవ ర్మాగానికి

మార్గ - దేశి

“దేశల గౌడ” అని పేరు పెట్టడం ఇరిగింది. హంసవిలాస కర్త ఉక రాగానిఁ “దేశా” అని పేరు పెట్టాడు “దేశబ్యు” అన్న పేరుతో సంగీత రచాన్నకరంలోనూ సంగీత సమయసారంలోనూ ఉక రాగం పేరొక్కనటబడింది. తీవి వాలుగు రాగాంగ షాడవ రాగాలలో ఉకటిగా సంగీత సమయసారక క్రులైఫ్ఫంచాదు.

౬ వ మేళక కర్త అయిన “మానవతి” అవ్యరాగాంలో “దేశ్య గౌఁ” ఉటి.

అరోహణం - సరిగ మచ ధవనిస

అవరోహణం - సధనిచ మగరిస

౭ వ మేళక కర్త అయిన “శాసరూపి” అవ్యరాగంగా “దేశ్య నారాయణి” నామక రాగం ఉన్నది.

అరోహణం - సరిగ మచనిస

అవరోహణం - సనిధనిచ మగరిస.

౮ వ మేళక కర్త అయిన “శాసరూపి” అవ్యరాగం “దేశ్యమసరటి”

అరోహణం - సమరిగ మచ ధని

అవరోహణం - చ మగరిసని.

౯ వ మేళక కర్త అయిన హానుమతోది మంచి జనితమైన రాగం “దేశిక బంగాళ” రాగం.

అరోహణం - సరిగ చమచ ధనిస

అవరోహణం - సధచ మగరిస.

౧౦ వ మేళక కర్త అయిన హానుమతోది అవ్యరాగంగా “దేశ్యబంగాళ” శాగం ఉన్నది.

అరోహణం - సరిగ మచ మచ ధనిస.

అవరోహణం - సధచ మగరిస.

8 వ మేళక ర్తాయిన చాసుమతోది ఇన్యూలలో “దేశ్యతోది” ఉన్నది. ని, ర, ప, గా, మ, వ, మ, గ రిస లు విశేష సంచారం కల ఈ రాగానికి

ఆరోహణం - స గ మ ప ధ ని స.

అవరోహణం - స ని ధ ప మ గ రి స,

9 వ మేళక ర్త అయిన “ఫెనుక” ఇన్యూరాగం “దేశికరుద్రి”

ఆరోహణం - స మ రి గ మ ప ని స.

అవరోహణం - స ని ప ధ మ గ రి స.

10 వ మేళక ర్త అయిన ఫెనుః ఇన్యూరాగాలతో “దేశ్య అంధాః” ఉకటి.

ఆరోహణం - స రి గ మ ప ని ధ స.

అవరోహణం - స ధ ప మ గ రి స.

11 వ మేళక ర్త అయిన చాసుమతోది ఇన్యూలలో “దేశ్యతోది” ఉన్నది ని ధ ప గా మ ప మ గ రి స లు విశేష సంచారం కల ఈ రాగానికి

ఆరోహణం - స గ మ ప ధ ని స.

అవరోహణం - స ని ధ ప మ గ రి స.

12 వ మేళక ర్త అయిన మా యా మా ఇ వ గా ఇ ఇన్యూరాగమై “దేశ్యరేసుప్తి” “దేశ్యరేపగుప్తి” అన్న పేరులతో కొట్టి తేడాతో రెండు రాగాలున్నాయి. దేశ్యరేపగుప్తికి

ఆరోహణం - స రి గ రి మ ప ధ ని స.

అవరోహణం - స ధ ని ధ ప మ గ స.

13 వ మేళక ర్తాయిన “యుషారధ్వని” ఇనితమైరాగం “దేశ్య చ్యాగద.”

ఆరోహణం - స రి గ మ ప స.

అవరోహణం - స ని ధ మ గ రి స.

పూర్వ - దేశి

“దేశ్యపేగడ” అన్న పేరుతో ఇదే మేళక ర్లో పేరొక ఐన్చి రాగం ఉన్నది. దీనికి

అర్పిపొణం - న గ మ వ ని.

అవర్పిపొణం - స ని ధ వ మ గ రి స.

22 వ మేళక ర్ల అయిన అరహారిప్రియనుంచి “దేశ్యకానడ” రాగం ఇనించింది. స, ని, చ, ని, స అనీ వ, ధ, ని, ధ చ, గా మరిస అనీ విశేష సంచారాలున్న ఈ రాగానికి.

అర్పిపొణం - స రి గ మ ధ ని స.

అవర్పిపొణం - స ని చ గా మ రి స.

ఈ 23ి వ మేళక ర్లోనే అరహారిప్రియ ఐన్చరాగమని, హిందూస్తానీ కాపి రాగానికి సన్నిహితమై దేశ్యకాపి అన్న పేరుగఱ రాగం ఒకటున్నది. దీనికి

అర్పిపొణం - స రి మ వ ని స.

అవర్పిపొణం - స ని ధ ని స మ గ రి స.

“దేశ్యమనోహరీ” రాగమన్న పేరుతో ఈ 22 వ మేళక ర్లైన అరహారిప్రియ ఐన్చరాగంగానే మరొక రాగం పుట్టింది.

అర్పిపొణం - స రి గ మ వ ధ స.

అవర్పిపొణం - స ని చ మ గ రి స.

25 వ మేళక ర్లైన “మారరంజని” ఐన్చ శాగాల్లో “దేశ్య ముఖారి” ఒకటి.

అర్పిపొణం - స రి గ రి గ మ ని ధ ని స.

అవర్పిపొణం - స ని ధ మ వ గ రి స.

28 వ మేళక ర్లైన థిరశంకరాథరణ ఐన్చరాగం “దేశాండ”.

అర్పిపొణం - స రి గ వ ధ చ.

అవర్పిపొణం - స ని ధ వ మ గ రి స.

షాస్త్ర - తేరి

ఇది నారదుని సంగితమకరండాది గ్రంథాలలో కూడా పేరొక్కన ఐదింది. రిలవారి రాగానిః కొంత సన్నిహితంగా ఉండే ఈ రాగం ఆశి ప్రాచీనమైనరాగం

31 వ మేళక రాయైన యాగ్రణియ ఇన్యూరాగాలలో దేశరంజని రాగం ఒకటున్నది.

ఆరోహణం - స రి మ వ ధ ని స.

అవరోహణం - స ని ధ వ మ రి స.

34 వ మేళక రాయైన విశ్వంకరి ఇన్యూరాగంగా దేశ్యమారువరాగం అవతరించింది.

ఆరోహణం - స రి గ మ ని స.

అవరోహణం - స ని వ మ గ రి స.

దేశ్యనాటకురంకి అన్న పేరుతో 35 వ మేళక రాయైన శ్యామలాంగి రాగాలలో ఒక ఇన్యూరాగం ఉన్నది.

ఆరోహణం - స రి గ మ వ ధ వ ని స.

అవరోహణం - స ని వ ద వ మ గ రి స.

ఈ 35 వ మేళక ర్తలోనే శ్యామలాంగి ఇన్యూరాగా దేశావాఢిరాగం రూపొందింది.

ఆరోహణం - స రి గ మ ధ ని ధ స.

అవరోహణం - స ని ధ మ గ రి స.

36 వ మేళక రాయైన పౌమవతి ఇన్యూరాగంగా దేశ్యైరాగం రూపొందింది.

ఆరోహణం - స రి గ మ ధ ని ధ స.

అవరోహణం - స ని ధ మ గ రి స.

30 వ మేళక రాయైన సితిమతి ఇన్యూరాగాలలో “దేశ్యగాన చారిథి” అన్న శారిథి వంటి రాగం ఉన్నది. దీనికి

ఆరోహణం - సరిగు మధువనిషస.

అవరోహణం - సనిసరమగరిస.

లెక మేళక ర్తయైన మేళక శ్యామి ఇన్యరాగాలలో “దేశ్య క శ్యామి” నామం ఒకటి.

ఆరోహణం - సరిగు మధువనిషస.

అవరోహణం - సధవమరిస.

“జదరంబని”కి ఈ “దేశ్యక శ్యామి” రాగానికి ప్రతి మధ్యమ భేటం ఉన్నది.

సంగీతరచ్ఛాకరంలో శార్జిఫేవుడు గౌదరాగానికి సంబంధించిన ఒక ఉపాంగరాగంపేరు “దేశవాళ”

పురందర దాసాదులు వాడిన నుప్పిస్త్రమైన “దేశికలోదిరాగం” ఇన్యరానమే. దేశముఖారి - దేశ్యముఖారి - దేశముఖారి అన్న మూడు వేల్రతోనూ ఒక ఇన్యరాగం ఉన్నది

నారదుని సంగీతమకరంగంలోని ఇన్యరాగాలలో “దేశిని” అన్న పేరుతో ఒక త్వి శాఖ రాగం పేర్కొనబడింది.

ప్రాచీనశుద్ధమిక్రమేశాలలో 2044వ థిర హరిమేళఇన్యరాగం “దేష్” రాగం. ఇది కేదారగౌళ రాగానికి కొంతసన్నిహితంగా ఉంటుంది.

ఆరోహణం - సరిగు మధువనిషస.

అవరోహణం - సనిధి మగరిస.

ప్రాచీనక్రగౌళాలలోన్న అముల్యరాగాలలో ప్రసిద్ధమైన రాగం దేశా(పూ) నం. ఇన్నిరాగాలు దేశ, దేశ్య, దేశి, దేశిక అంటూ దేశి శాస్త్రమాచాలై “మాగ్ది”సంగీతంలో ఉన్నాయంచే దేశరాగాలు మాగ్దరాగావలిలో అంతర్యాకాలు కావని చెప్పగలమా? 17వ శాస్త్రానికి చెందిన “భరతశాస్త్రయ శాస్త్రిరం” అన్న తమిళగ్రంథంలో “దేశిదేవగాన” రాగం అన్న పేరుతో

మాట్లాడు - దేశి

ఒకరాగం ఉచాహారించబడంతో వింశలేదనుకుంచే “ఆరం తనావల్నో” రచించిన “భరతాస్త్రిరం” గ్రంథంలో “దేశాషరి” రాగం పేరొక్కనటడ దంతో అంతకంటే వింకలేదు. ఇంకెందుకు? మార్గపద్ధతిలో అనశరించిన విధమేళాలలో అసంపూర్ణమేళపద్ధతిలోని 58 వ మేళానికి “దేశిసింహారవం” అని దేశభూయుక్తమైన పేరే ఉన్నది. ఐన్యరాగాలకు దేశభూన్ని ఉప యోగించబడంతో ఐన్యపూర్వకమైన వికృతత్వాన్ని ఆపాదించి దేశియతను సమర్పించుటనే అవకాశం కొద్దిగా ఉన్నది. అయితే అసంపూర్ణమేళపద్ధతిలోని 58 వ మేళానికున్న పేరే దేశిసింహారవం గా పెలసిపుటు మార్గమేళాలలో ఒక మేళం పేరే దేశభూయుక్తమైనపుటు ఈమేళజన్మాలైన రాగాలన్ని దేశినామక రాగ జన్మాలే అయిపోతాయి. మార్గమేళాలలో ఒక మేళమే దేశినామకమైనపుటు విధి దేశిరాగాలన్ని మార్గసంగిరణగఱన్యాలు చావడంలో మనం ఆశ్రయిపడవలసినది యెమీలేదు.

శాశాది విశేషాలలోకూడా “మార్గ-దేశి” ఫేదాలను ప్రాచీనులు పేరొక్కన్నా “మార్గం” లో కాని “దేశి” లో కాని లఘుగురు వ్యవస్థకు కాల వ్యవస్థకు విఠన్నాన్ని సృష్టించడం యొవ్వురికరమూకాదు. “దేశి” లో కాని “మార్గం” లో కాని కాలం కాలమే! వంచథూకాలవంటి కాలానికి థిన్నాక్కాలైను. “కాల స్వయుచూలైన శాశాదులకు “దేశి” పరమైన విశిష్ట తను ఆమార్గాన్ని సృష్టించడం ఆసాధ్యమే కాగలదు. అయినా ప్రాచీనులు “మార్గ-దేశి” శ్రద్ధలనుయోగించి విధి నామాలనుంచారు.

మధ్యమ గ్రామంలోని ఏడు మూర్ఖునలలో నిషాద స్వీరంతో ప్రారంథమయ్యే ఎదవ మూర్ఖునకు “మార్గి” అని పేరు పెట్టారు.

ట్లో: ద్రువర్ణమ్యా తథాకాలః సన్నిపాత ఇక్కిరితాః।

పాతః కాలాచ సాక్షేయా కాసాం ఉణ్ణుభిలభ్యతే॥

అని మార్గక్రియలలోని ద్రువ, శమ్య, కాళ, సన్నిపాతా టండై నాలుగు సశ్శక్రియలను వివరించారు ఈ మార్గక్రియలలోని అవాచ, విషేష, నిప్రాణ్యమ, ప్రవేశము ఉన్న పేరులు నిశ్శాఖక్రియలను సహితం వక్కాణించారు.

కాళ రశ్మిచాలైన పరింటలోను రెండవదానికి "మార్గం" అని పేరు ఉన్నది. రణిం, వార్తిక, చిత్ర ఫేచాలలో ఈ "మార్గం" మూడు విధాలు. ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ అనీ, ప్రికాలములనీ విశంయ, మధ్య ర్ఘషకాలాలనీ పేరొక్కంటారు. నీటని కార్బోడ్సైల్ దేవుడు వాలుగు విధాలుగా విభ తిస్తే మరికొయరు అరు విధాలుగా పేరొక్కనగా ఉన్నినాథుడు తొమ్మిది రశాలని వర్ణించాడు. అపోతర ఈ కాళాలకు "మార్గ కాళములు" అని పామాన్యనామం ఉండనే ఉన్నది. ఈ అపోతర ఈ కాళాలలో వచ్చుపుట, చాచపుట, పట్టికా పుర్తిక, సంప ద్వేషిక, ఉద్దుట అనే లదు తొలి కాళాలకు మార్గ కాళములు, మార్గి కాళములు అనికూడా ప్రత్యేక సామాలు న్నాయి. నీటికి "మార్గ శుద్ధములు" అనిఖూడా పేరున్నది.

వక కళ, ద్వికళ, చమచ్ఛల, అన్న మూడిటికి మార్గ కాళ కళలు అన్న పేరున్నది చివరికి ఒక కాళంలో సంగితాన్ని నడపడంలోకం క్రమానికి "మార్గం" అని పేరున్నది. రెండేసి తాళాలకుండి యొర్పుకే కాళాలకు "మార్గ పాలగం" అని పేరున్నది. అనగా మిక్రిక కాళాలకు కూడా "మార్గ" శబ్దం ఉపయోగించబడిందని ఆర్థం విని కాళాలలో మిక్రికమై లోయన సింహాసనందన వంటి కాళాలకు "మార్గ నంకీర్ణం" మనే పేరుకూడా యొర్పుడింది. మార్గ కాళం - సంకీర్ణ కాళాలు కలిసే "ఉద్దుట" కాళం ఆవుటంది.

ఆదికాళం అథంగ, వాయు విక్రమ కాళాలు కలిసి వినాయక కాళం యొర్పుకుంది. ఈ విధంగా ఆనేక సందర్భాలలో మార్గ శబ్దము యోగించబడింది.

సృత్యవరంగా 'మార్గ-దేశి' ఫేచాలున్నా "దేశి" మార్గంలో అంక రూపానిమే. అయితే "దేశి, వశుగు, సింగళం," అని పేరుగల ప్రివిధ సృశ్య లలో "దేశి" కి ఒక శాగశ్యాన్ని మాత్రమే సూచించారు. "దేశి" మర్యాద కరగతికి చెందినదని, వదుగు మందర తరమైవదని సింగళం ప్రశ్నపరమైవదని పోక్కనంది.

శబ్ద రహితమైన అథినయం కలిగి శాశంగాలపు చెందిన ఎనిమిది రక్తాలైన క్రియలకు దేశ్యక్రియలని పేరున్నది. శార్ట్ గ్లాచేవాదులు పేరొక్కన్న 120 దేశికాళములకు దేశికాళములని పేరున్నది. ధ్రువాది సత్త శాశములకు దేశి శాశములని పేరున్నది ఒక విసర్జితం మూరుగాతలు పేస్తా నడక నెమ్ముదిగా ఉండే ఒక విశేషమైన శాశం ఉన్నది. దినికి “దేశాది శాశం” అని పేరు. చతుర్భ్రష్టాతి ధ్రువ శాశమునకు సరిపోయే శాశం పేరు “దేశి ఖద్దం” దినికి 1011 అంగములు మూరుప్పురమాత్రతలు 14 అఫర కాలములు ఉన్నాయి. 101101 అంగములు కలిగి, 5 మాత్రలతో 20 అఫర శాశములు అవ ద్రుణతో ఉన్న ఒక శాశానికి ‘దేశి సాలగం’ అన్న పేరున్నది. ఇది ధ్రువ రూపకశం వంటిది. ఖండణాతి లఘువుకి “దేశ్యలం” అని పేరు ఉన్నది. ఒక అంగం 5 అఫర కాలాలు ఉన్న దీనికి ఒక గాత 4 వెట్టు తెక్కు పెట్టువలసి ఉన్నది ఒక్క అంగం 16 అఫరకాలాలు ఉన్న కట్టాటక లఘువు దేశ్యశద్ద సంకీర్ణ లఘుపుగా ప్రసిద్ధి చెందింది. దీనికి ఒక గాతపేసి 16 వెట్టు తెక్కు పెట్టాలి ఒక అంగం 10 అఫరకాలాలు ఉన్న ఒకరకపు జాతి లఘువుకు దేశ్య సంకీర్ణ లఘుతు అని పేరున్నది. ఎన్నోస్తు అఫరకాల వ్యక్తాగ్యసాయిస్సా అది దేశిగా పేరొక్కనందిని మాగ్గ కాల వ్యక్తాగ్యసాలలో అంతర్యాఖ్యంశాక తప్పురు.

సంగితం లేదా శృంగార లేదా లయలకు సంబంధించిన ర్యాని విశేషాలను పరిఁంచే పాఠనమమ దేనిసై నా వార్యం అని పేరొక్కంటాము. ఇది శంక్రమివార్యం— శంక్రమివార్యం - లేదా వాయువార్యం - చర్మవార్యం- లోహవార్యం అని నాలుగు విధాలుగా ఉన్నది. అదని జాతులవారేకాశ పామరులూ, పొర, నాగరక మహా విధ్యావేత్తలందరూ ఉపయోగించే వార్యాలన్నీ “మాగ్గ-దేశి” భేదాలు లేనివే పామరులు వాడే వార్యాలను దేశి వార్యాలని కొండరు పేరొక్కనాన్న ఆవి మాగ్గ వార్యాలకు థిన్పుమైనవి కావు. దేవకలలో ఒక భేటిమైన కిన్నరులు - కిన్నరకస్యలు వాడే ఉచానోక శంక్రమివార్య విశేషమైన “కిన్నరి” & “దేశిన్నరి” అన్న పేరును సంగిత రక్కాకరంలో శార్ట్ గ్లాచేవురు ఉపయోగించాడు. నీఱవలె మెట్లుగల ఈ శంక్రమివార్యానికి పెట్టిన పేసులోనే “దేశి” శబ్దం ప్రయుక్తమైనపురు దేశి

మార్గంశగతమేకాని, తర్వినంకాదు కదా. కాగా ఒహముఖమైన సంగీత స్వేచ్ఛాపంలో దేశి ప్రశ్నేకత లేదని, అది మార్గంతర్వాత మేననీ మనం గుర్తించక తప్పదు.

రసాలంకారాదులలో

దేశియతకు స్థానం ఉన్నదా ?

మార్గశాస - దేశశాస, మార్గకవిత - దేశికవిత, మార్గచ్చందం - దేశిచ్చందం, మార్గసంగీతం - దేశిసంగీతం, అన్నట్టుగా నవరసాలలో మార్గరసాలు - దేశిరసాలు అన్న శేధం కనిపించడంలేదు. అలంకారాల్లో అన్నయొట్లు వంటినైనా వాటాల్లోకూడా మార్గ-దేశి శేధాల కాస్కారంలేదు. వాప్తవాసి అటవిక, గ్రామీణ పామర, బోర, వాగరక ప్రజల శృంగారాది రసభావ శైష్టాదులలో విశకచారపీతమైన భిన్నత్వం కొట్టవచ్చినట్లు కనిపిస్తున్నా పిట్లో “మార్గ-దేశి” శేధాలు లేవు. ప్రాచీన శాస్త్రకారులలో ఎవరెవరు ఎస్సెన్నిచ్చి అలంకారాల లక్షణ లక్ష్యాలు చెప్పినా ఒక్కరుకూడా మార్గ-దేశి శేధాల గురించి అలోచించినట్లే కనపడదు.

ఒక్క అలంకారాల విషయంలో వేకాదు రస, రిఠ, ద్వాని, కొని శాయాదులలో ప్రాచీనులందరూ “మార్గ-దేశి” విషయాలమ అసలు దృష్టిలో కేమ్పుకున్నట్లు కనపడదు. శామహా, ఉద్యమ, రుద్రటాదులకు లోల్లట, శంకుక, భట్టనాయకాదులకు, అగ్ని పురాణకర్తకు రండి, శామసాదులకు, భ్వనికార, అనంద వర్షఫాదులకు, ఈ “మార్గ-దేశి” విభేదానం కాని, యా శాస్త్ర శేరళ్ళాపంకాని లేదనగంమా?

1968 లో డా. అదుముల్లి నారాయణరావుగారి “శామయియము” అన్న అలంకారప్రకరణ గ్రంథానికి సేమ ప్రాచీన పిఠిలో అంశం శాస్త్రమయకంగా పెట్టు మౌరికమైన విషయాలు తెలియజేశాము.

ఈ విషయాలలో ఆరిముఖ్యమైన వాటని ఇక్కడ ప్రస్తుత శాస్త్రాలో తెలియజేస్తున్నాము. *

ఉషణం ద్విపిఠంగా దైవం సృష్టి పై దానిని సహజమూ, కృతకమూ అని వేదజ్ఞుడు గుర్తిస్తాడు. సహజ ఉషణంలో దైవియాశ్వర ప్రకృతి ప్రతిబింబించాగా, కృతకంలో తదశాశ్వత ప్రకృతి ప్రతిబింబించం మనుషుండి. ఇది అన్ని ఉషణాలకు వర్తించే ప్రాకృతతత్త్వం. విశ్వంలో సందర్భాన్నియైమై బుద్ధిలో, దివ్య చక్కనుతో చూడదగినది సహజఉషణం. ఈ విశ్వంకారో బుద్ధిలో ఒక క్రమంలో ఊహించి కల్పించి చూడగినది కృతకలఉషణం. విటి రహస్యాన్ని గుర్తించే శక్తిమంతుడు ఎప్పుడెక్కడ ఐన్నించాడో చెప్పాలిము. అనలు వస్తుస్తిని గుర్తించే ఇగం, ఉషణం, ఉష్ణం రైంయా అతుకుది. ఉషణమే ఉష్ణమై పెలగడం దీని విశిష్ట ఉషణం. ఇది దిచాశరునికి దివాకరుడు దివాకరుడే అవధం వంటిది. ఈ మహాత్రర శక్తి వాణ్ణయ సహితమేకాదు, రిష్టహితమేకాదు, భగవ నిహితంకూడా అనుయంది. అటువంటి శక్తిని గుర్తించలేని పండితుడు ఉషణ ఉషణాలను తదన లేదు. అపరాహనాలను, అపరాహ మయాలైన పద వాచ్యాలను, అపరాహ పద వాచ్యామయాలైన మాట్లాలను, తథాస్త్రాల గుహ్య కాపిార శక్యాన్ని అవలోకించవలసి ఉన్నది. ఈ సచ్యాన్ని అందరూ గ్రహించలేదు. “సాందర్భ మలంకారః” వంటివి అంంకారాతా? “అలంక్రియతేనేనేక్య అంకారః” వంటివి అంంకారాతా? అని శంకించే వారికిని గోచరింపవు. నిశ్య సశ్యమైన అంంకారం అంకానిదని నిర్ణయసాన్ని, తథాంకరాయాన్ని తీర్చించకొనగలవారే గ్రహించగలరు. “నాన్ యమిః కురుతే కావ్యం” అమ మాక్తి అంతరాయాన్ని గుర్తించి క్రాంతదర్శిగా వాచామగోచరమైన చానిని సైతం వాడే దర్శించి ర్ఘగోచరం కూడా చేయగలదు. అటువంటి దీమంతుడే కన్మారూచమైన ఆపార కావ్యసంసార పారావారాన్ని ముట్ట

* శాస్త్రయజీయమునకు నేమ ప్రాసిన పీటిక డా. వారాయణరావు గారి కోరికపై గ్రాంఫిక శాపలో రచించాను.

గలదు. అంతటి సుమార్చ్ఛన్ని అలవలరచుకొనగలవారెవరు? లచ్చములు మైన భగవంతుని కృమింఱ స్వరూప శాయా ప్రతిమింబమాపాన్యిక వార్ష దివ్య రూపాన్ని రల్చింపగలవారు దీన్ని గుర్తించగలదు. ఈ గుర్తింపు దండి, మమ్ముట్టాదులకు సార్ధంకాలేదు. తన్యర్థక ప్రాణరక్షక బ్రహ్మగులగా అవత రించి అంత ప్రీతులైన సహస్రాకు - ఉక్కిగర్ప - స్విర్షనాథ - ప్రశేఖాయిచ్ఛికాంగద - శేవ, పుల్ స్వి - భోషాయన-పారాళర - ఉపస్య-వామదేవ-భరత-వంది శైవర-ఉపమన్య-కూచిమారాదులకే లభ్యంకానికి కాశ్యవ-మాహేశ్వర-బ్రహ్మగులకు ఈ ర్థాపి హాస్తగణమైవదని చెప్పగంమారి మసీమగులగా మహార్షి శక్తియక్కులు కాంపారు రచించిన అన్ని రిక అంత్ర శాస్త్రాలు మనకు శాస్త్రాలైనాయి. ఈ అంత్రశాస్త్రాలై పరమారోధార్యగులగా కించెయిదినాయి. విధిన్నాలైన అలంకార, రస, రితి, భ్యాని సంప్రదాయాలు ఒకటోకటి అధిన్నాలన్న అజ్ఞానానికి శామేర్పింది. కోటిఓట్టులంకారాణుచి లోకానికి కమమర్గై పోయింది. సహజా సహజమై ఉన్నయించిన అలంకారాల అంతర్యాన్నే జారవిదిచాము.

ఆఫరపవవాక్యాన్ని విరించి మహేశ్వరులముంచి మొకట హరించిన మహార్షిపుంగతుడు ఎవరోకా! “కాణోచ్చిష్టం ఇగ్గె సర్వమ్”గా చిరంతర కీర్తిపవించిన కాఱుడు కూడా చోరకవికాంపోదు. ఎంతోమంది బుటి, కవి, నగ, బుషథులే చోరకపులయ్యార్యుకా! ఏదికొమైనా అమరథాప ఒక మహా పవిత్రలకుణంతం, లక్ష్మీపుంతంకూడా. దానికి మేయమూ, అపారమూ ఆయినలకుణం, లక్ష్మీకూడా అమహాచాను భూతిసి విశాసమాత్రమే-గ్రంథపరిశోధనమాత్రమే చాలదు. వేరజ్ఞయుగా బ్రహ్మజ్ఞయుగా వామమాత్రంగా శాక అనుభూతి పూర్వకంగా ప్రత్యక్షత్తి మట్టాన్ని పొందవలసిఉన్నది అటువంటి శక్తి ఒక వ్యక్తికి అలవదనలెనంటై వైదికమైన ముఖివిదివదవలసిఉన్నది ఈ సందర్భంలోనీ వైదికపదం అద్య తన సామాన్య శాప్రాణ బ్రయులకు సంబంధించిన వైదికవృత్తి వాచకపదం శాదు. ఇది సమప్తమశథర్మగార్థియైన దివ్యదేవ పేద పరమైనది. ఇందులో రసంసరమై అఖమై, భ్యాని అర్యమై, రితి కీర్తి అలంకారమై వెలుగొందు తుంది. ఈ నిగూఢరహస్యాన్ని అస్వేషించడానికి ర్మేష ఒక కొండరో తను

అందరూ సమర్పులు కాలేరు. అనేక వేదాంగోపాంగాలలో ఒకటి ఆయన ఈ సాహిత్య శాస్త్రమూలపత్రం తెలిసినా తెలియకపోయినా, అయి శాస్త్ర కర్తలందరూ లక్ష్యంలక్ష్యం శిక్షితులని చెప్పిలేము లక్ష్యంకోసం లక్ష్యాన్ని విరచిస్తూడా? లక్షణంకోసం లక్ష్యాన్ని విరచిస్తూడా? అని ఆలోచించడం చంద్రికమహాచి చంద్రుడై గుర్తించుదామా! చంద్రుడైమాచి చంద్రమ గుర్తించుదామా అని ఆలోచించడం వంటిది. ఒకడు ఒకధానిని చూచి అడి ఒక లక్షణమేకాక అది మరొక లక్షణమని కూడా అనుకుంటాము. ఇదే విధంగా ఒకడు ఒకధానిని చూచి అదిబాధానికి లక్ష్యమనుకుంటాడు. మరొకరు ధానినే వొలికతతో చూచి ఆది ధానికికాక మరొక ధానికి కూడా లక్ష్యమనుకుంటాము. దీనిన్నిలక్షణ దోషమని అనిలేము. లక్ష్యదోషమని అనిలేము. దృష్టిదోషమని అసలే అనిలేము. దీనినే లక్షణ లక్షణమని, లక్ష్యలక్ష్యమని, లక్షణలక్ష్యమని, లక్ష్యలక్షణమని తత్త్వజ్ఞులు కావించు కారు. కాబట్టే శాస్త్రీయత అవేదానిః శాస్త్రీయతలేము. శాస్త్రమన్నది ఏదైనా పలుశాటలకూడరివంటిది. అయినప్పుడు ఎవ్వడో ఒకడు ఒక పుంతనుబట్టి ఇదే రాచకాట, ఇదేశాస్త్రం అనుకొసడం అజ్ఞాన లక్షణం కుండలిలిభట్టి కొండలను పట్టగలిగినట్లు, పలుశాటల కూడలినిపట్టుకొని శాస్త్రాన్ని సృష్టించే విజ్ఞులు శాస్త్రీయపథాలగురించి సాధికారంగా మాట్లాడగలరు. ఒకపుంతను పట్టుకొని ఇదేపుంత మరొకపుంత లేనేలేదనేవాడు శాస్త్రంసంగతి అలాండగా వివిధ పథాలగురించి మాట్లాడనేలేరు. ఈ నిగూఢశాస్త్రరహస్యాలను గుర్తించలేనపుడు తనకు దృగ్గోచరమైన పథాలనన్నిటినీ తనపథంవలనే మరిచాలమనుకుంటాడు. అప్పుడు ఇన్న పచాలననుసరించి ఆయ్యవారు శీర్పిందికొయ్య ఆయి, అమృతవారు శీర్పింది లొమ్ము ఆయనట్లు అష్టమంది. ఈ కొయ్య ఆ లొమ్ము ఆ మానునుండి వచ్చిన మేమమా! అన్నసత్యం ఆ ఆయ్యవారికి, అమృతవారికి కాక తదన్నేషములు మిగులుతుంది. ఇన్నసభాలు గోచరమేకాపోతే అనలు సమస్య లేదుకరా! అందువల్ల ఆర్ప లక్షణలక్ష్యమై శాఖలగురించి సాధికారంగా చెప్పారిగా కైరి కులు శతశాస్త్రాలుగా కరువయ్యారు

శ్లోపాధాన్యమాత్రిత్వ అత రాత్రుం పుతగ్గ విదుః
అర్థతత్త్వాన యక్కంతు వరం చాయభేష యొకయోః
ద్వయమొర్గుడాట్టే చాయపార ప్రాధాన్యే చావ్య థిర్చుచేస్తే.

అని రాష్ట్రాశాత్రు, చావ్య చావ్య హృదయ దర్శణం.
ప్రాచిన పాహిశ్యశాశ్వత్తుగ్రంథాలన్నీ ఏపకు “అహంత్రమ్మస్తు”గా అవశించినపే.

ఆర్థ దృష్టితో పదవాక్యధ్వని అని, పదవాక్య మూలక అలం కారధ్వని అని అంటు ద్వయనే రెండు విధాలు. కొన్ని సంచారాలలో ధ్వనికి అలంకారం మూలమహుంచే ధ్వనివటాన్నయలో అంకారాలు నిలుస్తాయమోనడం గుడ్డువచ్చి పిల్లలు వెక్కరించడం వంటిది. అదికాపోతే పురంపెల్లి అంటపురంలో దూరండంవంటిది. సహజ అంహారంకారాలు త్రి పురుషమాన్యాలైనవే అయినా, చావ్యధృష్టిలో కన్యమాత్ర పరాలు. ఈ మాట అన్నంతమాత్రంచే ఇని కేవల కన్యమాత్ర పరాలని అనశేము. అంకుడే ఒక కై చిత్రి ఉన్నది. “అంగారంగాల్ సంకుపి” వంటిది. “అక్కావై పుత్రహమాసి” ఎంటిదిది. యోగివేమన తెచ్చినట్లు “తల్లికి తనయుడు పథి అవడం” వంటిదిది. “పతికసతి మాతుఅవడం” వంటిది. అలంకారాలు చావ్యకన్యాసరాలే అయిన వయు నా అని తనంతర్భాసాలైన నాయికాపరాలు మాతుమేకావు. సాయంత్రమోగంకితాలుకూడా అవు కాయి. ఏందురాన్నమాటక్కుషమవర్ష అంకారాలు వంటేంద్రియమాలు ఆకట్టి నిర్దుష్టంచేసి వైపిక కొండి నిస్తాయి. వాక్యాశ్చినిస్తాయి. ఛ్వాపకళక్కినిస్తాయి. బుద్ధిని చెంచుకాయి. దేవాన్ని దోషరహిత ముగిస్తాయి. కారా, నక్కల్, నవగ్రహాల దుష్టచ్యాన్ని రాశింపచేసి సాముగ్రహితమ సంపాదించి పెద కాయి. సాధాగ్యాన్ని యిస్తాయి. కన్యచాయాలికి పాహిరాలంకారాలు అయిన వివిధ రణ్ణమాటికాగ్యలంకారాలు ఎటువంటివో చావ్యకన్యలంకారాలు అటువంటివే అవుకాయి. మాముషకసువర్షాప్రయలంకారాలు, మౌర్క పదవాక్యధ్వన్యంతర్భకాలు కాసట్టే, చావ్యకన్యసువర్షాప్రయలంకారాలు వైతం ధ్వన్యంతర్భకాలు కానేకావు. వివిధ రణ్ణమాటికాగ్యసువర్షాలు ప్రాంగులు.

సహాదిశేచాలు పొందినా దోషరహితాలై నమ్మదే కుశప్రదాలవుతాయి. కావ్యక్తాన్యసువ్రాద్యలంకారాలు కూడా నిర్దుప్తాలై కన్యాసుభగ్తాస్మి బహుముఖాల పేంపొందించవలసి ఉన్నది.

వాస్తవం పేర్కొనాలంచే అలంకారాలు వందలూ వేలాలవలూ కావు. కోట్లకొలదిగా ఉన్నాయి. వీటిల్లో పెక్కంటిని వేంపు ప్రతి వింబించింది. వేదవాజ్గుయగ్తాలంకారాలు అందరికి రృగోచరం కాక పోవచ్చు. అందువల్ల వేదవాజ్గుయంలో మూడునాలులంకారాలున్నాయని కొందరన్నమాట ప్రామాణిం కాలోదు. ఏమైనా ఆలంకారాలసంఖ్య ప్రకమంగా పెయగుతూ వచ్చినట్లు కొందరు పేర్కొన్నారు. భరతుడు ఒకటి వామనుడు రెండు. మమ్మటుడు ఆగు కశ్మాలంకారాలను చెప్పారు. భరతుడు మూడు ఆశ్మాలంకారాలు చెప్పికే, రండి సంకీర్ణం కాక ముపైనాలుగు చెప్పాడు. మమ్మటుడు సంకర సంస్కరములు కాక యూశైతోమ్మిది చెప్పాడు. ప్రతాపరుద్రీయంలో విద్యానాథుడు అరవైను, చందాలోకంలో ఇయదేవుడు నూరు, కువలయానాదచారుడైన ఆశ్చేయ్య దిక్కితులు మాటవదిపేను ఆశ్మాలంకారాలు చెప్పినట్లు కొంగారు విమ్ములు తావించారు. “పాతకొద్ది సీరన్నట్లు” వేదాలంకాగసముద్రంనుంచి ఎవరికి తోచిన ఆలంకారాలు వారు గ్రహించారేకాని, అని మూడు మేలలు మూడువందలవరకైనా లేను అలంకారకోటి నంశటిని గుర్తించి వివరించడం ఆస్త్ర్యులవంటి వారికైనా సాధ్యంకాదు ఆస్త్ర్యు భాతలకు సాధ్యమవుటందనుకుంటామా! ఎన్నోళుత్తుగ్రంథాను, ఆష్ట్ర్యుప్రంథాలను ఇక్కిశాస్త్రీ సూచించిన రండి ముపైనయిరు అలంకారాలు మాత్రమే చూపించినా - “ఐహిధాలుగా ఉన్న అలంకార విధాగాల సన్నింటినీ చెప్పటం శక్యం కాలేదు” అని దండి పేర్కొన్నారు.

“నపర్యంతో వికల్పానాం రూపకోపమయోరః:

దిక్కాత్మకం దర్శితం థిరై రమరక్త మనుమీయతామ్”

ఎని దండికాలానికి అలంకారాలు అంశాన్యకాలుగా ఉన్నట్లు పేర్కొన్నారు. ఎన్నెన్ని అలంకారాలున్నా అన్నింటికి ఒక్క ఉపమాలం

కారమే మూలమని ప్రాచీనాలంకారికులనేకమంది పేరొక్కనాన్నరు. రాజు జీఫరుడు ఒక్క అలంకారాలకేకాదు ఉపమ కవి వంశానికి మాత ఆన్నాదు.

అలంకారః రిహరత్తుం సర్వస్యం కావ్యసంపదామ్యి।
ఉపమా కవివంశస్య మాత్రై పేరి మతిర్ముము॥

థామహాము ఉపమాలంకారాన్ని ఊరింగి అవశల ఉంచమన్నట్లు అంశమౌక్కులంకారమే అన్నింటికి మూలమని ఈ ప్రిందివిధంగా వ్యాఖ్యానించారు.

వాచాం వక్రార్థ శస్తోరలంకారాయ కల్పకే
సైషా సర్వ్యత్ర వక్రోక్తి రనయూర్మో విశావ్యకే
యోక్కుఉసాస్యం వివా కార్యై కోటంకారోక్కసయావివా.

“వంవిథే చ సర్వ్యత్రవిషయేఉంశియోక్తి రేవ ప్రాణత్యోనా వఃపుకే
కాంవివాప్రాయేచాలంకరణాయ యోగా ३३.

నసామాస్య మీరికై కావమిని దర్శనావిశేషాధ్యలంకారోవస్యసః
ప్రశ్నాన్

“సర్వ్యత్రయేవం విధవిషయేఉ తియోక్తి రేవ
పాణత్యోన ఆవతిష్టతే-కాంవివాప్రాయేచాలంకార యోగశ్యాం.”

అని పోమచంద్రమమ్మటాదులు పేరొక్కనాన్నరు. మరియుంత మాత్రంతో అలంకారాలన్నింటికి అంశయోక్తికి మూలమంచామారి అయికే ‘ఉపమ’ అలంకార రాజుమని అదే తొరిఅలంకారమని ప్రాచీను తెందు కట్టిపుంచినట్లు? వాస్తవంపరిశిల్పి సై ఉపమ-అంశయోక్తులు రెండూ భూదా తొరి అలంకారస్థానం పొందగలవని చెప్పవలని ఉంటుంది. ఇది రెండూల్లా మర్యాద ఉండేదూరంవంటిది. ఆస్తారు? ఈ రెండూరమో, ఈ స్తురించ ఆస్తారూ అంశేదూరం! అనడం వంటిది. అంశయోక్తి మూలమన్నా-ఉపమ మూలమన్నా ఇటువంటిదే. ఇందులో ఆర్థగంచాలయన్నాయంకై ఉన్నాయి. శేవంచేశెను. ఇవి గురులఘుప్రస్తారాలవంటివి. గురుఘులో ప్రారంభమైన ప్రస్తారం ఉఘుఘులతో ముగియగా, ఉఘుఘులతో ప్రారంభమై

ప్రస్తారం గురువులతో ముగుముంకి, గురుప్రారంభ ప్రస్తారంలో గురువు
తొలిదికాగా, లఘు ప్రారంభ ప్రస్తారంలో లఘువు తొలిదివుటుంది.

అంబ	ఒంచ
ఒంబ	ఒంచ
ఒంచ	ఒంచ
ఒంచ	ఒంచ
ఒంబ	ఒంబ

ఇటువంటిదే అలంకార ఉత్సవికి సంబంధించిన కావ్య విషయం.
ఉపమ తొలికైనపుడు అలంకారరాజుమై ఆశిషయోక్తి మందిరి అపువుంది.
ఆశిషయోక్తి తొలిది అయినపుడు ఇదే అలంకారరాజుమై, ఉపమ తురిదపు
తుంది. లఘువులేనిదే గురువురేవని తెలిసికూడా గురువుకు గురుత్వాన్ని
ఇచ్చారు ప్రాచీనులు. ఆశిషయోక్తి లేసండా అలంకారమేది రేవని తపిసి
కూడా ఉపమ అలంకారాలమాత అన్నారు ప్రాచీనులు. లఘువులేనిదే
గారువురేదు. అయినా గురువులో లఘువు అంతర్మాతంకాకశ్వదు.
ఆశిషయోక్తిలేనిదే ఉపమలేదు. ఉపమలో ఆశిషయోక్తి అంతల్లినం కాక
శశ్వదు. గురుఱఘువులులేకుండా గడాదులు లేనట్లు, ఉపమాశిషయోక్తులు
లేకుండా యొ అలంకారమూ రూపొందడు. ప్రాచీనలాడసికులు ఎవరికి
తోచినట్లు వారు ప్రశ్నేకాలంకార దిమర్మచేశారు కాని, స్పృష్టమైన రాజ
మాగ్దిలో అలంకార వర విథిన ఇరుగనందువల్ల ప్రాచీనకాలంలోనే చాని
ఉత్సవి వ్యవస్థకాలికలైనది. ఆప్యవిజ్ఞానం దృష్టాయ అలంకారవర్గవిథ
ఇన. తిరిగి చేయపలసి ఉన్నది. ఉపమ చిక్కాది భేదాలలో వన్నెందుభేదాలు
ఈ వన్నెందూ కూడా పూర్వులు వ్యతి వేయతో రెండు విధాలు. నీటిల్లో తిరిగి
అనేక భేదాలున్నాయి. సామాన్యదృష్టిని 860 భేదాలు కాగా, విశేష
దృష్టిని 1440 గా రూపొంగగలవు ఈ పద్ధతిని అనేక గాలైన అలంకారాలను
క్రమం అనుకూలు, ఆశిషక్రమాలంకారాలము గుర్తించవలసి ఉన్నది సంకీర్ణ
అలంకారాలునంకాలు.

కవితో, ఛందస్తులో, భాషలో, సంగితంలో, మార్గ-దేశి భేదాలున్నట్లు "రసాలంకారాదులలో" మార్గ - దేశి" భేదాలున్నాయని మనం కావించవచ్చు. రసాలంకారాదులలో ప్రాచీనులెవరూ ఈ బిన్నశాఖాస్తు గురించి స్ఫురించనై నా స్ఫురించలేదు. అయితే దేశిచ్చందస్తు మార్గచ్చందస్తులో అంశర్యాశమైనట్లు దేశిభావ మార్గశాపకు మారురూపమైనట్లు దేశిసంగితం మార్గసంగితంరకమైపోయినట్లు-ఒక వేళ దేశిరసాలంకారాదు లంటూవుంచే అవికారా మారసాలంకారాదులలో అంతర్యాకాలు చాక తప్పదు. మరి దేశియాలైన, శేడా గ్రామీణాలై జనపదాలైన రస కావాలంకారాదులులేవా! అని ప్రప్రిష్టే ఉన్నవి అని చెప్పుకలని ఉంటుంది. అయితే ఇనీ మార్గరఁశావాలంకారాదులకు అశికంగానో-వ్యక్తిరేకంగానో రూపొందిమాకం కానేరపు. అందువల్ల రసశావాలంకారాదులలో "మార్గ-దేశి" భేదాన్ని చేర్కుశాలన్న డ్రాష్టి ప్రాచీనులకు కలగక పోవానికి అంతర్గర్భితమైన మూలశారణం ఈ దేశియతకు స్వయంత్రప్రతిపత్తి లేదన్న శాఖముండి మే రసాదులలో బీజమాతంగానైనా ఎలయ్యెత్తలేని ఈ దేశియకాథావం చ్చందమ్మ-శాప-నృత్య-సంగితాదులలో మొలకెత్తి పెంగి పెద్దదె చిలురులు పలువలుగా వ్యాపించింది. అయినా ఆ బీజం- అది యెబీజమైనా మార్గగతబీజమేననీ-మార్గమహావృష్టిశాలలో ఒక బీజమేననీ మనం గుర్తించకతప్పదు.

నిర్వచనం

కాగా ఈ పరిణిధనారచనలో ముఖ్యంగా రెండు నిషయాలు మనంశ్యముగంగా గుర్తించగలిగాము. మార్గకవితాలంచే సంస్కృత కవిత అని-దేశికవితాలంచే తెలుగు-తమిళం-కన్నడం-మలయాళం-హింది-తెంగాళి-బరియా-కాక్కిరి, మొవలైన దేశశాపం కవితాని, కవితాపరంగా "మార్గ-దేశి" భేదాలు స్పష్టపడ్డాయి. ఛందస్తులో-భాషలో-నృత్య-సంగితాదులలో-రసరిత్యాలంకారాదులలో "మార్గ-దేశి" భేదాలు ఉన్న లేక పోయినా దేశియతకు స్వయంత్రప్రతిపత్తిలేదని, అది లిపుముఖమైన మార్గం తగ్గిమేననీ తేటాల్లు మేనది.

సమాప్తం

మార్గ-దేశి

ముఖ్యమైన ఉదాహర్త గ్రంథాలు

1 అగ్నిపూరణం	84 నాట్యాత్మం (సంచూతం)
2 అప్యక వీయం	85 పండితా రాధ్య చరిత్ర
3 అభినయ ర్ఘోషం	86 వింగళ వృగ్దం
4 ఆంద్రశాస్త్ర చరిత్ర	87 వాశవద్ ద్రీయం
5 ఆంద్రమథ (రిప్ప్రైట)	88 పొజ్చున్నయ యుగం
6 ఆంద్రశాస్త్ర భూపణం	89 బుంబపూరణం
7 ఆంద్రశాస్త్ర వికాసం	90 బృహదేశి
8 ఆనంద రంగ రాట్యందం	91 భరత టీయశాస్త్రం
9. ఆందుమతి పరిణయం	92 భరతామ్యం
0 కండ ప్రథ ధం	93 భరతశాస్త్రం
11. కర్ణాటక శాస్త్రాభూపడం	94. భిమయ పండసిశాసనం
12 కర్ణాటక శాస్త్రమానం	95 మంచార మరందం
18 కవిజనాక్రమయం	96 మృంసంకీర్ణి వ్యాఖ్య
14 కవిరామమ్రాగం	97. యజుర్వేతం
16. కావ్యమీమాంస	98 లక్షణసార సంగ్రహం
18 కావా ధగ్నం	99 శిలా శిలకం
17. కావ్యలంకార మాత్రమ్త్రి	50 వృత్తరశ్మాకరం
18 కుమార కవా	51. వృషాధిషశతకం
19 కుసాయ మాలా కళ	52 వైఎస చంద్రిక
20 కువలయావందం	53 వ్యాక రణ మహామ్యం
2 కై తయిపరసాహిత్యం	54 వెంకిరన లక్షణం
22 కితగోవిందం	55 సంగితచంద్రం
28 గౌడవరావ్యం	56 సంగిత చూమణి
24 చంద్రాలోకం	57 సంగిత దర్శణం
25 జాను తెమగు	58 సంగితమకరంయం
26 శంత వార్తికం	59 సంగిత రశ్మాకరం
27. తొల్లాక్షప్యియం	60. సంగిత సమయసారం
28 దళరూపకం	61. సంది
29 దళరూప వాఖ్యానం	62. సాహిత్యదర్శణం
80. ద్రావిడశాస్త్ర పరిశిలనం	63. సాహిత్యప్రస్తావములు
81 సందంపూడి కావనం	64 స్తోనాశమూత్రం
82 సన్మాలు	65 హంసవిశాసనం
83. నాట్యాత్మం (తెలుగు)	

అంధ ప్రజాపక్కన

శ్రీ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారికి జరిగిన

సువర్ణాభిమేళాది సమాఖ్యన మహాత్మముల సందర్భముగా

ఆంధ్ర గీర్యాణ విద్యాపీఠము పక్కమున

నొసఱిన

అభినందనము

శ్రీ వడ్డమూడి కుల సం

శాపిత ! గోపాలకృష్ణ ! వాజ్ఞాయ నిష్టుణా !

సివాందెదు సమాఖ్యనపు

దావుల కమ్ముందనమ్ము తనియించే మనున్ .

నన్నయ తిక్కనాది కవినాథు లోనర్చిన సృష్టి దక్క సం

పన్నముగాదు వేఱయిన మార్గమటంచు దలంచువారికిన్

గన్నలు విప్పిచూపితి “ కాంచుడువారల యందె కొల్లగా

నున్నది వ్యాపారిక పదోన్నతి” యంచు; నుతింపకే నినున్ .

రావుసాహోబు గిర్దు రామమూర్తియశస్వి

తన జన్మదాతగాఁ దనరుచుండ

శ్రీపాదకుల కళా శ్రీవర్ధననిచేతఁ

శాద విన్యాసంపుఁ బ్రాహ్మిగాంచి

ఆంధ్రప్రభాది మహాదిన ప్రతికల్

సేర్వంగ భాషించు నియతి నెఱిగి

అభ్యుదయాకాంకు నలరారు కవివర్య

లలమి తారాపథంబంటఁశేయ

నాంధ్ర వాజ్మైయ రంగ మంద్రద్దు లేక
 నృత్య విహారణ మొనరించు నెలఁ తమిన్న
 వ్యావహారిక భారతి చేవనెటీగి
 అర్థా గౌరవమిచ్చు సీ కరుచె యశము !

వ్యావహారికాంధ్రో క్రిమయ ప్రపంచ
 మునకు శ్రీనాథుడ వటంచు విసుతులొంది
 నీపు సమ్మాన మొందుట నిజముదలిప
 మాకె సమ్మాన మనుచు సమ్మానముగలిగి.

ఆపూర్ణంబుగ నాంధ్రదేశగత విద్యావేత్తల్లున్ గడువు
 నీపాండిత్యము మెచ్చినార లిది యెంతే నీకు భాష్యమ్నతుల్
 ప్రాపింపన్ శుభసూచకంబగును సేబాస్ ! ఆంధ్ర గీర్వాణ వి
 ద్యాపీఠంబిదు నాశిషంబు లివె గొమ్మా ! నిత్యవర్ధిష్టువై.

కొశ్వారు

(ప. గోదావరి జిల్లా)

4-11-55

— కె. వే. నృ. అప్పారావు

కాశాలాధ్యకుడు.

పుత్రాదిచేష్ట రాజయమ్

క్లో. శ్రీ వద్దమూడ్యబిఖ్యాత్ శోభిత వంశోత్త మౌక్కి కస్యూతవ
గోపాలకృష్ణరామోన్న గోపాలకృష్ణయనేఱమ్ పరుషైత్తు ॥

కొ. అచ్చుపు టుతేవాసికి
నిచ్చిన విద్ధియ గురువ్ గండెయ్యనిఁ జీయున్
పొచ్చుగను ననెడి సూక్తిన్
చెచితివి యశములైమాచ , దేశ్మాయు వగున్..

కొ. ఈడిత మద్దివిద్యాన్వయ
చూడామణివగుట నిన్ను స్తుతియింపగ నో
రాదక కట్టువడియె నా
ప్రేమిడిత శుభ మిడెడుఁ దాల్చిమీ దీవశంన్ ॥

కొ. కాదనిన్న , లేదనిన్న
బోదీవిద్యాన్వయాయురుజట్టుకం
బే దెట్టులయున నో నీ
మోదము నామోదమగుట పోఁడ్చగ మను హీ ॥

కొ. ప్రకటించితి నామోదము
నకలుషమిట వ్యంగ్యలేశమంటదు నీవిం
తకు , వేమదుగులు , వర్ధలు
ద్రికరణ శుద్ధిగను నిఁడెడు దీవన గొనుమా ॥

ఆర్య శిరోభూషణలారా ? — నాచు నితరులును, జిష్ములు
పెక్కంట్రు గలరు - కొన్నిను రాంచణయలంబట్టి, సమానముగా నెత్తు
వచ్చువారు, సుప్పురు - 1. కీర్తిశేషులు, డి. పి. డబ్బుత్తి. ఇంజనీ
యర్, పోతిసెట్టి రంగనాయకులునాయడు గారు - (అప్పటి
అంధాయూనివర్ష సిటీ రిజిస్ట్రారు వారగు, చిరంజీవులు వేణు
గోపాలస్వామినాయడుగారి మామగారు). 2. కీర్తిశేషులు
కాట్రావులపల్లి (జగ్గంపేట యెస్టేటు) జీముందారు వారగు దామెర
వేంకట సీతారామయ్య బహాదర్ తరు - 3. వద్దమూడి గోపాం
కృష్ణయ్యయను నీ చిరంజీవి - పీరిలో గనిష్టుఁ డగుటుఁజేసియుం
గావలయును, మదీయం ప్రాకృత ధనమందలి, మేలిమి మెట్లువాటా

యూ చిరంజీవికి వచ్చినదని నే నసుకొందుస. నాచు వచ్చిన ప్రతి ఫలమున్న ఆట్టినేయగునుప్పుడ. ర్మాట్టి యింసికి వచ్చి లోకి ఫలములోని పాటూ (గురుపడణ) రాకపోయినను అతోకికి ఫలము నను, ఆనందమునను వాటూ రాకసుసారు - ని స్తురమున కవరాళము లేదు (సమయము గాదు) “ అన్నాగ్నియమిన్యచ్ఛిముప్రాదిచ్చేతు రాజయమ్ - ఐని ఆచ్ఛికి యుండగం - “ ఖషామేవ సండితః, అహమపి పాడితః, అహం న పండితః అను మూడవస్తలలోఁ దృతా యావస్థస వచ్చిననే నద్దాని నభిలమించిందుఁ ఉట్టు సంభవిం చును - ఒకింత మర్యాద కొఱవదుటుఁ శేసి వేదార్థం టుంబ స్వాతిత్య వై మనస్యను గలుగుటం పేసి ఇట్టు మనవి సేయుటయు, దూర దూరముగా నుండుటయు గతినది-అయిననేమి - అది అకించిత్క రము “ స్తానేస్వరోప్యనివప్రార్యనియజ్ఞమానావిద్యా గురుంపొ గుణవత్తిరమాతనోతి, ఆదాయకు త్కిష్మావణాహక విప్రకిర్ణే రత్నా కరో భవతి వారిభి రంబురాళః ” అనుమరొర్యారోఽిత్తిని సారె సారెకు విజ్ఞాలకు జ్ఞాప్తికి దెవ్చి, శిష్యుడు నంతేవాసి మనగు చిరంజీవిపట్ల నింతకు విస్తరము చెల్లదని మనవిచేయుచుంటిని.

కొశ్వారు,

- వేదుల రామశాస్త్రి

4-10-55

ఆంధ్రగీరావ్యాం విద్యాపీరకాలేజీపండిట్

[శ్రీ వేదుల రామశాస్త్రిగారు కొశ్వారు అంధ్ర గీరావ్యాం విద్యాపీరంద్వారా శ్రీ గోపాలకృష్ణయ్యగారికి గురుపులు. శ్రీ వేదులవారు విరచించిన “ అప్యకపీయ వివరణము ” పై గోపాలకృష్ణయ్యగారు 1950 లో అనేక విమర్శ వ్యాసాలు లచించారు. తదాటగం గురుశిష్యులకు అయిదున్నర సంవత్సరములపాటు పూర్తివైమాఖ్యి వేర్పడింది. శ్రీ గోపాలకృష్ణయ్యగారిని సమాగ్నించే నిమిత్తం యేర్పడిన సంఘంవారికి తొలిసారిగా శ్రీ వేదులవారు స్వవాస్తంతో వ్రాసిన లేఖ యాది. 1955 నవంబరులో గురుశిష్యులు తిరిగి సన్నిహితులయ్యారు.]

భవిష్యద్వాణి

రచన: శ్రీ వేదుల రామశాస్త్రగారు

- శ్లో:** పరంధామ్ముః గ్రేట్ నానా ఓ కుంచు చ్ఛ మనసో
గరిష్టా విద్యానాం చనికిత మహిమ్ము చుంధియః ।
ద్రఫిమామ్ముష్ట్రీధాం సయ వినయా ద్వా సీతరుచా
మయంకుష్టోవతోన్ పుఖకలిత గోపాలముపదః
- శ్లో:** జీయాంద్రోపాలకుష్టోభువి శతరండం చాత్ర చొదామణిరోన్
భీమాన్ శ్రీ వద్దమూషిప్రథిత గులసయోరాశి రాకాశాంకః
అంతర్వ్యతాన్యిచపత్యాన్యి మహిత గుఱుచాజీలసౌభాగ్యివత్యా
సాకుసుప్రత్యాచలభ్యా సకల శుభచయంక్షుక్రపాంచేః
కటూషాత్ ।
- శ్లో:** శ్శిరాంభోరాశి హరీశ్యఃణిమణి లలితేదివ్య పర్వంకమధ్యై
దేవ్యాలఙ్కార్మైశయంనోహరిభాల జగద్రుడేజాగరూకః ।
పాయాదేతాన్ సదస్యాన్ సుచరిత మహితాన్ శ్రీమతోల్బువర్ణా
నసిన్నవ్యానుభావేమహాసు విహితే తీరపూర్ణ ప్రయుత్యాన్॥
- సి.** వాణిపవృత్తికెల్ల కాచామలగు మోము
లొప్పువేలుపు చిరాయుష్యమొసగ
మూర్తిత్రయము రూపు ముప్రోద్దుధరియించు
వేలు పారోగ్యములై కీలుకొలుప
చదలేటి ముత్యాల సరము తొదలఁదాలు
వేలుపై శ్వర్యముల్ పాలువెట్ట
చిలుక చేడియతోడఁ బైలువోప్పునెలనాగ
యెల్ల ప్రిసెల ప్రెస్పిల్లు పయ
- గి.** ఒప్పు మీఱఁగ నాశిస్సులొసఁగుచుటి
చాత్రవాత్సల్యముంసేని శత్కి కలద
టుఁచు నెంచుచు గై కొఁచు మ య్యి దత్కి
వంశవర్ధన తృష్ణ! గోపాలకుష్ట! ।
- సి.** ఉపమానమునుఁ బేరొందిన కవిమేటి
సీటుక బృష్టునాటి పోటువనుఁ
అర్థ గౌరవమున నభాల సశ్శువికీర్మ
లతకరించిన దంట హగువుపగట

తథకుముత్తెపు జాలుబెటుకు లీనెడి నయ
 గారంపునుడి వానికదిది చెడగు
 ఇన్నిటికిదగె సీతని రీతి నా
 ఫాంల్లి రాతని⁴ ఫాగ్యగరిమ
 అయనయోన్నతి⁵ గవిత్రయమానా⁶ బరగిన
 వారి గౌరవవై భవోగు రేఖ⁷

- A. తెంది దీర్ఘాయవగును సుశ్రీలతోడ⁸
 గులమునకు వస్తే నాసియుగూర్చి మాశు
 జేరును బ్రతిష్టయును బుపు నెట్లు చుర్చి
 నింతకన్నచు ఘనత వర్ధిలు మవని
 పుత్రపోత్రాది సుపదల్ హాందుపడగు
- N. చిఱుగంటల ఏగల రైవ సీనెదు తోడ⁹
 బుట్టు కబ్బిపూగంప్రద పోటుదనము
 పచ్చలపత్రాల ముచ్చటల్ దీరఁగ
 తొందరాయ్కవిష్టా¹⁰ సేత్తిమిసిమి
 ముత్యాలపల్కి కార్మార్మిక యల్ల
 కవితాపితామవులొంతి సొబఁగు
 దీనారటంల తానమూడిన నాటి
 కవిసార్వభూమిని కళల నిగ్గ
- G. లిప్పుడే యబైనాకసి యంతయేని
 గరువసుంబాక మెదలోను కొరఁగనీక
 ట చిరంజీవి, మేలిషైగాచుకొముచు
 కెల్లవిధముల వర్ధిలుమెంతకన్న
 నెక్కుడగు లీల గొపాలకృష్ణ రూఖ్య

⁴ వాసిగాంచినవాని (పాతాంతరము)

⁵ తోడబుట్టుకబ్బి¹¹ టిపోటుగనము. (పాతాంతరము)

- సి. కీతి విక్రమార్గ భూపతి యేలుబడి
 నిట్టు కవుల సన్మానముల్ గలుగలేదు
 ధర్మాన్ దూచాంలు దొరతనమున నిట్టు
 కవి బహుచూస ల్ గయగలేదు
 ఖవి రాజరాజభూధపు రామమున నిట్టు
 కండపలివ్వు గయగలేదు
 ఇల కృష్ణాన్ వరాయల రాచలీకమందు
 నిట్టు సత్కావింజలోసిగలేదు
- రి. సాటిసేయుఱ ముష్టిలైసాటిగలడ ?
 అస్పుదాసందాయ సౌషాద్దులార !
 ఏదదుత్సువ రణ థుహాలార !
 పుణ్యచరితంసు డాదరఘమూర్తులార
 ఆయురార్థాగ్య సుపదులందుంమండు
- క. ఉత్తమగుణపులు గతిన
 సత్తము సుతియిలాపకుండఁ జాలరు ధర్మా
 సెత్తునధనుఱైనిడబే
 రెత్తరు సత్కావులు గుణవిహానుండయివన్॥
- తే. ఉదుగరలీయక యున్నవ్వ
 మదులీయక యున్న మణులు మాన్యములీయన్
 దొడరక యున్నవ్వ, గుణవం
 తుఁడు ధార్మికి తెల వేలిత్తుతొడవనఁ షైలువ్వ
- చం. నవముగ భారతీయులక నద్దణరాజ్యమహాన్నతోరు వై
 భవమెకఁ దాంద్రరాష్ట్రివుశాంగపుశాగ్యమెకండునిట్టు స
 త్కువిషునగౌరవోన్నతులు గలుటయొక్కఁదుతెక్కు సేయగా
 శివములవై శివమాఱైలి చెందుట దీనికి గూర్చుమిమాఱై సం
 స్తువమెనరింప షైలిదె విశాలయశః ప్రఫతోద వర్ధితాన్ ॥
- [పంచముభాంజనేయోపాసకులై న శ్రీరామశాస్త్రిగారు తమ
 ఉపాసనా శక్తితో రచించి 8-1-1956 కనొభాషణమవహోత్సవ
 సుదర్శమున స్తువముగాఁ జీవిక చద్భురత్నములు]

* గాంచుదుర్వర్మ (పాతాంపులు).

